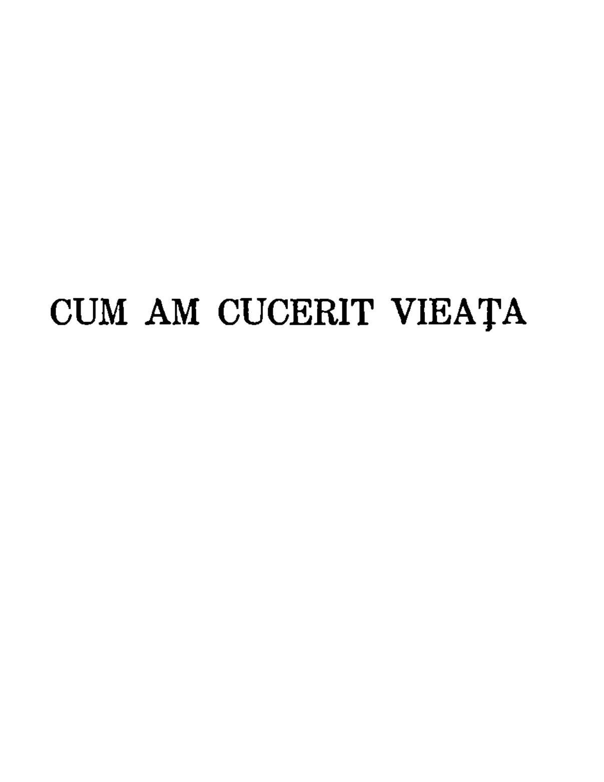

CUM AM CUCERIT VIEAȚA

DE ACELAŞ:

Tari şi Slabi, 1913, 1914, 1937

Organizarea Muncii — Rolul Sindicatelor, 1918

Societatea Socialistă, 1919

Socialismul în România, 1920

Cartea Fetelor mari şi a tutulor celor tineri, 1920

Micul Sacrificiu, roman social, 1927

Curs de tehnică tipografică, anul I, 1922

Idem II, 1923

Situaţia îngrijorătoare a corpului tipografic, conferinţă, 1909

TRADUCERI:

Schaeffle: **Chintesenţa Socialismului,** cu prefaţă şi adnotare de traducător, 1921

Emile Zola: **Munca,** 1925

Anatole France: **Jocaste şi Pisica Slabă,** 1926

— **In Floarea vieţii,** 1927

PETRE GEORGESCU-DELAFRAS
DIRECTORUL EDITURII „CUGETAREA“

CUM AM CUCERIT VIEAŢA

EDIŢIA II-a

EDITURA „CUGETAREA“
STRADA POPA NAN, 21

Copiilor mei:

MIRON, IRINA, PETRIŞOR

şi tuturor

TINERILOR ROMÂNI

Nu trăim pentru noi şi pentru ziua de azi; noi, cei de acum, suntem pieritori.

Veşnică este entitatea naţională, veşnic este progresul naţiunii.

Iată scopul: pentru Ea trebue să ne închinăm vieaţa şi toată munca noastră.

REGELE CAROL II

CUVÂNT INAINTE

Se va mai scri, poate, cândva, o carte mai cuprinzătoare, cu fapte din vieața mea. Nu pot ști cum va fi acea carte, pentrucă nu pot ști cum va mai fi vieața ce-o voiu trăi de azi înainte.

Acum, însă, nu mă gândesc la ceea ce voiu fi în viitor, ci mă preocupă gândul ca faptele de până acum ale vieții mele, care au făcut din mine un cuceritor în cel mai deplin înțeles al cuvântului, să fie cunoscute și de alții, în primul rând de copiii mei.

Chiar dacă, de azi înainte, nu voiu mai înfăptui lucruri de seamă, și chiar dacă, prin cine știe ce împrejurări nebănuite, voiu cădea înfrânt, omul victorios de până acum trebue să rămână veșnic în picioare. Socotesc că am avut destule izbânzi personale, pentru a nu mai simți imperioasa nevoie a altor izbânzi. Mai ales că s'ar putea întâmpla ca succesele din viitor să nu mai aibă valoarea celor din trecut. Și nu doresc ca omul de azi, rezultat din faptele tre-

cutului, să fie micşorat prin ceva de faptele viitorului.

Pe acest om, de azi, ţin să-l fixez în filele acestei cărţi, şi la el copiii mei să caute pilde şi îndemnuri în lupta lor cu vieaţa.

Nu le doresc altă fericire mai mare, copiilor mei, ca şi tuturor celor de seama lor, decât aceea de a şti să realizeze ce am realizat eu şi de a şti să se bucure de înfăptuirile lor aşa cum am ştiut să mă bucur eu de înfăptuirile mele.

Şi încă ceva trebue să mai ştie copiii mei: A fi bogat, nu însemnează mare lucru, mai ales când bogăţia o ai de pe urma muncii altora. Marele merit e să faci bogăţie prin creaţie proprie. Bogăţia activă (nu leneşă) însemnează prosperitate pentru toţi: pentru cel care o înfăptueşte, pentru colaboratorii lui (funcţionari şi lucrători), pentru cetăţenii din jurul lui şi pentru naţiune, care şi ea devine mai bogată.

Când ne gândim la bunăstarea şi prosperitatea noastră, trebue neapărat să ne gândim şi la prosperitatea şi întărirea neamului nostru.

Iunie 1938 — Martie 1939.

AUTORUL

CUM AM AJUNS LA SITUAŢIA DE AZI

Nedumeriri.

Mulţi dintre cei care m'au cunoscut odată şi acum au văzut ce sunt, şi-au pus fel de fel de întrebări asupra situaţiei la care am ajuns şi care pentru ei lua proporţii cu adevărat fantastice.

— Il ştiam şef la o tipografie. De unde? din ce a făcut el milioanele pe care le are acum?

— Ba a fost un simplu lucrător tipograf. Cum de-a ajuns astăzi să aibă o întreprindere atât de mare?

— Prin muncă? — Dar ce, noi nu muncim până nu mai putem? Avem noi milioane?!

— A moştenit vreo avere? — Dar pe cine putea să moştenească? Il cunosc de mic. Părinţii lui au fost săraci, iar neamuri bogate n'a avut (afară dacă nu cumva i-o fi murit vreun unchiu miliardar în America!)

— A făcut afaceri cu politica? — Se prea poate! N'ai văzut pe câţi a îmbogăţit politica? Dar în ce partid o fi fost oare?

Alţii, oameni mai simpli, cu sufletul mai curat, şi-au dat această explicaţie:

— Omul ăsta a avut noroc. Pe ce-a pus mâna, i-a mers. Orice carte a editat, a prins. In vreme ce alţi editori dădeau faliment sau tipăreau mai puţin pentru a se apuca de alte afaceri, el se ridica. De sigur că, cu un astfel de noroc, prost să fii şi tot te îmbogăţeşti. Dar să mai fii şi puţin inteligent? Faci norocului cu ochiul şi el vine la tine. Banii curg gârlă, căci se ştie că banii trag tot la bani. Sutele de lei devin mii, miile devin milioane. Şi deodată te trezeşti ridicat în slava cerului, ca'n basme. Se miră singur şi norocosul. Nu ştie ce mai e cu el, nu ştie de unde-i vine atâta pleaşcă. Dar aşa e norocul: orb. Cade peste cine nu te gândeşti, şi face din el tot ce nu-ţi vine să crezi... Ce poţi să faci? Spune-i om cu noroc, şi pace!

Natural, au fost şi sunt oameni care, cunoscându-mi adevărata vieaţă, nu s'au mirat de loc de ascensiunea mea, pe care au găsit-o foarte naturală şi foarte normală.

Tocmai de aceea, însă, părerile fiind împărţite, discuţiile deveneau mai aprinse. In vreme ce unii găseau cuvinte de laudă la adresa mea, alţii făceau aluzii răutăcioase, dând din cap, cu înţelesuri misterioase, sau mă criticau pur şi simplu.

In definitiv, ridicarea mea n'are nimic fenomenal. Căci sunt alţii, adevăraţi îmbogăţiţi, pe lângă care eu nu însemn mare lucru. Aceştia fac milioanele peste noapte şi nu se mai miră

nimeni de ei. S'a învățat lumea să-i știe mari bogați sau mari afaceriști, și câteva milioane câștigate dela o singură lovitură nu mai impresionează.

La mine, însă, așa zisa îmbogățire pare multora ceva extraordinar.

Mă știau oamenii, într'o vreme, un om sărac, și iată-mă acum un om bogat. Și nu numai bogat, ci deținând și un post de comandă care provoacă la unii admirație, la alții invidie.

Aici e minunea, aici e fenomenul.

Acest fenomen trebue explicat.

Nedumerirea trebue lămurită.

Trebue spus adevărul.

Cer iertare cititorilor dacă ei vor găsi că spun despre mine prea multe lucruri de laudă (dar nu mai multe decât e nevoie pentru lămurirea anumitor situații). Știu că lauda de sine este o imprudență. Dar n'am ce face. Va trebui să vorbesc așa cum simt cu adevărat. Nu pot păstra numai pentru mine ceea ce trebue să știe și lumea cealaltă. Mai ales când doresc fierbinte ca vieața mea să servească de pildă și altora, în special copiilor mei. Sufletul îmi cere să spun totul, fără niciun fel de falsă modestie, care nu e potrivită în astfel de cazuri.

Adevărul întreg. El formează singura tărie a unei mărturisiri, a unei învățături și a unui îndemn.

Când un comandant cucereşte o cetate, e în drept să arate cu ce arme a cucerit-o. Când un om cucereşte vieaţa, de asemeni e în drept să arate cu ce arme a cucerit-o : cu cele ale răului, sau cu cele ale binelui ; cu cele ale întunerecului, sau cu cele ale luminii ; cu cele ale diavolului, sau cu cele ale lui Dumnezeu.

Nu norocul m'a ridicat.

In primul rând, trebue să mă ridic, cu toată puterea, împotriva celor ce cred că aş fi fost ajutat de noroc.

Nu se poate insultă mai mare pentru mine decât această credinţă. Căci dacă s'ar admite acest concurs al întâmplării oarbe, atunci toată truda mea de-o vieaţă întreagă n'ar mai avea nicio valoare, iar lucrarea aceasta n'ar mai trebui să apară, sau ar trebui să poarte titlul : „Cum se îmbogăţeşte un om norocos".

Norocos poţi să spui că este acela care, cumpărând un loz de două sute de lei, devine milionar peste noapte ; sau acela care, mergând nepăsător printr'o pădure, găseşte o ulcică plină cu bucăţi de aur.

Dar nu se poate spune că ridicarea mea se datoreşte norocului, când de fapt ea rezultă dintr'o înlănţuire neîntreruptă de fapte ieşite din priceperea, din voinţa şi din truda mea

Afirm cu hotărîre : nu norocul m'a ridicat, şi e bine să se ştie acest lucru, pentru ca nimeni

să nu se legene în periculoasa iluzie că vieaţa se cucereşte prin noroc.

Cucerirea vieţii se face cu alte arme decât cele ale aşteptărilor înşelătoare, şi pe acestea e bine să le cunoaştem cu toţii şi să ştim, în acelaş timp, să ne folosim de ele.

Să vedem acum prin ce mijloace am reuşit să cuceresc vieaţa.

Muncă.

Am muncit mult. Incă de când eram ucenic la tipografie, am avut cultul muncii, pe care am prestat-o cu voie bună şi cu respect. Un loc ocupat de mine în atelier era un post de încredere care îmi producea mândrie şi în acelaş timp o îndatorire pe care nu înţelegeam s'o desconsider, sub nicio formă.

După cât îmi amintesc, n'am lipsit dela postul meu de muncă, niciodată. Repet: *niciodată*. Chiar când, odată, mi s'a întâmplat să rămân la o nuntă până la 4 dimineaţa, am dormit numai două ore, pentru ca la orele 7 să fiu în picioare şi să fug spre atelier. Induram cu plăcere oboseala, dar n'aş fi putut suporta gândul că stau acasă în loc să fiu la datorie.

Şi nu numai că voiam să mă găsesc tot timpul la postul meu, dar ţineam să întrec pe toţi: adică produsul muncii mele să fie mai mare sau mai de valoare ca al celor din jurul meu.

Cu acest cult al muncii şi al datoriei împlinite am rămas tot timpul.

Economie.

Am făcut din economie o armă principală de luptă pentru cucerirea vieţii. Indiferent dacă am câştigat mult sau puţin, am aplicat totdeauna acest principiu de bază : *trebue să economisesc* o *parte din ceea ce câştig.*

Când salariul meu era de 20 de lei pe lună, puneam de o parte cel puţin 3—4 lei. Când primeam 50 de lei pe lună, păstram cel puţin 7—8 lei. Iar când a venit timpul să câştig 10.000 sau 20.000 lei lunar, am capitalizat cel puţin 5.000 sau 10.000 lei lunar. Şi aşa mai departe.

Cu acest principiu de bază am realizat capitalul care uimeşte pe unii şi înfurie pe alţii.

Prudenţă.

Nu mi-a plăcut să fac salturi peste puterile mele. Niciodată n'am făcut angajamente care ar fi urmat să fie acoperite după simple presupuneri, ci numai angajamente pe care ştiam mai dinainte că am cu ce le acoperi. Mi s'au oferit, totdeauna, pe credit, instalaţii mari, dar totdeauna le-am refuzat. Niciodată n'am mers „la noroc", ci numai sprijinit pe realităţi, adică pe rezerve cu care să pot face faţă oricărei surprize neplăcute (căci vieaţa are surprizele ei, neplăcute).

La orice nouă afacere ce încheiam, îmi spuneam : cred că va ieşi bine, dar se poate să iasă şi rău, iar acest rău să-mi facă un gol. Go-

lul acesta, însă, nu trebue să fie de natură să-mi producă perturbări, ci el să fie repede umplut, fără să lase urme supărătoare.

Poate că, dacă aş fi riscat mai mult, aş fi progresat şi mai mult. Dar tot aşa de bine se putea întâmpla să-mi frâng gâtul.

De aceea am ţinut să respect cu stricteţe legile înţelepte ale prudenţei.

Perseverenţă.

Am perseverat în ceea ce am voit să realizez, bine înţeles în limita puterilor mele omeneşti.

Am perseverat să mă cultiv în orele libere, ştiind că numai prin cultură mă pot ridica.

Am perseverat să cred în atingerea unui ideal superior, şi pentru aceasta am făcut toate sforţările omeneşti cu putinţă.

Când am început să editez cărţi şi am întrevăzut că profesiunea de editor oferă, celui ce ştie cum s'o facă, largi posibilităţi de desvoltare şi de ascensiune, atât materială cât şi morală, m'am făcut cu totul rob nouii mele îndeletniciri, pentru a ajunge la punctul pe care l-am atins azi. N'a fost uşor să ajung aci, cum s'ar putea crede, judecând lucrurile numai la suprafaţă. Dar fapt e că am ajuns.

Punctualitate.

Incă de tânăr de tot, am fost extrem de punctual. Niciodată n'am întârziat peste ora de începere a muncii, niciodată nu m'am dus mai

târziu la o întâlnire. Din grija prea mare ce-o aveam de-a fi punctual, mai de grabă am fost prezent cu un sfert de oră înainte decât cu un minut după. Mi-am spus mereu că nu se cade să faci pe cineva să te aştepte, oricine ar fi el.

Această punctualitate am pus-o în tot ce am făcut mai târziu, fie în chestiuni particulare, fie în chestiuni de afaceri. Mai ales în chestiuni de afaceri.

Când vedeam cum alţii nu se ostenesc deloc nici să vină exact la ora fixată, nici să fie punctuali în executarea înţelegerilor stabilite, disperam. Şi nu puteam înţelege cum se pot conduce în vieaţă astfel de oameni.

Respectarea cuvântului dat.

Cuvântul dat a fost pentru mine lege. Chiar când împrejurări ulterioare modificau oarecum situaţiile şi aş fi putut să nu mai îndeplinesc ce am făgăduit, mi-a fost totdeauna greu să mă sustrag dela ceea ce consideram un fel de imperativ categoric. Mi-am dat cuvântul : trebue să mi-l respect. Am spus cutăruia că-i dau o anumită sumă : trebue să i-o dau.

Din această cauză, am fost, de foarte multe ori, torturat de diferite pretenţiuni care, într'adevăr, nu mai puteau şi nu mai trebuiau să fie respectate. Sunt şi cazuri de acestea în afaceri. Insă era destul să mi se spună : „Mi-ai dat cuvântul şi am contat pe el", pentru ca să fiu pus

în situaţie penibilă, şi în cele din urmă să dau şi ceea ce n'ar mai fi trebuit.

In astfel de cazuri, mi-am spus : Mai bine să treacă dela mine decât să se spună că nu mi-am mai respectat cuvântul dat.

Privaţiune.

Deşi, dela un timp, capitalul mărit printr'o chibzuită administrare, a început să-mi dea beneficii importante, am ştiut totuşi să mă privez dela multe plăceri. N'aş putea spune că n'am avut îndestulare în casa mea, sau că am fost lipsit de gusturi alese.

Mi-ar fi plăcut şi mie, bunăoară, să am maşină la scară, şi totuşi n'am cumpărat-o niciodată. Oricare altul în locul meu ar fi schimbat multe maşini până acum. Eu am preferat să-mi înmulţesc numărul maşinilor de tipărit, care m'au bucurat mai mult decât un automobil personal. Iar în ce priveşte gusturile alese, totdeauna am visat să am un cămin împodobit de lucruri preţioase, de picturi şi statuete de artă, şi să călătoresc, să călătoresc fără întrerupere.

Dar aceste plăceri le-am amânat cât am putut mai mult, pentru a nu mă stingheri în desvoltarea ce-o credeam mai grabnică decât orice.

E drept că, în ultimul timp, am început să fac călătorii prin ţări străine, în care călătorii s'au amestecat interesul şi bucuria ; de asemeni, poate că, în sfârşit, îmi voiu cumpăra şi un automobil (deşi am multe motive să nu-mi

cumpăr). Pentrucă acum îmi spun : Iată, am trecut de cincizeci de ani. Când mă voiu gândi oare şi la satisfacerea dorinţelor ce-mi stau în putinţă ? Atunci când voiu fi bătrân de tot şi nu voiu mai simţi plăcerea intensă pe care încă o resimt astăzi ? Sau când reumatismele şi arteroscleroza în progresiune mă vor ţintui în cine ştie ce fotoliu ?

Dar limbajul acesta mi-l ţin astăzi, când pot afirma că am creat destul şi că vieaţa merge de acum înainte pe panta scoborîrii. Atâta timp, însă, cât a fost nevoie să mă lipsesc de ceea ce nu-mi părea o necesitate grabnică (împăcându-mă totuşi cu ideea că va veni şi ziua satisfacţiilor), m'am lipsit.

Ştiind să mă lipsesc, am ştiut să creez.

Nu este, oare, şi creaţia tot o satisfacţie — şi încă tot atât de mare ca orice altă satisfacţie ?

Satisfacţiile momentane se duc, dar creaţia rămâne o veşnică mărturie a ceea ce un om a fost vrednic să facă.

Sunt privaţiuni din sgârcenie şi privaţiuni pentru înfăptuiri durabile.

Ceea ce nu-i tot una.

Eu am ştiut să mă privez, pentru a putea crea.

Tăcere.

Am lucrat în tăcere, fără multă vorbărie. Am fost închis în mine însumi. O mare parte din timp am petrecut-o şi încă o petrec gândind.

Chiar şi când discut cu cineva, mă trezesc de multe ori gândindu-mă la altceva. Şi asta din cauză că vorbesc puţin şi ascult mult. Şi ascultând mult, gândesc mult.

Convorbirile lungi, fără scop definit, mă plictisesc grozav. Interlocutorul meu, când vede la mine semne de nerăbdare, de frământare, trebue să înţeleagă că încep să fiu indispus.

Am şi momente când devin vorbăreţ, ba chiar mă aprind. Dar numai când e o discuţie interesantă, cu subiect care-mi merge la inimă, sau care porneşte din inima mea. Atunci vorbesc tare, înfocat, energic. Parcă n'aş mai fi eu. Şi totuşi acesta sunt eu. Numai că energia-gândire s'a transformat în energie-vorbire.

Din tăcerea mea gânditoare au ieşit cele mai măreţe planuri (indiferent dacă s'au realizat sau nu), ca şi cele mai mărunte acţiuni de fiece moment.

Gândind mult, am făptuit mult.

Şi gândind mult, cele mai multe din acţiunile mele au dus la izbândă.

Cumpătare.

In tot ce-am făcut m'am ferit de exces. N'am mâncat mult, n'am băut mult (niciodată, în vieaţa mea, n'am fost beat), n'am petrecut mult, n'am iubit mult, adică n'am iubit peste măsură. Inţelepciunea a cârmuit totul.

S'a întâmplat, de sigur, să trec uneori şi peste măsură, cum ar fi la o mare masă în familie,

când am mâncat mai mult decât se cuvenea, şi am întârziat peste ora ce-o socoteam potrivită pentru plecare. Dar tocmai aceste treceri peste măsură mi-au dovedit totdeauna cât e de cuminte şi cât e de bine să respect minunatele legi ale cumpătării.

Când eram tânăr de tot, în putere, nu întârziam la mesele familiare peste miezul nopţii. Ba uneori plecam la 11 sau la 10 seara.

Abia mai târziu am început să fac concesii, întârziind uneori şi peste 12 noaptea, mai ales când participam la o masă îmbelşugată, cu lume multă şi veselă, şi socoteam că e bine să nu mă culc cu stomacul prea plin, ne mai fiind acelaş ca la 25—30 de ani.

Un singur exces aş putea spune că l-am făcut: acela al orelor din noapte întrebuinţate cu cititul sau scrisul. Dar de acest exces nu mă puteam dispensa, afară numai dacă aş fi reuşit să renunţ să nu mai fiu eu.

Plăcerile mele.

Mi-a plăcut teatrul şi m'a cucerit cinematograful. Când am început să am banii mei, munciţi de mine, mergeam aproape în fiecare săptămână la Teatrul Naţional. Incă de mic copil, am asculta opera *Faust*. Iar când am asistat la *Fata Aerului*, în rolurile principale cu Liciu şi Brezeanca, am părăsit locul dela galerie cu părerea de rău că spectacolul s'a sfârşit prea repede.

Mi-a plăcut cartea, mai ales cartea ştiinţifică. Broşurelele de astronomie le devoram. De asemeni pe cele care îmi dădeau îndrumări înţelepte în vieaţă.

Mi-a plăcut să am corpul robust şi bine proporţionat, faţă de statura mea. Pentru aceasta, făceam gimnastică în fiecare zi. La început, fiindcă n'aveam altceva la îndemână, făceam exerciţii cu un scăunel greu, pe care-l dam dintr'o mână într'alta, repezindu-l în sus şi'n jos, într'o parte şi'ntr'alta, înainte şi'napoi. Apoi mi-am cumpărat două greutăţi de câte 4 kgr. şi alta de 12 kgr. (mai păstrez şi acum pe cea de 12 şi una de 4 kgr.), iar mai la urmă mi-am făcut şi paralèle, fixate în pământ.

Mi-a plăcut mişcarea în aer curat, făcând dese plimbări, în serile de vară, prin Cişmigiu, iar sărbătoarea spre marginea înverzită a oraşului.

Când eram în Cişmigiu, sau când mă plimbam prin curtea casei mele, în răcoarea serii, sub bolta înstelată a cerului sau în mângâierile razelor aurii ale lunii, făceam gimnastica umflării plămânilor prin aspiraţii profunde de aer, precum şi a întăririi muşchilor dela mâini şi dela piept. De asemeni, mergeam cu paşi încordaţi, pentru a întări şi muşchii picioarelor.

Am fost mândru.

Unii spun că mândria este un defect. Se poate. Totuşi, eu am fost şi sunt mândru. Pen-

trucă sunt mândru din naştere. Şi ceea ce este din naştere, nu poate fi schimbat. Cel mult, poate fi canalizat în spre anumite acţiuni bune. Şi cam aşa s'a întâmplat cu mândria mea. N'a fost mândria falsă a prostului, care nu ştie ce vrea şi care face pozne caraghioase. Ci a fost mândria omului care ţine să-şi apere nobleţea cu care a venit pe lume.

Din cauza acestei mândrii, contactul meu cu lumea a fost foarte redus, neputându-mă întovărăşi cu cei ce nu mi se potriveau (nu din vina lor), ba am avut de îndurat şi multe şi mari neplăceri. Dar din cauza acestei mândrii, am luptat din răsputeri să ajung acolo unde am socotit că-mi este locul.

Eram totdeauna mâhnit când vedeam că oameni inferiori ajung cocoţaţi sus, iar eu încă am o situaţie mai prejos de a lor. Mândria mea nu putea admite această nedreptate a cotiturilor vieţii (nedreptate curentă, de altfel), şi această mândrie mi-a dat tăria să înfrunt toate obstacolele, pentru a mă ridica la înălţimea însuşirilor mele.

Dar am avut şi o ambiţiune.

O mare ambiţiune : să dovedesc că şi un Român, pornit de jos, fără bani şi fără sprijin, poate crea o mare întreprindere industrială şi comercială.

Realizările mele sunt vrednice de atenţiune, ţinând seamă că am pornit la drum cu câteva

sute de lei, iar aceste câteva sute au devenit, într'o bună zi, câteva milioane.

N'aş putea afirma că, încă dela început, ştiam cu preciziune unde voiu ajunge, căci omul multe doreşte, dar puţine împlineşte. Ceea ce este adevărat, însă, e că totdeauna am avut ambiţiunea românească de a mă ridica. Şi cu cât mă ridicam, cu atât doream să mă ridic şi mai mult.

Natural, era şi mândria mea personală satisfăcută prin această continuă ascensiune, dar, repet, era în joc ambiţiunea de a face o faptă românească.

Eu — ca şi alţi mulţi, bineînţeles — am realizat cel mai autentic naţionalism constructiv. Şi mă simt fericit pentru mult-puţinul care l-am făcut.

Un ideal nerealizat.

Iată, dar, şi un ideal nerealizat: acela de a fi scriitor.

A fi scriitor! Acesta a fost marele ideal al vieţii mele. Cu el mi-am legănat adolescenţa, cu el mi-am încântat tinereţea, cu el am sperat la maturitate, cu el am rămas şi acum, când firele albe au început să ia locul celor negre. Probabil că va rămâne mereu nerealizat. Totuşi, există în mine o îndărătnicie de a spera fără încetare în realizarea lui, cândva.

Cândva.

Ce importă când va fi acest *cândva!*

E destul că sper... că sper mereu...

Aveam în făptura mea tot ce trebuia pentru a deveni un scriitor, dar totdeauna mi-a lipsit timpul necesar ca să mă consacru exclusiv scrisului. Iar scrisul nu cere numai talent, ci mai cere şi cultură intensă, pe care niciodată n'am putut-o avea, precum şi studiu proaspăt de zi cu zi, pentru care trebue timp şi linişte. Or mie tocmai timpul şi liniştea mi-au lipsit.

A scrie pe apucate, cum am făcut până acum cu cele câteva lucrări apărute, nu însemnează că eşti scriitor, mai ales când vrei să aprofundezi, şi în acelaş timp să te înalţi.

Când eram la Paris, în 1910—1911, plin de vigoare şi de avânt, şi-mi acordam timpul necesar să merg pe la Biblioteca St. Geneviève, speram că aş putea deveni şi eu, în România, un mic Victor Hugo, Emile Zola sau Anatole France.

Visuri !...

Câţi alţii, la fel cu mine, n'au avut asemenea visuri !

Totuşi, poate că, măcar în parte, ar fi putut fi realizate, dacă profesiunea de editor nu m'ar fi robit cu totul.

Cum eu sunt omul mai mult al realităţilor decât al visurilor, mi-a fost peste putinţă chiar numai să mă gândesc să neglijez editura pentru scris. Iar editura cerea ca tot timpul să-l consacru numai ei.

S'a întâmplat că profesiunea mea a răspuns

în parte idealului meu (păstrând contactul permanent cu scrisul, cu cartea, cu autorii) şi astfel m'am mângâiat totdeauna cu această promisiune şi speranţă, ce mi le dam singur: dacă acum tipăresc scrisul altora, va veni timpul să tipăresc şi scrisul meu. Iar atunci mă voiu ţine numai de scris. Mai ales că am experienţa unui trecut bogat în fapte şi'n învăţăminte.

Un glas tainic al sufletului meu m'a îndemnat de multe ori să mă retrag din afaceri, pentru a mă consacra numai bibliotecii. S'ar cuveni adică, după atâţia ani de muncă încordată, să-mi dau liniştea necesară şi, cu forţele ce le mai am (şi cât le-oiu mai avea), să mă ocup, nesupărat de nimeni şi de nimic, şi de înfăptuirea idealului încă nerealizat.

Dar cum să mă desprind din angrenajul solid în care sunt prins? Şi cum să potolesc alt glas al sufletului meu, care spune: „N'ai dreptul să dezertezi dela datorie. Datorie nu către tine, căci tu n'ai nevoie să câştigi mai mult decât ai, ci datorie către societatea în sânul căreia trăieşti. Ai făcut oare tot ce trebuia pentru a duce întreprinderea ta la maximum posibil de desvoltare, şi care să serve cu adevărat de exemplu şi celor ce vor voi să calce pe urmele tale? Chiar dacă nu vei reuşi să realizezi în totul ţelurile tale, n'ai dreptul să te retragi dela postul ce-l ocupi! Datoria de Român te obligă să rămâi mai departe la locul tău!"

Poftim! Cum să împac aceste două glasuri ale sufletului meu?...

Grea problemă!

De o parte: idealul de totdeauna şi liniştea.

De altă parte: datoria şi sbuciumul.

Dacă cineva îmi va spune că mai activez ca editor pentru îmbogăţirea mea personală, îi răspund dinainte că e ori un mare prost, ori un mare răutăcios.

Sau dacă se va găsi cineva care să mă convingă că activitatea mea editorială este o simplă afacere de rând, fără vreun folos pentru societate, — dacă se va găsi un asemenea om care să mă descătuşeze din credinţa ce mă ţine robit, l-aş privi ca pe marele meu binefăcător şi l-aş strânge cu bucurie la pieptul meu.

Dar unde e acest om? Şi de unde va scoate el argumentele cu care să răstoarne toate gândurile mele?

Totuşi, când mă gândesc că va veni şi ziua când va trebui să mă retrag, parcă simt de pe acum că voiu avea, atunci, o mare strângere de inimă. Atât de mult mă simt legat sufleteşte de editura mea...

Se va înţelege, cred, de ce marele ideal al vieţii mele a rămas nerealizat.

Acum că am arătat, în linii largi, câteva din caracteristicile firii mele, se cuvine să intrăm mai în amănuntul vieţii mele.

COPILĂRIA

Moare mama.

Sunt născut în Bucureşti, în Decembrie 1885. Ziua, după actul de naştere, este de 6, dar după cele aflate din familie, sunt născut în noaptea de Sf. Andrei, spre 1 Decembrie. Pe mama o chema Maria, pe tata, Constantin, şi i se spunea Dinu. Mai înainte de a veni eu pe lume, amândoi părinţii şedeau la ţară, în com. Călăreţii-Şeainoi (Ilfov), unde aveau 10 pogoane pământ arabil şi o casă cu prăvălie la şosea.

Se vede că mamei nu i-a plăcut prea mult la ţară, căci s'a stabilit la Bucureşti, alături de mama ei, bunică-mea Drăgana, care rămăsese văduvă şi care, prin 1881, îşi făcuse o casă micuţă (dar răsărită pe vremea aceea, cum ar fi o casă mai de seamă într'un sat) pe str. Mătăsari, unde m'am născut şi unde am copilărit.

Tata, fruntaş de sat şi bun ştiutor de carte, a rămas mai departe la ţară, prin diferite comune din jud. Ilfov, pe unde a fost mai întâi perceptor, apoi notar.

Mama, o femeie bună şi duioasă (după câte

am aflat mai târziu), a murit când eram de 4 ani, după ce făcuse 16 copii. La moartea ei, însă, nu mai rămăseseră decât cinci, eu fiind penultimul. Dar ultimul copil, o fetiță, a murit curând după moartea mamei.

Am fost dar lipsit, de mic copil, de cel mai prețios sprijin în vieață (mama mă iubea nespus de mult, după câte mi s'a spus). Noroc că am avut pe bunică-mea, care mi-a ținut loc de mamă câțiva ani, cât a mai trăit.

Cam la vârsta de cinci ani, tata m'a luat cu el la țară, în com. Frăsinet, unde era notar, și unde am stat cam un an.

Dela denumirea comunei *Frăsinet* am dat naștere pseudonimului meu *Delafras,* adică dela Frăsinet.

Am fost născut în București, dar în Frăsinet, la vârsta de cinci ani, am simțit că sunt pe lume și acolo am început să am primele impresiuni asupra celor din jurul meu.

Acolo am alergat pe câmpie, acolo am plutit cu luntrea pe gârlă, acolo m'am plimbat pe marginea înverzită a lacului, acolo am auzit cântând cucul, și acolo era să mă și înnec.

Tot acolo, în Frăsinet, când aveam aproape șase ani, am făcut cunoștință cu școala, unde tata m'a trimis de multe ori, fără să fiu înscris, bine înțeles.

Aici, la școală, am uimit pe copii și pe învățător cu știința mea în socoteli de adunare și scădere, cu cifre dela unu pân' la zece.

După trecerea iernii, având şease ani împliniţi, tata m'a adus acasă, în Bucureşti, unde, înainte de a merge la şcoala primară, am fost înscris la o profesoară particulară din mahala, ca să învăţ carte.

In toamna anului 1893 am fost dat la şcoala Ion Eliade Rădulescu, din Bulevardul Pake.

Impreună cu mine şi bunica, în casa din Mătăsari, mai erau: soră-mea Florica, mai mare ca mine cu vreo şase ani, şi fratele Iancu, flăcău de 21 de ani. O altă soră, mai mare decât toţi, Sofiţa, mama preotului Ioan Ionescu dela Biserica Amzei, era măritată şi locuia în str. Rotari-Crivineni.

Soră-mea Florica s'a măritat după 2—3 ani, apoi curând a murit şi bunică-mea. Astfel că în Mătăsari n'am mai rămas decât eu cu fratele Iancu, iar şi acesta era surdo-mut.

Tata venea prin Bucureşti foarte rar (sau aşa mi se părea mie), dar venirea lui era pentru mine cel mai mare eveniment. Priveam la el nu numai ca la un tată, ci şi ca la o fiinţă picată din cer. Poate pentrucă mă iubea şi el mult, la fel ca mama, şi fiindcă lipsea mult de acasă, din Bucureşti.

Atâta timp cât a trăit bunică-mea şi era încă acasă soră-mea Florica, am avut o vieaţă plăcută. Aşa cât poate fi plăcută o vieaţă de copil de mahala, care nu cunoaşte o alta. Nu primeam cadouri de sărbători, dar aveam jucăriile mele cu care mă amuzam straşnic împreună cu

ceilalţi copii, principal tovarăş de joacă fiind văru-meu Mitu (ministrul de mai târziu D. R. Ioaniţescu).

La plimbare, în oraş, nu mă scotea nimeni, fiindcă nu era cine mă scoate. Dar nu simţeam nicio lipsă, căci, împreună cu tovarăşii mei de joacă, colindam pe toate străzile din împrejurimi şi ne repezeam pe la toate lacurile din jurul Bucureştiului: Fundeni, Tei, Floreasca, ba până şi la Pantelimon.

Rămânând acasă numai cu fratele surdo-mut (celelalte două surori fiind măritate, la casele lor), am rămas şi fără orice fel de supraveghere părintească, căci tata continua să rămână la ţară, în slujba ce-o avea. Din această cauză, o duceam prost cu şcoala. In clasa III-a, am rămas repetent.

Dar rămânând repetent, mi s'a făcut o ruşine grozavă, mai ales că prietenul Mitu, care era la şcoală cu un an înaintea mea, trecea acum la liceu, iar eu rămâneam tot într'a treia primară.

In anul următor, fiind mutat la şcoala Popa-Nan, m'am aşezat pe învăţătură, şi dacă n'aş fi fost repetent, urma să iau un premiu. Iar în clasa IV-a am fost efectiv premiant, fiind clasificat al treilea în clasă.

Tata vine acasă, bătrân şi sărac.

In acest timp, tata s'a stabilit la Bucureşti. De nevoie, bine înţeles. Imbătrânit, s'a retras sau a fost îndepărtat din slujbă. Nu pot şti.

Ceea ce știu, e că era sărac de tot, căci lua de multe ori pe datorie cafea, zahăr și tutun.

La terminarea celor patru clase primare, erau acasă: eu, tata și fratele surdo-mut.

Mai departe cu învățătura nu puteam urma, căci n'avea cine cheltui pentru mine. Singur fratele meu câștiga de pe urma papucilor ce-i lucra, și el îmi da acum mâncare, precum întreținea pe jumătate și pe tata, care n'avea alt venit decât o chirie infimă, ce primea de pe urma celor 10 pogoane și a casei dela țară. Dar și această chirie mai mult n'o primea decât o primea.

Astfel că n'avea altceva de făcut decât să mă dea la un meșteșug și s'a hotărît să mă înscrie la Școala de arte și meserii din București. Incepând să mă deprind și eu cu acest gând, mă hotărîsem să mă fac mecanic. Plănuiam să devin un mare constructor de unelte și mașini.

Dar, spre toamnă, tata află că nu pot fi înscris la Școala de meserii, din cauză că n'aveam vârsta cerută. Mai trebuia un an.

La liceul Mihai Viteazul.

In fața acestei situațiuni, tata s'a hotărît să mă înscrie la liceul Mihai Viteazul, unde, cum se va putea, să stau un an la învățătură.

Această veste am primit-o cu nespusă bucurie, fiindcă acum nu numai că-mi plăcea cartea, dar imi dam seama de foloasele învățăturii. Mergeam voios către liceu, atât când am fost

înscris, cât şi când m'am dus să văd rezultatul: dacă am fost sau nu admis. Păream o fiinţă cu totul nouă, şi aveam o atitudine de solemnă gravitate.

In curând am făcut cunoştinţă cu doritele bănci ale liceului.

Stam, însă, prost cu cărţile. Cursurile începuseră şi eu nu le aveam pe toate. Pe cele ce le aveam, le primisem de pe la băieţii care trecuseră într'a doua şi pe care mi le vindeau pe puţin. Imi lipseau : caietul de desen, cartea de limba română şi cea de limba franceză.

Profesorul Dendrino, de desen, ne-a spus (celor ce n'aveau caietele) că, dacă nu le vom aduce la lecţia viitoare, ne va da afară. Am făcut ce-am făcut şi le-am cumpărat. Pentru limba română, m'am înţeles cu prietenul Mitu [1]), care era în cl. III-a, să-mi împrumute şi mie cartea lui, căci pentru ambele clase era aceeaşi carte, iar autor era chiar profesorul nostru, C. I. Stoicescu. O luam unul dela altul în timpul recreaţiilor.

Pentru cartea limbii franceze, lucrurile s'au petrecut mai bine, căci tânărul profesor Pantazi, în loc să-mi facă vreo imputare (numai mie îmi lipsea cartea) a făcut apel la şcolarii mai înstăriţi să mi-o procure ei. A doua zi aveam carte.

---

1) Rog pe amicul şi vărul meu, d-l D. R. Ioaniţescu, să nu se supere că-i spun aci aşa cum îi spuneam atunci, în anii noştri de copilărie. Nu pot altfel.

Dar am păţit-o în curând la română. Intr'o recreaţie, după câteva lecţiuni, n'am găsit pe Mitu să-i cer cartea, şi s'a întâmplat ca tocmai atunci profesorul să mă cheme la tablă, spunându-mi să vin şi cu cartea. Eu, însă, am ieşit din bancă cu mâna goală.

— Dar cartea? strigă el.

— N'am, domnule profesor.

— Dacă n'ai, treci la loc, — îmi spuse el tăios, şi-l văzui că înseamnă ceva în catalog. De sigur, notă rea.

Eu, care aş fi putut citi sau răspunde bine la orice întrebare, nu mai puteam de necaz. Ochii mi s'au umplut de lacrămi. Mai târziu, însă, mi-a venit şi mie apa la moară! Lecţiile următoare am luat note bune, iar într'o zi s'a întâmplat un fapt cu totul neaşteptat: din toată clasa, numai eu am ştiut să răspund la două întrebări grele, referitoare la nişte reguli gramaticale. Impresionat, profesorul a spus în faţa tuturor: „Pentrucă de două ori ai ştiut ceea ce n'a mai ştiut nimeni din clasă, îţi voiu îndrepta notele".

A fost un moment solemn pentru mine. Vibram de bucurie şi de emoţie, văzându-mă deodată mai presus decât toţi. Mândria mea de copil se simţea răzbunată de clipele de umilinţă când mi-au curs lacrămi fiindcă n'avusesem cartea, şi n'o avusesem pentrucă n'aveam bani s'o cumpăr.

La franceză, de asemeni, eram primul din

clasă. Imi amintesc că-mi plăcea nespus de mult să invăţ această limbă, care parcă simţeam că-mi va fi de mare folos mai târziu. De altfel, profesorul Pantazi era un iscusit dascăl şi un om minunat, cu care era o adevărată plăcere să înveţi. El era cel mai iubit dintre toţi profesorii clasei. Când un elev nu ştia bine lecţiunea, îi spunea că nu-i pune notă, dar că la viitoarea lecţiune să fie bine pregătit, că-l va asculta din nou. De multe ori ne punea să spunem cu toţii, în cor, anumite lecţiuni, bunăoară: *ma, ta sa, notre, votre, leur... ma, ta, sa, notre, votre, leur* ; sau : *mon, ton, son, notre, votre, leur...* etc., până ne deprindeam bine cu pronunţarea şi ne familiarizam cu aceste cuvinte.

Intreg anul l-am trecut cu bine la toate materiile, cu unele îngrijorări când nu eram pregătit cum aş fi dorit. Am fost printre primii din clasă, fără să fiu însă premiant. (Lista nu s'a afişat după clasificaţie, ci după alfabet. Dintre cei trei premianţi, unul nu merita niciun fel de premiu).

După încheierea anului şcolar, am rămas acasă, pentru ca în toamnă să intru în Şcoala de arte şi meserii. Iar în timpul vacanţei să revăd materia cl. IV-a primară, deoarece la şcoală se da examene pe baza învăţăturii de patru clase primare.

Adio, dar, cu învăţătura, de care nu mai puteam avea parte ! Am părăsit liceul cu nespusă mâhnire şi mai ales mă durea în suflet când

vedeam pe Mitu, pe tovarăşul copilăriei mele, urmând înainte cu şcoala şi putând să ajungă un om învăţat (ceea ce s'a şi întâmplat), iar eu rămânând de căruţă. Nici el nu era copil de oameni bogaţi, dar avea tată, avea mamă, care lucrau şi-l puteau ţine la şcoală. De asemeni avea un frate mai mare, cu un mic atelier de sculptură pentru mobile, unde şi el, Mitu, lucra uneori pentru a câştiga ceva bani. Deci, nici el nu sta pe roze, căci nici el n'a fost fecior de bani gata, ci s'a ridicat cu multă trudă, însă nu era în situaţia mea.

Dar ce puteam face ? Mă împăcam cu gândul că voiu deveni un mare mecanic şi că, la Şcoala de meserii, voiu mai putea să învăţ şi carte.

O întâmplare neprevăzută, însă, a răsturnat cu totul planurile lui tata şi ale mele. După ce m'am înscris în regulă şi am şi dat un examen, am căzut bolnav la pat. Mâncasem, cu o zi înainte, din nişte inimi pe care fratele meu Iancu le adusese dela Zalhana, dar care nu fuseseră bine fripte şi după care băusem multă apă rece. Chiar a doua zi (adică în prima zi a examenului) m'am simţit rău. Abia aşteptam să treacă examenul, pentru a veni acasă. In ziua următoare, nu m'am mai putut scula din pat. Iar la examen n'am mai putut merge. Tata era cu totul dezolat, mai ales că reuşita mea la examen era sigură. Nu ştia bietul om ce să mai facă. Banii pentru noi erau scumpi, ba chiar prea scumpi, şi nu mă putea îngriji cum se cu-

venea. Totul a mers la voia întâmplării. Abia după o săptămână am început să mănânc, iar după o altă săptămână m'am însănătoşit. Dar pe ce drum să apuc în vieaţă, căci la şcoală nu mai puteam merge?

Tata s'a hotărît să mă dea la tipografie, iar eu nu m'am împotrivit.

INTRAREA IN VIEAȚĂ

Ucenic tipograf.

Lângă noi, în Mătăsari, era un băiat mai mare ca mine, Alexandru, care era angajat ca ucenic la tipografia „Voința Națională". I-am spus ce intenție am, iar el m'a îndemnat să vin la tipografia unde lucrează el, că e bine și că pot fi angajat. Numai că trebue să vorbesc cu șeful de atelier.

Incurajat de acest prieten, m'am și hotărît să mă prezint șefului său. Era în ziua de 14 Octombrie 1899, de Cuvioasa Paraschiva, care a căzut atunci Vinerea. Ajungând în strada Băcani, unde era instalată *Voința Națională* (sub hotel Kiriazi), mi-a ieșit înainte prietenul. In timp ce stam de vorbă cu el, a apărut și șeful. Arătându-mi-l, el fugi înăuntru.

Inima începuse să-mi bată cu putere. Era prima mea încercare de a răzbate singur în vieață.

Ajungând șeful în dreptul meu, — un Grec înalt, spătos, dar slab — fără altă introducere, îl întreb :

— Domnule șef, nu vă trebue un ucenic ?

El îmi răspunse cu indiferenţă şi cu accent stricat :

— Nu-mi trebue, băiete.

Eu îl rugai, totuşi, să mă primească, arătându-i situaţia în care mă găseam, şi adăogai :

— Am şi o clasă de liceu !

Şeful începuse să se înmoaie la rugămintea mea. Dar când auzi că am şi o clasă de liceu, făcu ochii mari, mă privi lung, apoi îmi spuse să viu la lucru a doua zi, Sâmbătă.

In dimineaţa zilei de 15 Oct. 1899, pe o vreme frumoasă, deşi rece, am făcut, plin de gravitate, primul meu drum spre destinul ce mi-l hărăzise soarta. Lăsasem cu mult regret liceul, iar în Şcoala de meserii o boală stupidă mă împiedecase să pătrund. Rămânea ca, prin tipografie, să-mi croiesc singur un alt drum, dar un drum de care să nu mă ruşinez.

Când a sosit şeful, a întrebat numaidecât dacă am venit. Se vede că se gândise mult la mine. Prezentându-mă în faţa lui, spuse lucrătorilor, ca un fel de recomandare :

— Băiatul ăsta o să iasă cel mai bun din toţi !

O astfel de afirmare o mai făcuse cineva — nu ştiu cine — când eram copil de 4—5 ani: că am să ajung ceva în vieaţă. Aceasta mi-a comunicat-o, mai târziu, soră-mea Sofiţa.

Alţi ucenici sau lucrători tineri priviră la

mine cu neîncredere, strâmbându-și fălcile și ridicând din sprâncene.

Seara, după ce lucrătorii și-au primit salariul, șeful m'a chemat la el și mi-a spus că, de regulă, ucenicii primesc leafă abia după o lună. Dar cu mine va face excepție, dându-mi leafă chiar de Sâmbăta următoare.

I-am mulțumit, adânc mișcat și nespus de bucuros că în curând voiu avea o leafă... că voiu avea bani!

Iar Sâmbăta următoare am primit cinci lei, pentru o săptămână, sumă ce mi se părea fabuloasă.

Din acești cinci lei, urma să cheltuiesc cel mult trei, iar doi să-i economisesc.

Căci, într'adevăr, îndată ce am văzut că am bani, m'am și gândit să mă duc la Casa de Economie să scot un livret pe numele meu, pe care să văz înscrisă, din când în când, câte o sumă de 3, 4 sau 5 lei, după cum puteam să strâng.

Nu uitasem minunatul proverb pe care îl învățasem în școala primară: *Strânge bani albi pentru zile negre*. Și nu numai că nu-l uitasem, dar eram pătruns de marea lui însemnătate.

După două săptămâni dela venirea mea, tipografia fu mutată în noul ei local din Bulev. Elisabeta, colț cu str. Brezoianu, unde azi se găsește Hotelul Princiar. Un local mare, încăpă-

tor, luminos, cu sala înaltă de circa 6 metri, pentru a avea mult aer. Era poate, pe vremea aceea, cel mai higienic local de tipografie.

Deasupra sălii de tipografie, era redacţia ziarului *Voinţa Naţională,* ziar liberal, precum şi o sală de întruniri a partidului liberal. Aici, cred, şi-a ţinut primele discursuri electorale Ionel I. C. Brătianu.

Moartea tatei.

După puţin timp dela intrarea mea la tipografie, cu tata se întâmplă o adevărată tragedie. Fie de suferinţă morală, fie de boală fizică, a căzut la pat, din care nu s'a mai sculat. Era un pat lat şi lung, cât tot peretele, în care dormeam amândoi : el la un capăt, eu la celălalt capăt. Intr'alt pat, sub fereastră, dormea fratele Iancu.

Intr'o seară din luna Decembrie 1899, când am venit acasă târziu, l-am găsit pe tata mort, iar pe fratele dormind, fără să ştie de moartea părintelui nostru.

N'am scos nicio exclamaţie, n'am spus niciun cuvânt, n'am făcut niciun gest (totdeauna am fost tare înaintea morţii), dar ochii mi s'au umplut de lacrămi. Plângeam nu soarta mea, văzându-mă acum şi fără tată, ci-l plângeam pe el, care a suferit mult spre sfârşitul vieţii şi care s'a stins când nu era nimeni lângă el, care să-l consoleze măcar c'o privire, deşi avea

patru copii în vieață. De sigur că murise după ce fratele meu adormise (după obiceiul lui totdeauna se culca de vreme și se scula la 4 dimineața). Chiar dacă o fi spus ceva, n'a avut cine să-l audă.

Eu și fratele surdo-mut.

Prin plecarea tatei dintre noi, rămăsesem în casa părintească, în odăița din fund, numai eu cu fratele surdo-mut, alături de care am trăit zile de bucurie, dar și zile de grea încercare.

Mult mai mare ca mine, bine făcut la trup și foarte inteligent, era ființa cea mai nenorocită din lume. Rămăsese surd din cauza tifosului exantematic de care fusese lovit la vârsta de 2—3 ani. Cei de acasă spuneau că avusese lingoare. Rămânând surd, rămase și mut, ne mai putând învăța nimic. Spunea pe înțeles numai câteva cuvinte, pe care apucase să le învețe și să le mai ție minte.

I-a fost dat, acestui frate nenorocit, care și el mă iubea mult, să ajute la întreținerea mea până pe la vârsta de 16—17 ani, când am început să câștig mai mulți bani și am putut să trăiesc numai din leafa mea.

Ne făceam singuri gospodăria, adică el o făcea mai mult și mai bine decât mine, căci se pricepea la toate. Știa să gătească diferite mâncăruri cu carne și să facă plăcintă la tavă. Ba chiar și spoia casa uneori, la câte un Paște

sau Crăciun. Eu spărgeam lemnele, făceam țăndărelele și-mi preparam gustarea de dimineață, mai totdeauna ceaiu.

Până la un timp, ne-am împăcat bine, mai ales că eram deprinși, de pe când eram mult mai mic, să fim singurii prieteni în casă. Crescusem cu el și mă învățasem cu el, deși totdeauna era extrem de agitat din cauza infirmității cu care se vedea rămas.

Dar cu cât timpul trecea și eu mă măream, cu atât situația se agrava. Singur acasă, fără nicio ființă în apropierea lui, fără nicio consolare, fără măcar un zâmbet, căci de auzit nu auzea nimic, devenise de-o nervozitate sălbatică aproape, care înfiora pe un necunoscut. Din pricina inteligenții cu care se născuse, nu mai putea suporta în liniște starea în care se găsea. Iar dacă se afla în apropiere de oameni, avea impresia că toți vorbesc despre el, iar acest fapt îi provoca o adevărată disperare, mai ales că nu se putea înțelege cu nimeni.

Asupra vieții pe care am dus-o alături de acest frate nefericit, am scris, după moartea lui, câteva însemnări în caietul meu și fără de care nu mi-aș mai fi adus aminte de anumite amănunte.

Sciam atunci, între altele :

Cât era mai tânăr, umbla cu alți prieteni din copilărie, prieteni de mahala. care își petreceau sărbătorile prin cârciumi. Acum însă, era retras. Dumineca nu se mai ducea cu prietenii, iar dacă do-

rea să bea puţin vin, şi-aducea acasă. Părea că se gândeşte numai la starea tristă în care se găsea. Nu mai avea nicio speranţă, nicio rază măcar de speranţă într'un viitor mai fericit. Din contră, cu cât timpul trecea, cu atât se vedea mai nefericit, şi toată vieaţa pe care era s'o mai trăiască, pentru el era o nenorocire. Dar mai crud şi mai de plâns era că se vedea în neputinţă de a avea o soţie. De multe ori îmi pomenea de acest lucru, că ar vrea să se însoare, dar ce puteam să-i fac eu, un copil? A murit, sărmanul, şi a rămas neînsurat!

Când mă întorceam seara, îl găseam culcat, dar de cele mai multe ori neadormit. Se frământa şi gemea încă mult timp, şi de multe ori eu adormeam, iar el tot deştept rămânea.

Cum intram în curte, auzeam gemetele lui. Când aprindeam lampa, el mă simţea şi atunci se mai liniştea puţin. Scrâşnea numai din dinţi şi scotea câte un gemăt înnăbuşit. Dar, neputându-se abţine, gemea din nou cu putere şi se svărcolea în pat.

Un străin s'ar fi îngrozit, dar pentru mine era ceva obişnuit.

De multe ori nu puteam să adorm din această cauză, căci tocmai când mă fura somnul, câte un gemăt asurzitor mă deştepta şi chiar mă speria. In astfel de momente, mă enervam şi eu peste măsură şi mă gândeam când va veni timpul ca să-mi schimbe această vieaţă.

Primele visuri — primele avânturi — primele rezultate.

Totuşi, lângă fratele surdo-mut şi în odăiţa insalubră din fundul curţii, am început să meditez adânc asupra vieţii şi asupra cuceririi acestei vieţi. Un singur moment n'am fost cu-

prins de slăbiciunea de-a mă socoti un biet copil nenorocit, ci, din contră, m'am preţuit totdeauna vrednic de a deveni o personalitate. Dacă împrejurările mi-au fost vitrege, lipsindu-mă întâi de binecuvântatul sprijin părintesc şi apoi lăsându-mă singur alături de un frate pentru care vieaţa era un nesfârşit chin, m'am hotărît ca, prin vieaţa ce mi-o voiu croi singur, să înfrâng vitregia acestor împrejurări şi să-mi creez o altă vieaţă, o vieaţă a mea proprie, plină de speranţă şi de avânt, încredinţat fiind că voiu fi un victorios.

Această vieaţă a mea proprie înţelegeam s'o cuceresc şi prin meseria mea de tipograf, dar mai mult prin pregătirea mea dinafara meseriei. Imi doream adică o cât mai largă cultură, care să-mi fie cu adevărat de folos în lupta cu vieaţa.

Timpul liber de care dispuneam — mult, puţin, cât era — m'am hotărît să-l întrebuinţez, pe cât mai mult cu putinţă, cu cititul şi cu scrisul.

Incă dela vârsta de 16—17 ani, am început să am primele visuri că aş putea deveni un scriitor. In orice caz, îmi plăcea grozav de mult să scriu. A fost o dorinţă care a izbucnit din adâncurile tainice ale sufletului meu, şi m'am supus acestei dorinţi, pierzând ore şi zile nenumărate cu exerciţiile lipsite de îndrumare ale scrisului. Dar în mine ardea o văpaie, pe care mai apoi nimic n'a putut-o stinge.

Citeam şi scriam. Scriam şi citeam. Iar acea-

sta o făceam în fiecare dimineață, de pe la patru, patru și jumătate, căci în fiecare dimineață mă sculam cu noaptea în cap, din cauză că fratele meu se deprinsese astfel, iar eu mă deprinsesem după el.

El lucra în tindă, iar eu, pe un scăunel dinaintea sobei, care era în camera de dormit, lângă ușă, îmi vedeam de treburile mele. Lumina îmi venea dela mica lampă cu petrol ce sta dinaintea fratelui, o lumină destul de slabă, dar pe care eu o găseam destul de bună. „Scriam pe o scândură de cismărie, pe care o așezam pe genunchi, ca cismarii".

Duminica, iarna, citeam sau scriam la masa schiloadă care era așezată în mijlocul odăii. Dar de multe ori eram împiedecat dela aceste îndeletniciri plăcute mie, „din pricina fratelui meu, pe care îl enerva acest lucru. El era un om inteligent, și când vedea că nu poate să facă ce fac eu și că nici măcar nu înțelege ce fac, îi venea să-și smulgă părul din cap, gemea greu, dădea din mâini și scrâșnea din dinți. Uneori îmi cerea să-i spun și lui ce scriu eu sau ce scrie în cartea pe care o aveam în față, și eu nu-i puteam spune nimic, deoarece n'aveam cum să-i explic o descriere literară sau un subiect științific. Asta îl mâhnea și mai rău, și de multe ori îmi spunea să nu mai citesc!"

„Din această cauză, și eu sufeream mult, căci nu aveam toată liniștea pe care aș fi dorit-o. Și de asemeni, când îl vedeam pe el că suferă atât

de mult, îmi trecea pofta de citit şi de scris".

Ceea ce nu m'a împiedecat, totuşi, să citesc mereu, să scriu mereu şi să visez mereu la o altă vieaţă.

La atelier o duceam destul de bine. In scurt timp am cucerit simpatia tuturor lucrătorilor, ba chiar unii mă iubeau aproape ca pe-un copil al lor. E drept că şi eu, deşi ucenic, făceam figură deosebită printre ei. Şi eram foarte cuminte, foarte ascultător.

Meseria de culegător tipograf am început s'o prind repede. Numai după câteva luni de atelier, mi s'a dat să lucrez după text scris de mână, la nişte reviste militare, care se tipăreau acolo. Culegeam repede şi minunat de bine, ţinând seamă de ceea ce trebuia să ştie un ucenic de seama mea. Citeam manuscrisele cu multă uşurinţă şi lucram corect, fiind bun cunoscător al regulilor gramaticale. (Fusesem doar singurul, la liceu, care am răspuns la două chestiuni de gramatică, neştiute de nimeni altul din clasa mea).

După un an de ucenicie, am fost trecut în echipa care lucra ziarul. Mi s'a dat să culeg porţia de lucrător, pe care o făceam tot atât de iute ca şi lucrătorii, ba în curând am început să-i întrec. Nu numai că eram sprintem de mână, care-mi mergea ca o sfârlează, dar zăţuiam şi fără greşeli. Prin aceasta îmi atrăsesem şi sim-

patia întregii redacții, și mai ales a corectorului.

Munca la ziar a început să-mi placă și să-mi convină. Imi plăcea, fiindcă-mi făceam repede porția, apoi puteam sta; îmi convenea fiindcă aveam timp liber să și citesc, chiar la atelier, fie ziarul, fie câte o carte adusă de acasă. Aveam, dar, bunul prilej de a mă instrui, ceea ce pentru mine era un fapt de mare preț.

Patru ani de ucenicie au trecut repede. Eram mulțumit că aveam un loc bun, că primesc leafă bună (căci în fiecare an mi se mărea), că mă bucur de dragostea tuturor și mai ales că am timp să și citesc.

Deseori, mergeam cu prietenul Mitu la conferințele serale dela Ateneu, și de asemeni am încercat să mă prepar în particular pentru clasele secundare. Niciodată, însă, n'am putut duce la capăt această intenție de a continua cu studiile, neavând destul timp pentru aceasta. In schimb, m'am hotărît să învăț cel puțin limba franceză, de care simțeam că voiu avea mare nevoie pentru citirea cărților străine.

In aducerea la îndeplinire a acestui gând, am luat lecții, timp de 8 luni, la profesorul Duployen, apoi am continuat să învăț singur acasă.

Tot de pe când eram ucenic, am început să scriu articole pentru diferite publicații muncitorești. Nu țineam seamă că, poate, nu sunt destul de pregătit ca să redactez articole, ci mă supuneam îndemnului lăuntric, care neîntrerupt

îmi spunea să scriu, să scriu mereu. Voiam, cu orice preţ, să mă disting printre tipografi.

Unul din aceste articole, destinat pentru ziarul „Gutenberg“, dar care n'a apărut, a fost inspirat de cele auzite la o conferinţă a d-rului Poenaru-Căplescu, ţinută la Ateneul Român, contra tutunului. Intitulasem articolul : „Despre tutun“. Ii îndemnam pe lucrători să nu mai fumeze.

In ce mă priveşte, n'am fost, nu sunt şi nu voiu fi niciodată fumător.

Incă înainte de a fi proclamat lucrător, începusem să văd limpede în jurul meu şi să-mi dau seama de ceea ce este bun şi ce este rău în vieaţă. Şi cu cât timpul trecea, cu atât îmi sporea dorinţa de a mă cultiva şi de a mă pregăti pentru marea luptă a vieţii.

In toamna anului 1903 (aveam aproape 18 ani) am fost proclamat lucrător.

In Decembrie 1903 mi-a apărut un articol în „Meseriaşul Român“, întitulat : „Muncă şi Unire“.

In primăvara anului 1904 a apărut în „Buletinul oficial al Corporaţiei Artelor Grafice“ un articol despre elevi. Apoi a urmat alt articol „Despre punctuaţie“. (Iar mă dovedesc tare în gramatică).

Era cu totul neobişnuit pentru un tânăr lucrător de seama mea, să scrie un asemenea articol, prin care arătam lucrătorilor cum trebue să pună punctuaţia la articolele ce le culeg.

Acel articol nici azi n'ar fi fără folos pentru unii autori care încă nu ştiu cum să pună o virgulă.

Surprinzătoarea mea activitate culturală a făcut impresie asupra d-lui Emil Socec, atunci preşedinte al Corporaţiei grafice şi patronul marii tipografii cu acelaş nume, care mi-a propus să vin în atelierul d-sale, — ceea ce am şi primit, îndată, cu multă plăcere. Trebuia, de altfel, să schimb locul dela *Voinţa Naţională,* pentru a învăţa, în altă parte, şi lucrările de artă, aşa zise lucrări de acsidenţă.

Mi-aduc aminte că, în seara aceea, după propunerea d-lui Socec, mă simţeam cu totul transportat de fericire. Iată, dar, că începeam să fiu cunoscut, preţuit şi căutat...

La 26 Iulie 1904 eram în atelierul Socec din str. Berzei, unde în curând am devenit un lucrător de frunte, iar mai târziu corector al atelierului.

Un document interesant.

Printre hârtiile şi caietele mele, am descoperit un document nespus de interesant, scris de mine şi despre mine, în anul 1904. Dând peste acest document (câteva file scrise, pe care atunci le-am întitulat *Amintiri),* inima mi-a tresăltat de bucurie şi de emoţie, căci el mi-a reamintit despre mine prin însăşi pana mea şi prin însăşi gândirea şi sufletul meu de acum 35 de ani.

Amintiri

N'am ce face în aceste momente.. adică aș avea mult de citit, dar sunt plictisit cu totul, și așa că acum găsesc o bună distracție de a scrie ceva din viața mea din timpul de față.. despre cele ce simt că acum, despre modul cum îmi petrec timpul și despre fericirile sau necazurile ce le întâmpin.

Singur în ~~casa~~ locuința mea... adică nu singur, căci mai stau încă cu un frate, mai mare ca mine, de vreo 32 (trei zeci și doi) de ani, dar care, spre marea nenorocire

Rândurile de atunci au fost scrise sub realitatea și inspirația momentului, și sinceritatea lor nu poate fi pusă la îndoială.

Socotesc foarte nimerit să le reproduc aci exact cum le-am scris atunci:

N'am ce face în aceste momente... adică aș avea mult de citit, dar sunt plictisit cu totul, și așa că acum găsesc o bună distracție de a scrie ceva din vieața mea din timpul de față... despre cele ce simt eu acum, despre modul cum îmi petrec timpul și despre fericirile sau necazurile ce le întâmpin.

Singur în locuința mea... adică nu singur, căci mai stau încă cu un frate, mai mare ca mine, de vreo 32 (treizeci și doi) de ani, dar care, spre marea nenorocire atât a lui cât și a mea, este surdo-mut, așa că tot singur mă pot numi în această locuință, deoarece nimic nu pot discuta cu el, afară numai de gemetele pe care i le aud și care uneori mă deșteaptă din somn.

Ocupațiunea mea în această sărăcăcioasă și neîngrijită odaie este de a citi și a scrie. Aceasta este ocupațiunea mea de căpetenie, deoarece cu altceva nu m'aș putea ocupa, adică neavând nici cu cine discuta, nici cu cine mă distra, nici cu cine mă înveseli. Dar pot zice că acest lucru îmi prinde mult bine, și mi se pare că prea mult încă, deoarece timpul disponibil mi-l petrec liniștit, cu condeiul în mână sau cu vreo carte în mână. Nu mă supără nici copii, nici frați, nici părinți... nimeni. Dar singurătatea aceasta, înstrăinarea și lipsa de familie, m'au decis la multe lucruri frumoase, pe care eu singur le admir și după urma cărora inima mi se umple de fericire, de o fericire bine simțită...

Sunt de-abia de aproape 19 ani ca etate, dar cred, dacă nu m'aș înșela singur, că nu se mai găsesc mulți

inşi de etatea mea care să mi se asemuiască în calităţi.

Trăiesc liber, nesupărat de nimeni, adică nimeni nu-mi cere cont de cele ce fac şi nimănui nu dau cont de cele ce voiu face... Cu toate astea, cu toată libertatea de care dispun, mă conduc cu o judecată bună şi sănătoasă, judecată ce nu o au mulţi... mulţi inşi mai înaintaţi ca mine, mai experimentaţi ca mine. Orice lucru am în gând să fac, mai întâi îl judec bine, cu prudenţă, să văd dacă-i bun sau rău, şi apoi mă decid pentru execuţiunea lui. Mai toate, şi pot spune chiar toate viţiurile rele îmi lipsesc, şi tot ce poate fi bun împărtăşesc, bine înţeles până acolo până unde îmi permite starea mea bănească.

Nu mă simt fericit sau distrat la vreo cârciumă, biliard sau orice local de demoralizare... şi chiar nici nu voiesc să am aface cu domnişoarele, deşi le admir drăgălăşiile.

Fericirile şi distracţiile plăcute mi le găsesc la odoroaga mea de masă, sau iarna, la gura sobei pe un scăunel, cu nespusa dorinţă ce am de a citi sau de a scrie diferite bucăţi. Acestea mi le fac în special dimineaţa, când trebue să mă scol de pe la orele $4^{1}/_{2}$ pentru a-mi face ceaiul, şi apoi lângă sobă, pe un scăunel, mă ocup cu treburile mele : citit şi scris.

Eu însumi mă mir de aceste calităţi ale mele, care par a fi ceva extraordinar pentru unul în situaţia mea...

Intr'adevăr, oricare ar fi fost situaţia mea, şi oricâţi ar fi fost aceia cu care aş fi locuit împreună, părinţi şi fraţi, pentru mine ar fi fost acelaş lucru. Totdeauna m'aş fi simţit bine numai trăindu-mi vieaţa pe care o socoteam nimerită mie, iar adevărata fericire — despre care vorbesc şi mai sus — aş fi gustat-o numai din această vieaţă.

La vârsta de 18 ani

Acesta eram eu şi nu puteam fi altul.

De altfel, se născuse în mine o puternică convingere că sunt destinat să mă sui pe scara vieţii, la o stare superioară. Meseria de tipograf o consideram numai o cale ce trebuia să mă ducă la drumul ce mi-era hărăzit.

Şi cu această convingere, îmi plăcea să scriu articole în „Buletinul Corporaţiei", şi mai ales în ziarul „Solidaritatea", al lucrătorilor tipografi.

Alt cămin.

In primăvara anului 1905 am părăsit casa părintească din str. Mătăsari.

Nu mai puteam sta, într'o singură odăiţă, eu şi fratele meu, la un loc. Altă încăpere nu aveam, căci celelalte două odăi dela poartă, date de zestre soră-mii Florica, erau închiriate.

Mă făcusem mare, flăcău, şi câştigam în deajuns ca să-mi pot închiria undeva o altă cameră.

Inafară de aceasta, aveam nevoie de completă libertate şi de linişte desăvârşită, în odaia ce-o locuiam, unde începusem să scriu articole ce se publicau şi unde dam o atenţiune mai mare studiului.

Chiar prelungisem prea mult şederea alături de fratele meu, şi asta fiindcă mi-era greu să mă hotărăsc pentru despărţire.

El nu m'a împiedecat să plec. Ba poate că a înţeles că am absolută nevoie de alt cămin. Totuşi, când am părăsit casa, era nespus de trist.

In anul acela, 1905, pe vară, a şi murit, de-o boală internă, despre care tot îmi spunea încă de când eram cu el şi care-i provoca o sete grozavă.

Dar moartea aceasta a fost binevenită, căci a scăpat omul de groaznicul chin în care trăia.

Odăiţa mi-o găsisem în cartierul Oborului Vechiu, în curte cu vara mea Elena Brăileanu, care avea pe capul ei o familie destul de numeroasă (un soţ şi cinci copii), dar care se însărcinase bucuroasă şi cu îngrijirea micii mele gospodării.

Aci aveam şi tovărăşia fiului ei, Gheorghe Brăileanu, mai mare ca mine cu câţiva ani, care mă însoţea pe la spectacole sau în plimbările ce le făceam prin oraş sau afară din oraş. Căci, negreşit, nu tot timpul mi-l împărţeam numai la munca dela atelier şi studiul de acasă, ci, din când în când, ca un divertisment, îmi acordam şi ore de distracţie şi de plimbare în aer liber.

Acum, la locuinţa din Obor, eram deplin stăpân pe mine, căci vară-mea nu putea avea asupra mea niciun fel de autoritate, şi nici nu se încerca să aibă. Din contră, îmi purta un deosebit respect şi avea pentru mine un mare cult. Alături de familia ei, păream o fiinţă cu totul

aparte. Chiar şi toţi ceilalţi din curte se mirau de un asemenea flăcău ca mine.

Deci, deşi complet liber, continuam să-mi trăiesc vieaţa pe care mi-o croisem încă de când trăiam cu fratele meu, în Mătăsari.

Eram nespus de mândru, dar mândria mea era dintr'acelea care se impun. Şi pentru asta eram foarte respectat şi foarte iubit de toată lumea din jurul meu.

Insemnări de gânditor.

Aci, în Obor, când încă n'aveam 20 de ani împliniţi, mi-am făcut un caiet pentru însemnări, în care am scris şi bune şi rele. Unele din gândurile mele merită să fie amintite, nu pentrucă ar avea o importanţă deosebită, ci pentrucă sunt încă o mărturie a felului cum judecam atunci.

Iată câteva :

27 Mai 1905. — Cărţile sunt nefolositoare dacă nu ştii să alegi părţile bune din ele ; şi tocmai pentru aceasta, unele din ele sunt chiar primejdioase.

— Fudulia la om e ca noroiul la porc : comparându-le, dau o asemănare perfectă.

— Celui ce se gândeşte la moşteniri, nu-i place să muncească.

— In ziua de azi, fiecare să spere numai în munca lui.

— Vai de cel ce aşteaptă ajutor dela alţii.

29 Mai 1905. — Lăcomia la mâncare aduce omului cele mai multe boli.

— A mânca mult și a ședea mult, este o adevărată boală, care mai întotdeauna are urmări grave.

— Dacă ai mâncat prea mult și te simți îngreuiat, nu mai lua masa următoare la ora obișnuită, ci atunci când ți s'o face foame.

— Nu te uita la mâncare că-ți rămâne, ci gândește-te la stomac să nu-l strici.

— Dacă am mânca numai ce e mai gustos, ar fi ca în câteva zile să dăm ortul popii.

30 Mai 1905. — Mai bine să nu citești nimic decât cărți proaste.

— Nu totdeauna sunt trebuitoare contrazicerile.

— Mulți discută cu înfocare lucruri de nimic, iar pe cele mari le lasă să treacă cu nepăsare.

— Unii spun: „Fac ce vreau, iar ce nu, nu". Mai bine ar spune așa: „Fac ce trebue, iar ce nu trebue, nu!"

— Pentru ca un bătrân să fie respectat de tineri, trebue ca și el să-i respecte pe ei.

— Tânărul este dator să poarte respect bătrânului; aceasta în vederea unei bune orânduieli în societate.

— Mai mare necaz am pe cel care mă lingușește decât pe cel ce mi-e dușman pe față.

— Prostul zice că-i dai bunăziua de frică.

— Decât să primești dela neamuri, mai bine să poți da și străinilor.

— Decât multă învăţătură fără judecată, mai bine puţină învăţătură şi multă judecată.

Pregăteşte-te !

Toate gândurile mele, toate străduinţele mele. aveau o singură ţintă: pregătirea unui viitor mai bun, mai potrivit însuşirilor mele.

Am continuat nu numai să fac aceleaşi sforţări pe care le făceam în Mătăsari, dar chiar să le înmulţesc. Acum, la douăzeci de ani, mai mult decât la şeasesprezece sau şeaptesprezece ani, eram conştient de ceea ce preţuiam, şi mă trudeam mai mult decât înainte să schimb drumul vieţii mele. Tipografia îmi plăcea, dar nu constituia pentru mine un scop. Aşteptam să se petreacă cu mine altceva, altceva care trebuia să vină neapărat.

Dar, până atunci, fără să dezertez un moment dela datorie, mă pregăteam. Mă pregăteam cu zel sporit, oricând împrejurările îmi îngăduiau.

La 22 August 1905, notam:

Ceasurile sunt 9, seara. Aş vrea să mai citesc ceva, dar nu pot. Mi-e somn. Mă voiu scula mâine dimineaţă, pe la 4½, când voiu face exerciţii de limba franceză.

Iar la 28 August, într'o Duminică, scriam:

Zi de sărbătoare şi de odihnă, zi foarte scumpă pentru mine. După şase zile de muncă, sau mai bine zis

după şase zile petrecute în aerul viciat al tipografiei, în această zi respir în linişte un aer mai curat.

Dumineca, pentru mine, e preţioasă şi din alt punct de vedere: am mai mult timp să mă ocup cu cititul şi scrisul. Faptul acesta e de-o mare însemnătate, càci cu ceea ce mă ocup eu este bun şi foarte folositor pentru mine. Bunăoară, astăzi am de gând să prescriu o nuvelă şi să încep alta, de se va putea; să citesc puţin franţuzeşte şi să-mi mai vâr capul prin nişte cărţi noui de literatură şi filosofie... Aşa-i că mă odihnesc bine? !... Ei, ce să-i faci! Alţii se plimbă toată ziua, de dimineaţă merg prin târg să-şi cumpere lucruri noui, sau se duc pe la prieteni, vin la masă, se culcă, apoi se îmbracă frumos şi pleacă la plimbare, şi se plimbă până seara târziu, poate până şi după miezul nopţii. Dar eu mă îndeletnicesc acasă cu cărţile şi caietele mele... Pe ei îi las să petreacă, să chefuiască, să se înveselească, să danseze, iar eu îmi văd de treaba mea... Pentru aceasta, unii prieteni mi-au spus că poate vreau să mă călugăresc! Eu am zâmbit la vorbele lor. Amicul Mitu (D. R. Ioaniţescu), care n'a voit să se lase până n'a terminat liceul, mă tot descoase, întrebându-mă de ce-mi pierd timpul de geaba, ba cu franceza, ba cu literatura, ba şi cu filosofia?... I-am răspuns că, pentru mine, aceasta este o plăcere, iar nu o învăţătură de şcoală, şi cà dacă aş face altfel, ar fi o neplăcere pentru mine. El mă asculta şi da din cap cu neîncredere. Dar va vedea el!...

Apoi la 21 Septembrie:

Sunt singur, dar nu regret mult acest lucru. Sunt singur; e mai bine! Ar fi rău pentru mine, singur, numai dacă n'aş fi ocupat cu ceva... dar eu am destui prieteni în casă: cărţile şi caietele, tocul şi sticla cu cerneală, creionul şi hârtiile... Cărţile, când mă văd, îmi zâmbesc în faţă. Una-mi spune s'o mai ci-

tesc odată, că vorba ei este înţeleaptă. Alta-mi spune: pe mine m'ai asculta numai pe jumătate, şi să vezi ce-am să-ţi mai spun!

Mai de o parte, cărţile de franceză parcă vor să spună: dacă ai de gând să'nveţi bine franţuzeşte, de ce nu stai şi cu noi de vorbă? Şi caietul acesta, făcând gălăgie mai multă decât totul: pe mine să nu mă uiţi niciodată, bagă de seamă, că eu voiu dovedi lumii ceea ce-ai fost! Eu voiu spune adevărul, şi deci ia condeiul şi aşterne-ţi gândurile pe filele mele!...

Pentru ca nu cumva zeul meu de pregătire să slăbească, am scris, pe marginea de sus a câtorva file din caietul meu de notiţe, cuvântul: *Pregăteşte-te!*

Indemnul acesta, pe care mi-l dam mie însumi, urma să-l văd în fiecare zi, sau în orice caz oridecâteori desfăceam caietul ca să însemn ceva.

Da: să mă pregătesc, să mă pregătesc mereu, căci pregătirea aceasta va avea cândva rezultatele ei fericite.

Reproduc aici, pe verso, una din filele scrise pe vremea aceea, în capul căreia se desluşeşte cuvântul: *Pregăteşte-te!*

Dar în acelaş timp cu stăruinţa ce o depuneam pentru pregătirea mea personală, scriam articole pentru publicaţiile tipografice, ba chiar scriam şi la o conferinţă, precum se vede din nota următoare:

12 Octombrie 1905. — Ieri am terminat de scris o conferinţă, pe care vreau s'o ţin în faţa lucrătorilor

Pregătiți-vă, tate!

de ucenici — atunci fiecare ucenic ce va urma clasa, de asemenea să fie obligat a veni la școala Lupinelor

Vom aștepta să ia, domnul Ministru [illegible] așteaptă toți ucenicii, să vadă dacă dreptatea [illegible] e bine, și dacă va intra neamul, sau nu persoana (?!!)

In cazul cel mai bun, cred că numele [illegible] va fi pomenit cu [illegible] în viitor

G. C. P.

Un lucrător tipograf

tipografi: îndemn lucrătorii să se cultive, căci numai prin cultură vom putea să ne îmbunătăţim soarta.

Meseria de tipograf.

In timp ce mă trudeam să-mi dau o cultură cât posibil mai largă, şi să dau şi altora din mult-puţinul ce-l aveam, nu neglijam să mă perfecţionez şi în meseria mea de tipograf.

Mi-aduc aminte că, încă de când eram ucenic în anul al doilea (şi la fel şi mai târziu), la *Voinţa Naţională,* lucram pe furiş compoziţii mai grele, din care nu aveam ocazia să fac la ziar, unde culegeam numai text întins.

De asemeni, când am venit la tipografia Socec, mi-am dat neîncetat osteneala să devin un lucrător artist în meseria mea.

Dar această meserie, în care voiam să devin un artist, îmi producea şi neplăceri.

Atmosfera atelierului în care lucram începuse să-mi displacă. Nu mai era ca la *Voinţa Naţională,* cu lumină multă, cu aer mult, cu ore puţine de lucru. La Socec (vechiul atelier din Berzei) era o adevărată infecţiune. Aceasta m'a făcut să scriu la 4 Noembrie 1905:

Ce amărîtă e vieaţa lucrătorului tipograf!... Cum intru în atelier, un aer înăbuşitor, de nesuferit, mă loveşte 'n faţă. E şi mult praf. Simt cum mi se usucă gâtul şi nările nasului; vocea mi se slăbeşte şi mi se răguşeşte. Şi în acest aer viciat trebue să stau 9½ ore, în fiecare zi. Pe cât mă simt de voios când sunt în aerul liber, pe atât mă simt de indispus când sunt în atelier...

Dorinţi nevinovate şi piedici nemiloase.

La 4 Ian. 1906 scriam :

Imi plac, sau mai bine zis doresc trei lucruri : să scriu bine, să cânt bine şi să fiu puternic (fiziceşte).

Ce m'a făcut să doresc să cânt bine, nu ştiu, căci niciodată n'am avut voce de cântăreţ. Dar e drept că mă simţeam parcă vrăjit când ascultam vocea frumoasă a altora, căci mergeam, uneori, la spectacole de operă sau operetă.

Ca să fiu puternic fiziceşte, înţeleg, căci făceam gimnastică în fiecare zi.

Mai interesant, însă, e că mi-am exprimat precis această dorinţă : *să scriu bine*. Acesta a fost un gând care m'a obsedat tot timpul, fără să reuşesc, totuşi să-l realizez.

Şi cum era să-l realizez, când vieaţa de atelier îmi sta cu totul împotrivă ? Iată ce scriam la 6 Ianuarie 1906, adică numai după două zile dela exprimarea dorinţelor de mai sus :

De ce n'am timp ! Da, de ce n'am timp ca să citesc şi iar să citesc ! Tot timpul mi-l întrebuinţez aproape numai la atelier. Abia dacă-mi mai rămân două ore bune pe zi când să pot lua o carte în mână. Dela o vreme încoace, ne mai opreşte seara să lucrăm suplimentar, câte 2—3 ore pe zi, astfel că, atunci când vin acasă — după ce iau masa în oraş — trebue să mă culc. Iar când vin mai de vreme acasă şi pun cu bucurie mâna pe carte, nu trece mai mult de un sfert de oră şi simt că mi-e peste putinţă să citesc. Cu trupul trudit de greaua muncă de peste zi şi cu ochii obosiţi de manuscrisul rău scris sau de

literele mici, nu mai pot rezista și citirii la lumina lămpii (cu petrol). Mă simt moleșit, cu mintea întunecată, cu ochii împăienjeniți. Iar dacă, totuși, doresc cu orice preț să citesc, trebue să mă ridic de pe scaun, să-mi pun corpul în mișcare, să dau din mâini, să mă mai încrunt puțin, punându-mi sângele în circulație, pentru ca apoi, cu o încordare silită, să mai pot sta câtva timp cu ochii pe carte, până când, pe nesimțite, cad toropit. Trebue să cedez. Mă culc, pentru a mă scula a doua zi cu o oră mai de vreme — sau chiar cu două — când iarăși mai pot citi ceva.

Astfel că eu, care doresc să citesc și iar să citesc, care doresc să mă cultiv, să stau în tovărășia autorilor celebri... eu, care aș fi dorit să urmez acasă cu învățarea materiilor din școala secundară, care aș fi dorit să învăț pe de rost franceza și germana, — eu, deci, mă văd constrâns să întrebuințez, pentru toate acestea, numai câte o oră, două, pe zi. Ah! ce necaz îmi este! Când mă uit pe masa mea de lucru și văd cărțile necitite încă și care mă așteaptă să le citesc, când văd hârtiile scrise cu câteva rânduri pe ele și lăsate la o parte din cauză că afurisitul de ceas îmi spune că trebue să merg la lucru, unde-mi câștig bani pentru existență, când văd diferite reviste răvășite pe ici-colo, mă apucă un fel de întristare adâncă, pe care n'o pot domoli cu niciun preț...

Cât de vorbitoare sunt aceste rânduri și cât de mult ele demonstrează ce sforțări a trebuit să depun pentru ca totuși să reușesc mai târziu să înfrâng toate piedicile!

La 1 Febr. 1906 mai însemnam:

Miercuri (dimineața). Luni seara și aseară am lucrat (la atelier) până la 10 și jumătate noaptea, și mi se pare că vom lucra astfel toată săptămâna.

Cam rău. Oboseală multă, odihnă puţină. Nici nu mai am timp să citesc şi să scriu.

La 5 Februarie:

Am fost Joi seară la teatru (după ce am ieşit dela atelier la $8^1/_2$ şi după ce am mâncat ceva în fugă). Spectacolul începuse. S'a jucat „Năpasta" şi „O noapte furtunoasă".

Şi tot în această zi scriam despre mine:

Iată-mă acum şi pe mine. Un tânăr de 20 de ani, care exercită meseria de lucrător tipograf (26 de lei săptămânal). Frumuşel (nu tocmai-tocmai), cu corpul bine format, dar nu destul de desvoltat. Puternic şi sănătos, atât la corp, cât mai ales la minte. Răbdător. Cu toate acestea, nimic nu mă împiedecă de a mă enerva şi de a fi rău atunci când cineva mă necăjeşte peste măsură şi fără motiv. Sunt bun şi răbdător, dar mă şi revolt în faţa faptelor mişeleşti, comise de cei care mă înconjoară şi cu care sunt nevoit să am legături. Imi place să respect pe oameni, dacă, bine înţeles, sunt de respectat. Şi nu-mi place să respect pe omul linguşitor, mincinos, mârşav.

Nu-mi plac petrecerile, nici dansul [1]), pentrucă-mi dau seama că nu sunt folositoare, ba chiar vătămătoare. In schimb, iubesc teatrul foarte mult. Nu-mi place să am mulţi prieteni. Mi-e deajuns unul singur, care să aibă aceleaşi simţiminte ca mine, iar ceilalţi simpli cunoscuţi şi prieteni ocazionali.

De asemeni îmi place şi muzica. De multe ori mi-au venit puternice inspiraţii şi m'am simţit fortificat, ascultând bucăţile executate de orchestra

---

1) Mai târziu, mi-a plăcut să dansez la unele ocaziuni: nunţi sau baluri. La baluri am mers mai cu seamă cu prietenul Mitu şi surorile lui, Vasilichia şi Georgetta, adică cu vărul şi verişoarele.

Teatrului Naţional, fie la reprezentanţii de operă, fie între acte la reprezentaţiile de dramă.

Lupta pentru apărarea limbii româneşti.

Despre întâmplările din Martie 1906, la care am fost şi eu părtaş, notam la 2 Aprilie 1906 :

In seara zilei de 13 Martie a. c. s'a întâmplat manifestaţia studenţească contra franţuzomanilor care hulesc limba românească chiar în instituţiile cele mai *naţionale*... Am luat şi eu parte ca manifestant şi am primit un pat de puşcă pe spinare, iar pălăria mi-a rămas pe acolo...

Apoi, la 20 Martie a fost o întrunire în sala Dacia, tot în chestia limbii româneşti. Nici de acolo n'am lipsit, ca unul ce-mi iubesc limba şi ca unul ce înţeleg rostul acestei mişcări naţionale. Lume multă şi bună. D-l Iorga, care este iniţiatorul şi capul acestor mişcări, s'a făcut iubit de o mare parte din populaţiune.

Au urmat şezători prin provincie (Craiova, Iaşi, Galaţi, etc.), pe unde literaţii (Iorga, Sadoveanu, Iosif, etc., etc.) au fost bine primiţi, făcându-li-se manifestări de simpatie.

De asemeni, poimâine, Marţi (a treia zi de Paşti), la Teatrul Naţional de aici se va da o reprezentaţie pentru înfrăţirea românească, în folosul săracilor, unde vor cânta studenţii, vor citi bucăţi Coşbuc, Iosif, Sadoveanu, Gârleanu, Nanu, etc., unde vor vorbi Cuza şi Iorga şi unde se vor juca piese de Liciu şi alţii, în sfârşit unde va fi o manifestare cu adevărat românească.

Corector.

Calităţile mele de bun lucrător şi de tânăr instruit, au fost la timp apreciate de condu-

cerea tipografiei Socec, care mi-a încredințat sarcina de corector al atelierului.

Insemna, pentru mine, a doua izbândă în vieață, după prima, cu aducerea mea la aceeași tipografie. Și mai însemna că nu zadarnic mă trudisem până atunci pentru cultivarea mea.

Dându-mi-se sarcina de corector, s'a produs o mare schimbare în ocupațiunea mea, încetând de a mai fi un simplu lucrător. Aceasta când n'aveam decât 20 de ani și când, ca lucrător, nu fusesem decât doi ani și opt luni, înafară de cei patru ani de ucenicie.

Am mai lucrat, mai apoi, la culegerea literelor, în 1910—1911, la Paris, unde meseria de tipograf mi-a folosit foarte mult, și de asemeni câteva luni după războiu.

Dar să vedem ce spun notele mele :

17 Mai 1906. — Mi-am început noua carieră de carector în atelierele Socec, pe ziua de 11 Mai. Faptul acesta constitue o fericire pentru mine, căci am cea mai bună ocazie de a-mi îmbogăți cunoștințele.

Fericirea aceasta, însă, n'a mai fost mult timp fericire, funcția de corector (un singur corector pentru un atelier atât de mare) fiind foarte obositoare.

Numai după câteva zile, notam :

28 Mai 1906. — De când sunt corector, nu-mi mai vine deloc să pun mâna pe vreo carte sau pe tocul acesta, căci mi-e prea mult cele 9½ ore pe zi pe

care le întrebuinţez în atelier, corectând texte după fel de fel de manuscrise.

Totuşi, cu toată greutatea sarcinii ce mi s'a încredinţat, am rămas corector până în toamnă, când am plecat la cazarmă.

La 25 Iunie, într'o Duminică, notam:

Simt absolută nevoie să fac gimnastică, acum când slujba ce am îmi tortureazǎ atât de mult corpul, prin faptul că trebue să stau 9½ ore nemişcat, pe scaun. Vara, e un adevărat chin slujba aceasta. Mai ales când eşti nevoit să citeşti numai cifrării sau să urmăreşti cu atenţiune anumite dobitocii omeneşti. De asemeni, când eşti forţat să citeşti şi să iei seama să nu aibă greşeli (cu toată căldura mare care este şi cu toate miile de năduşeli care te trec) fel de fel de formule sau acte oficiale vechi, — îţi vine să-ţi iei câmpii.

De aceea, simt absolută nevoie ca, seara, să mă recreez, fie făcând mici plimbări, fie făcând exerciţii fizice în aerul liber şi răcoros al serilor. Chiar e ceva plăcut în aceste exerciţii făcute pe la 9—10 seara. Nu numai că aerul e înviorător, dar şi natura e frumoasă, deoarece ai deasupra ta numai stele strălucitoare, sau poetica lună care te priveşte surâzând şi care-ţi trimite o lumină dulce, parcă în semn de binecuvântare...

...Regret că situaţia mea nu e alta decât cea de azi, că nu e aşa cum aş dori-o eu, ca să pot să înşir pe aceste file de caiet tot ce gândesc acum, tot ce cuget în fiecare zi, fie asupra lumii care mă înconjoară, fie asupra viitorului meu.

...Câte lucruri nu născoceşte mintea mea, zilnic, câte cugetări născute de împrejurări nu-mi vin mai în fiece moment, şi... câte regrete că nu pot să-mi petrec timpul aşa cum doresc, ocupându-mă mai se-

rios cu adevărata cultură, cu știința vieții, și scriind în liniște tot ce simt și tot ce cuget, fără să fiu zilnic torturat și fără să mă frec seara la ochi (obosiți de cu zi).

Și încă o însemnare, dela 6 Octombrie 1906:

In slujba mea de corector am făcut mari servicii autorilor de cărți, căci corectura vine mai întâi la mine și apoi merge la autor... Unde văd că autorul a pus greșit o virgulă, o șterg, și unde văd că n'a pus, o adaog dela mine — dar fac excepțiune cu aceia care țin morțiș să pună virgule cu nemiluita; pe aceștia îi las să pună virgulele unde vor ei. Insă la orice autor observ celelalte reguli ortografice. Dacă un autor scrie: *văzând'o*, eu corectez *văzând-o;* dacă scrie *l'au*, eu îndrept *l-au;* dacă scrie *hotărât*, eu pun *hotărît*, etc.

Unii scriu odată *ceeace*, altădată *ceace*, apoi *cea ce*, sau *ceea-ce;* eu fac în toate părțile *ceea ce*.

Când dau peste cuvinte de felul acestora: *ACESTE sunt deosibirile de vederi A artiștilor NOȘTRII...* sau: *omul A CĂREI obiceiuri...* eu corectez: *ACESTEA sunt deosebirile de vederi ale artiștilor NOȘTRI...* și: *omul ALE CĂRUI obiceiuri...*

Sunt însă autori care n'au nevoie de niciun concurs de-al meu (Onciul, Densușianu, etc.), căci cunosc ortografia mai bine ca mine.

Gânduri sociale.

In contact intim cu lucrătorii și cu aspirațiunile lor, problemele sociale încep să mă preocupe. Nu judec lucrurile cu idei preconcepute sau cu anumite porniri de simpatie ori de ură, ci ca un gânditor cu totul imparțial.

Nu mă opresc la ceea ce se petrece lângă

mine sau la ceea ce aş dori să se petreacă, ci privesc la totalitatea faptelor şi fenomenelor sociale, iar interesul meu ori al profesiunii mele, îl subordonez interesului societăţii întregi.

Nu mă ispiteşte şi nu mă încântă efectul unei anumite atitudini, ci sunt preocupat de adevărul care stăpâneşte peste tot. Adevărul văzut prin prisma mea, din acea vreme, când abia ieşeam din anii adolescenţii.

Poate că nu m'aş fi gândit atunci să scriu despre problemele sociale, dar prietenul Şt. Ionescu m'a provocat la o discuţie contradictorie, silindu-mă să-i trimit o lungă, foarte lungă scrisoare, pe care am copiat-o în caietul meu.

Din acea scrisoare, am scos următoarele gânduri, care vestesc pe autorul de mai târziu al lucrării sociale *Tari şi Slabi.*

1 Octombrie 1906. — Societatea omenească, în progresul ei, are absolută nevoie de capitalişti şi de stăpâni.

— Se zice că, atunci când se va realiza colectivitatea, nu va mai fi monedă. A spune acest lucru, este a te face de ruşine.

— Nu se poate face egalitate deplină între lucrători: e contra naturii şi e nedrept.

— Orice transformare s'ar face în omenire — bună sau rea — guvernământ *va trebui* să existe. E chiar firesc! Unde nu sunt conducători, nu e ordine.

— Dacă orice organizaţie nu va putea să facă pe toţi oamenii morali, cu atât mai mult nu va putea să lupte contra naturii pentru a da oamenilor aceleaşi gânduri, aceleaşi caractere, aceleaşi dorinţi.

Invăţătura se capătă, iar caracterul se naşte.

Caracterul porneşte dinlăuntru, iar învăţătura vine dinafară.

Invăţătura serveşte la desvoltarea, la *luminarea* caracterului. Dacă individul este născut cu un caracter bun, cultura servă la desvoltarea acestui bun natural; dar dacă individul este înzestrat cu caracter rău, cultura servă la desvoltarea acestui caracter rău.

Geniile nu se formează, ci se nasc, dar prin învăţătură se desvoltă; chiar se ivesc genii cu prea puţină învăţătură.

— Imi place partidul socialist, care apără pe cei de jos, dar nu-mi place minciuna cu colectivitatea şi cu distrugerea guvernului şi a capitaliştilor.

Apoi, este o mare greşeală de a se propaga printre Români idei pentru slăbirea conştiinţei de naţionalitate.

Nu sunt, în aceste câteva rânduri, gânduri prea grozave, bine înţeles. Dar să nu se uite că sunt scrise de un muncitor la o vârstă destul de fragedă, când oricare altul, la etatea lui, are cu totul alte idei decât cele arătate mai sus, când nu împlinisem încă 21 de ani şi când nu pot spune că aveam o întinsă cultură socială, care poate mai de grabă mi-ar fi încurcat gândurile.

Ideile de mai sus sunt izvorîte numai şi numai din judecata sănătoasă a unui tânăr neinfluenţat de nicio înrâurire dinafara propriei lui fiinţi.

SUB DRAPEL

Altă vieață.

In toamna acestui an, 1906, am îmbrăcat haina militară, cu contingentul 1907, fiind repartizat regimentului de geniu din București.

Sub uniformă, am început o nouă vieață. Nu-mi mai aparțineam mie, iar orele libere de seara sau de dimineața, presupunând că le-aș fi avut, nu le mai puteam folosi după voia mea. Dimineața mă sculam în sunetul goarnei, seara mă culcam în acelaș sunet. Iar tot restul zilei, mă mișcam numai după program.

La cazarmă, de altfel, nici n'aș fi avut unde să mă ocup cu îndeletniciri intelectuale.

Totuși, mi-aduc aminte că, numai după câteva săptămâni dela încorporare, am ținut o mică conferință, la o oră de teorie, trupei din compania mea, de față fiind și comandantul companiei, căpitan Cihoski.

Regret că n'am păstrat textul acelei conferințe, care a făcut o bună impresie și m'a situat dintr'odată pe alt plan. E drept că și înainte de conferință se observase că sunt de

altă calitate decât majoritatea recruţilor din companie, dar conferinţa m'a ridicat în ochii superiorilor mei, determinându-i să-mi aplice un tratament mai dulce.

Nu că aş fi fost scutit de cine ştie ce servicii, ci numai că nu eram pus la corvoade nepotrivite cu mine.

Incolo, făceam ce făcea întreaga companie, fără ca măcar eu însumi să mă gândesc să mă eschivez dela vreun serviciu. Din contră, executam totul cu voie bună, iar la teorie şi la instrucţie, eram primul.

Instrucţia, mai ales, îmi plăcea mult, ea fiind o continuare a exerciţiilor gimnastice pe care le făceam acasă.

Natural, au fost şi multe şi mari neplăceri la cazarmă, dar nu se poate să faci militărie şi să n'ai astfel de neplăceri!

Fapt e că acum eram un alt om. Vieaţa de cazarmă, căreia trebuia să mă supun cu totul, îmi răpea întreaga independenţă pe care o aveam în vieaţa civilă. De unde înainte, când mă găseam în odăiţa mea, seara, puteam medita în voie, puteam studia nesupărat de nimeni şi puteam da frâu liber gândurilor mele, acum toate acestea nu mai existau. Nici nu mai puteau exista. Iar eu nu mă puteam smulge din realitate şi nu puteam face altceva decât ce făceau toţi camarazii mei.

Nu milităria se schimbă după fiecare soldat

în parte, ci soldaţii trebue să se acomodeze după cerinţele milităriei, formând cu toţii o singură unitate, o singură disciplină, un singur suflet.

Iar sufletul militar pusese stăpânire şi pe mine. Gânditorul aproape că dispăruse, fiind înlocuit cu soldatul ce trebue să trăiască vieaţa lui de militar şi care nu se mai aseamănă cu aceea a civilului.

In vieaţa civilă poţi fi orice, dar sub drapel nu poţi fi decât soldat. Nici nu trebue să fii altceva decât soldat.

Numai acea armată e tare ai cărei soldaţi sunt numai soldaţi. Adică: pregătiţi pentru a fi buni luptători, pregătiţi să-şi apere ţara şi conducătorii ei, pregătiţi să lupte cu eroism şi să moară cu bărbăţie.

Iar eu n'am înţeles să fiu altfel decât un bun soldat. Dovadă că în primăvara anului 1907 am fost avansat la gradul de caporal, iar în toamna aceluiaş an, la gradul de sergent.

Pe măsură ce zilele trăite la cazarmă, în sunetul goarnelor, se înmulţeau, simţeam că mă integrez nouei vieţi de aici şi uitam aproape cu totul să mai fac ceea ce făceam ca civil. Chiar sărbătorile le petreceam tot ca soldat, căutând să mă bucur în voie de clipele de libertate ce mi s'au dat. Sunt atât de preţioase şi de mult gustate aceste clipe de libertate, că nu le poţi nimici farmecul, închizându-te în

casă şi meditând la altceva de care acum eşti străin.

Abia când mi s'a dat concediu de vară şi am stat acasă o lună întreagă, am mai îndrăznit să pun mâna pe cărţile de citit şi pe condei, pe care, totuşi, le simţeam acum parcă străine de mine, gândindu-mă mereu că mă voiu înapoia iar la companie.

La 16 Iunie 1907 am notat:

Iată-mă în faţa scumpului meu caiet, cu care n'am mai tăinuit şeapte luni şi jumătate! Lung timp! Eu singur mă mir cum de a putut trece atâta vreme fără să mai scriu ceva în el. Şi câte n'aş fi avut de scris! Trebue să spun, însă, că împrejurările nu prea mi-au dat voie, şi mai cu seamă dispoziţie, de a mă mai ocupa cu caietul meu. Deşi am avut multe sărbători şi seri libere, când dormeam acasă, nu-mi venea să mai stau cu condeiul în mână, şi de asemeni să mai cuget, — la care lucruri îmi trebuiau anumite condiţiuni pe care nu le-am mai putut avea chiar din momentul înrolării mele...

Acum sunt în concediu pentru o lună.

Apoi o altă însemnare dela 11 Iulie 1907:

Mai am câteva zile de concediu, după care trebue să mă prezint iar la cazarmă.

Concediul l-am petrecut lucrând tot ca corector la Socec, iar în orele libere am citit. Inafară de cărţile ce le aveam, am mai cumpărat: *Progresul, legea şi cauza lui* (Spencer), O *călătorie în cer* (Flammarion), *Stâlpii Societăţii* (Ibsen), *Vieaţa, amorul şi moartea* (Shopenhauer), *Fenomenele spiritismului* (Flammarion).

Cu câtă plăcere n'am citit aceste cărţi! Câtă sete

n'am de a citi mereu, pentru a-mi îmbogăţi mintea şi a-mi desvolta creierul, care atât de mult e aplicat către cultură, dar către o cultură largă, pentru a putea şi el, la rândul lui, produce ceva? Ah!... şi când mă gândesc că Duminecă, 15 Iulie, trebue să încetez iar cu această vieaţă atât de plăcută şi atât de preţioasă!

Găsesc totuşi timp şi pentru cultură.

Iată însă că, sergent fiind, lucrurile se mai schimbă. Am mai multă autoritate în mijlocul companiei mele şi mai multă libertate, mai ales că sergenţii au dormitor separat de cel al trupei.

Pot aduce la cazarmă cărţi de lectură şi de studiu, iar în orele mele libere mă pot ocupa de ele. Imi reamintesc chiar că, având lângă mine un dicţionar francez-român, am început, pentru prima oară la cazarmă, să fac exerciţii de traducere, alegându-mi, pentru aceasta frumosul roman *Paul şi Virginia.*

O însemnare din 17 August 1908 vine să aducă o mărturie asupra preocupărilor mele culturale:

Având gradul de sergent, m'am bucurat de oarecare libertate, iar orele libere le-am întrebuinţat şi pentru cultură. Câtva timp, m'am ocupat şi de limba germană, învăţând vreo 40 de feţe din cartea lui Virgiliu Popescu, pe care, însă, n'o găsesc destul de bună.

Cu franceza pot spune că merg binişor. Mi-e greu să învăţ singur, dar cu puţină voinţă, *se poate.*

Altă însemnare din timpul stagiului militar nu mai posed, afară de una singură care mărturisea eliberarea mea din armată, pe ziua de 30 Sept. 1908.

Am avut norocul să fac numai doi ani în loc de trei, din pricina reducerii anilor de militărie, care s'a aplicat începând chiar cu contingentul meu.

IAR LA OCUPAŢIILE MELE

Orice obstacol poate fi învins.

Indată ce m'am eliberat, am şi însemnat în carnet:

Eliberat din armată. O zi însemnată pentru mine. Cum voiu croi-o de azi înainte, aşa voiu merge până la capăt... Un gând, însă, mă va călăuzi în toate: *cu înţelepciune şi cu o voinţă de fier, pot fi doborîte cele mai mari obstacole.*

Aşa dar, din primul moment al trecerii în vieaţa civilă, care însemna pentru mine libertatea de mişcare, acelaş gând mă stăpâneşte: doborîrea oricăror obstacole ce ar sta în calea ridicării mele. Nu trăesc decât pentru atingerea aceleiaşi ţinte: să fiu un învingător în vieaţă. Chiar dacă, pentru ajungerea la ţintă, obstacolele erau într'adevăr mari, uneori părând de netrecut, din pricina meseriei care îmi răpea tot timpul zilei, nu încetam să sper că totuşi, în cele din urmă, voiu învinge.

Cu începere dela 30 Oct. 1908, am revenit la odăiţa mea din str. Mătăsari, în care trăisem atâţia ani alături de fratele Iancu.

Aici m'am instalat cum am putut mai bine, fără să fiu deloc pretenţios.

Imi lipseşte mătura, şi nici toporaş de spart lemne nu am. Am, însă, ce e mai principal. Am pat de fier cu două saltele pe el, învelit cu cearceaf pentru noapte, şi cu o altă faţă ţesută cu flori, pentru zi. La perete se reazemă două perne late, iar la capetele patului câte una rotundă, ca nişte ţevi de tun. Alte două perne de fulgi (celelalte sunt umplute cu paie) sunt la soră-mea Florica pentru ca să le facă feţe frumoase, albe şi brodate la mijloc cu iniţialele mele. Iar pentru culcare mai am o pernă tot de fulgi, dar puţin mai mică decât celelalte.

Am o masă, patru scaune cu spate, o ladă, două cufere, lighean, căni, lampă, serviciul de masă complect (afară de farfurii), perie de haine, cuier pentru haine, sobă nouă. Rufărie, am de toate. Mai am două icoane frumoase rămase dela bunica Drăgana, două tablouri, o oglindă de perete, şi altele care îmi scapă din vedere.

Cărţi, însă, am destule.

De-acum încolo, sănătos să fiu, şi cred că voiu face multă treabă : măturându-mi prin casă, făcând focul, ceaiul, dar şi citind şi scriind.

La Socec (în noul local din calea Victoriei), lucrez câtva timp ca lucrător, dar curând mi se redă funcţia de corector.

Aci, în tipografie, „văd deseori pe d-nii : Mihail Dragomirescu, Gârleanu, Mândru, Dragoslav, Virgil Caraivan, Corneliu Moldovanu, care colaborează la *Biblioteca Socec*, şi regret că n'am avut şi eu norocul să urmez cu învăţătura pentru a ajunge acolo unde au ajuns ei..."

Cumpăr regulat, în fiecare săptămână, câte două, trei sau patru cărţi, cu deosebire din colecţiile ieftine, care sunt mai potrivite pungii mele. Sunt înclinat să aleg mai mult cărţi de cultură generală, cum ar fi : *Ştiinţă şi energie*, de Rădulescu-Motru ; *Noţiuni asupra ştiinţelor*, de Huxley ; *Ce e cerul ? Ce e vieaţa ?* de Flammarion ; *Progres* de Herbert Spencer; *Intrebuinţarea vieţii* de Lübbock, etc.

Şi mă ocup, din ce în ce mai serios, cu învăţarea limbii franceze.

Dar iată o însemnare din 22 Februarie 1909, din care se lămureşte bine felul meu de vieaţă de atunci :

Aş voi să fac multe lucruri, dar prea puţine pot să fac... Nu am timpul trebuincios, iar meseria mea este una dintre cele mai rele, care îţi cere odihnă şi aer mult. Când ies seara din atelier, parcă scap dintr'o ocnă... Simt cât de bine îmi face aerul de afară, pe care îl aspir cu nesaţiu... Par'că simt puteri noi... Mă cred în stare să mai fac multe lucruri acasă... Dar nici nu am ajuns bine, şi încep să simt oboseala. Dacă mă aşez ca să citesc, după un sfert de oră pleoapele încep să se apropie unele de altele. Vreau să fac ochii cât mai mari, dar ei se închid des, până când deodată cad în toropeală. Ochii mai urmăresc câteva cuvinte, dar creierul nu mai prinde nimic. Ba uneori chiar şi visez... vreun vis care se potriveşte minunat cu cele ce citii până atunci. Deeodată, însă, tresar, şi mă mir singur cum de-am putut să adorm aşa, deodată...

Mă frec la ochi... mă mişc puţin pe scaun... îmi întind braţele... mut picioarele din locul lor... şi mă

simt parcă mai desmorţit... Incep din nou să citesc. Dar după scurt timp ochii iarăşi nu vor să mă mai asculte... Mă uit la ceas: 9, sau aproape 9... Cam de vreme, dar trebue să las cititul la o parte.

Mă ridic repede în picioare. Mă desbrac de haină şi o arunc pe un alt scaun... Fac repede patul... Dau apoi şi vesta jos, măcar că n'am făcut focul în odaie, sau dacă l-am făcut, nu e cald de speriat... Scot cravata şi gulerul, şi mă deschei la gât. La nevoie, sumet şi mânecile... Aşa cum mă găsesc, mă apuc să fac gimnastică cu cele două greutăţi: una de 4 şi alta de 12 kgr. Iau mai întâi pe cea de 4 kgr. şi fac cu ea câteva mişcări, trecând-o dintr'o mână într'alta, până mă 'ncălzesc. După aceea o înhaţ pe cea de 12 kgr. şi mă lupt cu ea câteva minute, până ce obosesc şi până ce simt că încep să asud. Atunci o las, şi mai răsuflu puţin, plimbându-mă prin cameră. Mă simt puternic. Toropeala de mai înainte a dispărut ca prin farmec. Ochii iarăşi privesc cu agerime. Iar în odaie parcă a făcut cineva focul...

Iau din nou greutatea cea mare şi mai fac exerciţii cu ea câteva minute, când ridicând-o în sus, când lăsând-o în jos... când repezind-o înainte, când trăgând-o la piept... toate astea făcându-le când cu dreapta, când cu stânga.

Astfel de gimnastică nu fac mai mult de zece minute (şi dimineaţa încă p'atât), şi mi-e destul... Imi face mult bine, fiindcă-mi fortifică corpul. Eu pun mare preţ pe lucrul acesta. Căci corpul fiind tare, bolile nu se pot atinge aşa uşor de el. De aceea nici nu prea ştiu ce este boala. Nu-i mai puţin adevărat, însă, că aceasta atârnă mai mult de vieaţa regulată pe care o duc.

Şi cum spusei: fac 10 minute gimnastică, şi parcă sunt altul. Nici vorbă să mai simt nevoie să mă culc. Imi vine iar poftă de citit, — ceea ce şi fac de cele

mai multe ori. Citesc câtva timp, până ce simt deabinelea că am nevoie de odihnă, și atunci las. Totdeauna mă culc între orele nouă jumătate și zece. A doua zi mă 'scol la cinci și jumătate. Dacă îmi mai rămâne timp până la plecare, mă ocup cu franceza sau germana.

Așa dar, mă ocup cu cultura cel mult două ore pe zi, iar de multe ori nici pe jumătate. Ce să fac în timpul acesta scurt? Să citesc literatură?... cărți de știință?... de istorie?... să învăț limbi străine?... sau să mai scriu și câte ceva în ceea ce privește meseria mea?... Nu știu ce să fac mai întâi!...

De aceea spun că văd cu durere cum trece timpul și cum se scurg și anii mei, fără să mă pot folosi de ei așa cum voiesc!... Oh! și văd... văd bine cum inteligența mea se frământă în zadar, neavând putință să facă ceea ce ar putea să facă!...

Totuși.... timpul nu e trecut așa de mult pentru mine, iar viitorul parcă îmi surâde...

Ordine și economie.

Spiritul de ordine și economie l-am avut totdeauna desvoltat.

Printre hârtiile mele am dat de un carton pe care însemnasem împărțeala sumei de 24 lei ce primeam săptămânal (înainte de serviciul militar) și în care figura suma de 2 lei pentru pus deoparte.

Iar printre însemnările din caiet, am dat de una din 27 Ianuarie 1910, în care este trecut bugetul meu săptămânal și pe care îl reproduc aici:

Corporaţie . .	0,50		
Rufărie . . .	1,50		
„Cuibul cu Barză“	0,50		
Foncieră, altele .	0,50		
Gulere spălat . .	0,25		
Bae	0,25		
Cărţi, reviste . .	1,50		
Diverse . . .	1,—		
Imbrăcăminte. .	2,—		
		8.—	pe care îi pun în fiecare săptămână deoparte, şi iau pentru fiecare articol atunci când îmi trebue.
Gutenberg . .	1.—		
Mâncare . . .	12.—		
Distracţii, teatru, plimbări, etc. .	3.—		
Toaletă . . .	0.65		
Atelier . . .	0.35		
		18.—	pe care îi cheltuesc săptămânal neapărat.
Deoparte *(economie)* .		6.—	
Total . .		32.—	leafa ce o primesc săptămânal.

Insemnarea aceasta are o mare importanţă, ea find o elocventă dovadă a felului cum ştiam să-mi administrez venitul şi mai ales o indicaţie de ceea ce trebuia să devin mai târziu.

Totdeauna îmi spuneam : nu se ştie cum va fi ziua de mâine : bună sau rea. E bine să am banul meu, pus deoparte.

Numai aşa, cu banul meu, mă simt liniştit, mă simt independent, mă simt puternic.

Deplângeam pe cei ce cheltuiau tot ce câștigau, și mai ales simțeam o grozavă ciudă pe ei când îi vedeam alergând după împrumuturi pentru a-și umple golurile ce-i hărțuiau amarnic.

M'aș fi considerat cu adevărat nenorocit să mă știu fără bani acasă la mine sau la Casa de Economie și fără un budget stabilit, care să pună cea mai perfectă ordine în veniturile și cheltuelile mele.

Această însușire de mare preț — a ordinei și a economiei — mi-a folosit enorm de mult atunci când, mai târziu, am devenit un întreprinzător, deci un mânuitor de fonduri.

Tot acestui spirit de economie se datorește faptul că, în Aprilie 1913, am cumpărat, dela surorile mele Sofița și Florica, părțile ce le aveau la proprietatea din Mătăsari, peste care am rămas apoi singur stăpân.

SPRE ZĂRI NOI

Realizarea unei vechi dorinţi.

Incă de când eram în primii ani de ucenicie, mă gândeam deseori să fac călătorii în lumea largă, chiar până în America. Dar aceasta era numai o dorinţă, care încă nu însemna o ţintă neapărat de atins. Doream... şi atâta tot. Imi plăcea să mă legăn în acest vis încântător, că poate voiu avea fericirea să plec şi eu odată, prin ţări străine, pentru a vedea alte oraşe, altă lume şi alt clocot de vieaţă.

Oraşele la care mă gândeam în deosebi, erau Parisul şi New-York-ul. Mă gândeam la Paris fiindcă auzisem vorbindu-se şi citisem mult despre el, dar mai ales fiindcă învăţam franţuzeşte. Iar la New-York mă gândeam ca la un oraş fantastic, cu case foarte înalte şi cu lume într'o veşnică fierbere. Şi gândindu-mă la acest oraş pe care mi-l imaginam plin de minuni, parcă mă şi vedeam pe puntea unui vapor gigantic, cu care traversam Oceanul cel mare, plin de pericole şi de farmec, legănându-mă zile întregi peste valurile-i înspumate

sau plutind lin pe apa-i nesfârșită, albastră ca cerul.

Ba, mai apoi, când cu războiul ruso-japonez, începeam să mă gândesc și la Japonia, despre care toată lumea vorbea ca fiind țara unui popor brav, țară ce merită să fie văzută.

Oriunde aș fi mers, însă, — la Paris, la New-York sau la Tokio — fapt este că mă simțeam puternic atras spre locuri necunoscute. Și cu cât anii treceau, cu atât dorința mea începea să se închege, devenind, puțin câte puțin, o țintă pe care trebuia neapărat s'o ating. Iar ținta se preciza : Parisul !

Indată ce am terminat cu serviciul militar, m'am gândit foarte serios la realizarea vechii mele dorinți. Nimic nu mai putea fi pentru mine o piedică și nimic nu mă putea opri să-mi iau zborul. Eram tânăr, singur, limba franceză o posedam într'atât ca să mă pot descurca fără multă greutate, meseria de tipograf o cunoșteam la perfecție, iar textele franceze le citeam cu mare ușurință. Puteam, deci, lucra în tipografiile pariziene, pentru a-mi câștiga existența. De asemeni, aveam și mici economii, strânse săptămână cu săptămână și an cu an.

Plăcerea de a călători se transformă, în cele din urmă, într'o arzătoare dorință de a mă cultiva și a mă pregăti mai temeinic pentru cucerirea vieții.

Cadrul atelierului (deși acum mă găseam în noul local din calea Victoriei și deși continuam

să fiu corector), mi se părea acum prea îngust pentru realizarea ţelurilor mele. Imi trebuia un orizont larg, în care să fac cunoştinţă cu lumea civilizată şi de unde să mă întorc încărcat cu multe învăţăminte.

Dar — îmi spuneam — chiar dacă n'aş învăţa altceva decât limba franceză, şi tot voiu fi mulţumit.

Nu mai aveam astâmpăr. Eram zilnic obsedat de ideea plecării. Şi din moment ce m'am hotărît să plec, toate gândurile mele erau îndreptate, fără voia mea, numai spre Paris. Iar plecarea nu mai putea fi amânată, nu mai putea rămâne o simplă dorinţă, ci trebuia să se realizeze fără întârziere.

In luna Mai 1910, însemnam în caietul meu:

6 Mai. — Acum, mai mult ca oricând, mă stăpâneşte gândul de a călători. Am şi făcut demersurile necesare ca să obţin dela atelier un concediu de trei luni. — Ţinta mea este Parisul.

14 Mai. — E lucru hotărît. Săptămâna viitoare plec la Paris.

Simt o bucurie nespusă că pot face o astfel de călătorie. Şi aştept plecarea cu nerăbdare.

Dacă voiu găsi la Paris o ocupaţiune, nu voiu reveni în ţară la trei luni, cum plănuisem, ci voiu sta până voiu învăţa bine franţuzeşte.

Aur !

Hotărît să plec la drum, mi-am făcut toate pregătirile necesare: mi-am scos paşaportul şi m'am dus la o casă de schimb de pe Calea

Victoriei, unde am transformat hârtiile în monede de aur.

Aurul îl găseai atunci pretutindeni. Orice bancă, contra unui agiu neînsemnat, îţi ţinea la dispoziţie tot ce doreai, fără niciun fel de restricţiune. Nu se vorbea de valute tari şi slabe, nu se auzea de oficiu de devize, iar aurul circula în voie, pretutindeni.

Ce timpuri fericite !... S'ar putea spune : ce timpuri de aur !...

Războiul european din 1914—1918, pe lângă alte calamităţi, a lăsat în urma lui şi pacostea restricţiilor valutare. Şi atâta timp cât aceste restricţii vor dăinui, însemnează că ne găsim în continuă stare de război.

Şi cum spun, am schimbat hârtiile în aur. Dar n'am luat cu mine cine ştie ce grozăvie de aur. Era el la îndemâna oricui, dar nu oricine avea bani mulţi şi nu oricine se putea juca cu aurul cum ne-am juca cu leii de azi. Deci, nici punga mea nu era prea doldora de hârtii. Oricât de econom aş fi fost eu, nu puteam strânge prea mulţi bani. Din puţinul ce-l aveam. am schimbat în aur numai 300 de lei. Cam 12.000 de lei de azi. Un moft, nu-i aşa, când azi aş cheltui suma aceasta numai ca să ajung la Paris. Dar pentru mine, atunci, 300 lei erau mulţi. Şi nu eram pretenţios. Socoteam să-mi ajungă de dus la Paris şi întors, ba să stau şi acolo aproape două luni, în caz că n'aş avea alt venit. Dar puneam mare preţ pe meşteşugul

meu (meşteşugul e brăţară de aur), cu care speram să-mi câştig existenţa. Ceea ce, de altfel, s'a şi întâmplat.

La drum.

In ziua de 19 Mai 1910, eram în tren, ţinând pe braţul stâng un pardesiu maro, dungat, şi în mâna dreaptă o valiză minusculă, rotundă, în forma unui crâmpei de butuc retezat la ambele capete, în care mi-am înghesuit rufăria strict necesară. Aveam, însă, o bucurie nemărginită că am pornit la drumul acesta, la care visam de mulţi ani.

Eram singur-singurel, dar atât de plin de mine însumi şi de marile proiecte ce le făuream, că nu simţeam deloc lipsa vreunui tovarăş. De altfel, eram de mult deprins să străbat singur prin vieaţă şi să mă lupt cu ea. Ba, aş putea spune că numai astfel am dobândit mari forţe de rezistenţă.

Trenul meu nu era o garnitură de lux cu vagoane de dormit, şi nici măcar accelerat, ci un simplu tren personal, la care am luat bilet numai până la Predeal. Şi n'am mers nici cu clasa întâia, nici cu a doua, ci în a treia. în care mă simţeam fericit că am şi eu colţul meu.

Dar nici prin gând nu-mi trecea să călătoresc altfel decât cu cele mai ieftine trenuri, căci dè, capitalul meu nu era prea mare, iar la Paris nu puteam şti ce-am să găsesc.

Totuşi, pentrucă eram plecat la drum, se cuvenea, tot cu bani puţini, să văd cât mai multe oraşe în drumul meu, mai ales că în multe părţi trebuia să primesc şi câte un mic ajutor de călătorie, acordat lucrătorilor tipografi înscrişi în organizaţiunile afiliate internaţionalei tipografice, care pe vremea aceea îşi avea sediul la Berna sau la Amsterdam (nu mai ţiu minte). Această internaţională tipografică nu era un organism politic, ci numai unul strict profesional. Eu fiind membru al Societăţii „Gutenberg" a tipografilor din România, care era afiliată la această internaţională, eram de drept şi membru al acestei organizaţii.

Astfel, am făcut opriri : în Ungaria, la Braşov (pe atunci sub stăpânire ungară), la Budapesta (unde, găsind o rubedenie, am stat trei zile) şi la Fiume ; în Italia, la Veneţia, Verona, Brescia, Milano, Novara şi Domodosola ; în Elveţia, la Sion, Montreux, Vevey şi Lausanne; apoi la Paris, unde am ajuns după 8—9 zile dela plecarea din Bucureşti.

A fost un drum fermecător şi câtuşi de puţin obositor. Ce oboseală puteam simţi atunci, la vârsta de 24 ani, când eram plin de tinereţe, de vigoare şi de avânt ?

In unele oraşe am stat câte o zi sau o zi şi-o noapte (Fiume, Veneţia, Milano), iar în altele numai câte 3—4 ore (Verona, Brescia, etc.).

Mi-a plăcut peste tot, şi peste tot eram încântat, mai ales la Veneţia. Dar mut de ad-

mirație am rămas în fața marelui Domo din Milano. Nu puteam până atunci să-mi închipui că mâna omenească e în stare să facă o asemenea minunăție. De sigur, urma să mai văd și alte minunății, la Paris, dar aceasta o lua înaintea acelora, și ea m'a impresionat mult.

LA PARIS

Unde-mi sunt banii ?

Ajungând cu bine la Paris, m'am dus direct la adresa unui coleg tipograf, Niculescu, care mi-a dat primele îndrumări atât de necesare.

Când am făcut socoteala buzunarului, am constatat că cheltuisem din banii mei (în afară de micile ajutoare de călătorie pe care le primisem în drum), numai 97 de franci. Deci mai aveam bani buni 200 franci aur. O întreagă comoară, pentru care, chiar a doua zi, am tras o mare spaimă.

Mă dusesem dimineața, în plimbare, prin Grădina Plantelor. Voind să cumpăr ceva de mâncare, constat cu groază că nu mai am portmoneul în care țineam piesele de aur. O sudoare rece îmi apăru pe frunte. Unde sunt banii ? Cine mi i-a furat ? Și unde mi i-a furat ? Pe drum, în grădină, sau la hotel ?

Gândindu-mă la hotel, mi-am adus aminte că, seara, am pus portmoneul sub perna capului, ca pentru a-l păzi mai bine. Și se vede că acolo a rămas. Dar îl voiu mai găsi ?...

Intr'o mare îndoială, am pornit repede spre casă. Prin minte îmi treceau fel de fel de gânduri învălmăşite, care mă ameţeau. Dacă nu voiu mai găsi banii ? Simţeam că-mi vâjâe capul.

De fapt, nu mă înspăimânta suma de 200 de franci ce-ar fi fost să pierd, ci numai situaţia cu totul neplăcută în care aş fi rămas, lipsit de bani, chiar dela început, abia picat în Paris !

Ei, drăcie !...

Cum am ajuns acasă, în rue S-te Geneviève (din cartierul latin), am spus băiatului care făcuse ordine în camera mea, că am uitat banii în cameră.

Surâzând, băiatul îmi predă comoara, intactă pe care mi-a spus că a găsit-o când a făcut patul.

Oh ! Ce fericit m'am simţit când m'am văzut iar în posesia scumpilor mei bani ! Nu erau milioane, nu erau sute de mii, ci erau singurii bani, cu pierderea cărora îmi pierdeam libertatea de mişcare, libertate care totdeauna mi-a fost scumpă. Niciodată, din ziua când am devenit stăpân pe destinul meu, n'am făcut apel la mila nimănui, pentrucă niciodată nu m'am lăsat adus într'o asemenea situaţie degradantă pentru un om ce ţine la demnitatea lui.

Am mulţumit din suflet flăcăului care mi-a înmânat zâmbind portmoneul şi am ieşit afară, la aer, să-mi potolesc emoţia.

Am găsit de lucru.

Prima mea grijă în Paris, a fost să mă duc la sindicatul tipografilor şi să mă înscriu pe lista şomerilor, pentru a fi trimis în lucru, la atelierele care cereau lucrători. Odată înscris, trebuia să fiu prezent, acolo, în fiecare dimineaţă, pe la orele 9, pentru a răspunde la apel, altfel riscând să fiu şters de pe listă. In fiecare zi, cei dinaintea mea se împuţinau cu câte 5—6 inşi, care erau trimeşi pe unde se cerea, plus cu alţii care nu se prezentau şi erau şterşi de pe listă, fiindcă, probabil, îşi găsiseră singuri de lucru. Până să vină şi rândul meu, m'am folosit de ocazie pentru a vizita oraşul, colindând prin toate părţile.

După 7—8 zile, am fost trimes la o tipografie, să lucrez. Dar la o tipografie mică, unde n'am avut de lucru decât pentru 6—7 zile. Oricum, eram fericit că lucrez şi că primesc vreo 7 franci pe zi, ceea ce însemna pentru mine întreţinerea pe aproape trei zile. Acum, deci, nu mai cheltuiam din banii cu care venisem dela Bucureşti, ci din banii câştigaţi în Paris. Şi de unde, până la angajament, mâncam cu multă economie (cam 1.50 pe zi), acum am început să mănânc de 2.50 pe zi. Aveam de unde. Nu mai putea fi vorba de economie la toartă. De altfel, totdeauna am dat atenţie deosebită mâncării, pentru a mă putea menţine continuu în perfectă sănătate.

După cele 6—7 zile petrecute la primul atelier, am mai așteptat iarăși vreo 7—8 zile, până să-mi vină rândul să intru din nou în lucru.

La atelierul următor, am avut mai mult noroc, căci am lucrat mai multe săptămâni în șir, în care timp mi-am făcut rezervă de numerar.

De vorbă cu un anarhist.

Am cunoscut, prin diferitele ateliere pe unde am fost, mulți lucrători tipografi francezi, și cu mulți am legat adevărate prietenii. Un singur moment n'am avut a mă plânge de cineva, ci din contră mi s'a aplicat cel mai dulce tratament colegial. A fost, pentru mine, o adevărată plăcere să stau cot la cot cu astfel de camarazi totdeauna binevoitori, totdeauna glumeți, totdeauna bine dispuși.

Printre acești buni camarazi era, însă, și unul mai aparte, care se întitula anarhist. Cum s'a întâmplat, eram așezați în atelier exact unul în fața altuia. Și, natural, mă împrietenisem și cu el. Dar nu era o prietenie rezultată din potrivirea a două firi, ci o prietenie de tovarăși de muncă.

Despre acest anarhist am găsit în caietul meu o însemnare din 20 Iunie 1910, pe care o reproduc întocmai :

Sunt în lucru de trei zile. Acesta este al doilea atelier în care sunt ocupat, și în amândouă am fost an-

gajat prin Sindicat. Intre cei 15 lucrători, este şi un anarhist... Are o figură lată, stropită cu pete şi împodobită cu o barbă mare, roşcovană. E scurt şi îndesat. Parcă ar fi un urs. Vocea îi e puternică, precum puternic îi e şi corpul. Iţi inspiră par'că teamă când îl priveşti, şi mai cu seamă când îl vezi în pantalonii aceia largi, cu mijlocul încins într'un brâu roşu lung şi cu pălăria-i mare aşezată într'o parte, lăsând să se vază un pămătuf lat de păr aspru. E normand.

Şi totuşi nu este aşa de rău precum ţi-ai închipui. La atelier mai mult cântă decât lucrează, — de altfel din principiu el nu vrea să producă mult, ca să nu dea mult câştig patronului.

Astăseară am pornit în tovărăşia lui, căci aveam acelaş drum spre casă.

— Aveţi vreun partid socialist în România? — mă întreabă el.

— De sigur. E chiar acum de curând format.

— Tu eşti socialist, nu-i aşa?

— Vezi bine! — i-am răspuns eu, ca să-i fac plăcere. — Dar tu? (Trebuia să-i spun *tu*, pentrucă el a început să-mi spună aşa şi pentrucă aşa cere anarhismul).

— Eu sunt anarhist.

— Mă rog, şi cam ce vreţi voi, anarhiştii?

— Noi vrem libertate deplină. Nu ne trebue niciun guvern, niciun fel de tutelă. Pe poliţişti să-i dăm dracului. Fiecare să facă ce-i place, în înţelesul cel mai deplin al cuvântului. Totul să fie al tuturor. Când ţi-e foame, te duci şi-ţi iei mâncare cât îţi trebue; când ţi s'au rupt hainele, te duci şi-ţi iei altele. Din toate iei numai atât cât îţi trebue. In chipul acesta toţi vor fi mulţumiţi, căci nimeni nu va duce lipsă de nimic.

— Dar crezi tu în realizarea acestui ideal?

— De sigur că crez. Altfel n'aş mai fi anarhist.

— Bine faci, însă mie îmi dai voie să nu crez în această minune.

— Tu ! Cum o să crezi tu, care faci parte dintr'un popor încă în stare de sălbăticie ? !... Pe unde dracul se găseşte România asta ? Pe lângă Asia mi se pare.

— Nu, prietene, nu. România se găseşte în apropiere de Sahara.

— Poftim !...

— Să lăsăm România în pace şi să te mai întreb ceva : ce relaţiuni vor fi între bărbaţi şi femei în domnia anarhismului ?

— Amorul liber, dragul meu, amorul liber.

Trecem pe B-dul Sebastopol, şi era tocmai timpul când fetele de pe la ateliere furnicau prin tot locul.

— Iţi plac pariziencele ? — mă întrebă tovarăşul.

— Foarte mult. Sunt încântătoare.

— Nu-i aşa ? — aprobă şi el râzând.

Apoi, apucându-mă de mână :

— Cum găseşti pe fetişcana asta ?

Era o fată de vreo 13—14 ani.

— Adorabilă, — spun eu.

— Uite, una ca asta am apucat eu într'o seară, am tras-o într'un colţ întunecos, şi...

El sfârşi fraza, svâcnind din corp şi scrâşnind din dinţi, ca şi cum ar fi voit să-mi arate mai bine plăcerea ce-a simţit batjocorind corpul copilei.

Il privii lung. Nu-i spusei nimic, ci mă mulţumii să reflectez :

— Dacă toţi anarhiştii din Paris ar fi ca tine, adică dacă toţi ar înţelege libertatea cum o înţelegi tu, apoi cu toţii aţi fi buni de suprimat de pe acum, până să nu mai aveţi timp să frământaţi lumea cu neroziile voastre.

La studiu.

Terminându-se lucrul şi în cel de-al doilea atelier şi devenind iar vacant, am vizitat, cu

deamănuntul, muzeele, monumentele și parcurile. Apoi am început să mă dedic serios studiului limbii și literaturii franceze. Aproape în fiecare zi liberă mă duceam la Biblioteca S-te Geneviève, care era la doi pași de mine (locuiam acum în hotelul din rue Monge 25) și unde găseam orice carte de care aveam nevoe.

Odată cu venirea toamnei, când toate școlile își redeschid porțile, m'am înscris la cursurile serale organizate de Asociația Filotechnică din Paris și la care se preda fel de fel de cursuri pentru muncitori, funcționari și studenți.

Secțiunea la care m'am înscris, era în apropierea Sorbonei, și era destinată mai mult pentru studenții străini ai cartierului latin.

La 1 Noembrie 1910 notam în caiet:

Când am plecat din București, nici nu-mi închipuiam câte foloase pot trage din șederea mea, pentru câtva timp, la Paris. Intr'adevăr, cu o deosebită mulțumire sufletească constat că am învățat multe lucruri în cele cinci luni de când sunt aici, și nădăjduesc să învăț încă multe. Biblioteca S-te Geneviève, cu ușile ei larg deschise tuturor, mi-a fost cel mai bun adăpost în orele libere, și mi-a pus la îndemână multe din minunatele ei cărți. Aci am făcut cunoștință cu Ibsen, cu Kant și cu Anatole France. Acesta din urmă m'a atras mult prin stilul său dulce, curgător, și prin felul său de gândire. De Guy de Maupassant nici nu mai vorbesc, fiindcă suntem prieteni din București.

Pe de altă parte, în colecția populară denumită

Bibliothèque Nationale, am găsit, pentru 25 centime exemplarul, pe mulţi maeştri ai condeiului, precum: Racine, Corneille, Molière, Chateaubriand, Rousseau, Voltaire, Alfred de Musset, şi chiar pe scriitorii antici, precum: Plutarque, Homère, Xenofon, care au servit de exemplu multor clasici francezi.

Literatura mă prinde din ce în ce mai mult în mrejele ei. Dorinţa de cultură merge crescând. Şi sunt foarte mulţumit. Poate fi oare altceva mai bun în această omenire? Nu ne spune şi Schopenhauer că: „plăcerile cele mai înalte, mai felurite şi mai statornicite sunt cele intelectuale, oricât ne-am înşela noi în tinereţe, în privinţa lor“? Se vede că filozoful german va fi având vreo îndoială în tinereţe asupra acestui lucru: eu, însă, n'o am deloc. Am spus că încă de mic copil cărţile au fost cei mai buni prieteni ai mei. De nimic altceva, fie chiar femeie, nu am avut până acum atâta dragoste cât am avut de ele.

Trebue să mai spun că m'am înscris la două cursuri de literatură franceză, ale Asociaţiei Filotechnice, secţia Sorbona, cursuri care mă vor pune şi mai în curent cu mişcarea literară franceză a secolului XVII şi XVIII...

Muncesc mult, căci cel mai preţios timp îl pierd la atelier, şi totuşi sunt fericit, mai fericit ca un miliardar. Asta-i nostim. Cine vrea să fie ca mine, să facă la fel ca mine.

Altă însemnare, din 15 Noembrie 1910:

Azi am fost pentru a treia oară în muzeul Luxenburg şi pentru a treia oară m'am oprit dinaintea tabloului războinic al lui Flameng François, în care se vede un colţ din lupta dela Eylau.

De ce oare? Poate că m'a făcut să reflectez la un mare adevăr, la un adevăr esenţial: că oamenii au încă multă sămânţă de sălbăticie în ei.

Sunt aci două trupe vrăjmaşe, care se privesc crunt şi se aruncă una asupra alteia cu priviri vijelioase. De o parte, infanterişti germani, care stau în aşteptare, de alta cavalerişti francezi, care şarjează. Iată în flancul drept al germanilor, în rândul din faţă, mulţi ostaşi bătrâni, cu spatele aduse, cu feţele sbârcite, cu părul lor alb în neregulă pe sub capelele înalte sau chiar cu capul gol, — iată-i pe aceşti soldaţi gârboviţi cum stau pe loc cu îndărătnicie, aruncând priviri înfiorătoare celor din faţă, iar în mâinile lor slabe ţinând puşca întinsă, prelungită de-o baionetă ascuţită, gata să străpungă în carne vie. Şi iată-i şi pe cavaleriştii care vin în goana cailor cu săbiile întinse, gata să răspândească moartea în jurul lor. Mai spre mijlocul frontului, lupta e ucigătoare, iar mai departe totul se pierde în fum şi'n foc.

E îngrozitor să vezi o astfel de luptă în realitate, totuşi aceasta se întâmplă şi se va întâmpla încă multă vreme. Sălbăticia nu a ieşit din noi... Toată lumea e sălbatică, chiar şi atunci când spune că nu este. Insuşi Anatole France, prin gura lui Bergeret, ne spune că : „Afară de câteva excepţiuni rare, omul poate fi definit ca un animal cu puşcă. Daţi-i o uniformă frumoasă cu speranţa că va merge să se bată, şi va fi mulţumit."

In tot timpul iernii 1910—1911 am lucrat la tipografia Couturier din Vincennes, rue de Paris, 3. Câtva timp, am mers până acolo cu Metropolitanul. Cum, însă, drumul era prea lung, iar direcţia atelierului m'a asigurat nu numai că mă ţine în lucru toată iarna (fiind foarte mulţumită de calitatea şi cantitatea lucrului meu), dar că îmi oferă un loc permanent, am părăsit hotelul din rue Monge şi am închiriat

o odaie, cu luna, în Vincennes, la Hôtel de Paris, în apropierea atelierului. Asta ca să nu mai pierd prea mult timp cu deplasarea.

Mergeam regulat, însă, în Paris, la orele serale de cursuri ce le începusem, iar Duminica, de cele mai multe ori, tot în Paris mergeam să mă plimb.

Iarna aceea a fost foarte rodnică pentru mine, căci toate orele libere le întrebuinţam pentru studiu.

Iată câteva însemnări :

Vincennes, 19 Febr. st. n. 1911. — ...Intr'adevăr, am muncit mult. Ziua, bineînţeles, mi-am petrecut-o la atelier, iar noaptea am lucrat acasă. Limba franceză mi-a absorbit cea mai mare parte din timpul liber, şi voiu mai avea mult de furcă cu ea. Dacă mai stau în Franţa, este că ea mă ţine. Nu-i mai puţin adevărat, însă, că şi focarul intelectual al Parisului mă atrage mult Aici, oricine are la îndemână toate mijloacele de a se cultiva. Biblioteci sunt nenumărate, conferinţe se ţin zilnic, iar în toate părţile Parisului sunt cursuri libere de limbi străine, de ştiinţă, de literatură, de artă, de meserii, etc. Pentru un doritor de lumină, nu ştiu dacă se va găsi alt loc mai bun decât Parisul...

Timpul petrecut aici îmi va fi de mult folos. Pe de o parte, am grăbit învăţarea limbii franceze, iar pe de alta am luat contact strâns cu literatura franceză, începând cu secolul al XVII-lea. De unde până a veni aici aveam o ideie foarte vagă asupra scriitorilor francezi, acum am început să-i cunosc de aproape....

Ceea ce este regretabil, este că trebue să lucrez ca să-mi câştig pâinea de toate zilele, şi faptul acesta

constitue cea mai nemiloasă piedică ce mi se poate pune în cale.

Totuși, voiu face în așa fel ca să stau cel puțin două luni neangajat. Și atunci voiu fi fericit, pentrucă voiu avea prilejul să mă ocup numai cu studiul. Mai mult ca oricând, tot timpul liber, sau aproape tot, îl consacru acum culturii, pentru care simt un imbold nebun... dacă mă pot exprima astfel. Și cu toate astea, eu însumi nu știu ce voiu fi în viitor. Adevărul este că mă gândesc la lucruri mari, că îmi croiesc uneori planuri mărețe, că întrevăd timpuri frumoase... dar cine știe dacă toate acestea nu vor rămâne simple visuri de-ale tinereții !... Și e lucru știut că cei tineri visează mult... *E bine și asta !...*

Iarna a trecut, lucrând tot timpul la tipografia din Vincennes, unde îmi și făcusem buni prieteni printre camarazii mei francezi, fiind chiar invitat și în familia unora dintre ei.

Cu venirea soarelui de primăvară și cu reînvierea naturii, mi se făcuse dor de libertate, pe care o puteam avea numai la Paris. Dar nu o libertate de pură hoinăreală fără scop definit, ci o libertate de a face și altceva decât numai munca de atelier și cursuri de seară. Și îmi era cu atât mai ușor să-mi iau această libertate, cu cât aveam economii de rezistență, în buzunar.

Când am spus patronului că-l voiu părăsi, nu i-a venit deloc bine. A încercat să mă rețină cu fel de fel de promisiuni, dar zadarnic. L-am potolit declarându-i că sunt chemat în țară.

N'a avut ce să mai spună. Dar am simţit că-i pare foarte rău că-i părăsesc atelierul.

In Paris am închiriat o odaie în rue Dupuytren 6, lângă Odeon, în acelaş cartier latin cu care mă deprinsesem.

Era în luna Martie 1911.

Aveam acum destul timp să mă recreez, dar în acelaş timp să merg câte 2—3 ore pe zi la Biblioteca S-te Geneviève, acasă de asemeni să citesc şi să scriu, iar cursurile serale să le urmez cu cea mai mare regularitate, ca şi până acum, de altfel.

Făcând totul după voia mea, dar voind să fac prea multe lucruri de odată, pentru ca timpul liber să fie cât mai cu folos întrebuinţat, aveam momente când nu ştiam la ce să dau preferinţă. Iar gândurile, în acelaş timp, mă luau şi ele cu asalt.

Iată ce notam la 12 Aprilie 1911 :

...Tot timpul sunt sclavul gândurilor mele, chiar atunci când vreau într'adins să nu mă gândesc la nimic. Şi la ce gândesc? La fel de fel de planuri, unele mai mărețe decât altele, dar toate la fel de greu de îndeplinit. De multe ori mi-am zis că-i o nebunie din partea mea de a mă gândi mereu la aceste planuri, dar ele nu vor să iasă din capul meu: par'că sunt pironite. Şi lucrul acesta mă supără; capul mi se pare prea încărcat, prea greu. Intr'o zi îmi vine în gând să încep să scriu piesa de teatru care de atâta timp mă sâcâie; dar îmi spun să las aceasta pe a doua zi, pentru ca să-mi mai adun ideile răzleţite... Până a doua zi, mă gândesc să încep mai întâi la o nuvelă, pentru ca astfel să mă deprind

mai bine cu meșteșugul scrisului. Mai pe urmă îmi spun că e mai bine să citesc din Anatole France sau Maupassant, ca să fiu și mai mult pregătit. Citesc câteva pagini dintr'unul și încep apoi cu celălalt; dar îl las repede și pe acesta pentru ca să citesc pe Paul Bourget. Acesta, însă, mă enervează; prea mult se întinde în scrisul lui. Il las și pe el pentru ca să reiau pe Anatole France. In acelaș timp mă gândesc să citesc și românește (din nenorocire, n'am decât două cărți, și acestea versuri de Eminescu și Goga; am scris însă Editurii „Minerva" să-mi trimită *Cireșul lui Lucullus* de D. Anghel și St. O. Iosif și *Pescar de Islanda*, în traducerea lui Sandu-Aldea).

Trebue să citesc neapărat și literatură românească.

Și în tot acest timp de frământări, gândurile nu vor să mă lase în pace.

Cu toate aceste frământări, totuși, am citit foarte mult în zilele cât am fost liber. Și am gândit mult și am făcut planuri mari în aceste zile de libertate.

Dar ziiele acestea fericite nu puteau fi prelungite prea mult. Căci nu trebuia să rămân cu totul fără bani. Incă în cursul lunei Aprilie, am reluat lucrul, fiind trimis, tot de sindicat, la tipografia Julien Frazier, unde am stat până la 20 Iunie, dar unde mi s'a făcut deosebita favoare de a mi se îngădui să lipsesc câte o săptămână sau două, locul păstrându-mi-se.

Revenirea la atelier însemna revenirea la cruda realitate, din care, vai, nu mă puteam smulge cu totul. Planurile mele rămâneau tot planuri, visurile rămâneau tot visuri. Dar ră-

mâneau, nu dispăreau. Erau încă îndepărtate de mine, dar lumina lor părea că se măreşte şi că se apropie din ce în ce mai mult de mine.

Influenţa mediului înconjurător.

După o şedere de un an în Paris, mi-am dat mai bine seama ce mare influenţă are asupra unui om mediul în care se mişcă. Căci numai aici, fiind liber să fac ce vreau, adică să lucrez sau să mă plimb, să stau în atelier sau în Bibliotecă, să respir aerul închis de tipografie sau să admir monumentele de artă şi de gândire omenească, — numai aici, spun, — am avut cel mai bun prilej să trec, în acelaş timp sau la intervale foarte scurte, prin stări sufleteşti care difereau mult una de alta.

Şi la Bucureşti mă plângeam că vieaţa de atelier este o mare piedică pentru mine, dar acolo duceam mereu aceeaşi vieaţă, fiindcă nu-mi puteam permite să părăsesc locul ce-l ocupam, cum făceam acum la Paris. Aici, ştiind că totul este un provizorat, nu mă simţeam obligat şi legat de niciun atelier, şi lucram numai atâta timp cât voiam. Apoi deveneam complect stăpân pe mine, şi fiind stăpân pe mine, mă regăseam în totul: dornic să studiez şi să meditez în linişte, sau dornic să mă avânt într'o lume cu totul alta decât aceea în care eram obligat să trăiesc.

Totdeauna mi-am spus acelaş lucru: din ce în ce mai sus! Şi tocmai pentrucă gândeam

astfel în zilele când mă găseam pe aleele umbroase ale Luxemburgului, cât de greu îmi venea când, imediat după acest zbor al spiritului meu, mă duceam să mă închid din nou în atelier !

Iată ce notam în ziua de 9 Iunie 1911 :

Am constatat următorul lucru : Când sunt liber mai multe zile în șir, și deci când am ocupație intelectuală mai îndelungată, mă simt parcă reînviat, reîmprospătat, întărit moralicește. Gândurile mi se avântă departe. O mare dorință de muncă îmi vine și multe planuri frumoase iau ființă. Mai mult, încep chiar să le pun în executare. Dar pe dată ce intru iar în tipografie, planurile frumoase rămân deoparte și dau înapoi pe toată linia. Este deci foarte adevărat că și cercul care ne înconjoară are influență asupra spiritului nostru. Acesta nu se schimbă în fond, dar el este mai activ sau mai inactiv după cum suntem mai liberi sau mai încătușați de nevoile zilnice.

Apoi, la 12 Iunie, când aveam iarăși zile libere :

Neputând sta acasă, din pricina reparațiilor ce se fac hotelului, m'am dus în grădina Luxemburgului. Era de dimineață, pe la orele 9. Cu pasul rar și fără nicio țintă, mă plimbam printre platanii plini de vieață, care nu lăsau razele soarelui să cadă până jos. Răcoarea dimineții îmi dădea sănătate. Din când în când, ridicam capul și, cu nasul în vânt, sorbeam aerul cu nesațiu. Cât era de plăcut aerul acela plin de prospețime ! Și cât e de bine când te poți bucura de câteva clipe, în toată libertatea, fără să fii îngrijorat de ceva ! Eram mulțumit, pe deplin mulțumit.

Intr'un timp, mă așez pe un scaun, pe terasa din stânga palatului. Imprejurul meu, împrăștiați din

loc în loc, se mai găseau trei tineri şi două doamne, fiecare având în mână o carte sau un jurnal. Aveam şi eu, în buzunar, pe Pascal, dar nu-mi venea să-l scot. Imi plăcea mai bine să privesc verdeaţa frunzelor, precum şi crâmpeele de cer senin, albastru ca marea, ce se furişau printre crăcile stufoase.

Pacea care domnea în jurul meu îmi intra în suflet. Era atâta linişte, că se auzea până şi susurul fântânei Mariei Medicis, ce se găsea în dreapta mea.

Mi se părea că mă refac cu totul, că prind puteri noi. Nu ştiu cum, dar e adevărat că, în astfel de clipe, te simţi vrednic să faci lucruri mari, de care în alte împrejurări nici nu-ţi mai aminteşti.

Fără voia mea, îmi veni în gând mulţumirea ce am simţit-o când, pentru prima oară, am luat condeiul ca să scriu... pentru plăcerea de a pune pe hârtie ceea ce gândeam. Şi câte nu gândeam atunci, măcar că eram încă un copil!... Şi câte iluzii nu-mi făceam, măcar că soarta nu-mi era deloc binevoitoare! Vezi, gândirea e tot ce poate fi mai bun în vieaţă. Aşa ne spun marii cugetători. Bine înţeles, numai întru cât ea se mărgineşte la lucruri bune. Ea ne dă o putere nemărginită, ea ne înalţă în faţa noastră înşine...

Am învăţat limba franceză.

Mi-aduc aminte că, pe vremea aceea, recitam versuri din Victor Hugo sau din Racine, pe aleele retrase ale aceleiaşi grădini Luxemburg. Făceam, în acelaş timp, şi gimnastica mişcării, şi exerciţii de limba şi literatura franceză. Ajunsesem că învăţasem pe dinafară pagini întregi din Andromaca, pe care le-am declamat mult timp şi când m'am întors acasă, la Bucureşti.

mant crus devoir leur réussir, ont tourné contre eux-mêmes ou ont eu une tout autre issue que celle qu'ils avaient pensé [illegible] enfin, les villes qu'ils avaient jugées pouvoir leur servir de refuge en cas de retraite, se sont empressées de fermer leurs portes aux fuyards, dès qu'elles se sont aperçues que la fortune s'était déclarée de notre côté ». Or, le héros qui parlait ainsi, c'était Turenne c'est-à-dire un homme dont la gloire rivalise avec celle des Alexandres, des César et des plus fameux généraux qu'ait vu briller l'antiquité.

Felix

Parfaitement bien compris

[illegible]

Ca dovadă a progresului ce-l făcusem la limba franceză, redau aci (p. 111) o pagină dintr'o lecţiune de scriere după dictare (3 Iunie 1911), în josul căreia se vede semnătura profesorului şi aprecierea sa: *Parfaitement bien compris. Très bon travail.*

Două premii.

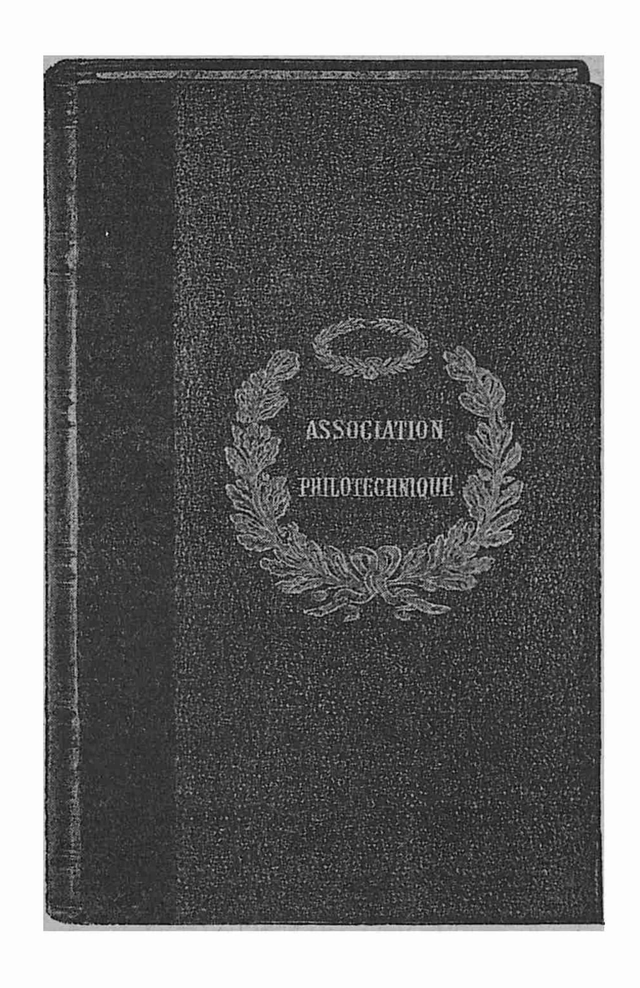
Zelul ce l-am depus ca să termin cu bine anul de învăţătură la cele două cursuri de limba şi literatura franceză, a avut urmări bune şi fericite pentru mine. Bune, căci mi-am îmbogăţit cunoştinţele; fericite, căci am obţinut şi premiul I la ambele cursuri.

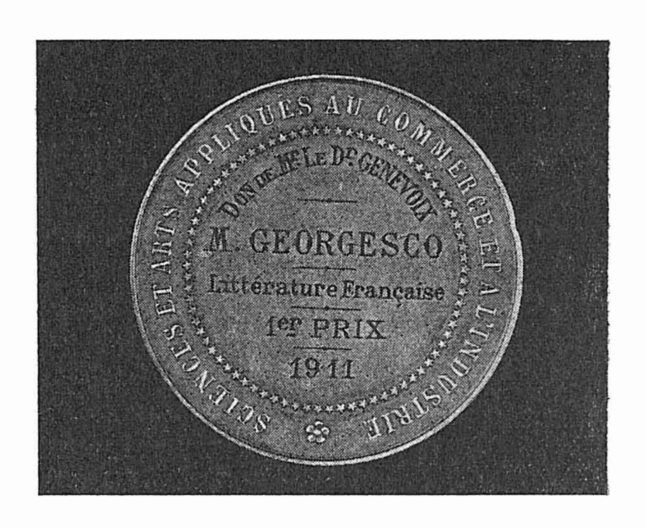
Pentru decernarea premiilor, s'a organizat la palatul Trocadero, în ziua de Duminică 25 Iunie, o mare festivitate, unde am fost invitat şi eu să viu să primesc cele două premii.

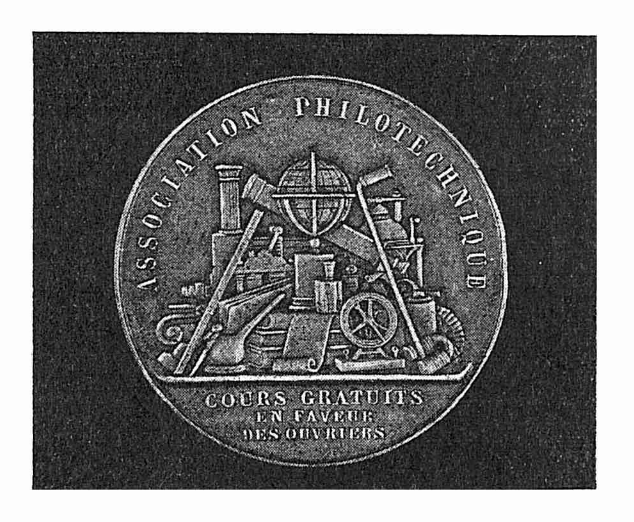
Unul a constat din trei volume îmbrăcate în piele. Faţa unuia din aceste volume este reprodusă pe pagina alăturată.

Altul dintr'o medalie de bronz, oferită de Dr. Genevoix şi ale cărei feţe sunt reproduse pe pagina 114.

Mi-aduc şi acum aminte cât de mulţumit de mine însumi eram atunci când duceam acasă aceste premiii. Nu erau trei cărţi şi o medalie, ci o comoară nepreţuită, care mă va bucura oridecâteori îmi voiu reaminti de timpul petrecut la Paris.

ASSOCIATION
PHILOTECHNIQUE

SCIENCES ET ARTS APPLIQUÉS AU COMMERCE ET A L'INDUSTRIE
DON DE Mr LE Dr GENEVOIX
M. GEORGESCO
Littérature Française
1er PRIX
1911

ASSOCIATION PHILOTECHNIQUE
COURS GRATUITS
EN FAVEUR
DES OUVRIERS

Asociaţiunea Filotechnică.

Printre notiţele mele, am găsit următoarea însemnare:

26 Iunie 1911. — Ieri am asistat la o frumoasă serbare, care a avut loc, sub preşedinţia ministrului instrucţiunii publice, în frumosul palat Trocadero. S'a făcut împărţirea premiilor elevilor „Asociaţiunii Filotechnice". Dar ce este această asociaţiune?

Este o instituţiune privată (dar recunoscută şi subvenţionată de Stat), care are de scop să instruiască pe adulţi, atât pe terenul cultural, cât şi pe cel ştiinţific, industrial, comercial, etc.

Are 32 de secţiuni, din care 4 pentru bărbaţi, 9 pentru femei şi 19 mixte. La toate acestea sunt 650 de cursuri, la care au urmat în anul acesta vreo 10.000 de elevi. Toate cursurile sunt serale, dela $8^1/_2$—10.

Materiile de învăţământ sunt foarte multe; limbile străine mai cu seamă au 130 de cursuri. Orice meseriaş, orice funcţionar comercial (bărbat sau femeie) şi orice lucrătoare, trebue să găsească cel puţin un curs care să-i fie de folos.

Pentru cei ce vor să-şi lărgească cunoştinţele culturale, sunt cursuri de literatură, de economie politică şi socială, de istorie, etc.

Apoi sunt cursuri de aviaţie, de automobilism, de scrimă, de gimnastică, etc.

Cei ce se ocupă cu artele, găsesc cursuri de pictură, de acuarelă, de muzică, de dicţiune, de vioară, pian, etc.

In sfârşit, nimic nu lipseşte. Şi toate acestea sunt predate cu totul gratuit oricărui doritor de învăţătură.

Comitetul Asociaţiunii nu primeşte nicio retribuţie, iar profesorii, toţi harnicii profesori, îşi predau cursurile absolut benevol. Şi sunt vreo 600!

Mai mult, nu numai că elevii primesc învăţătura în

chip gratuit, dar cei care se disting mai primesc şi premii, în cărţi, bani, diplome, etc.

Cum am spus, ieri a fost distribuirea premiilor.

Sala palatului Trocadero era arhiplină, iar toate scaunele parterului erau ocupate numai de premianţi, de o parte erau bărbaţii, de alta femeile (toate fete tinere, bine înţeles).

După ce teancurile de cărţi s'au risipit prin mâinile premianţilor, precum şi câteva ceasuri de aur şi argint, câteva medalii, câteva livrete dela Casa de Economie cu câte 5, 10, 15, 20 şi 25 franci, s'a jucat teatru cu concursul câtorva artişti dela Operă, dela Comedia Franceză, dela Odeon, etc. Astfel că serbarea s'a încheiat în chipul cel mai plăcut.

Un act.

Am spus mai sus că, în intervalul Aprilie—Iunie 1911, am avut un loc stabil în tipografia Julien Frazier, unde mi se îngăduia să fac întreruperi de câte o săptămână sau două, pentru studiu, locul păstrându-mi-se.

Mi se dădea această libertate, în dorinţa de a mă păstra cât mai mult timp cu putinţă, propunându-mi-se chiar să rămân acolo permanent, tot aşa cum mi se propusese şi la tipografia din Vincennes.

Când, totuşi, a trebuit să părăsesc definitiv atelierul, pentru a sta mai mult timp liber, am comunicat direcţiunii că mă întorc în ţară, pentru a nu mai insista să rămân sau să revin în lucru. Şi atunci mi s'a dat următorul act:

IMPRIMERIE JULIEN FRAZIER

GRAVURE
DESSINS
& CLICHÉS
PAPETERIE

Usine & Ateliers:
17, Passage de la Ferme St-Lazare et 29, Rue de Chabrol

43, rue La Fayette - PARIS - Téléphone 133-90

PARIS, le 20 Juin 1911

Monsieur Georgescu,

C'est avec le plus vif regret que je prends note de votre décision de quitter notre maison pour retourner en Roumanie, car, dans les quelques mois que j'ai eu le plaisir de vous compter parmi le personnel de notre maison, j'ai pu apprécier à sa juste valeur vos capacités comme ouvrier typographe, surtout dans les travaux de ville, dans l'exécution desquels vous faites preuve de posséder un goût artistique que beaucoup de typos peuvent vous envier.

Je conserverai toujours un bon souvenir de notre collaboration, et vous prie d'agréer, Monsieur Georgescu, mes très sincères salutations

J. Lavalle
Directeur

20 JUIN 1911
IMPRIMERIE
JULIEN FRAZIER

Adică, în româneşte:

Domnule Georgescu,

Am luat notă, cu cea mai mare părere de rău, despre hotărîrea dv. de a părăsi tipografia noastră, pentru a vă înapoia în România. In cele câteva luni cât am avut plăcerea a vă socoti printre personalul casei noastre, am putut să apreciez, aşa cum se cuvine, calităţile dv. de lucrător tipograf, mai ales în lucrările de oraş, în executarea cărora daţi dovada că posedaţi un gust artistic pentru care mulţi tipografi vă pot invidia.

Păstrând totdeauna o bună amintire de colaborarea dvs., vă rog să primiţi, domnule Georgescu, cele mai sincere salutări.

I. LAURELLA
Director

După părăsirea atelierului Frazier (20 Iunie 1911), nu-mi amintesc să mai fi lucrat în alt atelier.

Din Paris am plecat în luna August 1911.

Tot timpul cât am mai stat acolo, aproape două luni, l-am folosit, în libertate, numai pentru studii şi recreaţie.

Bani îmi strânsesem în timpul cât lucrasem. Iar acasă, la Bucureşti, nu trebuia să viu cu bani dela Paris, ci numai cu învăţătură.

In acest timp de şedere în Paris, am citit — în afară de cărţi literare — şi multe cărţi cu conţinut social, care mi-au folosit, mai apoi, la scrierea lucrării *Tari şi Slabi.*

Aveam atâtea cărţi cumpărate, că, la plecare, a trebuit să mă despart de multe din ele.

Şi o scrisoare.

Am spus că francezii cu care veneam în contact şi cu care îmi plăcea să leg prietenie, mă îndrăgeau cu toţii.

Oriunde mă duceam, în orice atelier lucram, cucercam numaidecât simpatii, iar prietenii erau foarte bucuroşi când acceptam să merg să luăm împreună o bere sau un păhăruţ de Bordeaux.

Dacă munca de atelier — pe care, totuşi, o îndeplineam cu toată conştiinciositatea — nu mai constituia pentru mine un ideal, în schimb contactul cu camarazii francezi a fost o continuă plăcere. Şi păstrez încă şi acum cele mai frumoase amintiri din acel timp.

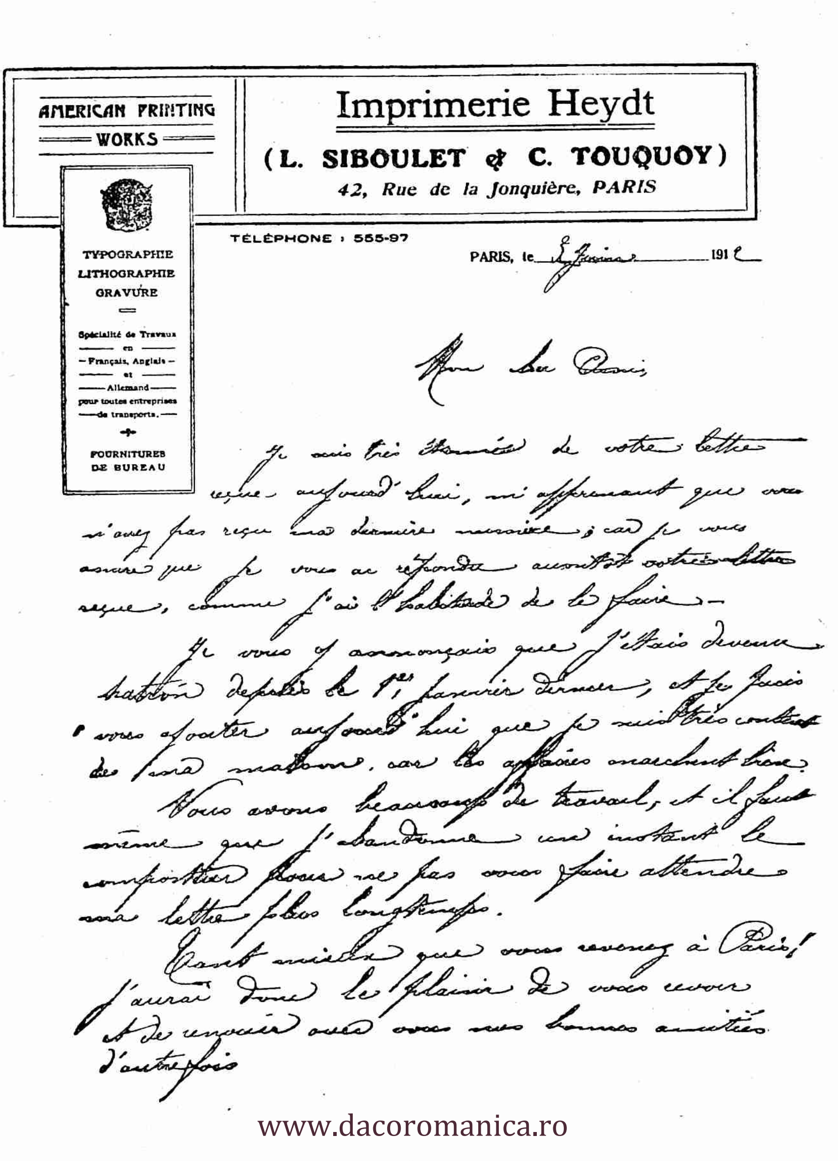
Unii din aceşti plăcuţi prieteni mi-au scris şi la Bucureşti, dar numai peste o singură scrisoare am dat, din întâmplare, acum, când am răscolit prin vechile mele hârtii.

Scrisoarea peste care am dat acum mi-a fost trimisă de colegul Camille Touquoy, la 3 Iunie 1912, adică la zece luni după plecarea mea din Paris.

Ii scrisesem din Bucureşti că, poate, voiu reveni în Paris, iar el îmi răspundea astfel :

Scumpul meu amic,

Mă miră mult scrisoarea d-tale de azi, prin care îmi spui că n'ai primit ultima mea misivă. Te rog să crezi că, potrivit obiceiului meu, ţi-am răspuns îndată ce ţi-am primit scrisoarea.

AMERICAN PRINTING WORKS

Imprimerie Heydt

(L. SIBOULET & C. TOUQUOY)

42, Rue de la Jonquière, PARIS

TYPOGRAPHIE
LITHOGRAPHIE
GRAVURE

Spécialité de Travaux en Français, Anglais et Allemand pour toutes entreprises de transports.

FOURNITURES DE BUREAU

TÉLÉPHONE : 555-97

PARIS, le 5 Juin 1912

Mon Cher Cousin,

Je suis très étonné de votre lettre reçue aujourd'hui, m'apprenant que vous n'avez pas reçu ma dernière missive; car je vous assure que je vous ai répondu aussitôt votre lettre reçue, comme j'ai l'habitude de le faire.

Je vous y annonçais que j'étais devenu patron depuis le 1er Janvier dernier, et je puis vous ajouter aujourd'hui que je suis très content de ma maison, car les affaires marchent bien.

Nous avons beaucoup de travail, et il faut même que j'abandonne un instant le composteur pour ne pas vous faire attendre ma lettre plus longtemps.

Tant mieux que vous revenez à Paris! J'aurai donc le plaisir de vous revoir et de renouer avec vous nos bonnes amitiés d'autrefois

Iţi spuneam că, dela 1 Ianuarie trecut, am devenit patron, şi pot să adaog astăzi că sunt foarte mulţumit de întreprinderea mea, căci treburile merg bine.

Avem mult de lucru, şi trebue să las un moment vingalacul pentru a nu te face să aştepţi prea mult scrisoarea aceasta.

Cu atât mai bine că revii la Paris! Voi avea plăcerea să te revăd şi să reîmprospătez buna noastră prietenie de altădată.

Dar când revii, exact? Cât de curând, cred. Insă plecarea d-tale nu va îndurera prea mult familia, care spera să n'o mai părăseşti?...

Revino, deci, cât mai repede, scumpul meu Pietre *(mi-aduc şi acum aminte de cele câteva lecţiuni de română) şi vino să mă vezi* la mine, *la tipografie, unde vom putea să trăncănim mai mult timp.*

Până atunci, primeşte asigurarea bunei mele prietenii, împreună cu părerea de rău că n'ai primit şi cealaltă scrisoare.

CAMILLE TOUQUOY

REVENIT ACASĂ

O surpriză neplăcută.

Mă întorceam acasă cu sufletul plin de orgoliu şi cu speranţa că, în curând, alte drumuri decât cele dinainte, îmi vor fi deschise. Veneam doar dela Paris, cu două premii în buzunar, cu limba franceză învăţată şi cu o cultură mult peste nivelul celei a colegilor mei.

Şi totuşi, când m'am prezentat directorului stabilimentului Socec (răpostul Weiss), am avut surpriza să aud că mi se spune că nu sunt locuri libere în atelier, şi că să mai trec!

Eram pur şi simplu indignat, iar amicul Mitu la fel, când a aflat acest lucru. Ia-auzi! In loc să fiu felicitat şi primit cu braţele deschise, mi se spune că nu sunt locuri libere!

Dar fratele Mitu [1]), care acum era un om politic, a vorbit imediat, la telefon, cu d-l Emil Socec, care, auzind cum stau lucrurile, a dat dispoziţie să fiu primit în atelier.

Am revenit, dar, în atelierul de unde plecasem, dar nu ca corector, cum fusesem, ci ca

1) Pe atunci încă îi spuneam Mitu d-lui ministru de mai târziu, D. R. Ioaniţescu.

simplu lucrător. Nici n'aveam pretenţia să cer mai mult. Eram mulţumit că, deocamdată, aveam un loc asigurat, indiferent în ce calitate.

In Bucureşti nu mai eram ca în Paris, unde schimbam atelierele după placul meu şi unde lucram numai cât voiam. Aici, la mine acasă, felul acesta de lucru ar fi însemnat o dezordine, pe care n'o puteam concepe. Aici trebuia să-mi fac o situaţie, iar această situaţie nu mi-o puteam cuceri decât prin muncă neîntreruptă şi printr'o vieaţă perfect ordonată.

Redeveneam, dar, acelaş om de mai înainte, excesiv de grijuliu pentru buna mea reputaţie, chiar dacă eram trecut din nou în rândul lucrătorilor.

Cât pentru realizarea visurilor mele (bietele mele visuri !), rămânea ca timpul singur şi împrejurările prin care urma să trec, să le realizeze sau nu. Nu mă simţeam deloc nefericit că mi-am reluat bluza de lucrător, deşi mă simţeam vrednic de alt rol mai potrivit mie.

Şef şi director de tipografie.

Dar iată că, numai după câteva săptămâni dela revenirea în ţară, am fost angajat ca şef al tipografiei Albert Baer, astăzi „Luceafărul". Acest angajament se datora faptului că d-l Baer mă cunoştea încă înainte de a pleca la Paris, din articolele technice ce le publicam prin revistele tipografice.

Iar dela tipografia Baer, am trecut, după

8—10 luni, ca şef la tipografia George Ionescu din str. Academiei, şi mai apoi ca director-administrativ al acestei tipografii, în care calitate am funcţionat până la intrarea României în războī.

Trebue să însemn aici că marele tipograf George Ionescu — autor al importantei lucrări: *Călăuza lucrătorului tipograf*, şi care murise înainte de a fi eu angajat ca şef la tipografia sa, — a fost tatăl scriitorului Nicolae Porsenna. Pentru d-l Porsenna, care reprezenta întreaga familie George Ionescu şi care venea în fiecare zi la tipografie, am fost nu numai un colaborator, ci şi un adevărat prieten, şi d-sa la fel pentru mine. Iar prietenia noastră a rămas şi până astăzi nezdruncinată.

Scriitor sau tipograf?

După ce m'am întors dela Paris, am continuat, în locuinţa mea din Mătăsari, să mă ocup — bine înţeles în orele libere, de seara, dimineaţa sau sărbătoarea — cu ceea ce mi-era drag: scrisul şi cititul.

Imi plăcea literatura, dar acum mă interesau şi problemele sociale, mai ales în urma celor 15 luni petrecute la Paris.

Dacă aş fi fost un om mai puţin pozitiv, adică dacă aş fi continuat cu vieaţa dela Paris, unde îmi dam libertatea să întrerup oricând munca de atelier, poate că, în câţiva ani, aş fi reuşit să devin un scriitor. Căci şi scrisul,

în definitiv — pentru cine are înclinare spre el — este o îndeletnicire ca oricare alta, dar pe care n'o poţi stăpâni decât profesând-o. Scrisul trebue să fie o ocupaţiune principală, iar nu una secundară. Trebue, adică, să scrii şi să studiezi pentru scris, în fiecare zi, aşa cum violonistul trebue să ţină arcuşul în mână în fiecare zi, sau pictorul, penelul.

Scrisul pentru mine, însă, nu însemna o profesiune pe care să mă pot bizui, aşa cum văd că fac mulţi tineri la noi. In scris, poţi să ai succesul dorit, şi poţi să nu-l ai. Dar chiar şi atunci când îl ai, el este la noi, în România, mai mult de natură morală decât materială. Prea puţini scriitori români pot avea norocul să spună că trăiesc cu adevărat de pe urma scrisului. Iar pe aceştia îi numeri pe degete.

Ţara noastră, cu numărul ei mic de cititori răspândiţi numai în lăuntrul graniţelor ei, nu oferă prea multe posibilităţi de înstărire de pe urma scrisului. Cărţile literare la noi, de regulă, nu se vând ca cele din Franţa, Germania, Anglia sau America, unde, într'adevăr, poţi vedea scriitori ajunşi repede milionari. La noi o carte de succes se vinde în 3.000, 4.000 sau 5.000 exemplare. Rareori în 10.000 exemplare. Pe când în ţările indicate mai sus, o carte de succes se vinde în 20.000, 50.000 sau 100.000 exemplare. Acolo scriitorii se îmbogăţesc repede, pe când la noi sunt candidaţi siguri la proletariat, în caz că vor să rămână

numai scriitori, fără să caute alte surse de venituri.

Aceasta e situaţia, fără să însemne că cineva e vinovat.

Drepturile de autor nu sunt mai mari în străinătate decât la noi. Ba aş putea spune că la noi sunt mai mari decât la străini. Dar un scriitor francez încasează de pe urma unui roman vândut în 100.000 exemplare (cu drepturi de autor de 15%), aproximativ 1.000.000 lei, pe când un scriitor român încasează dela un roman vândut în 5.000 exemplare (cu drepturi de autor de 20%) numai 60.000 lei.

Prin această mare diferenţă dela 60.000 lei la 1.000.000, nu înseamnează că editorul străin este mai de treabă sau oferă drepturi de autor mai mari decât editorul român.

Adevărul este că profesia de scriitor nu poate fi, materialiceşte, în România, ceea ce este în marile ţări din Occident, cu mulţi cumpărători de cărţi şi cu răspândire largă a volumelor peste frontiere.

Fără să cunosc atunci toate aceste amănunte pe care le cunosc de când sunt editor, dar bănuindu-le, în orice caz ştiind că toţi scriitorii români sunt săraci, nu puteam părăsi profesiunea mea de bază, în care eram specializat şi în care eram sigur, pentru una nesigură. Era frumos visul de a mă vedea trecut în rândul scritorilor, dar spiritul meu realist îmi spunea că visul e una şi vieaţa e alta. N'am putut

ceda ispitei de a pluti prin nori, ci m'am mulțumit să calc solid pe pământ. Și, natural, m'am ținut cu dinții de meseria pe care eram stăpân și cu care (precum am spus) am ajuns repede directorul unei tipografii bucureștene.

Pentru realizarea visului meu favorit — pe care niciodată n'am înțeles să-l părăsesc, indiferent dacă se mai putea realiza sau nu — mi-am rezervat numai orele libere. In aceste ore libere, am continuat să mă ocup cu micile mele exerciții de scris, și chiar de tradus. Insă, precum am spus, se opera în mine o schimbare: începeam să simt înclinare și spre literatura de idei, în care se desbat marile probleme sociale.

Gândind și scriind ce gândesc, ascultam de-o chemare a sufletului meu. Eram, cum se spune, în elementul meu, fără să simt nevoia să forțez vreo notă, pozând în scriitor. Din contră, năvala gândurilor mă silea să aștern pe hârtie ceea ce mă frământa clipă cu clipă.

Tari și Slabi.

Pentru a mă elibera de aceste gânduri am scris, în orele care ar fi trebuit să fie de recreație, lucrarea socială *Tari și Slabi*, care a apărut în 1913 și pe care am tipărit-o înainte de a fi director al tipografiei George Ionescu.

Prima ediție de 1000 exemplare epuizându-se, am tipărit a doua ediție, în anul următor, 1914.

Deşi pe atunci eram complect necunoscut în lumea intelectuală, lucrarea aceasta a fost bine primită, şi multe recenzii au apărut asupra ei. Cea mai de seamă, însă, a fost aceea apărută în *Neamul Românesc* din 11 Mai 1914, semnată de *A. Metroniu,* şi care se termina astfel: Dorim cărţii „să capete răspândirea şi înrâurirea la care au dreptul în vieaţă şi în societate adevărul, sinceritatea şi înţelepciunea".

După apariţia acestei lucrări, Ioan Nădejde, fostul luptător socialist trecut la liberali împreună cu alţi tovarăşi de-ai săi, mi-a propus să mă înscriu în partidul liberal, spunându-mi că, la o viitoare alegere parlamentară, voi fi trecut şi eu pe lista candidaţilor la deputăţie.

Asupra acestui fapt, care nu m'a făcut să-mi schimb felul meu de a fi, am însemnat la 9 Martie 1914 următoarele:

...Ar fi urmat, deci, să încep să fac pe propagandistul înfocat, să mă vâr cu rost şi fără rost în toate părţile, — tocmai ceea ce nu mi-a plăcut până acum. Timpul mi-e foarte preţios pentru ca să mi-l pierd zadarnic (fie chiar şi cu foloase imediate, dar neonorabile) în lupte electorale.

Cum tocmai în acest timp scriu la o piesă de teatru, timpul liber de o oră, două, ce l-am avut pe zi, l-am dat mai cu drag ei decât d-lui Nădejde. Dovadă că dela a doua întrevedere cu d-sa, care s'a întâmplat cam acum şase săptămâni, nici nu l-am mai văzut. Prin urmare, propunerea cu deputăţia nu m'a scos deloc din preocupările mele de predilecţie şi care îmi dau cea mai mare mulţumire sufletească.

Dar aprecieri mult mai ample şi mai elogioase au fost făcute recent (1938), cu ocazia apariţiei ediţiei a treia din această lucrare, adică după 25 de ani dela prima ediţie.

Aceasta dovedeşte că încă din tinereţe am avut o judecată limpede şi că visul meu se sprijinea pe anumite însuşiri reale cu care mă născusem.

Singura mea eroare a fost poate aceasta, că am visat mult timp că pot fi un autor de pură literatură, când eu eram născut să fiu un bun cugetător. Pe mine, de fapt, nu floricelele de stil mă entuziasmau, ci numai scăpărările de gândire şi de rezolvare a problemelor vieţii.

Aceasta, de altfel, s'a dovedit şi peste patrucinci ani, după întoarcerea din război, când, având iarăşi oarecare timp liber, am scris şi tipărit alte câteva lucrări, dar toate cu caracter social.

Visător şi realist.

După apariţia lucrării *Tari şi Slabi* — care a însemnat pentru mine nu numai un succes. dar şi o eliberare din gândurile de care eram năpădit — am continuat să fac iarăşi literatură, dar numai pentru mine, adică pentru plăcerea de a scri, cu speranţa, bineînţeles, că acest scris va fi cândva de folos. Astfel, chiar din însemnarea de mai sus, reiese că, în Martie 1914, scriam la o piesă de teatru, pe care, de altfel, am şi terminat-o. Şi mai ştiu că, tot pe vremea

aceea, adică înainte de războî, am mai scris încă o piesă de teatru, cu subiect social, şi un roman.

La mine acasă, deci, îmi îngăduiam să plutesc în nori.

Aceasta nu m'a împiedicat, totuş, un singur moment să privesc vieaţa în faţă şi să ţin seama de realităţile ei. Acasă la mine, sau pe stradă, singur, eram visătorul şi gânditorul, care mă transportam până la cele mai înalte sfere, pe când la atelier deveneam omul practic, grijuliu de îndeplinirea scrupuloasă a tuturor obligaţiilor sarcinei ce-o aveam.

Văzându-mă la atelier, printre lucrătorii pe care-i conduceam şi-i îndemnam să fie harnici muncitori, nimeni n'ar fi bănuit, vreodată, că, în singurătate, sunt cel mai paşnic om, un adevărat filozof al vieţii, care n'ar vrea să supere pe nimeni cu nimic, dar şi nimeni să nu-l supere pe el. Şi invers, dacă cineva mi-ar fi pătruns în gândurile care mă preocupau tot timpul, n'ar fi putut înţelege cum mă pot schimba imediat, dintr'un visător incorigibil, într'un realist invincibil.

Astfel că a fost firesc ca, pe la începutul lunei Mai 1914, să mi se încredinţeze întreaga conducere technică şi administrativă a tipografiei George Ionescu.

Asupra acestui lucru, scriam:

In această calitate, am foarte multe grijuri. Pe deoparte, asigurarea de lucrări pentru ateliere, iar pe

de alta buna funcţionare interioară... Am ambiţiunea ca totul să meargă bine...

In acelaş timp, mă îngrijeam şi de înfrumuseţarea micii mele proprietăţi din str. Mătăsari, peste care de un an devenisem unic proprietar prin cumpărarea drepturilor surorilor mele. (Spiritul meu de economie îşi dăduse roadele şi aici, căci putusem să strâng 4.000 lei, cât mi-au trebuit pentru această cumpărare).

Iată ce scriam la 25 Mai 1914 asupra acestui lucru :

Anul acesta m'am ocupat mult cu înfrumuseţarea curţii mele (din str. Mătăsari 23). Am nivelat, am săpat, am transportat pământ, am făcut ronduri, am pus sământă de iarbă şi de flori. Aproape în fiecare zi fac câte ceva, mai ales dimineaţa. Duminicile, în deosebi, le-am petrecut numai pentru iarba şi florile mele. In schimb, resimt multă satisfacţiune. Dar cu aceasta m'am îndepărtat oarecum de cărţile de lectură. Nu face nimic. A sta numai cu nasul în cărţi, în orele libere, este a te plictisi deabinelea. O mică grădiniţă care-ţi dă de lucru, îţi face mult bine. La anul voiu munci şi mai mult. Abia am prins gust. Casa şi curtea mea vor fi un mic paradis.

In preajma războiului.

Dar iată că, în curând, suntem ameninţaţi de marele război european.

La 23 Iulie 1914 notam :

Este de crezut că România va lupta alături de Tripla Inţelegere, contra Austro-Ungariei. Acum e mo-

mentul cel mai potrivit pentru ocuparea Transilvaniei şi Bucovinei...

Aştept totul în linişte... Incă de Vinerea trecută, 18 Iulie, mi-am comandat ghete speciale pentru marş, iar Duminică, haine milităreşti. De astădată, mă voiu echipa bine, cu îmbrăcăminte cumsecade.

Voiu merge la război ca la orice altceva. Chiar la gândul că s'ar putea să mor, nu mă emoţionez de loc. Am în mine o morală atât de tare, că mă simt apărat de gândurile care altora le provoacă mari neplăceri.

Apoi, la 24 Iulie 1914 :

De ce mi-ar fi frică de moarte ? Ea nu este decât un mijloc pentru a trece dela o stare la altă stare. Şi cum aceasta va trebui să se întâmple odată, n'avem niciun motiv serios să ne plângem individual de moartea noastră. Alţii ne pot plânge, pentrucă poate pierd în noi câte o fiinţă de valoare (mai însemnată ori mai neînsemnată). Individul, însă, care moare n'are nimic de pierdut. Un an sau zece ani mai curând ori mai târziu, n'are nicio importanţă.

Ca să se vadă cât de mult mă preţuiam eu însumi şi cât de multă încredere aveam în mine, redau şi aceste rânduri scrise în 1914, când presupuneam că s'ar putea să mor în război :

Am spus că nu mi-e frică de moarte, şi o pot spune oricând. Trebue să mărturisesc însă că, dacă aş muri, societatea noastră ar pierde un element de valoare. Aveam de gând să fac lucruri mari, care ar fi trebuit să se realizeze încetul cu încetul.

Acest lucru l-am spus atunci, acum 25 de ani, când visurile mele erau într'adevăr mă-

rețe. Astăzi, bine înțeles, n'aș mai putea face o asemenea afirmație tinerească.

Dar chiar și atunci nu m'am destăinuit nimănui, ci am vorbit numai cu mine însumi. Iar dacă această destăinuire o pot înfățișa astăzi, este că omul de acum 25 de ani nu mai poate angaja pe cel de astăzi, mai ales într'o chestiune care nu vatămă pe nimeni cu nimic.

România, însă, nu intră numaidecât în război. Dar se fac concentrări, la care sunt chemat și eu în mai multe rânduri.

In așteptarea războiului nostru, care trebuia neapărat să vină, am continuat să fiu conducătorul tipografiei George Ionescu și, acasă la mine, să mă ocup cu îndeletnicirile mele favorite. Am scris și transcris la o piesă de teatru și am tradus *Jocasta*, a lui Anatole France.

In sfârșit, a venit și rândul nostru să intrăm în hora de foc.

La 14 August 1916, notam :

Sunt concentrat la Giurgiu, cu comp. 2-a de Poduri ușoare...

Ziarele ce mi-au venit azi, mi-au arătat că ziua cea mare a sosit. La București se ține un consiliu de coroană la care se va hotărî participarea României la război alături de Quadruplă [1].

Acum, sus inimile! Sunt vădit emoționat și nespus

---

1) Franța, Rusia, Anglia, Italia.

de vesel. Căci, în sfârşit, ne vom spune şi noi cuvântul.

Intâmplarea a făcut să fim mai mulţi sergenţi în oraş, în momentul sosirii ziarelor. Cu toţii ne-am manifestat bucuria, ospătându-ne bine la o prăvălie din marginea oraşului şi închinând mai multe pahare pentru România Mare, pe care o şi vedeam aevea înfăptuită.

La 15 August 1916, războiul nostru era început.

IN RĂZBOI

Cât timp am fost în războí, am făcut parte, cu gradul de sergent, din secția de poduri a Batalionului 3 Pionieri. In Ianuarie 1918 am fost avansat la gradul de plutonier, dar odată cu această avansare a încetat participarea mea activă la unitate, din pricina unei cumplite răceli, care era să mă coste vieața și despre care voiu vorbi mai la vale.

Compania mea având de îndeplinit sarcini bine definite: construirea și repararea de poduri și șosele în dosul liniei de foc, n'am avut niciodată prilejul să iau parte la o luptă efectivă cu inamicul. Deci nu voiu avea de povestit cine știe ce fapt de bravură — pe care n'am avut cum să-l fac — ci voiu pomeni aici, din multele mele însemnări din timpul războiului, numai de acele întâmplări la care am asistat ori am luat parte, sau care redau anumitele mele stări sufletești.

Primele întâmplări.

17 Aug. — De azi de dimineață sunt șeful postului de lopătari dela punctul Smârda (lângă Giurgiu)

Postul nostru are menirea să treacă santinelele de infanterişti care merg în ostrovul Mocanu pentru a păzi graniţa spre Bulgaria şi a înlesni retragerea în caz de atac serios.

25 Aug. — Am aflat trista veste că ni s'a luat Turtucaia. Faptul acesta m'a indispus mai mult ca orice, iar soldaţii secţiei mele sunt foarte abătuţi. Unul spunea: „Mai mare ruşine! O să râză străinii de noi! Ptiu!" Altul: „Cum, domnule sergent, cum se face asta? Trebuia să ne ducă pe toţi acolo şi să-i punem pe Bulgari pe fugă!"

Am petrecut o zi amărîtă.

26 Aug. — Şi acum inimile ni sunt strânse de durere pentru înfrângerea dela Turtucaia.

28 Aug. — Ieri seară am petrecut două ore sub focurile de tun ale inamicului din Rusciuk, în vreme ce echipa mea lucra la podişca ce leagă ostroavele Epuraşi şi Mocanul.

8 Sept. — Dela 5 Sept. suntem la Fântânelele, pe Dunăre. Plictiseală. Imi omor timpul citind din Conta.

21 Sept. — In drumul spre Băneasa (de lângă Giurgiu), un camarad s'a oprit în Bucureşti şi a trecut şi pe la mine pe acasă. A găsit poarta încuiată. Nimeni în curte. Sosind acest camarad, ieri, în Băneasa şi spunându-mi acest lucru, am fost prins de îngrijorare. Când am plecat de acasă, ca pentru concentrare, nu orânduisem nimic. Războiul m'a surprins la Giurgiu, şi în război am rămas. Casa mea rămăsese în sarcina vară-mii Lina, care locuia într'una din odăi şi se ocupa cu menajul meu. Unde să fi plecat ea, cu fetele ei? Ce se va fi făcut cu lucrurile mele?

Nu mai aveam astâmpăr. Infruntând orice risc, am spus plutonierului meu să ştie că plec neapărat la

Bucureşti cu primul tren şi mă întorc cu următorul.

Astfel hotărît, m'am suit ieri seară în tren, la Băneasa, cu direcţia Bucureşti. Trenul acesta, cu vagoanele întunecate (ca să nu fie vizibile pentru aeroplane), in care doar nu-ţi scoateai ochii, mi-a făcut o impresie penibilă. Când am ajuns, însă, în gara Filaret şi am intrat în oraş, am fost şi mai impresionat. Nu erau decât 10½ ore noaptea, şi parcă mă găseam într'un oraş părăsit, mort. Rarele felinare aprinse, pe ici-colo, cu luminile lor albastre, slabe, păreau candele într'un cimitir. Nicio lumină pe la case, nicio mişcare, nimic. O tăcere jalnică. Fără voia mea, gândul îmi fugi la câteva săptămâni în urmă, când capitala noastră, la această oră, clocotea de sgomot, de veselie, de chefuri, de plăceri. Ce transformare! Dar transformarea aceasta nu este de voie, ci de nevoie. Concetăţenii mei, de ambele sexe, rămaşi aici, ca şi cei care au plecat pe front, sunt constrânşi acum la o vieaţă austeră, la care nu se aşteptau deloc...

...Dar iată-mă ajuns, pe bâjbâite, acasă, la miezul nopţii.

Poarta încuiată... Bat de câteva ori, şi destul de tare, dar nicio mişcare. Nu mai stau la gânduri. Sar peste gard. Şi chiar m'am grăbit să fac acest lucru, căci, trebue s'o mărturisesc, simţeam un fel de teamă de a mai ciocăni în toiul nopţii, în mijlocul tăcerii mormântale şi în timp de stare de asediu.

Mă îndrept direct la uşa ce duce la camera mea. Bat. Nimic. Mă duc la camera vară-mii. Bat. Nimic. Mă 'ntorc la chiriaş (căci o cameră lângă a mea o închiriasem). Uşa dela marchiză deschisă. Bat la uşa odăii. Nimic. Prin urmare, nimeni în curte. Camaradul avusese dreptate. Simt un fel de strângere de inimă. Unde să fi plecat lumea de-aici, şi cum au lăsat ei casele vraişte? Ce se vor fi făcut lucrurile mele, mica mea bibliotecă, manuscrisele mele, — mai

cu seamă manuscrisele — precum şi mica sumă de bani ce-o aveam în casă? Sunt foarte îngrijat.. şi nici în camera mea nu pot să intru! Nici măcar nu pot să mă odihnesc o oră, două! Mă gândesc să forţez uşa; dar nici asta nu-mi vine s'o fac. E în toiul nopţii, e linişte de mormânt, e stare de asediu. Mă trântesc jos, în marchiză, punându-mi căpătâiu o faţă de masă.

Aproape de ziuă, am adus pe soră-mea Florica şi pe nepotu-meu Nae (feciorul ei), care stau aproape de mine, şi am forţat uşa.

Am găsit totul în casă, aşa cum am lăsat.

Mi-a venit inima la loc.

Am mângâiat din ochi biblioteca mea scumpă, la care ţin foarte mult, ea fiind cel mai bun prieten şi mai bun sfătuitor al meu, şi am privit cu dragoste paternă la multele mele hârtii mâzgălite, fără valoare pentru alţii, dar pentru mine de un preţ ce nu se poate socoti...

N'aveam mult timp de pierdut. Am încredinţat surorii mele, banii, şi i-am recomandat ca, la un caz neaşteptat, să pună bine lucrurile mai de preţ şi mai ales hârtiile scrise! O, voi hârtii scrise, rămâneţi în pază bună şi să dea Domnul să ne regăsim cât de curând...

La amiază am fost înapoi, la Băneasa.

Războiul decurge pentru noi defavorabil. Armatele româneşti sunt în plină retragere.

„Retragerea din Carpaţi mi-umple sufletul de mâhnire". (27 Sept. 1916).

„Vrăjmaşii au trecut munţii... Simt că-mi fierbe sângele în vine..." (30 Sept. 1916).

Compania noastră de poduri primeşte ordin să meargă în Moldova. Cantonăm în Şerbăneşti, lângă Bacău.

Acolo dăm peste multe trupe ruseşti, dar care au sosit cam târziu. Iar dacă au venit, scofală mare nu fac, dar se ţin de băutură. „Din pricina lor, în Bacău s'a oprit consumul alcoolurilor. Un colonel rus ar fi fost dus pe braţe, de beat ce era. Unui soldat beat, trenul i-a retezat un braţ. Alţi mulţi soldaţi ruşi, beţi, s'ar fi bătând între ei. A trebuit să fie interzisă până şi vinderea Apei de Colonia, pe care Ruşii începuseră s'o bea în loc de alt alcool."

Suntem puşi să reparăm un pod peste Siret.

O cuvântare patriotică.

Deşi soarta armelor a fost contra noastră, ostaşii români — ofiţeri şi soldaţi — au făcut, totuşi, multe fapte vitejeşti, care trebuiau cunoscute de toate trupele, prin ordine de zi.

In ziua de 8 Noembrie 1916, unitatea noastră a fost adunată pentru a i se citi astfel de ordine, iar cu citirea lor a fost însărcinat un domn sublocotenent.

„Dar aşa de rău erau citite ordinele de acest „tânăr lipsit de experienţă, că mi se făcea rău. „Intâmplarea mi-a dat imboldul să scriu eu un „fel de cuvântare, pe care s'o citesc în faţa „companiei întregi, care numără circa 500 „oameni."

Această cuvântare patriotică am creionat-o în caietul meu de notiţe, pe care îl păstrez şi acum, apoi am transcris-o, cu cerneală, pe foi

mereau totdeauna și arunca peste fluviile noastre. Dar poporul românesc și-a iubit ~~[illegible]~~ pământul lui, și-a iubit datinele lui, și-a iubit limba și neamul lui; și nu s-a lăsat învins. A luptat cu bărbăție, și ori de ~~[illegible]~~ ori armatele ~~frumoase~~ ale Turcilor, cari băgaseră groaza în Europa întreagă, ~~[illegible]~~ precum și hoardele sălbatice ale Tătarilor, au fost cumplit bătute când de oștașii munteni, când de cei moldoveni. Iar voevozi viteji ca Mircea cel ~~[illegible]~~ Bătrân, ca Ștefan-cel-Mare și Sfânt, ca Mihai Viteazul, înconjurați de falnicii boieri ai țării, se simțeau mândri să lupte în fruntea unor astfel de oștași care n'aveau teamă de nici un dușman, ci numai de unul Dumnezeu.

Și când uneori vremurile au fost prea vitrege pentru neamul nostru, când străinii l-au cuprins din ~~toate~~ părțile, tot așa precum vor să ne [illegible] acum Nemții, Ungarii și Bulgarii, strămoșii noștri au trebuit să îndure multe umiliri, până ce au prins puteri noi; și apoi din nou s'au avântat la luptă, arătând dușmanilor noștri că Românul nu se lasă să fie subjugat.

libere de caiet. Am scris cu înfrigurare, sub inspirația momentului, fără să am la îndemână niciun fel de lucrare de care să mă folosesc. Intr'o noapte am scris-o, într'alta am transcris-o. Apoi am prezentat-o comandantului unității, căpitanul Ciuhureanu, care mi-a aprobat-o, iar în ziua de 12 Noembrie am rostit-o în fața întregii trupe, așezată în careu.

Fiind prea lungă, n'o pot reda aci în întregime, de teamă să nu plictisesc pe lectori. Reproduc, însă, în față, prin clișeu fotografic, una din paginile manuscrisului, și citez numai câteva rânduri :

„Să nu stăm nicio clipă la îndoială că victoria va fi a noastră. Va trebui să învingem cu orice preț.

„Acum nu este în joc numai existența țării noastre, nu este în joc numai avutul fiecăruia dintre noi, ci mai sunt glasurile îndurerate ale părinților noștri, ale femeilor noastre, ale copiilor noștri, care ne strigă : Ajutor !“

„...Ne trebue victoria, chiar de-am muri cu toții pe câmpul de luptă.“

„...Care dintre noi ar fi atât de laș să spună că vrea să trăiască în timp ce țara lui îi este călcată de dușmani ?“

„...Viața ni este scumpă, este adevărat, dar numai într'un singur fel : să fie trăită în libertate și în mijlocul celor ce ni sunt dragi.

Dacă suntem lipsiţi de acestea, atunci putem fi lipsiţi şi de vieaţă."

„...Nimeni dintre noi nu poate şti cine va muri şi cine va trăi, afară de Cel de sus. Un lucru, însă, trebue să-l ştim cu toţii: am pornit la războì să învingem murind, iar nu să trăim batjocoriţi ca cel de pe urmă popor..."

Când sufletul ţi-e îndurerat.

Situaţia pe front se înrăutăţeşte. „Inima mi-e împietrită de durere. A mai rămas să aflu că a căzut şi Capitala ţării". (16 Nov. 1916).

In aceste zile de mare durere sufletească, scriam .

29. Nov. — Mintea mi-e continuu stăpânită de acelaş lucru: era o necesitate imperioasă ca Românii să treacă prin suferinţele de azi. Nu pot uita în niciun chip faptul că în ţara noastră s'au cheltuit multe milioane pentru încurajarea industriei naţionale, fără să se facă vreuna sănătoasă. Nu pot uita că la noi era în floare favoritismul. Nu pot uita că politicianismul nostru, având de scop nu binele ţării, ci umplerea buzunarelor, a îmbolnăvit întreaga noastră pătură cultă. Nu pot uita că nu se făcea nimic fără protecţie. Nu pot uita că bogătaşii noştri, în loc să creeze industrii la noi, îşi cheltuiau banii prin străinătate sau la cărţi. Nu pot uita că se făceau multe legi bune, dar că se aplicau prost. Nu pot uita, în sfârşit, că pe toată întinderea ţării, era o mocirlă grea, otrăvitoare, care poate va fi acum curăţită de tunul cel îngrozitor, dar binefăcător.

Era, de sigur, o exagerare conţinutul acestei însemnări, făcută sub imperiul durerii. Aveam, despre ţara şi naţiunea mea, şi alte păreri decât cele exprimate mai sus. Căci iată ce notam la 1 Ian. 1917 (mă găseam atunci în satul Lungani, din jud Iaşi) :

„...Voiu nutri continuu aceeaşi speranţă : România nu va putea decade ! România se găsea, la începutul războiului, pe panta suitoare a propăşirii ei generale. România trebue să-şi urmeze drumul ! Multe erau păcatele naţiunii noastre, dar multe sunt şi avânturile cu care tinde să meargă din ce în ce spre mai bine... Deci, nu numai că România nu va decade, dar va fi mai mult decât a fost până acum."

Ger cumplit şi vagoane cu geamuri sparte.

Luna Ianuarie 1917 a fost de-o asprime neobişnuită. Crivăţ nepotolit, ger cumplit. Mulţi oameni s'au prăpădit din această cauză.

Noi cei din compania de poduri am avut norocul de a fi adăpostiţi prin casele oamenilor din satul Lungani. Am încercat şi noi să ne facem — probabil în urma unui ordin — un adăpost în pământ, în plin câmp, lângă sat. Dar zadarnic. Târnăcoapele oamenilor loveau în pământ ca în piatră, atât era pământul de îngheţat. Când dădeam de stratul de pământ mai moale, se împietrea şi acesta până a doua zi. Iar când, în sfârşit, am săpat atât cât era nevoie, s'a renunţat la acest adăpost, urmând ca în curând să părăsim localitatea.

In ziua de 3 Februarie am fost trimes la gara Munteni, pentru a lua unsoare de armă şi câlţi.

In ziua de 7 Februarie, la întoarcere, notam:

„Ieri dimineaţă m'am întors din călătoria nespus de obositoare. O noapte am petrecut-o foarte bine în Iaşi, dar două nopţi le-am petrecut numai în tren. Eşti expus grozav să călătoreşti acum în trenurile româneşti, fie ele chiar trenuri curiere. Stau prin unele gări ore întregi, în vreme ce tremuri în draci în nişte vagoane cu jumătate din geamuri sparte. Geamurile sparte sunt opera Ruşilor. Când nu pot intra pe uşă, intră pe fereastră. Dacă fereastra nu se deschide, geamul se sparge uşor. Unii răutăcioşi, tot Ruşi, când se ceartă cu soldaţii români, care nu-i lasă să intre în vagonul lor, fiind destinat numai pentru Români, ca să se răzbune, se reped la geamuri şi le sparg!

In aşteptare de zile mai bune, citeam şi scriam ca la mine acasă.

In ziua de 20 Februarie am părăsit Lunganii, şi am coborît spre Sud, până în com. Răcătău (Bacău), unde am cantonat. Aveam de făcut aici un pod peste Siret, alături de cel mare, de beton.

Dar nu puteam începe numaidecât la lucrările podului, deoarece zăpada şi frigul persistau. Această situaţie mi-a oferit multe ore libere, pe care le-am folosit citind şi scriind, ca la mine acasă. O însemnare din 5 Martie 1917 mărturiseşte: „Am citit volumul I din *Criticile*

lui Maiorescu“ (volum pe care l-am cumpărat din Bacău).

De altfel, nu numai că acum eram deprinşi cu starea de război în care ne aflam, nu numai că durerea cumplită a primei înfrângeri s'a domolit, dar trăiam cu toţii în aşteptarea zilelor bune ce vor trebui să vină, mai ales că se zvonea că va intra şi America în război alături de aliaţii noştri.

Nimeni nu se mai îndoia acum că vrăjmaşii vor fi învinşi în cele din urmă, iar moralul trupelor române era excelent.

Incepând cam de pe la 15 Martie, noi, podarii, lucram zilnic la podul ce-l construiam pe Siret. Aveam ore fixe de lucru, iar orelor de seara, de după masă, şi de dimineaţa, înainte de gustare, le dam aceeaşi întrebuinţare ca la Bucureşti.

Vreau să mă fac ofiţer.

La începutul lunei Aprilie 1917, aflu că Marele Cartier General a dat ordin să se trimită la Şcoala de Infanterie din Botoşani toţi cei care au absolvit patru clase secundare, pentru pregătirea unui nou contingent de ofiţeri. Deşi oficial n'aveam aceste patru clase, am socotit că posed o cultură cel puţin egală cu a tinerilor vizaţi şi destul de suficientă ca să fiu un bun ofiţer. De altfel, făceam comparaţie între mine şi tinerii sublocotenenţi cu care veneam în contact şi constatam că nu le eram

deloc mai prejos, mai ales că posedam și o experiență îmbelșugată a vieții.

Cu această convingere, am făcut un raport, în ziua de 5 Aprilie, către comandantul meu (atunci locotenentul de rezervă Gr. Fieroiu), în care arătam temeiurile pe baza cărora cer înscrierea în numita școală, și pe care cititorii mei le cunosc din cuprinsul acestei cărți. Și terminam astfel :

In tot timpul de când mă cunoașteți, cred, domnule Comandant, că ați avut destule prilejuri să apreciați într'un fel sau altul calitățile și purtările mele.

Azi, când țara are nevoie ca toate elementele capabile să fie puse la locul lor, pentru marea luptă în care este angajată, mă cred vrednic să aduc mult mai multe și mai bune servicii fiind ofițer decât simplu sergent.

Vă rog, Domnule Comandant, să dați curs cererii mele, trimițându-mă să mă înscriu la numita școală.

Supus ordinelor d-voastră,

Sergent, *Georgescu C. Petre*

D-l Comandant a căutat să mă convingă că nu voi fi primit în școală fără dovada absolvirii a patru clase secundare, dar mi-a făgăduit, totuși, că va da curs cererii mele. Și într'adevăr, a doua zi a și trimes-o la Botoșani.

In așteptare, lucram la pod.

Veneau şi zile, însă, când nu se putea lucra, din cauza vremii defavorabile. „Vând puternic dela Nord, cu ploaie şi zăpadă... Mi-a prins bine această vreme, căci am citit şi am scris mult“. (9 Aprilie).

Şi cum vremea rea persistă, iar apa Siretului se umflă, câteva zile în şir stau numai în casă, în care timp scriu şi o comedioară, pe care am întitulat-o „îndrăgostiţii“. (12 Aprilie).

Scrisul şi cititul sunt pentru mine o necesitate. Oricând am timp liber, indiferent de situaţia în care mă găsesc, mă gândesc neapărat la cărţi şi la un toc cu cerneală şi hârtie. Altfel, nu m'aş simţi bine.

Nerăbdător să aflu răspunsul la cererea mea, am intervenit din nou pe lângă comandantul meu.

Trebue să lămuresc însă, aci, că între d-sa şi mine, exista o adevărată prietenie, bine înţeles până la limitele îngăduite de situaţia de comandant şi de subordonat. Amândoi fiind din rezervă (în vieaţa civilă d-sa era inginerul Fieroiu) ne înţelegeam bine unul pe altul, ne stimam şi ne iubeam. Venisem amândoi sub drapel pentru a ne da vieaţa pentru patrie, şi el niciodată, faţă de mine, nu s'a arătat în atitudinea unui aspru comandant. Din contră, mai totdeauna, când aveam prilej să stăm de vorbă între patru ochi şi chiar de faţă cu alţi gradaţi, vorbeam ca doi buni amici.

№ 50

1917 Aprilie 15

Ordin de Serviciu

SECȚIA
DE
Poduri ușore a Diviziei 3-a
CORPUL 2 ARMATA

către

Sergentul Georgescu C. Petre

Te vei transporta în orașul Botoșani la Școala Militară de Infanterie pentru a lua informațiuni relative la admiterea D-tale în acea Școală.

Vei pleca la 15 Aprilie 1917

Te vei înapoia la 19 Aprilie 1917.

Comandantul Secției de Poduri ușore

Locot.

Gr. Fieraru

SECȚIA DE PODURI UȘOARE
DIVIZIA A 3.

Cred că nu i-ar fi părut bine să mă piardă din unitatea sa, dar niciun moment nu s'ar fi gândit să-mi pună vreo piedică în realizarea dorinţii mele.

Ca să mă consoleze de nereuşita de care era sigur, mi-a spus: „De ce ţii să mergi la Şcoala de Infanterie, când, ofiţer fiind, vei fi trimes imediat pe linia de foc?“ — „O moarte are omul, — i-am răspuns eu. — Ce va fi să fie, va fi.“

Şi l-am rugat să mă lase să plec la Botoşani, pentru a mă interesa personal de soarta cererii mele.

„Vei face drumul zadarnic, dar te las să pleci ca să te convingi singur şi ca să nu ai bănuiala că-ţi pun vreo piedică“.

Apoi, mi-a eliberat ordinul de serviciu din pagina alăturată.

Ajuns la şcoală, m'am convins că comandantul meu avea perfectă dreptate. Nu se putea face nimic, sau în orice caz nu puteam face eu nimic. Numai un ordin al Ministerului sau al Marelui Cartier ar fi putut fi luat în seamă şi executat. Chestie complicată, pe care n'o puteam duce la capăt.

Am revenit la unitate, la podarii mei, cu două sentimente opuse: cu unul, de părere de rău, că intenţia mea n'a avut reuşită, cu altul, de bucurie, că am rămas în sânul aceloraşi oameni cu care eram deprins şi sub ordinele

aceluiaş comandant pe care îl iubeam şi care mă iubea. Voiam, adică, să mă consolez singur, aşa cum a încercat comandantul să mă consoleze cu chestia primejdiei de a fi ofiţer la infanterie.

In timpul refacerii.

Timpul se îndreaptă. Soarele de primăvară triumfă. Natura îşi îmbracă haina de sărbătoare.

In faţa mea se desfăşoară frumoasa şi bogata vale a Siretului, cu apele-i sclipitoare, iar ochiul se opreşte, în fund de tot, pe dealurile şi munţii din Apus. La picioarele casei în care locuiesc, în vale, este o luncă admirabilă, formată din suviţe de revărsări de-ale Siretului, de-a-lungul şi în mijlocul cărora sunt sălcii dese, în care concertul privighetorilor nu mai încetează. Prin această luncă, plină de poezie, trec de patru ori pe zi, spre pod şi spre casă. Dar concertul privighetorilor îl aud chiar şi din locuinţa în care stau...

Primăvara te îndeamnă la pace. Doreşti ca, pe aceste plaiuri înverzite, unde ogorul te cheamă la muncă, să nu mai bubue tunul distrugător. Apoi cântarea păsărilor îţi spune cât sunt ele de fericite că trăiesc în voia lor.

Şi totuşi... nu pot dori pacea până când România nu va fi cel puţin reîntregită, prin porunca hotărîtoare a tunului şi a baionetei.

Comandantul nostru, neputând oferi gradelor inferioare niciun fel de distracţie în satul Răcătău, în care ne găseam, a organizat la d-sa acasă, în seara zilei de 7 Mai, o şezătoare

literară. Am citit comedioara mea „Indrăgostiţii“, care a dat loc la multe discuţii amuzante. O critică deplasată mi-a făcut-o un camarad sergent, care, dacă nu mă înşel, avea cel puţin bacalaureatul, dar căruia i-am făgăduit că-i voiu răspunde la şedinţa viitoare.

Şi i-am răspuns în aşa fel, în seara zilei de 21 Mai, că toată asistenţa, în cap cu comandantul, a râs de s'a prăpădit pe socoteala criticului meu.

Ofensiva noastră.

Trupele româneşti, renăscute şi refăcute, se pregăteau de ofensivă, de revanşă, de răzbunare. Chiar şi compania noastră, care în curând va termina podul dela Răcătău, va merge lângă linia de foc, pentru a face lucrările necesare diviziei.

In ziua de 12 Iunie suntem lângă Bâlca, la gara Nr. 2 a căii ferate înguste. Trebue să întărim toate podurile acestei căi, pe unde se scurg muniţiunile necesare trupelor de pe front. Avem mult de lucru.

Eu mi-am instalat patul într'o baracă în care nu plouă chiar ca afară, dar în care picăturile continuă să cadă şi după ce ploaia a stat. Lângă această baracă am construit şi nişte paralele, pentru gimnastică.

In ziua de 18 Iunie notam:

Nu cred să fi existat vreodată mai mare dor de luptă ca acum, la Români. Cu cât o trupă se apro-

pie de front, cu atât entuziasmul soldaţilor creşte. Există în sufletul fiecăruia un dor cumplit de revanşă şi de mergere cât mai grabnică spre locurile lui scumpe.

Aşa a fost la secţia noastră în ziua plecării încoace, aşa am văzut la alte trupe în mişcare, aşa văd acum la o coloană care va pleca mâine dimineaţă la mânăstirea Muşunoaele.

Bombardament intens în ziua de 26 Iunie. Se zvoneşte că ofensiva noastră va începe în ziua de 29 Iunie, de Sf. Petru. Imi voiu serba, deci, onomastica în salve de tunuri.

In acest timp, noi, podarii, muncim excesiv de mult, pentru punerea la punct, şi cât mai repede, a tuturor podurilor căii ferate. De Sf. Petru, toată ziua am lucrat pe o ploaie care se încăpăţâna să nu se mai oprească. Mă făcusem ciuciulete. Iar a doua zi am fost bolnav.

Dar sunt înciudat că ofensiva noastră nu mai începe.

In sfârşit ! In dimineaţa zilei de 9 Iulie, la orele 2 din noapte, am fost deşteptat de o puternică bubuitură de tun. A fost semnalul ofensivei, iar bombardamentul a ţinut două zile.

In dimineaţa de 11 Iulie, a început atacul infanteriei.

Au şi început să sosească răniţi în gara terminus a liniei Bâlca, şi care apoi sunt transportaţi cu trenul la Coţofeneşti. Ei spun că trupele noastre, care au ocupat satul Mărăşti, înaintează cu succes. Lupta o dau cu soldaţi germani. Răniţii sunt veseli şi dor-

nici de luptă. Ei povestesc că toți soldații au pornit la luptă cu disperarea omului care voiește să se răzbune.

In ziua de 14 Iulie terminăm cu podurile și așteptăm ordin de plecare spre divizia noastră care înaintează.

In ziua de 17 Iulie, ofensiva noastră este aproape oprită. Și nu din vina Românilor, e cert. „Se pare că o mare parte din armata rusească de pe frontul nostru nu voiește să lupte, ori luptă foarte prost. Retragerea Rușilor de pe frontul bucovinean mă îngrijorează. Sunt nespus de trist."

In după amiaza aceleiași zile primim ordin să plecăm spre Soveja.

In drumul ce l-am făcut dela Răcoasa la Soveja, am văzut cât de mult material a rămas dela inamic: tunuri, chesoane, trăsuri, camioane, arme și mai ales foarte multe muniţiuni. „In retragerea lor pripită, unii abia au avut timpul să-și pună șepcile în cap... Se găsesc prin tranșee fel de fel de echipamente, de unelte și de arme. Lângă Soveja, multe muniţiuni în magazii mari, speciale. Pe dealuri germanii au fost nevoiți să dea drumul în râpe la câteva tunuri, chesoane și trăsuri, pentrucă nu le mai puteau retrage."

La 20 Iulie, lucrăm la refacerea unui pod al căei ferate Tișița, de lângă podul șoselei dela km. 55. Ambele aceste poduri au fost arse de germani înainte de a fi surprinși în Soveja.

Unele din tunurile germane au şi fost trimese pe front, cu propriile lor muniţiuni.

Dar... — mă gândesc şi oftez! — ce folos de avântul nostru, dacă Ruşii nu vor să fie oameni de onoare! Se vor încerca, poate, bărbaţi de inimă, să-i readucă la simţul realităţii, vor fi împuşcate, poate, companii, batalioane..., dar la ce bun, când soldaţii ruşi dau dovadă de indisciplina cea mai grozavă din câte s'a văzut! *(22 Iulie).*

Duminică 23 Iulie. — Stau la o masă de brad sub umbra unui păr pădureţ, cu privirile spre Transilvania. Suntem în repaos (podul l-am terminat aseară). Ascult la bombardamentul care-şi cântă melodiile lui variate în diferitele părţi ale frontului. Atât de mult mi s'au obişnuit simţurile cu bubuitul tunurilor, că de foarte multe ori nici nu mai iau seama la sgomotul lor destul de puternic. Aeroplanele inamice ne vizitează foarte des, dar sunt ţinute la depărtare respectabilă şi chiar gonite în grabă de către tunurile noastre antiaeriene, care sunt destul de numeroase în aceste părţi.

In ziua de 26 Iulie, am părăsit împrejurimile Sovejei şi am venit în Câmpurile, pentru facerea de poduri pe o şosea croită de chiar inamicii noştri. Această şosea duce la Caşin. Trebuia să începem lucrul la orele 15, dar pe la 13½ d-l locotenent ne-a dat ordin să plecăm la lucru imediat, căci e luptă grea pe frontul de Sud şi poate fi mare nevoie ca podurile noastre să fie terminate cât de curând. Oamenii sunt puşi la front şi împărţiţi în două, pentru a lucra în acelaş timp la două poduri.

N'au trecut nici două ore dela începerea lucrului, că ne-au venit la ureche svonuri foarte îngrijorătoare. In acelaş timp se auzea şi un bombardament furios spre Putna, şi care începuse înainte de amiază. Se vedeau călăreţi trecând în grabă şi câteva trăsuri

izolate. Apoi ne pomenirăm deodată cu coloane întregi de artilerie şi infanterie în retragere. Populaţia era cuprinsă de panică. Bătrânii stau înmărmuriţi şi priveau lung, femeile plângeau, copiii ţipau. Era o atmosferă tristă împrejurul nostru. Se vorbea despre atacuri disperate ale germanilor din două părţi deodată, despre ruperea frontului Galaţi-Mărăşeşti, despre o invadare prin valea Oituzului, şi în sfârşit despre toate prăpăstiile. Soldaţii erau abătuţi, doar că nu plângeau.

Dar această atmosferă care ne înăbuşea pe toţi, nu ţinu decât vreo două ore. Toate coloanele primiră ordin să se întoarcă la locurile lor. Atunci se produse ceva mişcător printre locuitorii îngroziţi de retragerea trupelor române. Când au aflat că ostaşii revin de unde au plecat, au ieşit la drum. Iar când au văzut că muzica unui regiment vine iarăşi în sat, copiii şi femeile au început să strige: „Vine muzica! vine muzica!" O femeie bătrână, dinaintea casei ei, a început să se închine şi să facă mătănii de mulţumire şi de rugăciune lui Dumnezeu. Toţi ceilalţii: bătrâni, femei şi copii, făcură la fel. Eram adânc mişcat şi abia m'am putut reţine să nu plâng.

Femei mai tinere şi bătrâni mai îndrăzneţi întâmpinară pe ostaşi cu fel de fel de întrebări şi-şi manifestau marea lor bucurie printr'un râs amestecat cu plâns. Unele femei chiar începuseră să-şi ascundă în pământ din lucrurile lor mai preţioase, iar altele spuneau că erau hotărîte să fugă odată cu retragerea ostaşilor români.

Era prea dureroasă amintirea zilelor nenorocite trăite sub vrăjmaşi.

Vitejie românească.

La 3 August notam:

Comunicatul pe care l-am citit astăzi mi-a umplut inima de orgoliu. Vrăjmaşii noştri, puternicii Ger-

mani, la care predominau Bavarezii, cu toate atacurile lor înverşunate, cu tot focul cumplit al artileriei lor grele, şi-au zdrobit capul de rezistenţa noastră eroică. Iată un pasagiu din comunicat:

Faptele de avânt şi eroism pe care le-au săvârşit trupele noastre în cursul grelelor lupte din ultimele zile întrece orice închipuire. Fără a şovăi, ele au rezistat celui mai intensiv bombardament de artilerie desvoltat vreodată, iar atacurile în masă, date cu extremă violenţă de trupele bavareze şi germane, s'au lovit toate de vitejia soldaţilor noştri, care, deşi inferiori numericeşte, au luptat cu o îndârjire fără seamăn.

Se citează cazul eroicului regiment 32 Mircea, ai cărui ofiţeri şi soldaţi, lepădându-şi răniţele, căştile şi hainele, au pornit la atac numai în cămăşi, punând pe goană pe inamic. De asemenea bravii vânători de munte, la primul botez al focului, au făcut singuri 400 de prizonieri.

La 4 August ne găsim lângă mânăstirea Muşunoaele, pentru întreţinerea şoselei ce urcă, în pante repezi, spre linia de foc.

Bătălia continua înverşunată. La 11 August notam:

Un soldat ce era transportat pe targă la spitalul de aici şi care avea răni grave, după ce vorbi câteva cuvinte cu noi, dar cuvinte abia pronunţate, întrebă cu glas stins: „Mai vine armată de-a noastră?" Un brancardier i-a răspuns: „Vine mereu; au trecut şi astănoapte, şi Români, şi Ruşi". Rănitul oftă uşurat şi închise ochii.

La 15 August, spre seară, am asistat la plecarea reg. 22, la tranşee. Soldaţii au trecut pe dinaintea fanfarei, care cânta „Deşteaptă-te, Române!" Ostaşii

care mergeau acum să stea cu bărbăţie în faţa unui duşman care a început să se înfioare de vitejia Românului, erau cu toţii tineri, contingente noi, din care cea mai mare parte au şi primit botezul focului. Văzându-i cum mergeau hotărîţi să moară pentru patrie, simţiam o mare mândrie că sunt ostaşi Români.

La 20 August, notam:

E Duminică, o frumoasă zi de sărbătoare, cu cerul poleit în aur. Dealurile strălucesc în bătaia razelor solare, iar pădurea freamătă în adierea unui vânt uşor, care pare că vrea să te mângâie. Poziţiile din jurul nostru sunt încântătoare, dar sufletul nu mi-e predispus să admire prea mult natura. Sunt mereu trist, veşnic gânditor. Imi vin fel de fel de presimţiri asupra soartei noastre...

Iar la 21 August:

Dealurile dela Est de Momâia sunt puternic bombardate de tunurile inamice. O întreagă creastă pare că este în flăcări. Fumurile negre ies ca dintr'un infern, şi împreună cu ele coloane de pământ tâşnesc ca din nişte vulcani în erupţiune. Acolo, în această fierbere de focuri continui, de sbucniri distrugătoare, de exploziuni înspăimântătoare, trebue să fie ceva îngrozitor. Şi totuşi ostaşii noştri rezistă cu un dispreţ suveran de moarte, nedând voie inamicului să mai înainteze cu un singur pas.

In sfârşit, la 22 August frontul se linişteşte. Germani au renunţat să mai atace. Românii au dat dovadă de un eroism extraordinar, iar vitejia lor a făcut o mare impresie la aliaţii noştri. In acelaş timp, însă, ne vin veşti rele de

pe frontul rusesc. Dar „suntem obişnuiţi cu toate neplăcerile, astfel că nici cea mai mare nenorocire nu ne mai sperie. Aşteptăm totul, orice s'ar întâmpla". (25 August).

Furier al trupei.

La 27 August, suntem aduşi la Casa Pădurii de lângă Poiana Lacului, pentru împietruirea şoselei Coţofeneşti-Muşunoaele.

Eu sunt trecut la cancelaria secţiei, pentru punerea la punct a scriptelor, în vederea verificării la intendenţă.

Dela 17 Septembrie, rămân singur în funcţiunea de furier, cu cancelaria în Casa Pădurii, unde stam mereu cu nasul în scripte.

La 6 Octombrie notam:

Lucrările cancelariei m'au împiedecat de a mai scrie notiţe. De altfel, lucruri grozave nu s'au prea întâmplat, afară de bătaia pe care o mănâncă Ruşii prin golful Riga.

Iar la 9 Octombrie:

Azi s'a împlinit un an de serviciu al iubitei mele cratiţe (pe care am cumpărat-o din Bacău). Ea a fost nedespărţită de mine, şi m'am folosit de ea prin toate locurile şi în toate chipurile. In ea am prăjit ceapă şi carne, în ea am fiert cartofi, în ea am mâncat fasole şi am băut ceai dela cazanul trupei, ea mi-a servit de vas de apă şi de farfurie de compot, în ea am făcut tocană şi am preparat păsat, — în sfârşit, nici nu mai ştiu ce n'am preparat în ea şi ce n'am mâncat din ea. Prin volumul ei de un litru şi 800 mi-

lilitri, a fost bună pentru orice. Şi de-aceea am şi spus c'o iubesc.

Şi-o iubesc cu atât mai mult, cu cât ea este singurul vas şi farfurie de care dispun şi un alt asemenea vas-farfurie nu mai găsesc pe nicăeri, chiar de-aş colinda întreaga Moldovă liberă.

Dar nu ştiu, zău, cât timp mă voiu mai putea servi de ea! Atât de mult s'a luptat pentru mine, că a căpătat câteva răni serioase. Fundul ei intern are multe plăgi mari, dovada luptelor ce le-a dus cu cele mai nemiloase focuri.

Aş voi s'o menajez cât mai mult, pentru ca să mă poată întovărăşi până la sfârşitul campaniei. Dar văd cu părere de rău, că n'o pot menaja deloc. Şi mi-e frică să nu mai capete alte răni şi mai grave, care s'o scoată din serviciu fără voia mea, şi cu toată dragostea ce i-o port.

Dar mă voiu ruga frumos de ea, o voiu mângâia, o voiu îngriji, o voiu ferchezui din când în când, în fine îi voiu arăta că din ce în ce o iubesc şi o respect mai mult, pentru ca s'o înduplec să se mai ţină în putere, dacă nu mai mult, cel puţin încă un an. Şi atunci, voiu şti să-i fiu foarte recunoscător.

Defecţiunea rusă.

Din cauza trupelor ruseşti, care nu vor să mai lupte, situaţia se înrăutăţeşte pe frontul nostru.

La 16 Noembrie, aflu că ei au făcut armistiţiu cu Germanii şi le-au trimes propuneri de pace. „Un general rus, care întârzia să execute ordinul lui Lenin, a fost înlocuit printr'un sergent-major... Rusia e scoasă definitiv din luptă. Suntem grav ameninţaţi de toate pericolele."

Noua stare de lucruri din Rusia, unde totul a fost răsturnat, mă preocupă mult, nu numai pentru consecințele ei imediate (pentru noi erau foarte rele), dar și pentru cele viitoare.

La 20 Noembrie 1917 notam:

Scriam în lucrarea mea *Tari și Slabi* că o egalitate în omenire nu va fi cu putință de înfăptuit.

Rușii s'au pus cu tot dinadinsul s'o înfăptuiască. Imbătați de teorii socialisto-revoluționare, ei au răsturnat cu totul vechea lor organizare socială. Pentru ei, nu mai există decât muncitori rurali și muncitori urbani. Celor dintâi le împarte tot pământul de muncă, celor de-al doilea le pune la dispoziție, ca proprietate a lor, fabricile.

De aici, au urmat frământări mari și multă vărsare de sânge, și vor mai urma. Până când, nu se poate ști. Dar rezultatul la care va duce, eu îl știu de pe acum: Rusia e împinsă spre cea mai mare anarhie. Poporul rus nu este pregătit pentru aceste mari transformări pe care i le-au impus câțiva înfumurați. Va veni o zi când poporul rus se va întreba: până când această anarhie? — și atunci va reacționa. Dacă mulțimea nu va fi în stare să facă acest lucru, îl vor face cei culți, care se vor mai găsi

Natural că nu se va mai reveni la vechile alcătuiri, dar nici anarhia nu va putea să domnească.

Se va vedea, cu acest prilej, și care va fi cel mai bun din toate, că ideea de egalitate este o prostie și o nebunie. Nimic mai mult decât ea, nu va putea pune stavilă progresului și nu va distruge adevărata cultură a popoarelor.

Fără îndoială că lumea merge spre continui prefaceri, dar ea trebue să-și păstreze mersul ei firesc, sigur. Schimbările violente, ca cea de acum, nu pot dăinui.

Situaţia grea în care se găseşte armata românească, din cauza Ruşilor, o sileşte să încheie armistiţiul.

Comunicatul oficial al armistiţiului l-am citit în ziar în ziua de 24 Nov. 1917.

Dela 22 Noembrie, secţia noastră se găseşte în Bereşti, pentru facerea unui pod.

La 7 Decembrie, notez:

In aceeaşi casă cu mine, în odaia de alături, se găseşte *comitetul* unei Divizii ruseşti. Am fost aseară la „tovarăşii" din acest comitet. Am stat de vorbă cu ei, le-am oferit câte o ţigară, mi-au oferit un ceai. Din convorbirile destul de greoaie ce le-am avut împreună, am văzut că nu prea se bucură de-o cultură suficientă pentru a forma un comitet atât de însemnat. Nici măcar nu cunoşteau poziţia geografică a Bulgariei faţă de România.

Unul se mira că nu alungăm pe regele Ferdinand. Apoi: „La tine este soţialist? Scii? soţialist?" „Ştiu, ştiu, îi răspund eu. Şi, ca să-l încurajez să vorbească, îi spun pe placul lui: „Sunt socialist". „A, bun, bun, soţialist bun... soţialist trebue tot [1]). Soţialist face *mir*, face pace". „Dar, zic eu, Wilhelm nu vrea pace bună". „O, Wilhelm la dracu, nu trebue Wilhelm. La noi face pace soţialist... la Ghermani face pace Liebnecht... Haase... Da, da... face pace soţialist".

In curând, Ruşii se retrag cu totul din ţara noastră, sub directa supraveghere a ostaşilor noştri, care, de data asta, înţeleg să facă ei act de autoritate faţă de foştii noştri aliaţi. Fără

1) Vroia să spună: că socialişti trebue să fim cu toţii, căci socialiştii vor stăpâni omenirea.

marea disciplină a armatei româneşti, nu se ştie ce s'ar fi ales de ţara noastră, invadată de bolşevism.

Anul 1917 se încheie, iar 1918 începe în împrejurări destul de sumbre pentru ţara noastră. Ruşii duceau tratative cu Germanii pentru încheierea păcii, iar soldaţii noştri nu ştiau ce-i mai aşteaptă.

Sunt avansat la gradul de plutonier.

In ziua de 17 Ian. 1918 (secţia mea fiind tot în Bereşti) mă găseam pe dealul Curmătura, la postul de comandă al Div. a 3-a, unde am fost pentru verificarea actelor unităţii noastre. Toată ziua de 16 am petrecut-o mergând pe jos peste dealuri, plecând dela Urecheşti şi trecând prin Tămăşoaia, Poiana Lacului, Muşunoaele şi oprindu-mă la Curmătura.

In lipsa mea dela unitate, comandantul meu a făcut următorul raport (despre care am aflat mai târziu):

Nr. 13 din 18 Ian. 1918

SECŢIA 3-a PODURI UŞOARE

către

BAT. 3 PIONIERI

Avem onoare a raporta că sergentul de rezervă Georgescu Petre din această unitate a făcut serviciul la front până acum două luni,

de când ne ajută la întocmirea actelor de cancelarie şi administrație.

Atât la front cât şi la cancelarie a dat dovezi de multă tragere de inimă, pricepere şi hărnicie.

Când s'au ivit ocazii dificile, a dat dovezi de curaj şi sânge rece.

Cu fizic rezistent, cu dor de muncă, cu inițiativă, fire disciplinată şi curajoasă, cu cultură apreciabilă şi inteligență vie, merită cu prisosință să înainteze la gradul de plutonier.

Comand. Secției 3-a Poduri Uşoare
Locotenent, *Gr. Fieroiu*

Revenind la unitate, în Bereşti, nu mă simțeam tocmai bine, în urma lungului drum ce l-am făcut pe jos până la Curmătura şi de-acolo înapoi, și mai ales că am dormit noaptea prin diferite barăci lipsite de orice căldură.

Dar am dus-o pe picioare, fără să iau seama la vreun fel de boală.

In ziua de 24 Ianuarie 1918, notam:

D-l locot.-colonel Marinescu, comand. Bat. 3 Pionieri, mi-a adus personal la cunoştință avansarea mea la gradul de plutonier. D-sa a venit în anchetă: cercetare de acte, luare de declarațiuni, facere de apel al oamenilor, cu registrul în mână. M'a luat afară numai în veston, *deşi era foarte frig.* Am tremurat până n'am mai putut.

Revenind în cancelarie, d-l Comandant al Batalionului mi-a spus să-l las singur, pentru a face anu-

mite cercetări. Am ieşit tot fără manta, pentru a executa mai de grabă ordinul. De fapt, nici n'aş fi putut s'o iau cu mine, din fugă : avea peste ea şi subt ea nişte acte, pe care nu-mi venea să le deranjez. Am stat în frig încă un sfert de oră.

Când să plece, d-l lt.-colonel m'a trimes la d-l locotenent, *în capul gol*, să întreb ceva. Am mers, dus şi întors, 300 de metri, în această stare.

In sfârşit, s'a terminat.

Dar s'a terminat prost pentru mine, căci m'am îmbolnăvit rău.

Seara, am fost invitatul d-lui Locot. Fieroiu, luând masa împreună, poate pentru a serba avansarea mea la gradul de plutonier. Am primit invitaţia, pentru a nu-l refuza, dar abia am putut rezista în timpul cât am stat cu d-sa la masă.

Cad la pat grav bolnav.

Când am revenit la mine în cancelarie, care în acelaş timp era şi camera mea de dormit, am căzut imediat la pat, cu mari dureri de cap.

Şi la pat am rămas.

Noaptea m'am pomenit gemând de durere şi de ameţeală. Părea că odaia se învârteşte cu mine şi ceva cumplit de greu mă apasă.

Iată câteva însemnări din acel timp :

26 Ian. 1918. — Sunt prăpădit de tot ; respiraţia deasă, grea.

27 Ian. — Aceeaşi stare alarmantă şi chinuitoare. Din nas mi se rup şuviţe de sânge închegat. Un junghiu în piept mă ţine grozav.

Sanitarul nu prea se pricepe la tratament. Medicul batalionului nu e pe-aici.

28 Ian. — Grav. Respiraţia grea.

29 Ian. — De când sunt bolnav, n'am mâncat nimic până azi. Am luat numai ceaiuri şi am început să beau câte puţin lapte. Durerile de cap m'au lăsat, dar am un junghiu teribil aproape de mijloc, sub coaste, în dreapta.

30 Ian. — A sosit medicul batalionului. M'a ciocănit, m'a ascultat, dar cum a venit aşa a plecat. Nici nu mi-a spus ce am. Mi-a recomandat ceaiuri fierbinţi, prafuri contra tusei şi nu mai ştiu ce.

31 Ian. — Acelaş junghiu de nesuferit.

1 Febr. — La fel.

2 Febr. — Am cerut să fie adus medicul spitalului din Sascut.

3 Febr. — A venit medicul. A găsit că am pleurezie şi, deci, să fiu dus la spital.

Mi-aduc aminte, şi astăzi, că mă găseam atunci într'o stare jalnică. Aproape că nu mai puteam sta pe picioare. Ca să fiu dus la spital, am fost aşezat într'un car cu boi, lungit pe un aşternut de paie.

4 Febr. — Cum am sosit la spital, mi s'a făcut puncţiuni. La a treia, s'a dat de apă. Au fost extrase două seringi pline.

5 Febr. — Mi s'a extras 5 seringi cu lichid.

6 Febr. — Mă simt mai liniştit. Dar sunt teribil de slăbit. Sunt de nerecunoscut. Astăzi m'a uns numai cu tinctură de iod.

7 Febr. — După amiază junghiul m'a torturat cumplit.

12 Febr. — Junghiul a slăbit mult. Dar sunt lipsit de orice putere. Tot timpul am luat: lapte, ceai şi cafea. Altfel de mâncare, nimic.

14 Febr. — Baraca în care mă găsesc e ticăloasă. Mai rău am răcit aici. Mi s'a scos o seringă de lichid cu puroi. Trebue să-mi facă operaţie.

Venind din nou la patul meu de suferinţă, medicul care mă văzuse la Bereşti şi constatase că am pleurită, îmi spuse: Cazul e grav. Ca să te poţi vindeca cum trebue, e nevoie să-ţi facem operaţie. Va fi spre binele tău. Numai aşa puroiul va putea fi scos cu totul şi numai aşa vei mai rămâne om. Ce zici?

— Dacă credeţi că e mai bine aşa, operaţi-mă! — i-am răspuns eu, cu hotărîre.

— Bine, voiu vorbi cu d-l colonel, să-ţi facă d-lui operaţia.

A doua zi, am fost dus în camera de operaţie şi suit pe masă. D-l colonel medic m'a examinat şi d-sa, să vadă cum stă cazul, şi a dat dispoziţie să mi se pună cloroform la nas...

...M'am trezit, gemând, cu un sanitar lângă mine, pe un pat nou, dintr'o încăpere mai mică

Când mi-am revenit complect din ameţeală, omul mi-a spus să stau cuminte, liniştit, că totul s'a terminat cu bine. Şi apoi, ca o taină, mi-a comunicat că mi s'a scos doi litri de puroi.

Doi litri !... A avut dreptate medicul să-mi spună că numai prin operaţie pot fi salvat.

Dar abia mi s'a făcut operaţia, că, după o zi, se dă ordin de evacuare completă a spitalului din Sascut, în care mă găseam. Cei bolnavi mai uşor, transportaţi spre Iaşi, iar cei bolnavi grav, duşi la Bacău, într'un spital permanent. Aceasta ca măsură de precauţie, fiindcă se vorbea iar de un atac al Germanilor.

In ziua de 18 Februarie am fost pus pe o targă şi suit într'un vagon sanitar, cu care am fost transportat la Bacău. Aici am fost dus la triaj, unde am petrecut noaptea, şi numai a doua zi, seara (19 Februarie), am fost dus la spitalul permanent Nr. 216, unde mi s'a dat un pat.

In spital, însă, mulţi răniţi şi mulţi bolnavi. N'am putut fi văzut în aceeaşi zi de 19 Februarie. Abia a doua zi (20 Februarie), seara, târziu, după masă, a venit şi rândul meu. „Miroseam atunci ca un cadavru, de mult puroiu ce se scursese din mine şi se strânsese în pansamentul neschimbat". Când a văzut căpitanul medic ce-i la mine, doar că nu s'a luat cu mâinile de păr.

Am simţit aceasta din marea exclamare ce a făcut la desfacerea pansamentului. Trebue să fi fost ceva groaznic : tăietura proaspătă, iar puroiul cu nemiluita strâns de trei zile !...

Iată ce-am notat în zilele următoare :

22 Febr. — Pansat din nou. Curge puroiul în mod îngrozitor.

25 Febr. — Sufăr mult. De ieri s'a luat hotărîrea să fiu pansat în fiecare zi. Sunt spălat, pe dinăuntru, cu apă sărată şi cu apă stropită cu tinctură de iod. (Mi se toarnă cu o găleată prin tăetura larg deschisă).

De trei zile, am fost aduşi toţi plutonierii în primul salon. Ni se serveşte altfel de mâncare, mai bună, câte două feluri. Mâncărurile acre, şi mai ales murăturile, se dau din abondenţă.

28 Febr. — De două zile, mai am puţin noroc, căci a fost pe aici nepotu-meu Ionică [1]), care mi-a adus ouă, caşcaval şi vin.

6 Martie. — Mă simt mai întremat. Dar puroiul curge mereu. Trebue să mai stau în spital cel puţin două luni.

Mâncarea de aici e proastă : fasole şi cartofi. Carne, două mese pe săptămână, şi atunci Dumnezeu ştie cum este preparată. Am putut reuşi să obţin niţel lapte şi orez cu lapte, dar par'că mi-e greaţă să le mănânc. Sunt teribil de slăbit încă de când am fost operat, şi acum întărirea se operează cu foarte mare greutate. Şi apoi puroiul care curge din mine îmi stoarce şi puţina vlagă ce mi-a mai rămas.

20 Martie. — Puroiul a scăzut din cantitate, iar cavitatea exterioară (tăietura în coaste) s'a mai închis. Starea generală mult îmbunătăţită.

Nepotu-meu Ionică mi-aduce mereu vin şi tot ce-mi mai trebue.

3 Apr. — Pansamentele mi se fac acum din două în două zile, şi fără spălături interne.

18 Apr. — Iar curge puroiu.

---

1) Preotul de azi Ioan Ionescu, dela Biserica Amzei.

27 Apr. — Azi nu mi s'a mai pus tub de scurgere, deoarece aproape că nu mai curge deloc puroiu.

29 Apr. — Am citit condiţiunile păcii. Sunt pentru noi un adevărat dezastru. Mi se strânge inima de durere.

30 Apr. — Cu rana din coaste merge bine. Peste 15 zile cred că voiu fi complect vindecat. De azi nu mi s'a mai pus tub.

5 Mai. — Sunt aproape complect vindecat.

La aceste scurte însemnări, voiu mai adăoga:

In primele săptămâni de şedere în spital, după operaţie, am dus-o foarte greu. Eram un fel de cadavru, iar cine vedea cum mi se face spălătura, turnându-mi-se lichidul cu găleata în orificul larg deschis din coaste, spunea că mor la sigur, sau că, în orice caz, nu voiu mai fi om în restul zilelor mele, presupunând că voiu părăsi spitalul aşa zis însănătoşit.

Tubul de cauciuc care mi se punea la fiecare spălătură, pentru a se scurge prin el, afară, în pansament, puroiul ce se forma neîncetat, mă supăra mult, iar eu trebuia să stau în pat aproape nemişcat, şi tot timpul numai pe o singură parte, adică cu tăietura în jos, pentru ca lichidul bolnav să iasă afară din organism.

Când, în sfârşit, după atâta timp de epuizare a tuturor forţelor ce le aveam, puroiul a scăzut, iar puterile au început să-mi revină, am cerut să mi se aducă ziare, şi de asemeni hârtie de scris. Nici aici nu mă astâmpăram ! Energia care începea să-mi revină, trebuia consumată

într'un fel oarecare. Şi nu puteam altfel, aşa cum eram obligat să stau liniştit în pat, decât citind şi făcând literatură: pasiunea mea de totdeauna.

Am scris la un roman, pe care îl intitulasem *Puterea Destinului.*

Mă găseam în buna îngrijire a unei doamne în vârstă (d-na Modreanu), care făcea parte din personalul spitalului şi care se purta ca o adevărată mamă cu răniţii şi bolnavii ei. De asemeni, am fost deseori pansat şi vizitat de tânăra doctoriţă, d-şoara Christina Galitzi, care a stat de câteva ori de vorbă cu mine, interesându-se cum mă mai simt şi unde am ajuns cu scrisul! Se stabilise între d-sa şi mine o mică prietenie, rezultată din excesul d-sale de gentileţă faţă de mine.

Dar când, nu ştiu din ce motive, atât d-na Modreanu, cât şi d-şoara Galitzi, au părăsit spitalul din Bacău, pentru a merge în altă parte, prietenia acestor două suflete de înger a fost manifestată şi prin câteva rânduri ce mi-au fost trimese la spital. Iată-le:

Cotigeni, 22 Aprilie 1918
Basarabia

Domnule Georgescu,

Christos a înviat şi la mulţi ani. Vă doresc multă sănătate şi în curând să vă vedeţi scăpat de spital şi în sânul familiei. Sper că sunteţi complect restabilit. D-na Modreanu şi cu mine ne aflăm în Basarabia într'un sat mare şi frumos, unde totul este înverzit şi

vesel. De multe ori ne gândim la răniții noștri dela Bacău, cărora le păstrăm o bună amintire, și le dorim multă sănătate.

Christina Galitzi

Atențiunea d-șoarei doctorițe Galitzi m'a mișcat foarte mult. Știu că i-am răspuns îndată, dar nu mai țin minte ce i-am scris.

Reformat temporar.

Am părăsit spitalul în ziua de 12 Mai 1918, după trei luni de boală.

Starea mea fizică a fost examinată pe loc, la spital, de o comisiune medico-militară, și apoi, după un an, o altă comisiune mi-a eliberat următorul act:

BILET DE REFORMĂ TEMPORARĂ

Plutonierul de rezervă Georgescu Petre din Bat. 3 Pionieri, conting. 1907, născut în București, jud. Ilfov, a fost examinat de subsemnații și s'a constatat că este în caz de reformă temporară pentru motivele cuprinse în Procesul-verbal respectiv, suferind de pleurită adezivă dreaptă cu cicatrice aderentă pe linia axilară dreaptă cu rejecția coastei 9 și 10, în urma unei pleurite purulente din campanie, și debilitate fizică.

Comisia medico-militară admite că invaliditatea arătată prin diagnosticul de mai sus a fost contractată din cauza serviciului armatei în timp de război, având drept la ajutor categoria III-a 60%.

București, 1.XI.1919

Dar după un alt an, fiind din nou examinat și găsit încă bun pentru servicii militare, reforma mi-a fost retrasă, dar am fost repartizat la partea sedentară.

DUPĂ RĂZBOI

Lângă mica mea bibliotecă.

La sfârşitul lunei Iunie 1918, mă găseam iarăşi în căsuţa mea din Bucureşti, alături de mica şi draga mea bibliotecă, pe care, din fericire, am găsit-o aşa cum am lăsat-o.

Dar numai căsuţa era aceeaşi. Restul, câtă schimbare !

Oraşul era încă sub stăpânire străină, iar oamenii puşi la regim cu 200 grame pâine şi 75 grame mălai pe zi, de om !

Tipografia George Ionescu, căreia îi fusesem conducător până la război, era ca şi desfiinţată, căci toate maşinile de tipărit îi fuseseră ridicate. Ce a mai rămas din ea, a fost mai apoi vândut de către familie.

Iar eu, plecat zdravăn, eram acum cu două coaste tăiate, după ce mă găsisem, la un moment dat, cu un picior în groapă.

Afară de acestea, atmosfera era apăsătoare, deprimantă. Toată lumea era nemulţumită de modul cum politicianii conduseseră ţara până

la război, iar revoluţia rusească ameninţa din umbră.

Deşi rostul meu fusese cu totul stricat, mă simţeam destul de tare s'o iau dela capăt. Nici un moment n'am fost îngrijorat de viitorul meu. Posedam brăţara de aur care este meşteşugul, cu care oricând puteam să-mi câştig existenţa, mai ales că aveam şi o bogată experienţă de conducător de tipografie. Apoi mai aveam o însuşire de mare preţ : nu ştiam ce este înfrângerea în viaţă. Aceasta n'a intrat niciodată în socotelile mele.

Moartea am acceptat-o oricând, ca ceva natural, dar să cad învins, cât timp sunt în viaţă, sănătos, — niciodată.

Nu eram deloc îngrijorat pentrucă pierdusem direcţia unei tipografii sau că n'aş putea face altceva în schimb.

Banii ce-i aveam strânşi, îmi prindeau bine acum. Şi ei mi-ar fi ajuns pentru aproape doi ani, dacă ar mai fi avut valoarea de dinaintea războiului. Oricum, pentru moment eram asigurat. Nimic nu mă grăbea să mă duc să muncesc neapărat. Incă puţină odihnă, după crunta boală de care suferisem, nu strica.

Ocupaţie mi-am făcut numaidecât : am continuat să scriu la romanul *Puterea Destinului*, început la spitalul din Bacău. Iar numai după câteva zile de şedere acasă, mi-am făcut un întreg plan de ceea ce ar urma să scriu.

Dar iată că, după scurt timp, harnicul librar, tipograf şi editor român Constantin Sfetea, unul dintre fondatorii de mai târziu ai „Cărţii Româneşti", află că mă găsesc în Bucureşti, liber, şi mă cheamă la el, propunându-mi direcţia atelierelor sale din Calea Moşilor.

Cu toată dorinţa mea de a nu mă înhăma prea curând la munca de atelier, n'am putut respinge oferta ispititoare ce mi s'a făcut şi mi-am luat postul în primire pe la jumătatea lunii August 1918. Adică, după şeapte săptămâni dela revenirea mea acasă. Şi eu aş fi dorit să fiu liber cel puţin un an ca să pot citi şi scri cât mai mult.. cât mai mult...

Dar n'am stat la Sfetea decât vreo trei săptămâni. Deşi funcţiunea ce mi se încredinţase corespundea aspiraţiunilor mele, am părăsit brusc slujba, iar motivarea am trimis-o abia după două săptămâni. Şi anume: prin angajarea mea acolo, trebuia să fie concediat bătrânul Brătănescu, fostul patron şi apoi conducător al tipografiei George Ionescu, care fusese şi acolo înlocuit tot prin mine. Mi se părea prea ingrată această întâmplare ca, din cauza mea, un om să fie scos de două ori din slujbă, mai ales că el se purtase foarte bine cu mine, cât fusese director, iar eu şef la tip. George Ionescu. Eram aproape prieteni, iar eu îl simpatizam foarte mult.

Am revenit, dar, curând la măsuţa mea de lucru din Mătăsari, pentru a relua firul gându-

rilor mele și, în liniște, nesupărat de nimeni, să citesc și să scriu. Dar parcă mai mult să scriu decât să citesc.

Numai că, acum, după un război crâncen, de mari sacrificii, eram mult transformat. Necazurile prin care am trecut și încă treceam, precum și noile probleme ce se puneau vieții (și nu numai la noi, ci pretutindeni), începeau să creeze o altă stare de suflet și alte directive de gândire.

Atribuiam scrisului un mare rol în tratarea acestor noui probleme și socoteam că scritorii, care sunt un fel de apostoli ai omenirii, au datoria să înțeleagă porunca vremii și să corespundă acestei porunci.

La 12 Septembrie 1918 notam:

Dacă scrii numai ca să ne zbârnâi în ureche cu vorbe răsunătoare și să ne mângâi cu fraze meșteșugite, n'ar trebui să te mai ostenești zadarnic. Dacă ai să ne spui ceva folositor, atunci calea scrisului ți-e liberă. Și dacă ne spui frumos ceea ce vrei să ne spui, cu atât mai bine.

In vreme de criză, nu te mai gândești să prepari coca în fel de fel de foițe, aluaturi și înflorituri, ci cauți pâine sadea, să ai ce da stomacului care cere hrană.

Tot astfel e și cu scrisul.

Suntem flămânzi de adevărata hrană intelectuală și sufletească. Ne trebuesc gânduri curate, ne trebuesc sfaturi înțelepte, ne trebuesc îndrumări sănătoase pentru a putea răzbate cu bărbăție prin viforul greu al timpului de astăzi...

Aceasta era starea sufletească în care mă găseam atunci când tunul încă nu-şi spusese ultimul cuvânt, pe celelalte fronturi de luptă.

Doream să văd înflorind o literatură cu probleme şi soluţii care să aducă în omenire adevărata pace şi adevărata fericire.

Apoi, când ţara începea să scape de ocupaţiunea străină, eu meditam la o nouă ordine socială, care să înlăture nedreptăţile şi suferinţele de până acum.

Nu mă mai interesa literatura cu floricelele ei de stil, ci gândurile mari şi adânci, care să ajute la zămislirea lumii noui.

De sigur, nu eu, modestul tipograf şi umilul cetăţean dintr'o stradă mărginaşă a Bucureştiului, nu eu eram acela care să pot hotărî de soarta lumii, dar nimic nu putea pune stavilă gândurilor mele să se manifeste în voie, fie şi între cei patru pereţi ai odăii în care stam.

Gândind, mă avântam spre culmi de munte, unde mă simţeam puternic.

Şi aşternând pe hârtie gândurile mele, aveam impresia că ele prind consistenţă şi că sunt susceptibile de realizare.

Autor de lucrări sociale.

Intr'o astfel de stare sufletească, am început să scriu la o mare lucrare, care trebuia să poarte titlul: *Viitoarea alcătuire socială.*

Inclinam spre socialism, un socialism cu to-

tul aparte, aş putea spune cu totul personal. Socialismul meu diferea mult de socialismul altora dela noi care, fără o convingere aprofundată, maimuţăreau anumite idei găsite în anumite cărţi sau importate de anumiţi propagandişti inculţi.

Soluţiunile la care ajungeam eu — fie chiar greşite în parte — erau izvorîte dintr'o gândire cu totul curată şi cu totul dezinteresată.

Pe mine nu mă preocupa politica în sine, cu izbânzile şi foloasele personale imediate, ci numai întronarea binelui realizat de o nouă alcătuire pe care o socoteam susceptibilă de înfătuire într'un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat.

In cât timp urma să se realizeze, nu se putea preciza. Că vor trebui zece, douăzeci, o sută de ani, nu mă interesa. Aveam convingerea, însă, că va veni ziua când socialismul meu va triumfa. Cu această convingere, am început să scriu la *Viitoarea alcătuire socială.*

De teamă, însă, ca aceasta să nu-mi ceară prea mult timp, şi pe care nu eram sigur că-l voiu putea avea, am făcut mici rezumate din această plănuită lucrare, pe care le-am şi publicat, prima sub titlul: *Organizarea Muncii — Rolul Sindicatelor,* a doua, mai desvoltată, sub titlul: *Societatea Socialistă.*

Am dat drumul la tipar acestor două lucrări cu gândul că, totuş, cândva, voiu tipări şi lucrarea mai principală: *Viitoarea alcătuire so-*

cială. N'am mai avut timpul să revin la aceasta, dar nici n'am renunţat cu totul s'o scriu. Mă bate acest gând mai cu seamă acum, când văd că unele din ideile mele de bază încep să se realizeze într'o anumită măsură.

Prevedeam sistemul corporativ.

Intr'adevăr, miezul principal al lucrării mele *Societatea Socialistă,* era acesta, în ce priveşte viitoarea alcătuire socială: sistemul corporativ. N'am întrebuinţat nicăeri cuvântul de *corporaţie,* sau sistem *corporativ,* fiindcă nu era în uz. Pe atunci nu se putea vorbi decât despre sindicate, ca organe fireşti profesionale, sau bresle.

Fapt este că, spunând sindicat, eu înţelegeam organism profesional. Şi puţin importa dacă organismul profesional îl intitulezi sindicat, corporaţie sau breaslă. Organismul este acelaş, viabil şi permanent, pe când denumirea e schimbătoare.

Aşa cum ideile mele, asupra inegalităţii dintre oameni, din lucrarea *Tari şi Slabi,* sunt pe deantregul valabile şi astăzi, ba chiar întărite de desfăşurarea evenimentelor, tot aşa devin realizabile, în parte, ideile mele din 1918 asupra alcătuirii sociale bazată pe profesiuni.

Ce spuneam atunci?

In lucrarea *Societatea Socialistă* stă scris la punctul 35, pagina 29:

Societatea socialistă se va baza pe organizațiuni sindicale profesionale și pe obștii sătești.

Sindicatele fiind baza organizării sociale viitoare, împreună cu obștiile sătești, ele urmează să alcătuiască parlamentul țării. In această privință, stă scris, în aceeași lucrare, la punctul 71 dela pag. 40 :

Reprezentanții poporului, care vor compune sfatul (parlamentul) țării, vor fi aleși direct de către organizațiunile sindicale.

O lege va stabili numărul de reprezentanți pe care să-i trimită fiecare breaslă *în parte, și* breasla *și-i alege prin vot universal.*

De sigur că, reluând azi aceeași temă, aș trata-o altfel de cum am tratat-o acum 20 de ani. Căci azi există nu numai ideea, ci și anumite experiențe, în diferite țări din Europa.

Dar voiu mai vorbi despre aceasta când voiu scri lucrarea *Viitoarea alcătuire socială,*— dacă, bine înțeles, voiu mai avea timpul s'o scriu.

Dispariția partidelor politice.

Acum țin numai să accentuez asupra unui lucru foarte important, și anume :

Incă din 1918, eram convins că partidele politice — oricum s'ar numi ele — sunt grupări nefirești, parazitare, și că ele, mai curând sau mai târziu, vor dispare, ca nefiind deloc folositoare.

In *Societatea Socialistă*, la punctul 87, pag. 50, stă scris:

...Pe planul întâi stau sindicatele, și apoi vin partidele socialiste [1]). Sindicatele sunt organele care au luat mai întâi ființă în luptele sociale, și tot ele vor fi organele viabile ale societății viitoare. Partidele socialiste, însă, n'au fost și nu sunt decât simple formațiuni politice puse în slujba ideii ce o deservesc, și ele au *numai un rol trecător și de foarte scurtă durată.*

Și acelaș lucru l-am repetat de multe ori în lucrările mele sociale: că viitorul este al breslelor.

Autonomia organizațiunilor de breaslă.

Convins fiind, deci, de acest lucru, m'am hotărît să particip direct la organizarea lucrătotorilor, înrolându-mă printre militanții tipografi, — tipografii fiind cei mai apropiați de mine și în sânul cărora eram cunoscut încă dinainte de război. Eram cunoscut de ei și prin articolele ce le-am scris prin diferitele publicațiuni tipografice, și prin conferințele ce le-am ținut, și prin lucrarea *Tari și Slabi*, și prin postul de conducător de tipografie ce l-am avut înainte de război.

Dar acum nu înțelegeam să vin în mijlocul lor altfel decât ca un simplu camarad, care

1) In lucrare fiind vorba de-o societate socialistă a viitorului, nu mai vorbesc decât despre partide socialiste, pe celelalte considerându-le ca dispărute.

doreşte, cu totul dezinteresat, să-i organizeze în chip solid.

Firea mea n'a fost şi nu este potrivită luptelor militante, dar veneam alături de lucrători mânat mai mult de dorul de a realiza ideea după care mă călăuzeam: organizarea muncitorilor în bresle puternice, *independente de orice acţiune politică de partid.*

Şi dorinţa mea era ca, odată angajat în organizaţia tipografică, ce sta izolată de celelalte organizaţiuni muncitoreşti de pe lângă partidul socialist, să mă amestec şi printre acestea şi să provoc şi în sânul lor o mişcare de organizare pur profesional-economică. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât curente noui, periculoase, ameninţau să cuprindă şi ţara noastră. Iar aceste curente noui erau în strânsă legătură cu revoluţia de peste Nistru.

Această revoluţie se ştie că nu mă încânta, căci ea nu însemna, pentru mine, un triumf al socialismului.

Adevăratul socialism, în manifestările lui practice, nu ne putea veni decât din ţările cu industria desvoltată, ca: Anglia, Germania, Franţa, Italia.

Infăptuirile sociale din aceste ţări se vor impune şi la noi, dela sine, fără perturbări, fără revoluţii.

Cu aceste gânduri am intrat, aşa dar, în rândurile lucrătorilor tipografi, în toiul iernii 1918—19.

Deşi, după puţin timp (28 Ian. 1919), am fost angajat ca şef al tipografiei „Carmen-Sylva“, am continuat, totuşi, să mă ocup de organizaţia tipografică şi de interesele lucrătorilor. Munceam zi şi noapte, fără preget, precum adevereşte o însemnare din 14 Martie 1919 :

In ultimele săptămâni am muncit foarte mult. Toată ziua îmi petrec timpul în infecţiunea atelierului „Carmen-Sylva“, iar în toate serile sunt ocupat : ba cu şedinţe de comitet, ba cu şedinţe de redactarea Regulamentului, ba cu consfătuiri pentru mişcarea începută de sindicat pentru mărirea salariului şi reglementarea muncii în ateliere, ba cu întâlniri cu reprezentanţii directorilor de ziare, etc., etc.

Mă simt chiar foarte obosit. Mie mi se cere linişte şi vieaţă regulată, şi totuşi nu vreau să lipsesc dela o acţiune începută atât de bine şi pe care vreau s'o duc la rezultate frumoase.

Eram angajat într'o acţiune care mă surmena, dar nu mai puteam da înapoi.

In Aprilie-Mai 1919, lucrătorii au dat o mare luptă cu patronii tipografi, pentru mărirea salariilor, care deveniseră — din pricina devalorizării leului — cu totul neîndestulătoare. In calitatea mea de şef de tipografie, aş fi putut să nu părăsesc postul ce mi se încredinţase, eu nefiind propriu zis un lucrător ; am făcut, totuşi, cauză comună cu ei, pentru a-i încuraja şi a fi tot timpul lângă ei, eu fiind unul dintre conducătorii principali ai lor.

Din cauză că am luat apărarea lucrătorilor, — care, într'adevăr, aveau nevoie de apărare

în vremea aceea când moneda noastră scădea vertiginos, iar alimentele se scumpeau în fiecare zi — patronul tipografiei m'a denunţat comandamentului militar că sunt instigator şi bolşevic.

Eu, instigator şi bolşevic!...

Un domn căpitan care m'a interogat, şi-a dat seama cu ce fel de om are aface, şi m'a lăsat în pace.

Iar când greva s'a terminat, patronul a trimes după mine să-mi reiau locul de şef, dar am refuzat net, preferând să rămân fără ocupaţie.

In toiul grevei, s'a întâmplat un fapt neaşteptat: Din partea sindicatelor socialiste se depun stăruinţe mari, prin colegi tipografi, ca sindicatul tipografilor să se afilieze mişcării muncitoreşti socialiste, asigurându-i-se prin aceasta tot concursul celorlalţi muncitori pentru reuşita grevei, ba fluturându-se şi eventualitatea chiar a unui ajutor bănesc (care, de fapt, nici nu s'a produs).

Afilierea aceasta la întreaga mişcare muncitorească o doream chiar şi-mi părea bine că împrejurările cereau realizarea ei, fără să fie nevoie să intervin eu.

Eram dar dus de curent tocmai acolo unde voiam să ajung: în sânul sindicatelor muncitoreşti. Numai acolo puteam să lupt cu succes pentru determinarea unui curent de autono-

mie corporativă, sau sindicală, cum se spunea atunci.

Inlăuntrul mişcării muncitoreşti.

Greva terminându-se, am devenit repede un membru important al mişcării muncitoreşti, încredinţându-mi-se şi sarcina de conducător al secţiei educative pentru toate sindicatele din Capitală. In această calitate, am organizat ţinerea de conferinţe, cu subiecte variate, la toate organizaţiunile, iar câteva le-am ţinut eu însumi.

In timp ce pătrundeam astfel în inima mişcării muncitoreşti, îmi tipăream, pe zaţul cules de mine însumi la tipograful Voinea, din Calea Griviţei, lucrarea *Societatea Socialistă.* Şi de asemeni nu pierdeam nicio ocazie să fac propagandă pentru o despărţire între mişcarea politică de partid şi cea economic-profesională a sindicatelor.

De altfel, acesta era unicul scop pentru care activam acum în întreaga mişcare muncitorească, ba chiam mă înscrisesem şi în partidul socialist.

Şi pentru atingerea acestui scop, mă sileam să mă simt bine într'o atmosferă care mă înăbuşea. Nu exagerez deloc. In primul rând, firea mea nu se împăca cu politicianismul care, şi aici, era la fel ca la orice alt partid burghez. In al doilea rând, mă simţeam prea stingher

în mijlocul unei mulțimi străină cu totul de mine și eu străin de ea.

Mai ales, îmi displăcea numărul mare de evrei pe care îi vedeam amestecându-se în toate părțile. Imi spuneam: de ce nu vor fi înțelegând oamenii aceștia că mișcarea socialistă la noi nu poate duce la rezultate bune, dacă e condusă de evrei? Prin ce se alipește sufletul lor de sufletul românesc? Ce înțeleg ei din adevărata fire și adevăratele nevoi ale neamului nostru? De ce nu stau ei deoparte, ca adevărați oameni înțelepți? De ce tocmai primul conducător al mișcării socialiste să fie evreu și nu român?

Iată, dar, atâtea lucruri care, oricât aș fi dorit eu altfel, formau o aspră barieră între sufletul meu și sufletul mișcării în care intrasem. Și aceasta cu atât mai mult cu cât principalii conducători ai mișcării socialiste începeau să mă privească cu ochi răi, din pricina ideilor mele de autonomie sindicală.

Și când mă gândesc cu cât avânt venisem aici, de dragul realizării acestei autonomii sindicale!

O primă consecință a fost că am renunțat de-a mă mai amesteca în celelalte sindicate muncitorești, rămânând numai la tipografii mei. Fiind numai la ei, iar ei cunoscându-mă îndeajuns de bine, tot mai speram să duc la bun capăt gândul meu.

O tovărăşie de editură.

In vremea aceea, fiind încă fără o ocupaţie stabilă, am încheiat un act de tovărăşie cu tipograful şi prietenul Const. Ştefănescu, pentru o întreprindere de editură şi librărie. Acest act l-am semnat la finele lunei Octombrie 1919. Dar tovărăşia cu prietenul Ştefănescu n'a durat decât câteva luni, după care am rămas singur cu editura.

Legăturile cu organizaţia tipografică, precum am spus, le-am păstrat mai departe.

Infiinţându-se Uniunea sindicatelor tipografice din întreaga ţară, am fost ales membru în comitet, iar comitetul m'a ales secretar (ceea ce egala, în mişcarea muncitorească socialistă, cu sarcina de conducător general, funcţiunea de preşedinte neexistând).

In noua mea calitate de secretar al Uniunii sindicatelor din artele grafice, aveam mult de muncit, trebuind să fac legătura şi să ţin corespondenţa cu organizaţiunile tipografice din ţară, în fiinţă sau pe cale de a se înfiinţa. Or, acestea nu se puteau face la întâmplare, o oră sau două pe zi, seara. Iar eu ţineam neapărat să fac o treabă bună.

Dar cum? Căci nu exista niciun funcţionar permanent, cum se obişnueşte la orice organizaţie, cu un birou fix, care să ţină lucrările la curent. Mai ales la noul organism ce luase

ființă: Uniunea tipografică, erau multe lucruri de făcut.

Un gând mi-a trecut prin minte: să fac sacrificiul de a oferi serviciile mele, câte cel puţin o jumătate din zi, ca să pot face o bună organizare. Să devin, cu alte cuvinte, un salariat al lucrătorilor. Şi aceasta în schimbul unei retribuţiuni echivalente cu jumătatea salariului unui lucrător tipograf!

Cealaltă jumătate de zi, urma să mă ocup de treburile mele personale, mai ales că mă făcusem editor.

Repet: Realizarea acestui gând era cu adevărat un sacrificiu ce voiam să-l fac pentru organizarea breslei tipografice, dar pe care îl socoteam de neapărată trebuinţă.

In acelaş timp (la 15 Ianuarie 1920) mi se face propunerea, de către prietenul D. R. Ioaniţescu, să iau direcţia technică a tipografiei „Curierul Judiciar", care se transformase în societate anonimă şi unde el era membru în consiliul de administraţie.

Incurcată afacere. De o parte, intenţia de a mă devota organizării tipografilor, cu sacrificarea intereselor mele personale, de altă parte o ofertă concretă de a lua direcţia unei întreprinderi, care avea nevoie de un conducător technic.

Am cerut amicului meu un răgaz de câteva zile, pentru a-i putea da un răspuns de acceptare sau neacceptare.

Trebuia, dar, o limpezire. Am vorbit deschis membrilor din comitetul Uniunii : sunt dispus să refuz oferta „Curierului“ şi cei 2500 lei lunar ce mi se ofereau (atunci suma aceasta reprezenta încă o valoare) dacă mi se dă împuternicirea să rămân salariat al Uniunei, plătit cu jumătate leafă de lucrător (cam 600 lei lunar).

Asupra acestei întâmplări, am însemnat în caietul meu :

Un membru din comitet a făcut prea mult caz de propunerea mea, dând a se înţelege că vreau *să mă ridic pe spinarea lucrătorilor*, astfel că a trebuit să renunţ la ideea de a mai rămâne salariatul Uniunei şi am primit propunerea pentru „Curier“.

Cum funcţiunea de director al unei întreprinderi nu mai era compatibilă cu sarcina de conducător al lucrătorilor, a trebuit să depun mandatul şi de secretar, şi de membru în comitetul Uniunei tipografice.

Retras din mişcarea muncitorească.

Şi astfel, am pus definitiv capăt dorinţii de a mai lupta pentru autonomia sindicală.

Imi reamintesc şi acum cât de nemulţumit eram pe mine însumi că intrasem într'o mişcare pentru care nu mă potriveam, dar mai mult încă m'am simţit adânc rănit în suflet când am văzut că bunele mele intenţiuni erau privite cu totul altfel decât se cuvenea, în special de prietenii tipografi. Poate că cei mai mulţi mă preţuiau cum se cuvine, şi în cele din urmă cred că aş fi reuşit să obţin să

mi se admită propunerea, dar pentru mine era destul că unul singur mi-a bănuit intenţiile. Acest unul singur devenea deodată, în ochii minţii mele, o mulţime întreagă care mă arăta cu degetul ca pe un profitor de situaţii.

Mereu îmi vâjâia în urechi bănuiala, care era un fel de acuzare: Vrei să te ridici pe spinarea lucrătorilor!....

Ceea ce înseamnă că, nefiind bun la altceva, vreau să trăesc din banii strânşi dela lucrători!...

M'am învinuit multe zile după aceea că mi-a trecut prin cap gândul curat, dar naiv, de a mă transforma, din ceea ce fusesem şi puteam oricând fi, într'un modest salariat la o organizaţie de lucrători.

Dar după ce necazul mi-a trecut, mi-am dat seama că a fost un bine că lucrurile s'au petrecut astfel. Căci, după foarte scurt timp, tot trebuia să se întâmple ceva ca să fug din mijlocul mulţimii, cu care nu m'am împăcat şi nu mă voiu împăca niciodată.

Pentru mulţime, pot fi folositor rămânând singur, cu gândurile şi cu condeiul meu, dar nu în sânul ei.

Am înţeles, mai târziu, că n'aveam dreptul să mă supăr pe nimeni, căci nimeni nu era vinovat, şi cu atât mai mult lucrătorii, la care ţineam foarte mult.

Vina, precum am mai spus, am găsit-o numai în mine: Ce-am căutat acolo unde nu

mi-era locul şi de ce m'am angajat la o acţiune pentru care se cere o anumită însuşire de politician, care mie îmi lipsea cu totul?

M'am convins, dar, definitiv că nu trebue să mai părăsesc căile mele fireşti, pe care mi le-a hărăzit soarta.

Odată această convingere făcută, am simţit că o piatră de moară mi se ridica de pe umeri. Libertatea ce mi-am luat de a mă ocupa de destinul meu, a fost lucrul cel mai bun pe care îl puteam face.

Ceea ce nu m'a împiedecat ca, mai târziu, să scriu şi să dau la lumină lucrările: *Socialismul în România,* romanul social *Micul Sacrificiu* şi traducerea *Chintesenţa Socialismului* de Schaeffle.

TIPOGRAF ŞI EDITOR

Anul 1920, început de vieaţă nouă.

La 1 Februarie 1920 am luat în primire sarcina de director technic şi administrativ al Soc. anon. „Curierul Judiciar".

Anul 1920 a fost, pentru mine, bogat în evenimente şi în consecinţe, căci el a însemnat începerea unei vieţi noui.

Nu numai că am revenit la ocupaţiunea mea firească, unde nu mă mai putea contesta nimeni, dar mi-am înscris, pe numele meu, firma de editură cu emblema „Cugetarea".

In timp ce eram director la tipografie, la mine acasă, în str. Mătăsari, eram editor. Mic de tot, e drept, dar se numea că sunt editor. Şi nu numai că se numea că sunt editor, dar atunci înscriam şi începeam poate cel mai important capitol al activităţii mele.

Mă căsătoresc.

Tot în acest an, 1920, m'am căsătorit la 23 Iunie, cu d-şoara Sofia Bărbulescu, fiica preotului Ioan Bărbulescu, din com. Retevoeşti (Muscel), care şi astăzi e tovarăşa mea de vieaţă

şi cu care am trei copii: Miron (17 ani), Irina (15 ani), Petrişor (10 ani).

Această căsătorie am făcut-o aşa cum mi-a plăcut să fac aproape totul în vieaţa mea: simplu, fără ceremonialul obişnuit în astfel de ocaziuni, fără tămbălău. Poate şi fiindcă n'aveam bani de cheltuit nici eu, nici tata socru.

După ce actele fuseseră introduse, m'am dus la ţară, la locuinţa viitoarei mele soţii, pentru încheierea căsătoriei civile şi pentru fixarea ceremoniei religioase. Văzând, însă, câte dificultăţi ar fi dacă am face nuntă mare, fie la Bucureşti, fie la Retevoeşti, am hotărît, de comun acord cu tata socru, să facem căsătoria religioasă pe loc, imediat după încheierea celei civile. care s'a făcut acolo, la primăria comunei.

Cununia religioasă a fost oficiată în casa părintelui, fără niciun fel de invitat, ci numai în sânul familiei fetei, nuni fiind sora ei Elisaveta cu soţul ei Nae Dumitrescu din com. Corbi (Muscel).

Decorul a fost înlocuit printr'o pânză deasă de nori care acopereau tot cerul şi printr'o ploaie straşnică ce cădea torenţial tocmai în timpul slujbei, întreruptă adesea de fulgere şi tunete cumplite.

Muncă de titan.

Totul, dar, era pus pe roate: cu slujbă sigură de director technic, cu editură proprie

care avea succes, căsătorit ca orice om cuminte şi instalat în propria mea căsuţă din str. Mătăsari.

Fără să neglijez câtuşi de puţin funcţia dela „Curierul Judiciar" (ba, din contră, depunând toate sforţările ca această instituţie să progreseze, ceea ce s'a şi întâmplat, tot timpul cât a fost sub direcţia mea), m'am ocupat şi de editura mea, care, la început n'avea o desvoltare prea mare.

Oricât, însă, de restrâns ar fi fost câmpul de activitate al editurii, tot îmi cerea timp foarte mult. Căci trebuia să cercetez lucrările pe care urma să le reţin pentru editare, trebuia să citesc manuscrisele care urmau să fie date la tipar, trebuia să fac corecturile paginilor culese, trebuia să ţin socotelile, trebuia în sfârşit să fac totul, neavând niciun fel de colaborator şi niciun fel de ajutor, afară de cel pe care mi-l dădea uneori soţia mea, când mi-ajuta la corecturi, urmărind pe manuscris.

Şi toate acestea le făceam în orele de noapte şi în zilele de sărbătoare.

Mă angajasem la o muncă de adevărat titan, dar pe care o îndeplineam cu multă plăcere.

Şi cu cât timpul trecea, iar cărţile editate de mine sporeau, sporea şi această plăcere.

Imi găsisem vocaţia.

Nu cea dorită de mine, dar vocaţia pentru care eram sortit. Intr'adevăr, tot trecutul meu

mă pregătise pentru noua mea profesiune, fără să mă gândesc vreodată, înainte de război, că voiu deveni cândva un editor.

Bogate şi preţioase cunoştinţe grafice, cultură generală, limbă franceză, studii la Paris, înclinare pentru scris, cursuri de limba şi literatura franceză, spirit ordonat şi econom, şi mai ales mare îndrăgostit pentru muncă, — iată atâtea elemente care veneau deodată, reunite la un loc, să facă din mine un bun conducător de întreprindere culturală.

Abia acum, cu adevărat, mă simţeam în elementul meu. Abia acum venea ziua când puteam dovedi ceea ce sunt în stare să realizez. Abia acum vedeam că însuşirile cu care mă născusem, precum şi truda de ani îndelungaţi, devin cu adevărat valorificate, dându-mi siguranţa că, în curând, voiu putea culege bunele roade la care aveam tot dreptul. Iar roadele acestea deveneau cu atât mai de preţ, cu cât ele erau produsul unei munci strict personale şi al unei conduceri foarte chibzuite, foarte înţelepte.

Cum am debutat.

Primele publicaţii cu care a debutat „Cugetarea" mea, au fost câteva broşuri populare pentru chioşcuri, cu preţuri mici, dar care, toate, au avut succes. Dintre aceste broşuri populare, pentru chioşcuri, face parte şi lucrarea mea *Cartea Fetelor mari şi a tuturor celor*

tineri, scrisă într'adins pentru editura mea. Această mică lucrare, făcută la repezeală, în câteva zile, cu subiect eminamente moral, a avut mare succes, vânzându-se în scurt timp două ediţiuni a câte 5000 exemplare.

Dar prima lucrare de seamă a editurii mele, cu care m'am prezentat în toate librăriile din ţară, a fost *O lume nouă*, semnată de valorosul scriitor Gala Galaction.

A fost primul scriitor român pe care l-am editat, şi asta numai mulţumită faptului că-l ştiam, pe acea vreme, un mare simpatizant al muncitorilor. Am îndrăznit, astfel, să mă duc să-i cer concursul, pe care d-sa mi l-a dat din toată inima.

De alţi scriitori nu m'am putut apropia, în primii ani, şi nici n'am încercat s'o fac, ştiind bine că nu mi se va da prea multă atenţie, eu nefiind îndeajuns de cunoscut, iar editura mea neavând încă un răsunet în lumea intelectuală.

Aveam la îndemână, însă, nenumăratele opere străine, trecute în domeniul public, din care puteam alege orice voiam, mai ales că pe piaţă lipseau multe scrieri de mare valoare.

Primul autor străin la care m'am oprit a fost Jules Verne, despre care aş putea spune că, deşi mort de mult, mi-a dat cel mai preţios concurs.

Primul roman publicat de mine, în româneşte, din seria *Călătoriilor Extraordinare* ale lui Jules Verne, a fost *Aventurile celor trei*

Ruşi şi trei Englezi în Africa Australă. Cele 4000 sau 5000 exemplare ale primei ediţii au fost vândute, cum spune Românul, ca pâinea caldă, fiind nevoie să trag repede altă ediţie

Apoi am publicat *Călătorie spre Centrul pământului,* după care au urmat *Deşertul de Ghiaţă, Un Căpitan de 15 ani,* etc.

In câţiva ani, am publicat mai bine de douăzeci de lucrări din aceste *Călătorii Extraordinare,* care toate au fost bine primite de micii mei cumpărători. Căci aceste scrieri, deşi instructive şi distractive pentru toate vârstele, erau cumpărate mai mult de şcolari, care găseau în ele o lectură cu adevărat veselă, instructivă şi întăritoare.

De altfel şi preţurile acestor cărţi au fost tot timpul extrem de reduse, ţinând seamă că n'am de plătit pentru ele niciun fel de drept de autor. In stabilirea preţului de vânzare nu aveam altceva în vedere decât strict costul tipografic de execuţie, plata traducerii, rabatul acordat librarilor şi beneficiul de editură (cât mai redus cu putinţă).

Beneficiile capitalizate.

Dacă, totuşi, am avut beneficii importante, care sporeau an cu an, explicaţia stă în acest fapt: cheltuelile de regie au fost aproape inexistente, iar beneficiile, *toate,* au fost capitalizate imediat, *nereţinând pentru mine nicio centimă.*

Repet acest fapt de-o importanţă capitală, care lămureşte aproape totul: *ani de zile în şir n'am reţinut pentru mine, din veniturile editurii, nicio centimă.*

Tot ce încasam, *dar absolut totul*, investeam numaidecât în alte tipărituri.

A fost un adevărat record de sporire a capitalului, fără de care, însă, editura mea n'ar fi atins desvoltarea la care a ajuns.

Nu beneficiile au fost mari, anormale, ci felul cum am procedat, de a capitaliza *toate câştigurile*, a realizat minunea. Ce putea conta un beneficiu de 10—12.000 lei, la un volum, dacă cea mai mare parte din el ar fi fost reţinut de mine, ca un produs al muncii mele, şi cheltuit? De sigur, mai nimic. Şi mai nimic n'ar fi ieşit nici din noua mea întreprindere.

Dar eu am dorit să înfăptuiesc ceva. Mă simţeam la locul meu pe drumul pe care îl apucasem, şi voiam ca acest drum să-l fortific până la maximum posibil. De aci, toate sforţările şi toate renunţările. Sforţări pentru mărirea cercului de activitate editorială, renunţări pentru a nu mă atinge de niciun ban, aproape cinci ani în şir.

M'am mulţumit cu leafa ce-o primeam pentru funcţia de director technic dela „Curierul Judiciar". Toată gospodăria mea am dus-o numai pe baza acestei lefi, ca şi când întreprinderea mea, care-şi mărea capitalul cu viteză accelerată, nici n'ar fi existat. Şi ca şi când

banii ce treceau prin mâinile mele, nici n'ar fi fost ai mei.

A fost într'adevăr, la mijloc, o voinţă de fier ca să se poată întâmpla un asemenea fenomen-minune. Şi mărturisesc sincer că n'am mai auzit încă de o asemenea ispravă. Vor mai fi făcând poate şi alţii ceea ce am făcut eu, dar n'am aflat încă despre ei. N'am avut niciun exemplu de asemenea natură, ci faptul a pornit din însăşi fiinţa mea.

Am avut uneori necazuri, acasă, din pricina vieţii modeste ce-o trăiam, dar n'am voit să aud de nimic. Mă consideram prins într'o mare bătălie, pe care trebuia neapărat s'o câştig, iar victoria nu se obţine decât cu sacrificii.

Dar niciodată nu m'am îndoit asupra rezultatului final. Cu cât victoria îmi apărea mai sigură, cu atât mai mult mă îndârjeam la luptă, pe care numai eu singur ştiam cum o duc şi pentru ce o duc.

N'am neglijat, totuşi, să lucrez şi cu pana.

Deşi angajat în această mare bătălie, n'am neglijat să mă ocup şi de alte treburi, plăcute mie.

Astfel, printre picături (cum se spune), în afară de lucrarea *Cartea Fetelor mari şi a tutulor celor tineri*, despre care am pomenit mai sus, am scris lucrarea *Socialismul în România*, care a apărut la începutul lui Februarie 1921, apoi am tradus lucrarea *Chintesenţa So-*

cialismului de A.-E. Schaeffle, pe care am publicat-o în Noembrie 1921. Amândouă aceste scrieri sociale au apărut în editura mea.

In acelaş timp eram şi profesor al Şcoalei de ucenici din Artele grafice. Pentru aceştia, am scris şi publicat, în 1922, un *Curs de technică tipografică*, pentru anul I, iar în 1923, am publicat următorul, pentru anul II.

In 1925, am tradus şi publicat marea lucrare a lui Emile Zola: *Munca*.

In 1926, *Jocaste* şi *Pisica slabă*, de Anatole France.

In 1927, *In Floarea Vieţii*, de acelaş.

Tot în 1927, am terminat de scris şi am publicat romanul social: *Micul Sacrificiu*.

Dela această lucrare, n'am mai dat nimic la iveală, fiind ocupat exclusiv de multiplele treburi ale editurii şi ale atelierului meu de tipografie.

Am mai scris, totuşi, la un roman de actualitate, căruia i-am dat diferite titluri, cel din urmă fiind: *Femeea de mâine*, dar pe care, din lipsă de timp, nici până azi nu l-am putut termina şi nu ştiu dacă-l voiu mai termina vreodată (deşi eu sper mereu că-i va veni şi lui rândul).

Cum am răspândit cărţile tipărite.

In primii ani de activitate editorială, sediul întreprinderii mele a fost în propria-mi locuinţă din str. Mătăsari.

La început nu lucram direct cu librarii, ci le trimeteam acestora cărţile prin diferiţi depozitari: întâi, când aveam micile broşuri, am lucrat cu depozitarul Iliescu; apoi, când am început să tipăresc pe Jules Verne, am dat cărţile în depozitul librăriei Socec; iar mai apoi la Agenţia Generală de Librărie, cu care am lucrat până am început să am legături directe cu toate librăriile din ţară, adică atunci când am socotit că editura mea ajunsese la desvoltarea necesară cu care să se poată impune.

O grea problemă: depozitarea cărţilor.

Problema cea mai grea ce mi se punea, era aceasta: unde pun cărţile netrimese încă prin librării?

Pentru ca cititorul să înţeleagă ce înseamnează acest lucru, lămuresc: O carte literară se tipăreşte în 3.000, 4.000 sau 5.000 de exemplare. Din aceste exemplare, se trimete la apariţie, din oficiu, prin librării, 1.000, 1.500 sau 2.000 de exemplare. Celelalte exemplare netrimese se depozitează. Dacă lucrarea are succes, se poate întâmpla ca întreg tirajul de 3.000, 4.000 sau 5.000 exemplare, să se vândă în două, trei sau patru luni; fie chiar şi un an.

Cum, însă, un editor activ tipăreşte multe cărţi, una după alta, chiar dacă ele au succes, tot are nevoie de un depozit, unde să le aşeze, în aşteptarea vânzării lor. Şi aşteptând, dar ti-

părind în acelaş timp alte cărţi, măreşte mereu depozitul şi face mereu rafturi noui.

Dar nu toate cărţile editate au succes. Sunt unele care stau în rafturi cu anii, spre disperarea editorului şi a autorului. Era să spun şi a librarului. Dar librarul, când s'a plictisit de cărţile care nu se mai vând şi pe care nu ştie unde să le mai pue, le face frumuşel pachet şi le expediază la adresa editorului, să se spele cu ele pe cap. Ba încă îi mai trimete, prin gând, şi felicitări usturătoare că are proasta inspiraţie să editeze astfel de cărţi. Iar editorul, când priveşte la aceste cărţi înapoiate, nu se grăbeşte să se spele cu ele pe cap, bine înţeles, dar îi vine să se ia cu mâinile de păr, când le vede în ce hal sunt : prăfuite, gălbejite, arse de soare, murdărite, cu colţurile îndoite, cu mijlocul frânt... O adevărată jale.

Dacă un autor e necăjit că nu i se vinde cartea, editorul e mai necăjit decât autorul, adică e necăjit de două ori : întâi că n'a făcut o treabă bună, al doilea că volumele nevândute încurcă locul. Poate uita că a tipărit o carte păgubeaţă (căci, în definitiv, orice afacere are riscurile ei), dar dispereazā când o vede că-i stă mereu înfiptă în faţa ochilor, nu numai ca să-i amintească de existenţa ei, dar ca să-i arate tot răul ce i-l poate face, zi cu zi, prin condamnarea unui loc ce îl ocupă în mod permanent. Ca un cadavru în cimitir...

Şi cum spun: problema cea mai grea ce mi se punea, era depozitarea cărţilor.

Unde să le pun? Intr'o casă sau magazie luată cu chirie? Nici nu mă gândeam! N'aveam bani de cheltuit pentru chirie, ci numai pentru tipărit cărţi. Cât mai multe cărţi. Trebuia, dar, să le găsesc loc la mine acasă.

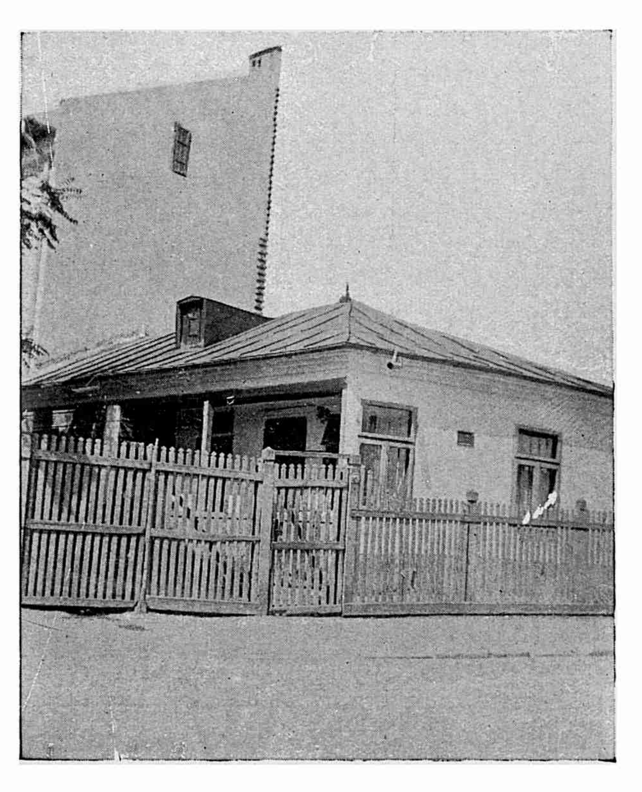
Dar din ce se compunea casa mea?

Eu cu soţia şi o servitoare stam în cele două odăiţe din faţă, având între ele o tindă strimtă, lungă de trei metri jumătate şi îngustă de mai puţin de doi metri, iar spre curte o aşa zisă marchiză (fost înainte prispă) lungă de trei metri şi îngustă de un metru, pe care iarna o făceam bucătărie. Apoi mai era odăiţa (cu tinda ei), în care locuisem cu fratele Iancu şi care acum era ocupată de-o chiriaşă, pe care n'o puteam scoate din casă, din cauza legii de protecţie a chiriaşilor.

In afară de aceste camere de locuit, aveam în curte două magazii: una pentru mine, alta pentru chiriaşă.

Cele două odăiţe în care locuiam, erau folosite astfel: cea dinspre curte, ca dormitor, întâi pentru mine şi soţia mea (iarna şi pentru servitoare), mai apoi şi pentru copiii ce au venit; iar cea din spre stradă, ca odaie de primire.

Această prea modestă locuinţă periferică, ridicată de bunică-mea Drăgana în 1881, având înfăţişarea ce se poate vedea din fotografia

Primul „sediu“ al Editurii „Cugetarea“

alăturată, şi care abia îmi putea adăposti familia, era şi sediul Editurii „Cugetarea“.

Straşnic sediu !

In definitiv, de biurouri nu era nevoie, căci n'aveam niciun funcţionar afară de mine. Dar unde pun cărţile ?

După o cercetare atentă „la faţa locului“, găsesc că fundul tindei, care mai înainte servea de vatră, poate fi ocupat cu cărţi, la nevoe. Locul cel mai indicat, însă, pentru depozit, am socotit că este podul. După umplerea podului, va veni rândul vetrei. Apoi, voiu vedea.

Dar ce spaţiu putea da acest biet pod ? Priviţi ilustraţia şi închipuiţi-vi-l : la mijloc, pe o lungime de circa patru metri, înalt de un metru şi ceva, iar spre trei laturi (stradă, curte şi calcan), acoperişul scoborându-se în pantă până la împreunare cu zidurile, care nu se ridicau mai sus de tavanul odăilor. Prin urmare, numai sub coamă se putea sta în picioare, dar cu capul aplecat. Incolo spre margini, trebuia mers pe vine sau ghemuit cu totul.

Podul avea o gură deschisă în tindă, largă de 60×60 cm., şi la care ajungeam suindu-mă pe-o scară de brad, ce-o ţineam în magazie.

Ca să aşez cărţile în ordine, folosindu-mă de toate unghiurile, trebuia să fac adevărată echilibristică, ferindu-mă la fiece pas să nu mă lovesc cu capul de grinzile necioplite de stejar, în care se întâmpla să mai fie şi vreun cui de pe vremea bunichii. Iar când coboram, trebuia

întâi să-mi îndrept şalele şi apoi să mă scutur de praful ce-l luasem pe mine cu grămada, iar pălăria s'o curăţ de firele de paianjen ce se lipiseră peste tot.

In curând, acest pod-depozit a devenit neîncăpător pentru cărţile care se tipăreau mereu. Oricât de strâns şi de ordonat aş fi pus eu volumele, podul rămânea acelaş. Nu-l puteam mări cu o singură palmă. Dar cărţile se înmulţeau fără încetare.

Pe timp de ploaie, treceau prin mine adevăraţi fiori. Căci nu numai că pica în pod, dar începuse să pice şi'n casă. Mai rău, însă, decât atât era că se vatămă cărţile. Fugi după scară şi repede in pod. Caută ici, caută colo, mută pachetele şi înfundă cu hârtie pe unde vedeam ud. Apoi, după încetarea ploii, sus pe acoperiş şi repară pe unde bănuiam că se strecurase apa. Dar tabla era veche şi mâncată de rugină pe la încheeturi. Cuele la fel. Astupam cu chit locurile bănuite, dar la ploaia următoare apa găsea alte locuri slabe, iar mai apoi şi chitul pus de mine se usca şi iarăşi pica pe acolo pe unde credeam că am astupat bine.

O adevărată plăcere cu acest faimos pod!

Cu cât timpul trecea, cu atât problema se agrava, mai ales că tipăream mereu alte cărţi. Am umplut şi vatra din tindă. Unde să mai pun ?

Am convins pe chiriaşă, prin „bună înţelegere“, să plece, plătindu-i mai mulţi bani

decât luasem eu dela ea pentru tot timpul cât îmi ținuse camera ocupată.

Eram nespus de bucuros, căci odaia în care locuise ea am și transformat-o în depozit. Scăpam, în acelaș timp, și de bucătăria de iarnă din marchiză, trecând-o în tinda ocupată de chiriașă, unde lucra odată papuci, fratele Iancu.

Dar chiar și cu această cameră, problema depozitului nu era deloc rezolvată, cu toată graba mea de-a o ocupa, în ciuda soției mele, care vroia să-i dea o întrebuințare casnică, având în vedere că stam înghesuiți numai în cele două cămăruțe din față, cu podul buclucaș de deasupra.

Deslegarea problemei n'o puteam găsi decât ridicând în fundul curții o clădire care să-mi servească și pentru depozit, dar și pentru un atelier de tipografie ce socoteam nimerit să înființez.

Editură aveam. Și încă editură de mare succes, deși tânără de tot. Că mă trudeam mult cu ea, numai eu știam. Lumea își închipuia că stau în cine știe ce casă mare, ba mă vedea umblând numai în mașină. Adică așa își închipuia. Eu mergeam însă numai cu tramvaiul. Făceam economie la toartă ca să-mi văd editura sporind, sporind mereu. Și e drept că sporea văzând cu ochii. Căci, să nu se uite ce-am spus mai sus: nu cheltuiam niciun ban, pen-

tru trebuinţele mele şi ale familiei mele, din ce câştigam din vânzarea cărţilor.

Având, dar, editură în plină desvoltare, de ce să n'am şi o tipografie, mai ales că tipografia era meseria mea? Nu numai că toate cărţile mi le-aş tipări eu însumi, dar aş realiza un nou beneficiu, care ar da un nou avânt întreprinderii mele.

Totul era socotit, totul era întrevăzut mai dinainte, pentru o perioadă de câţiva ani.

Ştiam aproape cu precizie, luând de bază trei ani de activitate editorială şi bazându-mă pe felul meu cu totul aparte de a lucra, ce capital voiu avea bunăoară în 1924, cât voiu avea în 1925, cât în 1926, etc.

Prima construcţie.

In 1924, când încă eram director la „Curierul Judiciar", ridic clădirea plănuită, în proporţii mici de tot, bineînţeles, adică atât cât îmi da voie terenul şi cât mă lăsau băerile pungii. Jos o singură sală de nouă m. pe cinci şi jumătate, pentru tipografie, iar sus o mansardă înaltă, pentru depozitarea cărţilor.

Nevastă-mea se uita şi cu plăcere la zidurile ce se ridicau, dar parcă şi cu necaz, fiindcă ea ar fi dorit să stăm şi noi în locuinţă nouă, încăpătoare, mai ales că acum aveam şi doi copii: pe Miron, de trei ani, şi pe Irina (născută chiar în acest an), de 4—5 luni. Dar soţia mea era cu dorinţa ei, iar eu cu planurile mele.

— Dragă, să mai așteptăm,— i-am spus eu.— Doresc și eu ce dorești tu, și va veni și rândul unei locuințe noui, pe care o voi înălța în mijlocul curții. Dar, deocamdată, am mare nevoie de depozit și de atelier.

Indată ce clădirea a fost gata, am și golit podul locuinții, de cărți, pe care le-am așezat în mai bună ordine și mai multă siguranță în rafturile noui și încăpătoare dela mansardă, la care se mergea pe o scară stabilă de lemn, destul de comodă.

Odată cu terminarea construcției, care corespundea și unei epoci de înflorire a editurii, am părăsit funcția dela „Curierul Judiciar", pentru a mă ocupa numai de întreprinderea mea.

O însemnare din 29 Ianuarie 1925 lămurește situația din acea vreme:

Dată fiind desvoltarea editurii mele, am părăsit funcția de director-technic al Soc. An. „Curierul Judiciar" încă din vara trecută. Munceam atât de mult — ziua la „Curier" iar noaptea la mine acasă, citind manuscrisele și făcând corecturile — că nu mai puteam continua cu această situațiune, fără să fiu expus la a mă surmena din cale afară.

Plecând dela „Curierul Judiciar" și refuzând un alt post și mai important ce mi s'a oferit de către „Cartea Românească", m'am făcut deplin stăpân pe destinul meu. Mi-am câștigat libertatea. O! de când voiam să-mi dau această libertate, și cât de mult o doream! Nimic nu-i mai prețios, nimic nu-i mai plăcut ca libertatea ce-o ai de-a munci după gândul tău, de-a te mișca după voia ta, de-a-ți călăuzi pașii în vieață

după cum crezi că-i mai bine şi mai folositor, şi pentru tine, şi pentru alţii.

Odată libertatea câştigată, nu mai am să dau socoteală de faptele mele nimănui altcuiva decât conştiinţii mele. Şi conştiinţa mea nu mă îndeamnă decât la lucruri bune, unele cu înfăptuire neîntârziată, altele cu înfăptuire mai îndepărtată.

Acum, poate, se va realiza şi visul — o! visul meu scump — de a mă devota cât mai mult scrisului. Cu acest vis m'am legănat zi şi noapte, el a fost tăria, el a fost scopul vieţii mele...

Carevasăzică, visul meu de a deveni scriitor, rămânea mereu prezent şi nimic nu-l putea scoate din mintea mea.

Imi găsisem drumul activităţii potrivită mie, îmi găsisem vocaţia, dar visul rămânea vis. El era idealul încă neîmplinit, şi speram fără încetare în realizarea lui.

Departe de a fi un rău, faptul acesta era şi este încă un mare bine. Căci fără un ideal de atins (chiar dacă, la urma urmei, nu l-ai atinge niciodată), omul renunţă la luptă prea de vreme, iar vieaţa pierde orice farmec.

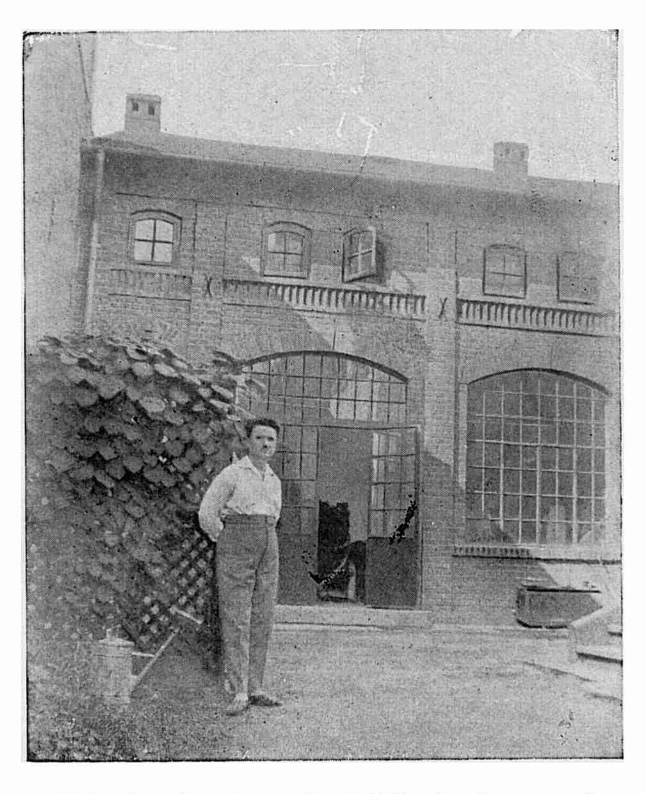
Tot în acea însemnare din 29 Ianuarie 1925, mai spuneam :

Traduc ultimele file ale marelui roman *Munca*, al lui Emile Zola, iar în curând voiu lucra la un roman social, pe care l-am început încă din vara trecută, dar pe care l-am întrerupt ca să termin mai întâi de tradus lucrarea lui Zola.

Am adus şi litere tipografice, pe care le-am aşezat singur în case (cutii pentru litere). Iar când mă plicti-

La 40 de ani (1925)

Primul atelier tipografic al Editurii „Cugetarea“

sesc cu tradusul sau corectatul, mă duc în atelier şi culeg singur câte 20—30 rânduri, din nişte nuvele de Maupassant. Şi de asemeni seara fac plimbări pe la librarii din Capitală, ca să văd dacă au nevoie de ceva cărţi, şi să le duc, luând pe servitoare cu mine.

Astfel că acum îmi schimb munca după cum vreau. Iar tot ce fac, fac numai cu plăcere, fie că îndeplinesc muncă de scriitor ori traducător, fie că muncesc în atelier ca un simplu lucrător.

E tot ce poate fi mai plăcut... mai fericit.

Cum mi-am instalat tipografia.

Tipografia mi-o instalam puţin câte puţin, după cum aveam bani la îndemână ca să-mi iau cele cuvenite. Deocamdată, adusesem numai literă şi câteva regale.

Precum spun în însemnarea de mai sus, această literă am adunat-o singur în pagini. Dar adaog acum că această treabă, în toiul iernii, am făcut-o îmbrăcat într'un palton gros, cu căciulă în cap şi cu ciorapi de lână în picioare, pentru a nu îngheţa de frig în atelierul fără sobă, în care temperatura era la fel cu cea de afară.

Paginile, astfel culese de mine, le-am dus la altă tipografie, pentru a fi tipărite.

In primăvară, când a început să se încălzească, am angajat unul sau doi lucrători pentru cules, dar paginile le duceam tot la altă tipografie.

Pe vară (1925), cumpăr şi o maşină de tipărit, de ocazie, ca să nu mai fiu nevoit să car paginile pe la alte tipografii.

Dar alt neajuns : lipsă de curent electric pe stradă, iar cablul era tocmai în bulevard.

A trebuit să pun oameni să învârtească la roată, aşa cum se făcea cu 30 de ani înainte. Era o muncă ucigătoare la aceşti bieţi rotari care învârteau gâfâind şi asudând fără încetare, şi mi-era o nespusă milă de ei. Dar ce să le fac ?

Cum Societatea de Electricitate nu vrea să tragă cablu şi pe Mătăsari decât dacă proprietarii interesaţi plătesc jumătate din cost, am alergat pe la toţi vecinii proprietari pentru a contribui şi ei la cheltuială, dar n'am izbutit să strâng decât vreo 5—6000 lei dela doi inşi, iar restul de vreo 10—11.000, cât mai trebuia, am împlinit eu.

Şi când, în sfârşit, maşina mea a fost pusă în mişcare de curent electric, am răsuflat uşurat că nu mai văd pe nenorociţii aceia muncind ca la galere, pentru tipărirea cărţilor mele.

In curând am adus şi o maşină de fălţuit, nouă-nouţă, la care priveam cu plăcere văzând cum îmi îndoaie la repezeală coalele tipărite. De asemeni şi o maşină de cusut cu sârmă.

Astfel că întreaga operaţie de culegere, tipărire şi broşare a cărţilor ce le editam, se făcea în propriul meu atelier.

Dar nu eram deloc mulţumit de modul cum se executa broşarea. Cusutul cu sârmă se făcea numai pentru menţinerea foilor fiecărei

coli în parte, apoi coalele erau adunate una lângă alta pentru alcătuirea întregii cărţi şi erau unse cu clei la cotor, pentru a fi vârîte în copertă. Când lipirea nu se făcea bine sau când se desfăcea cartea puţin mai mult decât trebuia, plesnea dela mijloc, sau chiar din mai multe părţi, şi colile începeau să se desfacă.

Sistemul acesta cu totul înapoiat, mă nemulţumea grozav de mult. Era nespus de greu pentru mine, care fusesem lucrător, şef şi director prin ateliere mari, bine înzestrate cu maşini, să fiu nevoit să lucrez în propriul meu atelier, ca un adevărat cârpaci.

Dar ce era să fac mai întâi ?

Capitalul meu nu era atât de mare ca să-mi pot procura, deodată, toate maşinile necesare unei bune executări a cărţilor.

Trebuia, dar, răbdare. Şi am avut-o, până când, în sfârşit, am adus o maşină de cusut cu aţă, care prindea coalele unele de altele şi făcea din întreaga carte un singur mănunchiu.

Aşa cum mergeau lucrurile — aş putea spune : aşa cum făceam să meargă lucrurile — nu mai era nicio îndoială, pentru mine, că, în curând, editura „Cugetarea“ va lua o mare desvoltare. Şi făceam tot ce-mi sta în putinţă ca acest lucru să se şi îndeplinească.

Dar când mă uitam în jurul meu, nu eram deloc încântat. Locuiam încă într'o casă mai mult decât modestă, iar atelierul de tipografie,

după ce am adus curent electric la maşina de tipărit, a devenit repede neîncăpător. Mansarda s'a umplut de cărţi (avertizarea mi-au dat-o grinzile de lemn, care au început să trozească), iar jos, în atelier, puţinii mei lucrători abia aveau loc să se învârtească.

Mai trebuia construit. Dar aşa fel, ca să împac toate nevoile.

A doua construcţie.

In 1926 am ridicat în mijlocul curţii, adică între atelierul din fund şi cele două odăi dela stradă, un apartament înghesuit, cu parter şi etaj pentru locuit, cu pivniţă pentru depozit de hârtie (păstrând şi pentru casă o mică încăpere) şi cu pod mare, înalt, destinat mai mult pentru depozit de cărţi. Voiam adică să eliberez o parte din mansardă (mai ales că mă speriaseră trozniturile grinzilor), pentru a pune acolo personalul însărcinat cu broşarea cărţilor.

Mereu sâcâit.

Se părea că acum voiu respira mai uşurat, în ce priveşte locuinţa. Căci, în sfârşit, aveam o casă nouă şi încăpătoare. Şi mai ales aveam un birou frumos, unde puteam primi lume.

Dar repede am început să fiu sâcâit şi aici, adică mai mult soţia decât mine.

Iar un depozit buclucaş ! Iar un pod în care se urca şi din care se da jos cărţi !

Supărătoare mai e şi editura asta, cu depozitele ei de cărţi care sporesc mereu !...

Accesul la pod se făcea chiar prin mijlocul locuinţii. Fie că se aducea o carte nouă, pentru depozitare, fie că se lua de aici cărţi pentru vânzare, întreaga locuinţă era turburată, iar soţia nu era deloc încântată.

Incă nu are o casă cumsecade !

— Ai răbdare, draga mea, că vom îndrepta şi răul acesta, care nu-i decât trecător.

— Cum trecător ?

— Voiu dărâma în curând şi odăile din faţă şi voiu face clădire nouă până la stradă, cu sală nouă pentru atelier, cu biurouri pentru funcţionarii ce-i voiu avea, cu depozit încăpător, la care să se meargă pe o scară deosebită de celelalte scări.

— Cum ? Vei mai face încă o casă ?

— Voiu mai face. Trebue !

— Dar până când, dragă, atâta muncă, atâtea belele ?

— Până voiu reuşi să fac o mare editură, cu un mare atelier, şi până voiu fi bine instalat.

Soţiei nu-i venea să crează că se va putea întâmpla o asemenea minune. In afară de aceasta, se plictisise de case noui, care aduc după ele o groază de neplăceri, mai ales când stai în aceeaşi curte. Şi se gândea şi la multele mele supărări, de neînlăturat atunci când construeşti şi ai de-aface cu fel de fel de oameni.

Totuşi, numai după un an dela instalarea în

noua locuinţă, am şi început să creionez planuri pentru construcţia ce urma s'o fac la stradă şi pe care am şi ridicat-o în 1932.

Până atunci, cele două odăiţe din faţă le-am folosit una ca biurou pentru editură, alta ca sală de expediţie.

Cei ce veneau pe la mine şi vedeau asemenea sediu, într'o casă veche, joasă, fără nicio înfăţişare, se mirau foarte că editura „Cugetarea", care începuse să aibe răsunet în întreaga ţară, să fie atât de nepotrivit instalată.

Cel mai nemulţumit, cel mai îndârjit, însă, eram eu.

Mi se părea că mă sufoc în strâmtoarea care mă strângea din toate părţile : nici locuinţă liniştită, nici atelier bine utilat, nici depozit încăpător, nici birouri care să nu mă facă de ruşine !

Totuşi editura prospera. Prospera mai mult decât îi îngăduiau mijloacele ce le aveam la îndemână. Prospera pentru că eu voiam astfel. Răbdam totul, pentrucă totdeauna aveam neclintita siguranţă că toate aceste neajunsuri vor fi învinse cât de curând.

In aşteptarea nouei aripi de construcţie dela stradă, lucram cum puteam, zi şi noapte, fără încetare, fără plictiseală, fără oboseală.

Era aproape de neînţeles cum puteam avea rezultatele ce le obţineam, cu mijloacele reduse ce-mi stau la îndemână.

Nici măcar un depozit de hârtie nu aveam,

trebuind să folosesc, în acest scop, pivnița la care se mergea direct din curte, dar în care vâram hârtia pe-o fereastră mică. Trebuia să am mare grijă să comand numai cantitatea pe care știam c'o pot depozita, și încă și mai mare grijă să comand altă cantitate la timp potrivit, pentru a-mi sosi când cealaltă era pe terminate, adică să nu vină nici prea de vreme, nici prea târziu.

Cu pivnița asta alt bucluc. Tot mergând pe-acolo ba rotarul, ba ucenicii, ba mașinistul, auzeam pe nevastă-mea văitându-se că-i lipsește când din mâncare (în special bucățelele), când din vin, când din dulceață.

Pe cine să acuz? Ascultam și tăceam. De ce să mai mă supăr și eu zadarnic? Ce stricau oamenii dacă bucățelele stau în calea lor, dacă vinul cu sifon era întăritor sau dacă dulceața îi ademenea?...

Eu știam cum poate veni îndreptarea, și aceea trebuia grăbită: altă casă nouă!

Dar și fără această casă nouă, totul mergea de minune, căci totul se mișca prin mine. In totul era un singur suflet, al meu, veșnic treaz, veșnic la treabă, printre oamenii mei, veșnic dornic de succes, de avânt.

Vieață intensă de muncă și de privațiuni.

La 15 August 1927 notam:

Dacă, prin imposibil, mă voiu hotărî cândva să întrerup orice fel de activitate, pentru a mă bucura în

libertate de rodul muncii mele, încă nu voiu fi destul de răsplătit pentru vieaţa de privaţiuni ce am dus-o neîntrerupt până acum. Am muncit din răsputeri zi şi noapte, şi niciodată n'am fost larg cu mine însumi. Orice am făcut, orice am cheltuit, a fost mai întâi bine chibzuit, pentru ca nu cumva să arunc un singur ban pe lucruri nefolositoare.

Am patruzeci şi doi de ani, deci am trecut de jumătatea maximului meu de vieaţă. Aş putea spune că se cuvine ca zilele ce mi-au mai rămas de trăit, să le trăesc în belşug meritat. Dar acest lucru nu-l pot spune. Oricât de mult îmi voiu spori averea, printr'o muncă pe care n'o voiu întrerupe, nu-mi voiu schimba felul meu de a fi disciplinat şi econom.

Intr'adevăr, am continuat mereu să muncesc cu plăcere, aş putea spune cu adevărată pasiune. Ba am lucrat şi în atelier făcând treabă de simplu lucrător. Căci iată ce notam la 11 Sept. 1927 :

Zilele acestea, aproape regulat, cam două ore pe zi, am făcut treabă de legător de cărţi. Execut în atelierul meu nişte dicţionare mici de buzunar. Mi-a plăcut să iau şi eu parte la broşarea lor, pentru a-mi mai pune sângele în mişcare şi muşchii în acţiune. Am bătut zdravăn cu ciocanul cotoarele cărticelelor după ce ele au fost cusute cu aţă de fete, şi am legat strâns în sfori câte 6—7 bucăţi la un loc, pentru a fi încleite cotoarele. Dar mai mult mi-a plăcut să tai cărticelele pe margine, iar pentru asta am imaginat un procedeu care mi-a îngăduit să fac tăeturile cât mai exacte. Chiar azi, Duminică, de cum s'a luminat de ziuă, după ce citisem o oră la lumina becului electric, m'am dus în atelier şi am tăiat până pe la orele 10, cu o mică întrerupere, 250 dicţionare.

Iar la 23 Oct. 1927 notam:

Din când în când, lucrez în atelier, ca orice simplu lucrător. Formele mai grele, la care se cere puţin gust artistic, le zeţuesc eu singur. De pildă, copertele cărţilor, anunţurile, etc. De asemeni, din lipsă de lucrător legător (la legătorie am numai trei fete), tot ce e de tăiat, tai singur. Am tăiat pe marigini şi o mulţime de dicţionare mici de buzunar.

E bine şi sănătos că am această variaţie de muncă: intelectuală şi fizică. Niciodată nu mă plictisesc cu adevărat.

Un roman social: „Micul Sacrificiu".

Pentru a se înţelege mai bine cât de variată şi complicată era activitatea mea, voiu aminti că, în acelaş an 1927, am dat la lumină romanul social *Micul Sacrificiu*. De sigur, a apărut aşa cum l-am putut scri, pe apucate, în scurtele clipe ce le aveam libere, sau mai bine spus ce mi le făceam libere.

Tipărind această carte, nu m'am gândit de loc să fac pe literatul, ci am voit numai să mă eliberez de anumite idei sociale, pe care ţineam să le aştern neapărat pe hârtie, dar într'o formă mai uşor de pătruns printre cititori.

Primele pagini ale romanului au apărut mai îngrijit, fiindcă le-am transcris şi retranscris. Dar temându-mă că, lucrând astfel, nu voiu mai izbuti să duc lucrarea la bun capăt, din cauza lucrărilor editoriale, care din ce în ce se îngrămădeau, am scris restul repede şi l-am

dat la tipar, fără să-l mai retranscriu şi fără să dau prea multă atenţie stilului.

Intr'adevăr, după apariţia acestei cărţi, treburile de zi cu zi s'au înmulţit atât de mult şi au pus pe mine atât de mare stăpânire, că, de atunci, n'am mai putut da nimic la tipar, afară de ediţia III-a din *Tari şi Slabi*.

LA INCHEIEREA UNUI DECENIU DE ACTIVITATE EDITORIALĂ

Autori străini.

Zece ani! Zece ani de intensă activitate, în care timp editura „Cugetarea“, pornind dela câteva broşurele pentru chioşcuri, s'a aşezat definitiv în rândul importantelor întreprinderi de editură.

Am spus că primul mare succes al editurii mele a fost colecţia de romane ştiinţifice ale lui Jules Verne. Şi repet că acest succes a fost datorat nu numai valorii acestor minunate cărţi, dar şi preţului redus la limită. Iar această reducere la limită am făcut-o atât fiindcă n'aveam de plătit niciun drept de autor, cât şi fiindcă am ţinut într'adins să le pun cel mai mic preţ cu putinţă, pentru ca ele să poată pătrunde cât mai mult în rândurile tinerimii. Au încercat şi alte edituri să tipărească pe Jules Verne, dar fără succes, căci colecţia mea învingea pretutindeni, din pricina ieftinătăţii.

Dacă am avut câştiguri la aceste cărţi, azi aş putea spune neînsemnate, ele au rezultat nu

din beneficiile normale, obişnuite în comerţ, ci din numărul mare de exemplare vândute. Puţin dela fiecare carte, mult dela toate.

Pot afirma că, cu această colecţie, am făcut o adevărată operă de cultură în ţara noastră, reuşind să răspândesc în straturi largi cele mai indicate scrieri pentru tineret.

Fără preţul cu care le-am pus în vânzare, desigur că n'aş fi ajuns nici pe departe la acest rezultat.

După Jules Verne, am început editarea unei colecţii de romane celebre, de autori trecuţi în domeniul public, iar pentru aceasta m'am folosit în deosebi de literatura franceză, din cauza limbii franceze pe care o învăţasem şi fiindcă cunoşteam, într'o oarecare măsură, şi această literatură.

Astfel, am publicat opere din: Emile Zola, Victor Hugo, Lamartine, George Sand, Abatele Prévost, Guy de Maupassant, Alex. Dumas, Honoré de Balzac, etc.

Câmpul de activitate al editurii mărindu-se, am început să editez şi autori moderni ai literaturii franceze, precum şi autori ruşi şi germani.

Cu gândul la literatura originală.

Din literatura română, în afară de Gala Galaction, căruia la început i-am publicat *O lume Nouă,* iar mai târziu *In Pământul Făgăduinţii,* am mai editat, în prima decadă a activităţii

mele editoriale, un volum de nuvele semnat de d-l Victor Eftimiu, două romane semnate de d-l Rădulescu-Niger şi unul de Vasile Pop.

Inceput timid, desigur, în ce priveşte literatura românească; dar autorii români, mai de seamă, înainte de 1930, nu prea dădeau atenţiune nouei edituri cu numele de „Cugetarea“, care încă nu se afirmase decât pe terenul traducerilor.

Nici eu, însă, nu puteam să rămân numai la traduceri. Ele au fost începutul, care mi-a deschis drumul, iar odată drumul deschis, înţelegeam să atac, cu timpul, toate ramurile de activitate editorială, în special literatura românească, căci ea mă preocupa mai mult ca orice. Bine înţeles, fără să rup contactul cu literatura străină, de care avem încă atâta nevoie. (Ar fi o greşeală să credem că n'am mai avea nevoie de literatura străină).

Astfel că, la încheierea primei decade, eram hotărît să păşesc serios la editarea lucrărilor originale. Dacă autorii români nu veniseră singuri la mine, m'am hotărît să fac eu apel la dumnealor.

De asemeni, aşteptam de câţiva ani să mi se ivească ocazia să fac şi editură şcolară, care oferea un larg câmp de activitate.

Inceputul (început fericit), în acest domeniu, l-am făcut cu prea sfinţitul Arhiereu Irineu Mihălcescu-Craioveanu (pe atunci semna :

Preot Ioan Mihălcescu, profesor universitar), căruia i-am editat, încă din anul 1929, o singură carte: *Apologetica,* pentru ca mai târziu să-i editez toate manualele de curs secundar, dela clasa întâia la clasa opta.

O mare bătălie editorială.

Dar adevărata bătălie pe terenul şcolar am început-o abia în vara anului 1930, exact când încheiam zece ani de activitate editorială, cu ciclul şcolar primar al d-lor Petre Ghiaţă şi Ion Rotaru.

Bătălia aceasta am început-o mai de vreme decât trebuia, ţinând seama că eram încă nepregătit pentru o asemenea luptă. Căci, într'adevăr, cărţile şcolare cer cu totul alte condiţiuni de editare decât cele literare.

O carte literară o poţi face când vrei şi cum vrei. Ea nu cere nici prea mulţi bani deodată, nici prea mult loc de manevrare. O poţi trage în 5.000, în 3.000 sau în 2.000 de exemplare.

Dar cu cărţile şcolare, mai ales cu cele de curs primar, lucrurile se schimbă. Acestea trebuesc trase într'un număr mare de exemplare, care cer investiţii importante, şi trebuesc tipărite repede, pentru a fi gata în epoca de răspândire prin librării. Iar pentru tipăritul lor, trebuesc mijloace technice desvoltate.

Când au venit la mine d-nii Ghiaţă şi Rotaru, ca să convenim pentru editarea manuale-

lor ce le aveau în pregătire, ne găseam la finele lunei Iunie 1930, adică în toiul verii, şi exact în perioada când celelalte edituri şcolare începeau să răspândească prin librării cărţile gata confecţionate.

Iar eu, în acest timp, abia să încheiu un contract pentru nişte manuale care nici măcar nu erau puse la punct!

Şi în ce condiţiuni?

Manuale noui, necunoscute şi necomplecte (căci autorii îmi propuneau numai: Abecedarul, Citirile cl. III şi IV şi Caietele de Desen cl. I, II, III şi IV, iar şi acestea cu clişeele şi desenele încă nefăcute).

Eu: editor neexperimentat în materie de manuale didactice.

Bani: puţini.

Tipografia: numai cu o singură maşină.

Şi târziu... târziu de tot, când niciun editor nu mai angajează manuale noui. (Chiar cred că manualele propuse mie, fuseseră respinse de celelalte edituri şcolare).

Dac'aş fi spus altui editor sau oricărui cunoscător în materie, că am intenţia să editez, în astfel de condiţiuni, manuale şcolare, mi-ar fi spus că sunt scrintit la cap.

Şi totuşi, după ce am privit bine la cei doi autori ce stau în faţa mea, şi mai ales la d-l Petre Ghiaţă, care mi-a apărut deodată ca un om de acţiune, şi după ce am cumpănit bine lucrurile, m'am hotărît să fac contractul.

Afacerea putea fi riscantă, dar şi foarte bună. Ceea ce puteam pierde, nu mă distrugea, dar ceea ce puteam câştiga, în caz de succes, mă ajuta deodată să fac un nou salt important.

Dacă n'aveam prea mulţi bani la dispoziţie, dacă timpul şi maşinile îmi lipseau, nu-mi lipsea curajul.

Pentru bani, voiu găsi repede o soluţie.

Timpul e prea scurt? — Mi-l voiu face ! Voiu renunţa la luna de odihnă şi mă voiu concentra tot timpul la atelier.

N'am maşini destule ? — Pe aceea pe care o am, voiu pune-o să lucreze fără întrerupere, zi şi noapte. Iar dacă nici aşa n'o voiu scoate la capăt, voiu face apel la alte tipografii să-mi tipărească ce nu voiu putea tipări eu.

Imi impuneam sforţări mari, dar contractul trebuia să-l încheiu, pentru ca editura mea să cucerească un nou câmp de activitate.

Fără întârziere, m'am aşezat la treabă, iar după câteva zile am şi început să tipăresc primele coli ale unei citiri.

Maşina de tipărit uruia şi pocănea zi şi noapte. Dar noaptea, în liniştea desăvârşită din jurul meu, sgomotul ei devenea supărător. Eu, însă, m'am deprins repede. Când tresăream din somn, îmi spuneam cu bucurie : maşina *tipăreşte*... tipăreşte *Citirea*... Şi readormeam împăcat.

Dar nu tot aşa de împăcaţi erau şi vecinii

mei, pe care îi atacam în trei direcțiuni deodată. Căci, afară de latura din față a atelierului, care da spre curte, aveam câte un vecin proprietar, cu zidurile caselor lor alipite de atelierul meu, la toate celelalte trei laturi. Toți acești vecini mi s'au plâns că nu mai au liniște în casă, că nu mai pot dormi, că s'o dau dracului de mașină, și altele de astea. Fiind însă cu toții vecini buni și răbdători, s'au mulțumit numai cu aceste proteste platonice, iar eu am continuat să tipăresc. Nici nu puteam concepe să întrerup mersul mașinii. Lucram doar la cărți școlare și, mai mult decât atât, era în joc bătălia nouă pe care o începeam și pe care înțelegeam s'o câștig neapărat...

Dar cu câte grijuri în fiecare zi!

Despre aceste grijuri, notam la 28 Februarie 1931:

...Am trecut prin mii de fiori că se întârzie cu desenele, că zincograful nu-mi dă la timp clișeele sau că nu mi le-a făcut cum trebue, că 15 Septembrie se apropie și eu n'am Abecedarul și Caietele de desen gata, și așa mai departe.

In sfârșit, de bine de rău, am venit și eu pe piață cu cărți școlare. Cam târziu, nu-i vorbă, dar am venit.

Vânzarea n'a fost mare în acest prim an, totuși pentru mine bătălia era ca și câștigată. Căci în anul următor, nu numai că aveam o parte din cărți gata confecționate, dar am ti-

părit şi ceea ce mai lipsea din manuale, iar toamna m'am prezentat tutulor librarilor din întreaga ţară cu un ciclu nou, bine alcătuit şi bine imprimat, care a făcut impresie şi care a avut succes, spre bucuria autorilor şi mai cu seamă a mea.

Dar fără curajul meu şi fără marile mele sforţări şi renunţări din vara anului 1930, n'aş fi avut satisfacţia să spun, mai târziu, că am cucerit o mare bătălie editorială.

NOUA FAZĂ A EDITURII

Grijuri şi răspundere.

Cu anul 1931, odată cu începerea unei noui decade, grijurile sporesc.

Până aci, a fost o muncă intensă, de fiecare zi, — muncă susţinută cu o voinţă de fier — pentru a pune pe roate o întreprindere editorială.

De aici înainte, însă, mărind cercul de activitate al acestei întreprinderi, mă încărcam nu numai cu grijuri sporite, dar şi cu răspundere.

Căci acum nu era în joc numai chestiunea simplă de a tipări şi a vinde cărţi, capitalizând beneficii care să asigure întreprinderii mele o repede desvoltare.

Acum, că aveam o editură întemeiată, se năşteau pentru mine îndatoriri noui.

In primul rând, o chestiune de obraz: trebuia să fac din editura mea o întreprindere de prestigiu, care să se impună în lumea intelectuală dela noi.

In al doilea rând, ţineam ca, prin editură, să îndeplinesc, în mai mică sau mai mare măsură,

și o misiune culturală mai pronunțată, potrivit mijloacelor ce le aveam la îndemână, sau, mai bine spus, pe care mi le puteam creia.

Pentru înfăptuirea acestor gânduri, m'am hotărît să editez cât mai multe cărți românești, dând „Cugetării" o înfățișare de editură cu caracter pronunțat românesc. Și ca să ajung la țintă, m'am arătat larg față de autori (poate mai larg decât îngăduiau mijloacele mele restrânse), acordându-le avansuri nu numai pentru lucrările prezentate, dar și pentru cele care nici nu erau scrise, ci numai proiectate. Iar aceste avansuri le-am acordat fără multă alegere, atât scriitorilor consacrați de marele public, cât și celor neconsacrați.

Erau riscuri în ceea ce făceam (unele avansuri au rămas și acum neonorate), dar nu se putea fără ele. Trebuia să fac sacrificii la început, pentru ca prin ele să apară în catalogul meu un șir întreg de autori români

Dar ca să pot face sacrificii la cărțile românești, trebuia să am beneficii dela traduceri și dela cărțile școlare, beneficii care să acopere nu numai pagubele produse de editarea anumitor cărți, dar care să asigure și o normală și neîntreruptă desvoltare a editurii, mai ales că acum ei îi consacram toată activitatea mea, toate forțele mele, toată inteligența mea.

Grijurile noi aduse de desvoltarea ce voiam să dau editurii, atât pe terenul literar, cât și

pe cel şcolar, îmi produceau o anumită stare nervoasă care nu numai că mă ţinea toată ziua încordat, dar îmi strica şi liniştea de noapte, atât de necesară odihnii şi refacerii unui om de muncă.

Ştiam prea bine că, cu cât voiu face sforţări mai mari pentru a da avânt editurii, cu atât liniştea mea va fi sacrificată, dar nu voiam să concep că aş putea face altfel. Mă menajam dela orice altceva, dar în gândurile mele nu intra nicun moment ideea să nu mă necăjesc prea mult şi s'o las mai domol cu străduinţile mele. Era o ambiţiune la care nu puteam renunţa. Pentru această ambiţiune trăiam acum şi'n faţa ei totul se eclipsa. Nu mai puteam înţelege să trăesc altfel decât realizând ceva de seamă.

Lucrătorul care munceşte 8—9 ore pe zi, după ce părăseşte atelierul devine deplin stăpân pe sine. Funcţia lui încetează în momentul când ceasul a sunat ora lăsării lucrului.

Eu, însă, eram în continuă activitate. Căci activitatea mea de tot timpul nu consta într'o anumită acţiune fizică, ci în funcţia neîntreruptă a creierului, prin cămăruţele căruia se perindau şi se frământau fel de fel de gânduri. Chiar când se părea că, stând pe un scaun şi privind în gol, nu fac nimic, chiar şi atunci în acele cămăruţe ale creierului se dădeau mari lupte, invizibile altora.

Iar luptele acestea, de foarte multe ori,

nu-mi dădeau pace nici în orele de somn, căci ele continuau în vis sau mă smulgeau din vis, trezindu-mă pe neaşteptate.

Asupra acestor treziri din somn, noaptea, iată ce notam la 27 Febr. 1931 :

...Ceasurile sunt 3 şi jumătate, noaptea. E cam prea de dimineaţă, nu-i aşa ? Şi totuşi deşteptările acestea în toiul nopţii se repetă aproape zilnic. Numai că diferă puţin ora. Dacă în noaptea aceasta m'am deşteptat la 3, în alte nopţi mă deştept la 2, la 1, sau chiar la 12. Numai când mă duc la spectacol sau întârzii la masă la vreo rudă, nu mă mai deştept cu noaptea 'n cap.

De obiceiu, mă culc seara cam pe la $9^1/_2$—10. Mai târziu nu pot sta. La ora aceasta mă simt epuizat, desgustat parcă de multiplele preocupări ale zilei, şi simt o imperioasă nevoie să mă vâr în aşternut...

Am început să capăt o stare nervoasă de care nu ştiu cum mă voiu scăpa. Chiar aceste deşteptări în toiul nopţii, când nu mai pot adormi decât după trecere de 2—3 ore, sunt o consecinţă a marilor frământări prin care trec...

Intr'adevăr, foarte mari frământări. Căci desvoltarea editurii era legată de atâtea greutăţi, pe care trebuia să le înlătur numai prin mijloacele mele, numai prin puterea mea.

Aş fi voit să mai aduc cel puţin încă o maşină de tipărit, dar unde s'o pun ?... Micul meu atelier era înghesuit până la refuz. Intr'o încăpere numai de 9 m. pe 5.50 şi o parte din mansardă, erau toate cele trei secţiuni : culegere, tipărire şi legătorie. In odăile dărăpănate dela stradă erau biroul şi expediţia. Iar depo-

zitul, care acum începea să se mărească cu cărţile şcolare, umpluse şi podul casei, în care nu mai puteam avea linişte din cauza deselor urcări şi scoborîri a omului de serviciu. Mă simţeam strangulat, pur şi simplu.

Ce să fac? Să mă opresc din tipărire?

Nici gând!

Să tipăresc înainte, alte cărţi?

Da, mereu înainte, alte cărţi!

Dar trebue să le fac loc, să respire şi ele, să respir şi eu!

Trebue să dărâm cele două camere dela stradă (cu scumpul pod) şi, în locul lor, să ridic alt corp nou. Trebue, adică, să grăbesc realizarea gândului ce l-am avut îndată ce am construit apartamentul din mijlocul curţii, în 1926.

Fără această ieşire, nu se poate merge mai departe.

Odată hotărîrea luată, am dat arhitectului, prin Iunie sau Iulie 1931, să-mi facă planul definitiv, arătându-i schiţele mele.

Şi în timp ce hotăram, pentru anul următor (1932), ridicarea nouei aripi, munceam de zor pentru pregătirea noului sezon şcolar, care trebuia să ducă la alte rezultate decât cele din toamna trecută (când am tipărit primele cărţi şcolare).

Odihna mea de vară, mi-a fost şi acum stricată, iar băile antireumatice, de care aveam atâta nevoie, nu le-am putut face.

Intr'adevăr, iată ce notam la 20 Iulie 1931, în Carmen Sylva:

Am venit aici cu gândul să fac plaje şi băi calde. Am reumatism în mâini, picioare şi cap, şi am junghiuri în spate la cea mai mică răcoare... Reumatismul mi-a rămas încă de acum 30 de ani, de când dormeam, fără foc, în odaia cea mai veche şi cea mai umedă a casei părinteşti. Dar junghiurile din spate le am după grozava răceală din timpul războiului.

Niciodată n'am avut timpul necesar să mă tratez cum se cuvine, şi doar acum am patruzeci şi cinci de ani. Numai acum trei ani am putut sta 12 zile în şir, pentru a face 10 băi calde, de nămol, care mi-au făcut bine. In anul următor, având numai de câteva luni pe Petrişor, cel mai recent urmaş, soţia mea nu putea veni aci cu copiii, iar treburile mele nu-mi dădeau voie să lipsesc o lună întreagă; astfel că n'am făcut niciun fel de cură...

Abia anul acesta am plecat cu toţii la Carmen Sylva, ca să facem băi de soare, iar eu să fac neapărat băi calde. Cum am sosit aici, m'am şi prezentat doctorului C., căruia i-am spus cam de cât timp dispun, pentru băi, iar el mi-a prescris 12 băi calde. Am lăsat să treacă 2—3 zile, ca să văd în acest timp dacă nu cumva se ivesc încurcături acasă (la editură şi tipografie). Şi, într'adevăr, s'au şi ivit. Am plecat după 8 zile acasă, cu gândul să pun totul în ordine, şi apoi să viu să fac băile. Dar abia revenit aici, că la Bucureşti s'au ivit noui încurcături (mai ales la cărţile de şcoală) şi iar am amânat începerea băilor, spunându-mi că le voi face în a doua jumătate a lunii. Am plecat, dar, pentru a doua oară la Bucureşti... Revenit la Carmen Sylva, am constatat că mi-e peste putinţă să stau cele 12 zile neîntrerupte. Astfel că am renunţat definitiv de a mai face băi calde, mulţumindu-mă numai cu plaja, pe care am făcut-o în

toate zilele cât am fost aici şi cât vremea a îngăduit.
Şi aşa mi-am încheiat luna de băi, fără să fac nicio baie caldă.

Insemnarea de mai sus e destul de vorbitoare. Din cuprinsul ei, se înţelege cât mă neglijam pe mine însumi (ceea ce, de altfel, făcusem totdeauna şi înainte, pentru ca editura şi tipografia să nu sufere).

Mai ales acum, însă, era în joc marea chestiune a cărţilor şcolare, cărora voiam să le cuceresc un loc de cinste printre celelalte cărţi apărute la alte edituri. Aveam de dat două lupte. Prima: executarea lor în bune condiţiuni technice, a doua: introducerea lor în şcoli cu ajutorul d-lor librari. Şi am învins în ambele lupte. Cu mijloacele mele restrânse, am izbutit să execut cărţi bune, iar cu concursul d-lor librari, am reuşit să vând cărţi acolo unde d-nii autori nici nu s'ar fi gândit să pătrundem.

Dar am muncit... am stăruit... am persistat... cu încredere... fără şovăire.

Forţele mele nu erau prea mari, nu ieşeau deloc din comun, ba din contră, dar voinţa mi-a fost mare. Şi negreşit, am ştiut şi cum să transform în faptă această voinţă.

La 15 Noembrie 1931 notam:

Oboseala începe să se resimtă. Nu mă mai pot ocupa, cu bună dispoziţie, de nimic ce iese din cadrul preocupărilor editoriale.. Abia de mai pot citi cărţile ce mi se propun (dacă sunt în text francez)

și manuscrisele ce mi se aduc pentru editare. Corecturile, pe care până acum am ținut să le fac la ultima revizie, nici pe acestea nu mai am răbdare să le controlez. Vederea a început să mi se strice. A trebuit să-mi pun ochelari.

De când am început să editez și cărți școlare, treburile editurii s'au complicat. Corespondență și paracorespondență cu librarii care sunt în întârziere cu plățile, care nu vor sau nu pot să plătească, care cer concordat sau care sunt gata să dea faliment. Biuroul editorial (comenzi, expediție, contabilitate, casierie, voiajor) trebue să-l supraveghez de aproape și să-i dau îndrumări; tipografia trebue s'o conduc tot eu, direct, pentru ca lucrările să apară cum doresc eu și fără întârziere; pe la librăriile mari din oraș și la bănci trebue să mă duc. Iar deasupra tutulor, stă atențiunea continuu încordată asupra întregului complex de treburi, care nu dă răgaz altor gânduri să se depene liniștit în mintea mea.

De altfel, acesta este adevăratul secret al succesului editurii mele: că mă ocup îndeaproape de ea. De când mă scol și până când mă culc, ba chiar și în vis sau în orele de insomnie, toată ființa mea este dată întreprinderii mele.

Și fiindcă întreprinderea mea îmi plăcea, nu încetam deloc să mă ocup de ea. Ba și mai mult: nu încetam să mă gândesc la continua ei desvoltare. Și pentru aceasta trebuia neapărat să ridic aripa din față.

A treia construcție.

In Ianuarie 1932, am cerut autorizația, iar în Martie 1932 am dat lovitura de târnăcop și celor două odăițe care mai rămăseseră din casa

părintească şi în care, până acum, aveam instalate biuroul şi expediţia. Pe acestea le-am trecut în sufrageria dela parter, iar mobila sufrageriei am cărat-o sus, în dormitor şi vestibul.

La 8 Iunie 1932 notam :

Clădirea pe care o fac acum este rezultatul unei munci încordate şi chibzuite de doisprezece ani, de când am început întreprinderea mea de editură...

...Depun o muncă tainică, migăloasă, de zi cu zi şi oră cu oră, — o muncă aproape invizibilă. Vizibile, însă, sunt numai rezultatele acestei munci, pe care aş putea-o numi titanică.

Mărturisesc, totuşi, că mă simt obosit, foarte obosit.

Deşi vara aceasta (a anului 1932) eram ocupat cu noua construcţie, şi de asemeni cu imprimarea de noui manuale şcolare, m'am smuls dela treburi şi am stat la mare două săptămâni neîntrerupte. Nu voiam să se mai repete povestea de anii trecuţi, când rămăsesem fără băi, deşi aveam atâta nevoie de ele.

Iată ce notam la 31 Iulie 1932 :

Aseară m'am întors dela Carmen-Sylva, unde întreaga mea familie a stat în cursul lunei şi unde am stat şi eu neîntrerupt 15 zile, în care timp am făcut 13 băi calde de nămol.

Reumatismul pusese bine stăpânire pe mine. Pe lângă durerea ce-o aveam, pe vreme umedă, în genunchi şi la glezne, în ultimul timp începuse să mă înjunghie şi încheieturile dela degetele mâinilor.

Se pare că aceste 13 băi au avut efect bun.

In toamnă, noua construcţie era pusă în serviciul editurii şi tipografiei.

Oferindu-mi-se, ieftin de tot, o maşină de tipărit Nr. 12, am şi cumpărat-o imediat şi am instalat-o în noul atelier dela subsol. După punerea ei în funcţiune, am început demontarea maşinii ce aveam şi mutarea tipografiei la faţă.

Eram nespus de bucuros că am acum două maşini de tipărit şi că, în sfârşit, voiu putea lucra mai în voie.

Dar repede am luat seama că şi în acest nou atelier, destinat pentru zeţărie şi maşini, spaţiul era foarte restrâns, căci de fapt suprafaţa era foarte mică: vre-o 45 m. p. Când am aşezat aici totul, adică regalele cu literă şi cele două maşini, am văzut că tot de înghesuială am parte.

Legătoria, însă, care a rămas, ea singură, în vechiul atelier, avea deocamdată spaţiu îndestulător.

Dacă nu mă puteam felicita deloc pentru atelierul de tipografie, eram în schimb fericit că aveam un nou biurou frumos pentru funcţionari şi altul şi mai frumos, la etaj, pentru mine, că am loc mai larg pentru expediţie şi că am o sală nouă, încăpătoare, pentru depozitat cărţile.

Dar cea mai mare bucurie, a mea şi a familiei mele, era că s'a isprăvit cu trecerea oamenilor de serviciu prin lăuntrul locuinţii, pentru suitul şi scoborîtul cărţilor. Podul îl

legasem acum cu noua sală de depozit, iar aici se mergea pe o scară destinată numai acestui scop, care pornea din camera de expediţie.

Golul neîmplinit.

La 18 Noembrie 1932, când eram definitiv instalat în noul corp, iar sezonul şcolar era sfârşit, notam:

Sunt instalat în noua clădire încă din luna Octombrie. Mi-am trecut biuroul personal în două încăperi dela stradă, în care mă simt minunat de bine. Prin aceasta s'a realizat o mare dorinţă a mea şi trebue să mărturisesc că sunt nespus de mulţumit. Aici, în noul meu biurou, sper să se realizeze, odată şi-odată, şi marele şi indestructibilul meu vis de totdeauna.

Am aproape cincizeci de ani, e drept, şi grijurile sunt din ce în ce mai mari — mai ales când ai trei copii care, pe fiece zi trece, devin mai exigenţi — şi totuşi nu înţeleg deloc să capitulez în faţa cetăţii literare, pe care cândva tot trebue s'o cuceresc.

Starea mea materială bună şi încrederea şi stima ce mi se acordă, sunt pe deplin stabilite şi recunoscute; dar nu sunt mulţumit numai cu atât. Simt încă un gol în jurul meu, un gol care mă sâcâie şi pe care trebue neapărat să-l umplu.

Chiar de nu voiu reuşi, îmi place să mă mângâi în iluzia că timpul încă nu-i trecut şi că voiu reuşi să urc pe scara vieţii până la treapta râvnită de mine.

Era o speranţă cu care voiam să-mi potolesc dorinţa ce clocotea în mine, căci bănuiam că scriitor nu voiu putea deveni niciodată.

Totuşi, la 20 Febr. 1933 notez:

Am un subiect de roman sau de teatru: *Femeea Modernă*, pe care aş vrea să-l aştern pe hârtie. Voi izbuti să încep?

Intrebarea aceasta mi-o puneam, ştiindu-mă că nu pot fi uşor eliberat de treburile editurii.

Dar iată că-mi iau curajul şi, printre picături, încep.

La 8 Martie 1933 notez:

De câteva zile scriu la romanul meu *Femeea Modernă*. Nu scriu mai mult de 2—3 pagini de manuscris pe zi, şi încă şi acestea cu text foarte puţin. Nu pot mai mult. Treburile editurii şi ale tipografiei mă hărţuesc aproapte tot timpul.

Dar la 25 Martie scriu:

In ziua de 8 Martie, am însemnat în carnet, cu multă bucurie, că scriu la romanul *Femeea Modernă*. Era un adevărat eveniment. Dela apariţia romanului *Micul Sacrificiu* n'am mai scris nimic, afară de ceea ce era strict în legătură cu editura.

Tot timpul, însă, mi-am pus aceeaşi întrebare: „Când voiu începe iar să scriu?"

In sfârşit, puţin înainte de 8 Martie, am luat un caiet de dictando, am pus pe prima pagină titlul *Femeea Modernă* şi am scris câtva timp câte 2—3 pagini pe zi.

Dar de vreo patru-cinci zile n'am mai scris un singur cuvânt. Nu pot să spun că n'am avut timp. Aş minţi. Am cel puţin 2—3 ore pe zi, libere, absolut ale mele. Un lucru, însă, nu am. N'am liniştea necesară unei bune meditări. Tot timpul mintea mi-este absorbită (chiar atunci când nu fac nimic vizibil) de chestiunile editoriale. Aci am necazuri, aci am plă-

ceri, aci am îngrijorări, astfel că mi-este foarte greu să mă așez liniștit, complect stăpân pe mine, la masa de lucru.

Chiar acum, înainte de a scri aceste rânduri, mă plimbam îngândurat, de colo până colo, prin birou. Mi-am spus să scriu. Dar mi-era peste putință să continui firul început al romanului. Fără ocupație aparentă, eram totuși prins de fel de fel de chestiuni. Bunăoară :

D-l Cezar Petrescu întârzie să-mi trimită corecturile ; să-i dau o telegramă.

Câteva piese dela una din mașinile de tipărit trebuesc trimise diseară la mecanic, să le facă anumite modificări.

A doua mașină de tipărit are bătăi periculoase. Am chemat monterul, în mai multe rânduri, să vie, dar nici până azi n'a venit.

De Luni urmează să lucreze două echipe la una din mașini, astfel că formele de tipărit trebuesc în așa fel aranjate ca să poată avea amândoi mașiniștii ce lucra.

Trebue, dar, să încep la imprimarea manualelor școlare, pentru viitorul sezon.

Mai trebue comandată hârtie la depozitarul meu. Voiu face comanda chiar acum.

Corectorul pe care l-am angajat special să mă scape pe mine de facerea corecturilor, nu prea corespunde sarcinii ce i-am încredințat. Nu știe să facă deosebirea între *miniștri*, nearticulat, și *miniștrii*, articulat. Iar virgulele le pune anapoda, sau nu le pune unde trebue.

Afară plouă și cade lapoviță, de patru zile, tocmai acum când am pus să spoiască atelierul din fund, unde am mașinile de legătorie, pe care le-am oprit. Iar lucrul suferă.

Petrișor al meu vine să-mi spue că ceilalți copii mai mari nu se joacă și cu el, și pentru asta are pu-

ternice motive să plângă cu hohote și să verse lacrimi multe și mari.

Dar ce să mai înșir!

Ar fi să nu mai isprăvesc cu buclucurile care mă frământă în fiecare moment. Când sunt ocupat cu o chestiune precisă în legătură cu editura, atunci mi-e gândul numai la ea, până o termin. Dar când termin cu lucrurile precise, năpădesc în creierul meu toate celelalte chestiuni care plutesc în aer.

Și când îmi propun să viu aici să scriu, tocmai atunci, ca un făcut, mă hărțuesc toate chestiunile care n'au fost încă rezolvate și care nici nu pot fi rezolvate îndată, la comandă, dar îți țin mereu creierul ocupat.

Poftim de mai scrie dacă-ți dă mâna!...

O adevărată dramă.

Oricine ar dori să vorbească, cândva, despre mine, n'ar putea să nu țină seamă de acest cumplit sbucium sufletesc prin care am trecut ani și ani de-a-rândul, și care sbucium devenea și mai cumplit, pe măsură ce timpul trecea și bătrânețea se apropia.

Și pentru ca lucrul să fie mai bine înțeles de oricine, voiu lămuri că visul meu nu mai consta în simpla ambițiune de a scri. Nu. Ci în darea la lumină a ideilor care mă frământau continuu și care-mi cereau să le aștern pe hârtie.

Intr'adevăr, gândind mult la fel de fel de probleme ale vieții, și mai ales ale vieții actuale românești, mereu îmi spuneam: și această chestiune ar trebui scrisă. Dar nepunând nimic pe hârtie, chestiunile se depănau

Intreaga familie, in anul 1932

singure în creierul meu, în aşteptarea zilelor fericite când vor fi împărtăşite şi altora.

Şi cum aceste zile fericite nu soseau, ideile — vai! — se destrămau şi se spulberau.

Eram totdeauna mâhnit de această stare de lucruri. Dar ce să fac? Cum să rezolv problema? Nu se putea ca, în acelaş timp, să fiu şi editor-tipograf, şi autor. Nu se putea. Pentru că nu se putea să fiu şi autor bun, şi bun editor.

O întreprindere începută şi susţinută atât de bine, cu toată vigoarea, n'o puteam părăsi pentru a o lăsa în vânt; aceasta o voiu face numai atunci când o voiu putea încredinţa în alte mâini bune, pentru ca ea să-şi urmeze drumul ce i l-am deschis şi să-şi împlinească menirea pentru care i-am dat toată priceperea şi toată energia tinereţii mele.

Am călcat, dar, peste cel mai scump ideal al meu, pentru a duce editura şi tipografia la o cât mai mare desvoltare.

Aşa cum pe câmpul de luptă, un scriitor lasă condeiul pentru a mânui puşca sau mitraliera, tot astfel şi eu m'am simţit angajat într'o adevărată luptă, din care încă nu mă socotesc eliberat.

A părăsi acest câmp de luptă, însemnează a dezerta dela datorie, şi aceasta n'o puteam face.

Totuşi eu speram mereu, pentru că-mi plăcea să sper. Nu voiam să omor o dorinţă ce mi-era atât de scumpă. Căci, înmormântând

această dorinţă, însemna să înmormântez şi marele ideal al vieţii mele Cum puteam face o asemenea faptă? M'aş fi privit ca un mare ucigaş.

La 8 Iunie 1933, notam:

Sunt liniştit în biuroul meu particular. Maşinile nu mai urue, nimeni nu mă supără. E sărbătoare, e repaoz duminical. Şi scriu, scriu la roman. Şi scriind, mă simt redevenit eu însumi. Numai când scriu sau după ce scriu, mă simt cu adevărat fericit.

Astfel de clipe de fericire sunt rare, pentrucă rareori am liniştea să le pot savura.

Strada Mătăsari, mic centru cultural.

Odată cu ridicarea nouei aripi dela stradă, posibilităţile de editare au sporit, dând desvoltare atât ramurei literare, cât şi ramurei şcolare.

Pe terenul literar, negreşit, am început să dau precădere autorilor români.

Era şi timpul.

„Cugetarea" devenise cunoscută şi preţuită, directorul ei la fel, iar noua înfăţişare a localului editurii făcea impresie mai mult decât bună.

Deşi eram instalat pe o stradă îndepărtată de centrul oraşului, cum s'ar spune: la mahala, am început să fiu vizitat de mulţi scriitori români. Pe unii i-am rugat eu să vină, iar alţii au venit din proprie iniţiativă.

De unde, în prima decadă a editurii, predominau traducerile, acum, în catalogul editurii, începeau să-şi facă loc fruntaşi ai scrisului românesc, alături de alţi fruntaşi de peste hotare.

Intr'un catalog din Mai 1934 se văd, între alţii, următorii autori cu cărţi apărute la „Cugetarea" :

C. Ardeleanu, N. Crevedia, Prof. M. Dragomirescu, Gala Galaction, Anton Holban, Panait Istrati, Lascarov-Moldovanu, E. Lovinescu, Gib Mihăescu, Horia Oprescu, Ion Pas, Cezar Petrescu, Marta Rădulescu, Damian Stănoiu, Gr. Tăuşan, Ioan Timuş, etc.

Mai târziu, numărul autorilor români avea să se mărească, între alţii cu :

I. Agârbiceanu, I. A. Bassarabescu, E. Cioran, G. Ciprian, Nichifor Crainic, O. Densuşianu-Fiul, Octav Dessila, Prof. Sterie Diamandi, Gabriel Drăgan, Mircea Eliade, Alice Gabrielescu, Valeriu Grecu, I. Iovescu, N. Iorga, B. Jordan, Mihail Lungeanu, Prof. I. Lupaş, S. Mehedinţi, Vasile Militaru, Mihail Negru, Pompiliu Nicolau, I. Nisipeanu, Victor Ion Popa, Victor Papilian, Ion Pillat, N. Porsenna, Lucian Predescu, Nicolae Roşu, Mihail Sadoveanu, T. C. Stan, Sandu Teleajen, V. Vâlcovici, G. M. Vlădescu.

Deşi seria autorilor români sporea, n'am încetat să public şi opere de seamă din literatura străină, fie clasică, fie modernă.

Editura devenea, puţin câte puţin, un focar de lumină, iar strada Mătăsari, din mahala ce era, căpăta importanţa unui mic centru de cultură, unde se îndreptau şi de unde se răspândeau scrisul şi gândirea atâtor autori de seamă români şi străini.

In locul unde odată se ciocneau arşicile, se loveau bilele sau sburau nasturii, în jocurile mele copilăreşti, care de multe ori se terminau cu certuri şi părueli, acum funcţionau maşini de tipărit şi ieşeau cărţi de citit.

Iar vechea locuinţă părintească, mică şi umedă, se transformase aproape într'un palat, ca'n basme. (Ceea ce se adevereşte, şi în acest caz, că omul sfinţeşte locul).

Eram bucuros de această transformare, dar fără să mă gândesc prea mult la ea. Căci eram ocupat tot timpul de continua desvoltare a editurii, şi nu-mi puteam spune că ceea ce am făcut e destul. Din contră. Viitorul mi-apărea din ce în ce mai plin de activitate, mai plin de grijuri. Eram abia pe drum. Ţinta era încă îndepărtată. Nu ştiam până unde voiu merge, unde mă voiu opri, dar ştiam că trebue să merg înainte... mereu înainte.

„Noua Colecţiune Delafras".

Când am socotit că editura începe să ocupe un loc bine definit în mişcarea noastră culturală, m'am gândit să tipăresc o serie de cărţi

aparte, întitulată „Noua Colecţiune Delafras“, la care să dau şi premii băneşti.

Simţeam nevoia să pornesc şi pe calea sacrificiilor, pentru a realiza, măcar în parte, dorinţa ce-o aveam de a corespunde, cât mai mult cu putinţă, misiunii ce mi-o destinasem.

Crearea acestei colecţiuni am anunţat-o astfel, prin ziare, la 3 Sept. 1933 :

PREMII LITERARE

de 60.000 lei

Astăzi, mai mult ca oricând, se simte lipsa cărţilor de lectură particulară pentru elevii din şcoalele secundare. Pentru împlinirea acestui gol, d-l Georgescu-Delafras, directorul Editurii „Cugetarea“, va edita în editura sa o serie de romane destinate acestui tineret studios şi scrise exclusiv de autori români. Subiectele vor fi lăsate la alegerea autorilor, dar lucrările, lipsite de orice aluziuni indecente, trebue să fie atrăgătoare la citit, să inspire cititorilor simţiminte nobile şi să ajute în deosebi la formarea de caractere sănătoase.

Se institue, în acest scop, trei premii în valoare tototală de 60.000 lei, şi anume : premiul I, 30.000 lei, al doilea 20.000 lei şi al treilea 10.000 lei. Lucrările premiate vor fi editate de „Cugetarea“, iar autorii vor avea drept şi la o cotă de 15% din preţul brut al exemplarelor vândute la ediţia I-a. La alte eventuale ediţii, dreptul de autor va fi de 20%. Manuscrisele, prevăzute cu un motto, vor fi prezintate cel mai târziu la 1 Martie 1934, la sediul editurii, str. Mătăsari 23. Comisiunea care va cerceta lucrările, va fi anunţată la timp.“

Apoi am tipărit și răspândit afișe speciale, cu textul puțin modificat, precum se vede din clișeul alăturat, și în care sunt trecuți și d-nii membri ai comisiunii examinatoare.

Deși scopul urmărit, prin publicarea acestei colecții, era destul de vorbitor prin sine însuși, trebue să mărturisesc, astăzi, că intenția mea n'a reușit. Am voit să creez o literatură originală, prin contribuția autorilor români de seamă, literatură destinată tinerelor vlăstare din școlile secundare, dar am ales o cale greșită. Căci autorii de seamă n'au timp — și de sigur nici nu vor — să scrie pentru concursuri. Este, de altfel, foarte explicabil. Reputația lor stabilită, precum și nevoia aproape permanentă ce o au de bani, nu le îngădue să scrie și să aștepte rezultate nesigure, poate chiar jignitoare, când lucrările lor sunt primite imediat de orice editor, ba chiar și arvunite înainte de a fi terminate.

Astfel că nu le pot aduce niciun fel de vină. Fac numai o constatare.

Manuscrise, însă, mi-au venit destule, dar mai toate dela începători, care nu erau încă stăpâni pe meșteșugul scrisului sau care nu veneau cu subiecte vrednice de a primi botezul tiparului.

La 27 Martie 1924 (după expirarea termenului de depunere a manuscriselor), notam în carnetul meu :

Am avut multe manuscrise de citit, din cele prezentate pentru premiile „Delafras". Dar cele mai multe sunt slabe sau nepotrivite pentru aceste premii.

Intr'adevăr, cele 60 manuscrise depuse mă zmintiseră. Iar la urmă, după ce le-am văzut pe toate, am ajuns la concluzia că niciunul nu corespunde scopului urmărit de mine.

Am convocat comisiunea examinatoare, pentru a fi pusă în curent şi a lua o hotărîre, iar în *Buletinul Editorial* din 5 Mai 1934 a apărut următoarea informaţie:

Premiile „Delafras". — Comisiunea instituită pentru decernarea premiilor „Delafras", cercetând manuscrisele prezentate la concurs (în număr de 60), a încheiat un proces-verbal prin care constată că niciuna din lucrările prezentate nu întruneşte condiţiunile cerute pentru premiere, şi hotărăşte ţinerea unui nou concurs pentru ziua de 31 Octombrie 1934.

Deci alte manuscrise de cercetat. Dar situaţia se păstrează cam aceeaşi: lucrările, cu excepţie a două-trei bune sau bunicele, nu corespund.

La 7 Oct. 1934 notam:

Azi, fiind Duminică, am terminat de citit un frumos manuscris prezentat pentru premiile „Delafras": *Minunata poveste a vieţii Sultanului Saladin cel Trist*. Deşi nu corespunde întocmai scopului urmărit de mine, cred că acest manuscris va putea fi premiat.

Intr'adevăr, a şi fost premiat şi a apărut în colecţie (în 1935) sub titlul: *Cămaşa Fericitu-*

lui sau Minunata poveste a Sultanului Saladin-cel-Trist, autor fiind d-l Mihail Negru.

La 9 Noembrie notam:

Azi dimineață, la orele 6, am terminat de citit o nouă lucrare depusă la concurs: *Jupânița Ruxandra.* E o mișcătoare poveste din trecutul nostru, pe care o citești cu multă plăcere. Chiar dacă n'ar putea fi premiată (mai sunt alte multe manuscrise necitite încă), tot cred c'o voiu edita.

Citind toate manuscrisele, m'am oprit numai la aceste două indicate mai sus. In *Buletinul Editorial* din 20 Ianuarie 1935 a apărut următorul comunicat:

PREMIILE DELAFRAS

La al II-lea concurs de premii „Delafras" țintind creiarea unei literaturi sănătoase pentru tineret — concurs ce s'a încheiat la 31 Oct. 1934 — au fost prezentate 38 de manuscrise.

Rezultatul a fost următorul:

a) *Au fost premiate manuscrisele* CĂMAȘA FERICITULUI, *de d-l* Mihail Negru, *și* JUPÂNIȚA RUXANDRA, *de d-na* Eugenia Makata.

b) *S'a acordat o mențiune manuscrisului purtând ca motto: „Umanitarism, Optimism".*

c) *Restul de manuscrise a fost respins, îndepărtându-se dela condițiunile concursului.*

d) *Primele două manuscrise urmează a fi editate.*

Intr'adevăr, în cursul anului 1935, au apărut cele două lucrări premiate, ale d-lui Mihail Negru și d-nei Eugenia Makata.

Pentru 31 Dec. am anunţat un nou concurs la premiile literare „Delafras“, dar fără să obţin succesul la care am tot sperat.

In loc să premiez trei lucrări de seamă, cu câte 30.000, 20.000 şi 10.000 lei, abia am descoperit un singur manuscris vrednic pentru premïere şi editare, şi anume: *Milionul lui Prichindel,* al d-lui Al. Olinescu.

M'am văzut nevoit să renunţ, deocamdată, la aceste concursuri (de atunci nici n'am mai anunţat altul). Cum, totuşi, voiam să am o colecţiune cu cărţi bune pentru tineretul dela 13—18 ani, am recurs la literatura străină.

Dorinţa mea era să stimulez crearea unei literaturi originale cu scopul arătat mai sus şi care să stârnească interes printre cititori. Experienţa a trei concursuri, însă, mi-a dovedit cà dorinţa aceasta n'a putut fi împlinită. Poate voiu fi mai norocos mai târziu (dacă va fi cazul să mai încerc). Şi de aceea am început să tipăresc, pentru această colecţiune, lucrări din autorii străini.

Prima pe care am reţinut-o şi care a avut mare succes, a fost: *Ajută-te singur!* de S. Smiles, în minunata traducere a d-lui Lascarov-Moldovanu.

Citind această lucrare, pe care n'o cunoşteam înainte de-a mi-o fi adus d-l Lascarov, am rămas entuziasmat, fiindcă ea corespundea în totul gândului meu.

Apoi au urmat:

Paul Doumer	*Cartea copiilor mei*
S. Smiles	*Fii om de caracter!*
Mark Twain	*Prinț și cerșetor*
Oscar Wilde	*Casa cu Rodii*
Alice Gabrielescu	*Lumina care nu se stinge*
Cardinalul Wiseman	*Fabiola*
Bernardin de St. Pierre	*Paul și Virginia*
Sir John Lübbock	*Fericirea de a trăi*

O vorbire la Radio despre problema cărții literare.

In timp ce mă străduiam să creez această nouă colecțiune, n'am slăbit un singur moment activitatea mea pe terenul cel larg al cărților literare și școlare.

In seara zilei de 24 Dec. 1933 am vorbit la Radio despre: *Problema cărții literare*. Intre altele, am spus:

Incă de acum trei ani, am început să editez literatură românească și căreia acum îi acord cea mai mare atențiune. Nu se poate spune, însă, că nu mai avem nevoie de literatura străină. Ar fi o mare greșeală să se afirme aceasta. Oricând lectorii români vor avea nevoie să citească pe marii cugetători străini. Chiar o țară cu o cultură mai veche decât a noastră, cum e Franța bunăoară, nu se poate lipsi de literatura străină. Se publică, în limba franceză, traduceri nenumărate din toți marii autori străini, fie că aceștia

aparţin ţărilor europene, fie că sunt din ţări îndepărtate, de peste mări şi oceane.

Cei care au afirmat că ar exista o criză a cărţii, au greşit cu toţii. La noi nu e nicio criză a cărţii. Din contră, an cu an, literatura românească a mers din progres în progres. Lucrările originale se înmulţesc şi în fiecare nou sezon ţin să se manifeste noi autori. Că unii scriitori n'au reuşit să se impună şi nu sunt citiţi, vina e numai a d-lor, fiindcă n'au izbutit să scrie cu talentul necesar cuceririi câtor mai mulţi lectori.

Când un autor scrie şi imprimă o carte, se cere ca el să fie conştient de rostul lucrării sale. Dacă este scrisă numai pentru priceperea sau gustul câtorva inşi, — sau dacă este lipsită de subiect care să intereseze pe cei mulţi, — sau dacă subiectul, chiar când e interesant, este aşternut pe hârtie în fraze încâlcite, lucrarea nu se va vinde. In acest caz, însă, nu se poate vorbi nici de-o criză a cărţii, şi nici nu se poate afirma că cititorii nu ştiu să priceapă o lucrare meritorie. Adevărul e că lectorii singuri dictează în materie de literatură. Dovadă că romanele bune, scrise de autori consacraţi sau neconsacraţi, sunt apreciate cum se cuvine, este că ele se vând repede, unele trăgându-se în două sau trei ediţiuni. Asta înseamnează că aceste romane au fost scrise cu talent.

Talentul e totul. Oricât de admirabil ar fi subiectul unui roman, bunăoară, dacă el nu e scris cu talent, adică dacă gândurile nu sunt bine limpezite, iar cuvintele şi frazele nu sunt măestrit rânduite, cartea nu preţueşte mare lucru. Şi scriitorul lipsit de acest talent, trebue să ştie că va fi lipsit şi de cititori...

Manuale secundare şi editori evrei.

Odată cu venirea anului 1934, am început să fac angajamente şi de manuale de curs se-

cundar. Natural, numărul lor a fost mic în primul an, dar cu fiecare an nou ele au sporit, azi având în editură circa 150 manuale secundare editate.

Trebuia neapărat să pătrund şi în acest domeniu, aşa cum pătrunsesem în domeniul cărților literare şi al cărților şcolare de curs primar. La aceasta mă îndemna nu numai faptul că eram editor şi că nu puteam rămâne mai prejos ca ceilalți colegi ai mei de profesiune, ci mai ales realitatea crudă că cele mai multe din editurile care se ocupau cu tipărirea de cărți şcolare erau întreprinderi aparținând editurilor cu proprietari evrei.

N'o spun aceasta cu niciun fel de patimă, mai ales că păstrez raporturi civilizate cu toate editurile. Dar mândria mea de Român nu se putea împăca cu această situație tristă : nu numai că Evreii au pus stăpânire pe majoritatea întreprinderilor din țara noastră, dar păstrează încă întâietatea şi în întreprinderile pur culturale, unde ar trebui să fie numai Români de sânge.

Aş putea spune foarte bine că, din simplă concurență, țineam să întrec editurile aparținând colegilor evrei, şi nimeni nu se poate supăra de aceasta. Dar trebue să mărturisesc adevărul, pe care nu-l pot ține ascuns în sufletul meu : mi-era ruşine, fiind editor român, să văd alte edituri, aparținând evreilor, acaparând şi

importantul comerţ de editură. Nu mă puteam împăca cu această nouă jignire adusă românismului. Ţara în care ziarele şi editurile sunt în mâini de străini, este lipsită, după mine, de orice fel de prestigiu naţional. In special, este o palmă dată şi peste obrazul editorilor, dar şi peste obrazul scriitorilor.

Şi, ca să fiu sincer, nu învinuiam atât pe colegii editori evrei că-şi exercită profesiunea lor, cât pe autorii români care merg la ei, şi mai ales pe editorii români care se lasă să rămână mai prejos ca ei.

M'aş fi simţit, dar, lipsit de orice merit să nu pot pătrunde şi învinge şi în acest domeniu al cărţilor de curs secundar.

Am făcut apel la câţiva d-ni autori să-mi dea manuale spre editare, şi mă simt dator să recunosc că am fost încurajat. Ba unii autori erau încântaţi că sunt solicitaţi de un editor român. Iar eu eram entuziasmat.

Românul are marele defect că se lasă oarecum pe tânjeală. Dar când este zgândărit şi răscolit în mândria lui de Român, atunci sare deodată, ca ars de jăratec, şi devine un înfocat apărător al demnităţii naţiei lui.

Am reuşit, în scurt timp, cu însufleţirea mea şi cu concursul d-lor autori, să devin şi editor de manuale secundare.

Luam, dar, un nou avânt.

Grijuri noui se adunau pe capul meu. Aceste

noui grijuri, însă, nu mă înspăimântau deloc, ci, din contră, le acceptam cu voie bună, ele rezultând din însăși dorința mea de a da desvoltare întreprinderii mele de editură.

Literatură sănătoasă.

Dacă corectura o dădusem în seama altuia, manuscrisele ce mi se prezentau, mai ales acelea care păreau bune, trebuia să le citesc neapărat, iar citirea lor îmi da mult de furcă, și chiar mă enervau, căci, tot citind, constatam că nu pot descoperi ceva de seamă.

Una este când citești o carte care te interesează și ale cărei file le urmărești cu plăcere, și alta este când citești, de nevoie, manuscrise care te scot uneori din sărite.

Țineam acum ca în editura mea să apară numai lucrări bune, atât în ce privește stilul cât și conținutul, și trebuia să fiu cu mare băgare de seamă. Nu mai mi-era îngăduit, mie, organizatorul concursului pentru lucrări care să ajute la formarea caracterelor celor tineri, să editez lucrări a căror ținută morală lasă de dorit. Și nu numai pentrucă făcusem un asemenea concurs, nu mai puteam edita lucrări imorale, dar eram acum ferm hotărît ca astfel de cărți să nu mai apară în editura mea.

Națiunea română are nevoie de-o literatură sănătoasă, întăritoare și înălțătoare, iar nu de una bolnăvicioasă și degradantă.

Inţelegeam, dar, să mă comport întocmai gândurilor care mă călăuzeau, făcând din profesia mea de editor român un adevărat apostolat.

Din această pricină, am început să am neplăceri cu mulţi autori, cărora le-am respins manuscrisele ce nu se armonizau cu felul meu de a vedea. Iar când am avut în faţă lucrări ce meritau să apară, dar cu anumite eliminări de texte sau fraze ce le socoteam indecente, am cerut, iar autorii au consimţit, să le facă modificările cuvenite.

Răspunderea cea mai mare pentru mine devenea, prin urmare, controlul manuscriselor, în afară de greaua sarcină de a conduce, în cea mai perfectă disciplină, întreprinderea de editură şi tipografie, în totalitatea ei.

La 12 Iulie 1934, aflându-mă în Sinaia, pentru recreaţie, notam în carnet:

Am început să citesc manuscrisul d-lui X... Mi se pare o formidabilă peltea, făcută numai cu scopul de a încasa bani...

Nu pot spune aici nici despre ce autor e vorba, nici despre ce lucrare, care totuşi a apărut, dar nu la „Cugetarea", cum, de altfel, şi alte lucrări, respinse de mine, apar la alte edituri.

La vârsta de 49 ani (1934)

La 27 Oct. 1934, notam:

Citesc manuscrisul d-lui Y..., manuscris pe care l-am angajat fără să-l cercetez (fiind vorba despre un autor care, prin situaţia sa, merita toată încrederea). Abia am ajuns la pag. 7, şi am început să mă îngrozesc de conţinutul lucrării. Cuvintele pornografice abundă.

Sunt pus într'o mare încurcătură.

Voiu citi mai departe şi, dacă voiu vedea că manuscrisul se menţine în aceeaşi notă, i-l voiu înapoia să şi-l refacă.

Şi într'adevăr, manuscrisul a fost înapoiat, iar autorul obligat să facă modificările necesare, eliminând mult din ceea ce nu puteam accepta să apară într'o lucrare editată de „Cugetarea".

Din contră, când dam peste un manuscris bun, eram încântat. Căci iată ce notam, peste câteva zile, la 2 Nov. 1934:

Citesc un minunat manuscris de povestiri pentru tineret, de Oscar Wilde, traducere de Eug. Boureanul. Cred că-l voiu edita.

Lucrarea a şi apărut în *Noua Colecţie Delafras*, a lucrărilor destinate tinerimii.

Divizarea muncii, cu conducere unitară.

Activitatea mea de acum avea altă formă decât cea din prima decadă. Atunci totul era la început şi totul trebuia creiat, organizat şi îndrumat de mine însumi. Acum, din pricina

desvoltării întreprinderii, munca începea să fie divizată. Pentru fiecare ramură de activitate trebuia să însărcinez un om, sau doi, sau mai mulţi, care s'o execute sau s'o supravegheze.

Când totul era în mic, mă puteam împărţi şi risipi la toate lucrările mărunte. Era o necesitate, pentru a avea salariaţi cât mai puţini şi regie cât mai mică.

Acum acest lucru nu se mai putea, şi nici nu mai era necesar.

Acum executam numai ceea ce cu adevărat socoteam că rămâne în căderea mea, dar conduceam şi supravegheam totul. Nu se făcea nimic fără dispoziţia şi fără ştirea mea.

In totul exista o singură directivă : aceea dată de mine ; o singură voinţă : aceea imprimată de mine ; un singur suflet : sufletul meu.

Colaboratorii mei mi-au dat şi continuau să-mi dea tot concursul, aş putea spune un concurs neprecupeţit, fiindcă ei se simţeau strâns legaţi de mine, fiecare socotindu-se o parte din fiinţa mea, din spiritul meu.

Deşi activitatea mea de acum avea altă înfăţişare, nu însemnează deloc că truda mea era mai mică decât înainte. Munceam şi acum cu aceeaşi intensitate şi cu aceeaşi râvnă ca în primii ani de editorat. In plus, răspunderea devenea mult mai mare ca înainte.

„Cugetarea" obţinuse un loc de prestigiu în mişcarea noastră culturală, Nu numai că acest

prestigiu trebuia menţinut, ci, puţin câte puţin, trebuia sporit.

Deci, o grijă continuă, o grijă în plus, să nu fac nimic care ar putea micşora acest prestigiu. Din contră, totul să contribue la sporirea bunei reputaţii a editurii.

INĂLȚAREA NUMELUI DE ROMÂN

Trebue să las în urma mea o întreprindere solidă

La 30 Decembrie 1934, notez :

Mâine se încheie încă un an. Incă un an din vieață, pe care o simt din ce în ce mai plină de răspundere. Am devenit sclavul editurii mele, pe care, puțin câte puțin, o transform într'o instituție de adevărată cultură.

In anii ce vin, voiu căuta să dau o și mai mare desvoltare atât editurii, cât și atelierului tipografic.

Vreau să am o instalație de primul ordin, pentru a executa cărțile în cele mai perfecte condițiuni technice.

Tot ce câștig, păstrez cu îngrijire în activul editurii, pentru a lăsa în urma mea o întreprindere măreață, care nu numai să-mi cinstească numele, dar să aducă o fală românismului.

Căci trebue să mărturisesc că, în tot ce fac acum, mă gândesc la înălțarea numelui de Român. Ard de dorința de a ajuta efectiv, cu părticica mea de contribuție, la ridicarea nivelului cultural și economic al Românilor.

Păcat numai că vârsta mi-e destul de înaintată, și mi-e teamă că n'o să pot duce la îndeplinire marele plan ce-l am în cap. Mă simt obosit. Am muncit și

muncesc prea mult. O duc într'o neîntreruptă încordare, cu toate îndemnurile ce mi le dau să-mi păstrez calmul. Nu mai pot face lectură pentru delectarea sau cultivarea mea, şi nu mai pot sta la masa de scris.

Acţiunea la care înainte mă gândeam numai cu timiditate, începea să prindă o formă şi o expresie concretă: *„în tot ce fac acum, mă gândesc la înălţarea numelui de Român"*.

Deci, cu atât mai mult trebue să mă trudesc *„să las în urma mea* o *întreprindere măreaţă, care nu numai să-mi cinstească numele, dar să aducă o falǎ românismului"*.

Nu mai există îmbătrânire, nu mai există oboseală.

Trebue să fiu mereu tânăr, mereu sprinten, mereu la postul meu de conducere.

Căci o misiune trebue împlinită.

Mai mult chiar decât o misiune: o datorie dela care nu trebue să se sustragă niciunul care simte româneşte: *întărirea românismului.*

Altă vorbire la Radio.

In seara zilei de 6 Mai 1935, cu ocazia săptămânii cărţii, am vorbit la Radio.

N'am mai regăsit textul. Dar am dat peste o pagină din ziarul „Lupta" cu data de 10 Mai 1935, în care este publicat un articol intitulat: *Problemele cărţii; de vorbă cu editorul P. C. Georgescu-Delafras,* în care sunt redate câteva părţi din spusele mele şi din care reproduc aci următoarele:

In ce priveşte plafonul actual redus al tirajului cărţii, acest mare inconvenient în vieaţa culturală a unui popor se datoreşte numărului încă mic de iubitori de carte. Remediul constă numai în stârpirea analfabetismului şi în răspândirea cât mai mare a culturii în straturile largi ale poporului.

Extrem de interesantă a fost propunerea d-lui Georgescu-Delafras pentru combaterea acestor grave lacune.

Propunerea d-sale consta în înfiinţarea unei comisii perfect neutre, care să procedeze la selecţionarea, în fiecare an, a douăzeci de lucrări dintre cele apărute în cursul anului, la diferite edituri din ţară. Bineînţeles — şi aci rezidă toată eficacitatea măsurii — criteriul de alegere se va mărgini numai la acele cărţi ce şi-au făcut apariţia pe piaţă şi despre care s'a format o anumită opinie publică; căci, procedându-se altfel, ideea s'ar compromite cu totul, comisiunea riscând cu certitudine să fie asaltată de fel de fel de manuscrise şi insistenţe.

Cărţile fiind alese, statul să cumpere câte 5.000 de exemplare din fiecare, iar acestea să fie trimise direct de către editurile respective la 5.000 biblioteci publice. Ar însemna o difuzare anuală de 100.000 volume, şi, socotind în mediu 50 lei preţul de cumpărare al unui volum, statul ar avea de suportat o cheltuială anuală de 5.000.000 lei. Pentru răspândirea culturii în popor, suma aceasta nu e deloc exagerată, cu atât mai mult cu cât azi se alocă sume mult mai mari pentru aşa zisele fonduri culturale, fără să se vadă lucru mare de pe urma acestor sacrificii.

O cuvântare la un banchet.

Câteva luni mai târziu, la 18 Mai 1935, am spus la banchetul oferit de către editori d-lui Ministru al Instrucţiunii, la încheierea săptă-

mânii cărţii şi la care au asistat şi scriitorii români :

...Poporul nostru are nevoie de multă lumină, de acea lumină care o capătă şi prin cărţi, prin acele cărţi pe care le facem şi le răspândim noi, cei de faţă. Prin această lumină holdele dau rodul mai bogat, satele şi oraşele înfloresc, meseriile, artele, ştiinţa, ţin pas cu vremea, iar conştiinţele se trezesc. Şi ne trebuesc conştiinţe cât mai multe, cât mai puternice şi cât mai treze, pentru a putea sta cu vrednicie alături de popoarele din jurul nostru.

Niciodată, poate, mai mult ca astăzi, n'a existat între popoare o luptă mai aprigă pentru întâietate. Niciodată mai mult ca astăzi n'au fost puse în mişcare inteligenţe, energii şi conştiinţe, pentru ridicarea naţiunilor.

Am putea noi să privim nepăsători la eforturile de înălţare ale popoarelor din jurul nostru? De sigur că nu. O imperioasă datorie, faţă de lumea întreagă şi mai cu seamă faţă de noi înşine, ne obligă să venim şi noi cu contribuţia noastră la progresul omenirii.

Aşa cum e respectat, bunăoară, pretutindeni numele de Englez, Francez, German, Italian, American, tot aşa trebue să facem să fie respectat numele de Român. In denumirea de *Român*, sau *Românesc*, trebue să înglobăm toate aspiraţiunile noastre, şi să facem ca oriunde, şi oricând, să ne simţim mândri că suntem *Români*.

Ca să ajungem, însă, la o adevărată şi definitivă înălţare a ceea ce este românesc, trebue să muncim cu râvnă şi cu conştiinţa că îndeplinim o adevărată misiune

Exemplul cel mai bun îl avem în d-l Ministru Dr. Angelescu, care se luptă din răsputeri pentru luminarea poporului prin cât mai multe şcoli şi cât mai mulţi dascăli. Iar acest exemplu trebue să-l urmăm

noi, scriitorii și editorii, prin darea la lumină a cât mai multor cărți bune.

Da, cărți bune. Cât mai multe cărți bune. Accentuez acest lucru, pentrucă o carte poate fi bună, precum poate fi rea; adică poate înălța spiritul mulțimii, precum îl poate scobori.

De sigur, nu se poate cere unui scriitor să nu mai facă artă. Dar arta trebue îmbinată cu frumosul, cu adevărul, cu moralul, și mai presus de toate cu imperativul categoric de a forma conștiințe și caractere superioare.

Numai astfel vom reuși să creem în țara noastră curente și conștiințe solide, și numai astfel vom avea dreptul să ne mândrim cu numele de *Român...*

Cu cât zilele trec, cu atât mă simt mai mult subt porunca vremurilor noui, care cer fiecărui Român să fie Român adevărat, Român în suflet și gândire, Român în aspirațiuni, Român în fapte. Și în tot ce fac, nu uit că sunt Român și că am datoria să arăt, prin mine însumi, că și un Român se poate ridica, prin propriile lui mijloace, până la înălțimi asemănătoare celor la care se ridică popoarele civilizate din Occident.

E o ambițiune care mă ține mereu treaz și mereu în putere, îndemnându-mă la hotărîri care n'ar mai fi fost potrivite pentru vârsta și pentru situația mea.

O călătorie prin țară.

O astfel de hotărîre a fost și aceea de a călători o lună, cu trenul, prin țară, pentru a ține un contact cât mai strâns între mine și librari.

Cum librarii sunt agenții cei mai importanți ai răspândirii cărții și cum nu-i cunoșteam încă pe toți (mai făcusem o călătorie prin țară cu 2—3 ani înainte), simțeam nevoia să fac această călătorie, scoțând un abonament în ziua de 5 Iunie 1935.

La 6 Iulie notam:

Am terminat cu vizitele pe la librarii din țară. N'am făcut atâtea vizite câte ar fi trebuit, dar mai multe nu puteam. A fost nevoie și la București de prezența mea, mai ales acum că atâtea cărți secundare noi, am de executat.

Am luat și pe soția mea prin câteva orașe, în două rânduri. A fost împreună cu mine la: Timișoara, Băile Herculane, T.-Severin, Craiova, Botoșani, Dorohoi, Fălticeni, Iași, Chișinău, Tecuci.

Inchipuire de odihnă.

Călătoria aceasta a fost pentru mine destul de obositoare, iar în zilele dela 6 Iulie și până la sfârșitul lunei s'ar fi cuvenit să mă odihnesc la mare, unde duceam copiii pentru plaje, și unde chiar și eu aveam nevoie de razele binefăcătoare ale soarelui.

Dar iată ce însemn la 21 Iulie 1935:

Luna Iulie trebuia să fie pentru mine lună de odihnă. Și totuși, greu să mă odihnesc. Pe copii i-am trimes la Carmen-Sylva încă dela 30 Iunie. Eu abia pe ziua de 5 Iulie am terminat cu tura prin țară, și în seara zilei de 6 Iulie am plecat cu soția la mare. N'am stat acolo decât patru zile,

căci a trebuit să fug la Bucureşti, unde am fost reţinut patru zile. Am plecat din nou pe ziua de 15 şi am revenit acasă, la treburi, în seara de 19 Iulie (alatăieri seara). Ieri şi azi am supraveghiat activitatea la editură. Mâine seară, Luni, voiu pleca pentru a treia oară la mare, pentru a nu sta acolo decât 3—4 zile, şi a termina definitiv cu aşa zisul meu repaos.

Straşnic repaos !

Intr'adevăr, în seara zilei de 25 Iulie „am terminat cu şederea la mare", astfel că „odihna mea din luna Iulie a fost numai o închipuire".

O răceală supărătoare.

In loc de refacere, în ziua de 29 Iulie răcesc cumplit, iar din această răceală mă aleg cu junghiuri straşnice în umărul drept şi în genunchiul stâng.

Durerile devin ascuţite şi trebue să stau la pat, imobilizat. Şi asta în toiul verii ! „Nici că se poate mai mare plăcere ca, atunci când vrei să te întorci pe stânga, să n'o poţi face din pricina genunchiului, iar când să te întorci pe dreapta, să nu poţi din cauza umărului. Stau numai cu faţa în sus, sau, din când în când, enervat, fac paşi şchiopătaţi prin cameră."

La 7 August constat o îmbunătăţire. „Nu mai am junghiuri în umăr, iar genunchiul stâng, care se umflase, a început să dea înapoi. Cred că, în două-trei zile, voiu fi restabilit."

Totuşi, la 10 August, constat că „încă n'am scăpat de boală".

Iar la 25 August notez:

Nu sunt încă definitiv restabilit de pe urma răcelii avute săptămânile trecute. Umblu legat la genunchiul stâng (unde se află încuibat un vechiu reumatism) şi la umărul drept, unde mă mai înţeapă şi acum. Partea neplăcută e că trebue să fug de sus-jos şi de jos-sus, şi de asemeni prin curte la atelierul de legătorie, pentru a supraveghea de aproape execuţia manualelor de curs secundar şi a da lucrătorilor îndemn la lucru, ca să nu întârziu cu apariţia lor.

Astfel că, tot mergând de colo-colo, transpir, trec prin curenţi, transpiraţia devine rece, reumatismul îşi face mendrele, iar durerile nu mai trec.

Şi nici în oraş nu mă mai pot plimba ca înainte, aşa cum îmi plăcea mie: să merg câte 4—5 km., pe jos.

Că nu era lucru de glumit, este că încă la 31 August notez: „Reumatismul dela picior parcă mă mai lasă. Calc din ce în ce mai bine."

Dar a trebuit să ţin mereu piciorul oblojit, pentru a-şi păstra căldura, încă vreo opt-nouă luni, până în vara următoare, când abia am îndrăznit să-l eliberez din vată şi cârpe groase.

Dar faptul acesta nu m'a împiedecat un singur moment să mă ocup de multiplele mele ocupaţiuni.

La 16 Sept. 1935, notez:

Orele 5 dimineaţa. — In ultimele zile, am fost absorbit cu totul de treburile editurii. Mă deştept regulat între orele 3½—4 dim., mă duc pe jos pe la secţia maşinilor de tipărit, mă întorc în pat, dar nu mai pot adormi. Citesc manuscrise. Cele mai multe îmi fură timpul zadarnic. O singură lucrare mi-a plă-

cut : *Turnuri în apă*, roman de Sandu Teleajen. I-am şi scris alaltăieri, la Iaşi, că-i editez acest roman. Iar printr'un cec poştal i-am expediat un mic avans de lei 5.000 (cinci mii).

— Piciorul nu mi s'a vindecat de tot. Zilele acestea l-am obosit mult şi m'a durut.

Dar nu prea mă sinchisesc de el. Il mai fricţionez, îl mai oblojesc, şi-mi văz de treburi. Activitatea nu mi-o întrerup. Lucrez ca şi când n'aş avea nimic. Ba am toată convingerea că trebue să-mi vindec piciorul, şi-mi făgăduesc că, în vara anului următor, 1936, voiu face neapărat băi de nămol.

UN NOU SEDIU PENTRU „CUGETAREA"

Bucăţile de clădiri din Mătăsari nu mai corespund.

Trebue neapărat să fiu sănătos şi rezistent, deoarece Editura „Cugetarea" are nevoie de un nou sediu, în care să se aşeze aşa precum se cuvine.

Ceea ce făcusem în Mătăsari era mai mult o cârpeală, cu felioare de construcţii ridicate în trei rânduri, fără coeziune între ele (din cauza locuinţii din mijloc), fără spaţiu îndestulător, fără măcar o singură sală încăpătoare pentru atelier.

Ceea ce, în 1932, socoteam că va dura mulţi ani, am văzut curând, numai după trei ani, că nu mai corespunde desvoltării rapide a editurii.

Şi iar am început să fac planuri de construcţie, mai ales că găsisem un loc bun şi ieftin în strada Popa Nan.

In timp ce umblam cu piciorul în vată, stabileam planul nouei clădiri şi studiam devizele antreprenorilor.

Acum nu mai era vorba de-o feliuță de casă, ca în Mătăsari, ci de o clădire impunătoare, ridicată dela început în proporții mari, cu încăperi largi și pentru ateliere, și pentru biurouri, și pentru depozit.

Acum voiam să fac cu adevărat un local măreț, în care să am toate posibilitățile de desvoltare.

Era a patra construcție pe care urma s'o ridic, dar aceasta trebuia să întreacă cu mult toate feliuțele din Mătăsari.

Cei care au avut ocazia să ridice construcții și să se certe cu antreprenorii și cu lucrătorii lor, știu câte necazuri au îndurat, și de câte ori nu și-au spus că nu vor mai ridica o casă nouă.

Până vezi o construcție terminată și locul eliberat de ultimul salahor și de ultima căruță de moloz, îți ies peri albi în cap.

Trecusem de trei ori prin aceste afurisite neplăceri, și totuși așteptam cu nerăbdare, aș putea spune cu înfrigurare, s'o iau de-a capo cu supărările. Le uitasem, ca prin farmec, pe cele dinainte, și eram pregătit acum să înfrunt orice, numai să văz cum se înalță, majestuoasă, casa cea nouă pe care, deocamdată, o aveam numai în imaginație sau o vedeam numai pe hârtie.

Tot ce făcusem înainte, și pentru care ani de-a-rândul mă entuziasmasem — fiindcă era propria mea creație — mi se părea o jucărie față de ceea ce voiam să fac acum.

Implineam 50 de ani.

La 1 Decembrie 1935 împlineam 50 de ani, şi voiam ca împlinirea acestei vârste de-o jumătate de veac s'o însemn printr'o faptă care să rămână multă vreme o mărturie a trecerii mele prin vieaţă.

Şi ce puteam face altceva mai temeinic decât o clădire solidă, care să dureze decenii, poate chiar secole ?

De obiceiu, în fiecare an serbam, în familie, data naşterii mele.

Negreşit, am serbat-o şi anul acesta tot în familie, având printre străini numai pe P. S. Arh. Irineu Mihălcescu-Craioveanu, împreună cu doamna şi d-şoara (azi doamna ing. Sburlan).

Singura deosebire ce am făcut-o anul acesta, e că am servit şi şampanie, cum nu mai făcusem până atunci. Iar la şampanie au vorbit : P. S. Arh. Mihălcescu, preotul Ioan Ionescu şi inginer I. Ionescu-Muscel.

După ce le-am mulţumit tutulor, am spus :

Cei ce mă cunosc ştiu că nu-mi plac cuvintele de prisos, fie din pricină că aşa e firea mea, fie din pricină că nu sunt deloc un bun vorbitor.

Acum, însă, cu voia d-voastră, mă simt obligat să spun câteva cuvinte.

Astăzi serbez împlinirea a 50 de ani de vieaţă. Fapt banal, s'ar putea spune. A împlini 50 de ani, nu e mare lucru. Alţii împlinesc 70, 80 sau 100 de ani. Ba unii trec şi de o sută.

Pentru mine, însă, 50 de ani de vieaţă e mult, fiind-

că vieaţa mea — cel puţin până în ultimii ani — a însemnat un lanţ continuu de privaţiuni şi de eforturi cu adevărat eroice. Dar toate aceste privaţiuni şi eforturi n'au fost zadarnice, căci ele au dus la triumful de azi, când, la cei 50 de ani împliniţi, pot spune că vieaţa mea n'a fost trăită fără scop.

Aş putea chiar spune că serbarea de acum nu este a celor 50 de ani împliniţi, ci a unei victorii dobândite în lupta mea cu asprimile vieţii.

Sunt un învingător, cel puţin pentru azi. Ce va fi mâine, se va vedea. Dar azi sunt un învingător. Nu un beneficiar al unui noroc orb, ci un învingător adevărat. Căci nu prin noroc am ajuns unde sunt, ci prin lupte de zi cu zi.

Când am rămas fără mamă la 4 ani şi fără tată la 14 ani, nu s'a putut spune c'am fost băiat cu noroc. Când, lipsit de sprijinul părintesc, a trebuit să părăsesc liceul şi să mă angajez ca ucenic la tipografie, să muncesc de dimineaţa până seara la atelier, iar noaptea, acasă la mine, să continui să învăţ carte, nu însemnează că m'a favorizat norocul. Când, din leafa mea de 30—40 lei lunar, plăteam 10 lei unui profesor ca să învăţ franceza (tot noaptea), şi când, mai târziu. după armată, am plecat la Paris ca să văz şi să învăţ lucruri noi (dar şi acolo continuând să lucrez ziua şi să învăţ noaptea), nu însemnează că eram un copil răsfăţat al norocului orb. Şi tot aşa cu tot ce am făcut în restul vieţii mele.

Am muncit fără preget, cu o ardoare din zi în zi crescândă. Nu m'am bizuit niciodată pe noroc, ci totdeauna am avut cultul muncii, al perseverenţii şi — trebue să spun măcar acum — al modestiei.

Oboseam muncind din greu, dar totdeauna mă simţeam fericit când vedeam că munca mea e spornică şi e folositoare.

Deşi am acum 50 de ani, nu pot să spun că am realizat tot ce-am dorit şi încă doresc cu adevărată pa-

siune. Sunt încă departe de-a ajunge la ţinta ce-o urmăresc.

Nu interesul pur material mă preocupă. Acesta a rămas pe planul ultim. Pe planul întâi stă dorinţa vie ce-o am de-a crea o mare întreprindere editorială, care în acelaş timp să însemne şi o mare victorie românească. De ce noi, Românii, să rămânem mai prejos ? De ce să nu dăm dovadă că şi noi putem fi buni creatori, atât pe terenul cultural, cât şi pe cel industrial şi comercial ?

Acesta e gândul care pe mine mă preocupă mai mult decât orice, şi el îmi dă imboldul atât de necesar ca să ajung la ţinta ce-o urmăresc.

Dacă, totuşi, nu voiu izbuti să fac mai mult decât am făcut până azi, eu sunt încă mulţumit de ceea ce am realizat. Copiii mei vor continua să facă ceea ce n'am mai putut face eu, mai ales că sarcina lor va fi mai uşoară decât a mea.

Iar dacă vor voi să se inspire din vieaţa oamenilor mari ai omenirii, ei trebue neapărat să cunoască mai întâi vieaţa tatălui lor şi să caute să-i urmeze pilda.

Şi să nu uite copiii mei că adevărata mulţumire în vieaţă o găseşti numai în muncă, în muncă înţeleaptă şi creatoare, care duce la adevărata cucerire a vieţii.

Iar fericirea, marea fericire a vieţii, să nu aştepte să le vină din altă parte, ci să şi-o găsească singuri în sufletul lor, în conştiinţa datoriei împlinite atât faţă de ei, cât şi faţă de lumea din jurul lor.

Carevasăzică, şi acum acelaş gând mă preocupă : *victoria românismului.* „De ce noi, Românii, să nu dăm dovadă că putem fi buni creatori, atât pe terenul cultural, cât şi pe cel industrial şi comercial ?“

Iar acest gând va rămâne pentru mine, tot-

deauna, ca o vie călăuză pentru toate acţiunile mele. Românism în gânduri, românism în fapte.

Cu sufletul astfel pregătit, aşteptam să înalţ noul local din strada Popa Nan. Şi în această aşteptare, priveam deseori la planurile ce le aveam totdeauna lângă mine, şi parcă nu mă săturam privindu-le. Ba le arătam şi tutulor prietenilor care veneau pe la mine, ca şi când aş fi avut în faţa mea un palat gata ridicat. Voiam ca toată lumea să se bucure împreună cu mine de ceea ce pregătesc pentru editura „Cugetarea“, pentru această întreprindere menită să devină o instituţie pusă în slujba românismului.

O călătorie în Germania.

La noua construcţie trebuiau maşini noui, care acum aveau unde să fie instalate. Pentru aceasta, am socotit nimerit să fac o vizită în Germania, chiar în toiul iernii, adică după ce am terminat cu sezonul şcolar şi înainte de a începe lucrările pentru noua clădire.

Necunoscând nici Germania, nici limba germană, această călătorie am făcut-o în urma propunerii şi însoţit fiind de d-l H. Fränkel, reprezentant al mai multor fabrici de maşini tipografice.

La 12 Febr. 1936 notez:

In ziua de 16 Ian. 1936 am părăsit Bucureştiul, pentru o călătorie de studii technice prin Germania, în

vederea procurării de maşini tipografice necesare noului atelier ce voiu construi în anul acesta.

In ziua de 17 am fost la Viena, unde am stat două zile şi jumătate, iar în dimineaţa zilei de 20 am descins în hotelul Astoria din Lipsca.

Aci am stat trei zile, în Dresda două, iar la Berlin patru zile.

In seara zilei de 30 Ianuarie am fost acasă.

Această călătorie mi-a folosit mult, fiindcă am vizitat fabrici mari, iar la Berlin am cunoscut de aproape marele stabiliment grafic *Ullstein,* de unde am luat câteva învăţăminte care îmi vor fi de mare folos în viitor, când voiu avea şi eu un mare stabiliment grafic şi editorial.

De când am revenit acasă şi până azi am fost ocupat aproape tot timpul cu lucrările editurii mele, care se îngrămădiseră şi care cereau să fie puse la punct.

Trebue să însemn aci că, în tot timpul acestei călătorii, am umblat cu piciorul stâng înfăşurat în vată, cum, de altfel, aşa l-am ţinut până în vară. A fost o măsură de precauţie necesară, căci îndată ce piciorul era desfăcut şi da de-o temperatură scăzută, începea să mă înjunghie în genunchi. Dar ferit şi încălzit, nu mă supăra deloc.

Astfel că am revenit acasă fără niciun fel de vătămare, ba chiar întărit trupeşte şi sufleteşte şi bine dispus. A fost şi un fel de recreaţie care mi-a folosit mult.

Un răspuns la o anchetă.

Că mă găseam atunci în bune dispoziţii sufleteşti, stă mărturie şi următoarea scrisoare,

glumeață, pe care am trimis-o d-lui Eugen Cialîc, la 14 Febr. 1936, și care a apărut, sub formă de articol, în *Pământul* cu data de 26 Febr. 1936 :

Iubite domnul Cialîc,

Ți-am primit scrisoarea din 10 cor., prin care îmi faci imputarea că încă n'am răspuns la ancheta pe care „Pămîntul" d-tale o face printre editori.

N'am răspuns, e drept. Și n'am răspuns, fiindcă secretarul meu mi-a făcut cunoscută dorința d-tale tocmai într'un moment de enervare. Căci să nu-ți închipui că noi, editorii, care stăm numai cu nasul printre manuscrise (cel puțin așa stau eu), suntem scutiți de enervări, pe care de foarte multe ori mie mi le provoacă tocmai aceste manuscrise. Crezi că-i o plăcere să citești mereu la manuscrise ? Și ce manuscrise ? ! Groaznice !

Adică, la dreptul vorbind, nu chiar acestea groaznicele sunt cele mai plictisitoare. Căci îndată ce-am făcut cunoștință cu ele, le și dau deoparte. Pun repede un „nu", și-am terminat.

Mai periculoase sunt cele care par să fie bune. Citești 20 de pagini, și ești mulțumit. Mai citești 20 de pagini, și speri să dai de ceva bun. Urmezi cu lectura, dar începi să iei seama că nu e ceea ce credeai. Indoiala te cuprinde. Dar vrei să fii bine convins, și citești, citești mereu. In acelaș timp asudezi și te enervezi. Iar în cele din urmă constați că ai pierdut douătrei zile pentru un manuscris cu care n'ai ce face. Și poate tocmai acel manuscris pentru care autorul era în stare să se arunce în foc că lucrarea lui e o adevărată capodoperă, ce va avea un succes nemaiauzit !

Dumneata când citești o carte, apărută gata, și care poartă pe ea emblema „Cugetarea", ești fericit. Dar eu de mulți ani nu mai știu ce este această fericire. Până

să nu fiu editor, citeam la cărţi până mă făceam burduf. Dar de când sunt editor, mă înebunesc citind la manuscrise despre care restul lumei n'are nici habar şi care nu văd niciodată lumina zilei. Aş putea spune, pe bună dreptate, că aceste manuscrise îmi fac un rău imens, torturându-mă fără încetare şi împiedecându-mă să citesc lucrările de seamă ce apar în limba română sau franceză.

Şi cum spun: când mi-a vorbit secretarul despre comunicarea d-tale telefonică, nu eram deloc în toane bune, şi ancheta a rămas uitată.

Apoi a urmat plecarea mea în Germania. Am vrut să evadez puţin şi să scap, măcar pentru două săptămâni, de tirania profesiunii mele, să scap de manuscrisele care nu se mai termină, să scap de simpaticii mei autori care cer avansuri pentru romane pe care le vor scri peste zece ani... A! stai! Să nu uit. Am avut neplăcuta inspiraţia de a voi să fiu serviabil, şi, ca orice editor ce se respectă, am dat şi eu avansuri. Ce vrei? Scriitorii au veşnică nevoie de bani, şi nu poţi să rămâi nepăsător la cererilor lor. Legături de afaceri... legături de prietenie... poţi să refuzi? Nu!... Dai, că n'ai încotro.

Dar nu acesta e răul. Căci dacă ai de unde, dai; iar dacă n'ai de unde, nu dai, şi pace.

Răul e altul. Cel căruia-i dai se duce de bate toba şi spune c'a luat dela tine, aşa, pe veresie, atât şi-atât. Şi-apoi, neiculiţă, te pomeneşti cu toţi cunoscuţii şi necunoscuţii că te vizitează şi-ţi spun pe şleau:

— Ia dă-mi şi mie, amicule, câteva zeci de mii de lei!

— Pentru ce? — îl întrebi.

— Pentru romanul pe care-l scriu!

— Scrie-l, şi după aceea vom vedea.

— Bine, dar altora le-ai dat avansuri fără să vezi măcar un rând scris. Şi nu la autori de talia mea. Mie de ce să nu-mi dai?

— N'am acum parale.

— Ce n'ai parale ? ! Lui Ionescu îi dai 50.000, lui Popescu 80.000, lui Vasilescu 120.000, ba am auzit că ai dat nu știu cui 200.000 de lei !...

— Cine ți-a spus, domnule, prăpăstiile astea ?

— Cum „cine“ ? Ăia cărora le dai bani !... Toată lumea știe !... De ce să nu-mi dai și mie ?!...

Le demonstrezi tuturor că faptele sunt denaturate, că ți-e imposibil să dai avansuri la discreție, dar degeaba. Rămân oamenii convinși că lor nu vrei să le dai fiindcă ai necaz pe ei.

De-aceea am simțit nevoia să evadez, — să nu mai aud de avansuri, — să nu mai aud pe contabil că-mi spune că d. Stănescu s'a dus la alt editor cu manuscrisul pentru care a luat dela mine un avans de 60.000 lei, — să nu mai aud de librarii care cer concordat, — să nu mai aud mașinile huruind, — să nu mai văd autori cu nicio carte apărută, dar cu figuri grave, aducându-mi manuscrisele cu care vor de-a-binelea să mă ucidă.

Și plecând de-acasă, am mai vrut ceva : să uit necazul că d. Cezar Petrescu nu-mi aduce mai repede romanul *1907*, iar d. G. M. Vlădescu că mă tot amână cu noul său roman *Gol*. Se apropie Săptămâna patimilor (pardon, a cărții) și catalogul meu rămâne tot *Gol* de *1907 !*

Și-am fugit, dragă domnule Cialîc. Am fugit cu viteză de 80 km. pe oră. Și m'am întors, cum ți-am spus, după 14 zile, pentru ca să reiau de-a capo aceeași poveste.

Să nu-ți închipui, însă, că nu-mi place funcția mea de editor. Oricât ar fi ea de supărătoare, îmi place la nebunie. Fără ea, aș fi un proectil aruncat în spațiu, fără scop și fără țintă.

In țară străină, departe de biuroul meu de lucru, mi-am dat numaidecât seama că toți aceia de care voiam să fug, formează însăși elementele vieții mele.

Mi-au redevenit deodată dragi și autorii care cer avansuri, și scriitorii începători care, încrezători în talentul lor, vin să-și depună manuscrisele pentru editare, și mașinile care huruie toată ziua, și toți, și toate.

Și m'am înhămat din nou la muncă, mai ales că o serie nouă de manuscrise mă așteptau răbdătoare.

Iar zilele au trecut una după alta, și pe dumneata, domnule Cialîc, te-am uitat cu totul. Când iată, m'ai atacat cu o scrisoare.

Când ți-am citit-o, am zis : Acum nu se mai poate ! Trebue să-i scriu !

Și ți-am scris. Dar, vai ! cu totul altceva decât ceea ce doreai dumneata.

Vroiai anchetă cu țifre, și eu îți spun nimicuri la care nu te-așteptai deloc.

Dar asta-i ! Mulțumește-te cu atât. Țifrăriile le lăsăm pentru altădată, când m'oi mai desmetici puțin din aiureala în care m'au vârît buclucașele astea de manuscrise ce stau și acum grămadă în fața mea.

Incep noua construcție.

Cu cât timpul trece, cu atât sporesc grijurile pentru noua clădire. Primăria mă întârzie cu acordarea autorizației, cu antreprenorii încă n'am fixat devizul, iar în Popa Nan trebue să încep dărâmarea unor clădiri vechi și să pregătesc terenul.

Dar pun totul la punct și sunt gata să pornesc la treabă.

Odată cu venirea primei zile de primăvară — 1 Martie 1936 — fac zilnic naveta între Mătăsari și Popa Nan, iar ziua de 1 Aprilie — ziua păcălelilor pentru alții — mi-a adus autorizația mult așteptată. Era și timpul. Incepusem săpă-

turile încă dela 16 Martie, dar antreprenorul le întrerupsese, temându-se să nu le facă zadarnic, din cauză că nu obţinusem încă autorizaţia.

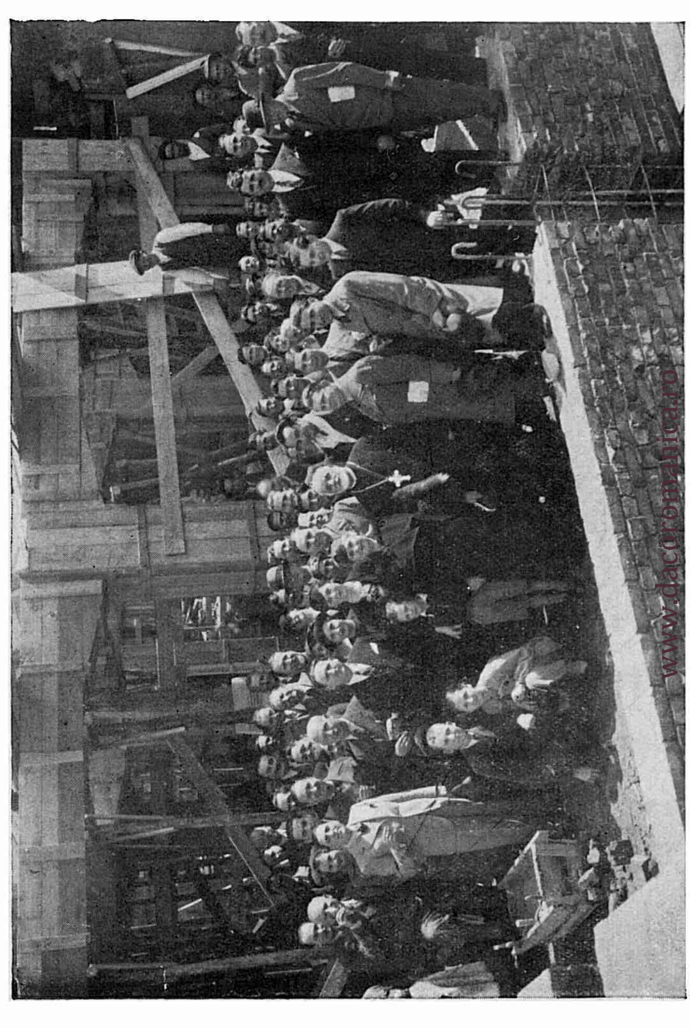
Având-o însă acum, am început spornic la muncă.

La 16 Aprilie am pus piatra fundamentală, în prezenţa familiei şi a câtorva domni autori şi prieteni mai apropiaţi, printre cari: D. R. Ioaniţescu (amicul Mitu), Al. Lascarov-Moldovanu cu doamna, G. M. Vlădescu, Pr. E. Bărbulescu cu doamna, N. Porsenna, Prof. Vasile Bădulescu, Dr. Voina, Dragoş Protopopescu, Ion Pas, Prof. Al. Ionescu, I. Rotaru, I. Dem. Demetrescu, T. C. Stan, N-lae Roşu, etc. De asemeni, au fost de faţă toţi funcţionarii şi lucrătorii Editurii „Cugetarea".

La 25 Aprilie 1936 notam:

Am voit ca solemnitatea punerii pietrei fundamentale la noul meu aşezământ editorial, să se facă într'un cerc cât mai restrâns. (Aş fi putut invita multă lume, şi ar fi venit cu bucurie. Unii scriitori chiar mi-au reproşat că nu i-am invitat). N'am trimis nicio notiţă asupra desfăşurării festivităţii la niciun ziar, şi totuş faptul a devenit foarte cunoscut. Evenimentul a fost transmis din gură în gură, şi toţi cei care mă cunosc şi care mă întâlnesc, mă felicită pentru noua lucrare începută.

E inutil, cred, să mai spun că supărările se ţineau lanţ. Dar construcţia se ridica. Şi pe mă-

Asistenţii la solemnitatea punerii pietrei fundamentale.

Actualul sediu al Editurii „Cugetarea"

sură ce se ridica, sufletul meu se umplea şi el de bucurie.

De altfel, aveam nevoie de acest reconfortant sufletesc, cu care să pot duce la bun capăt greaua sarcină la care mă înjugasem.

Căci, în timp ce în Popa Nan mă certam cu zidarii şi cu betonarii, dincolo, în Mătăsari, conduceam, ca şi mai înainte, multiplele treburi ale editurii. Şi în timp ce zidurile se ridicau, editura se înălţa şi ea. Prestigiul ei sporea zi cu zi, iar autorii literari şi şcolari veneau la mine cu plăcere şi cu încredere. Erau convinşi că vin la o firmă serioasă şi — fapt mai important — că vin la o editură pur românească.

Construcţia care se ridica nu însemna numai cărămizi care se suprapun unele peste altele, ci însemna şi o manifestare românească, care constituia o mândrie nu numai pentru mine, ci şi pentru toţi cei ce simţeau la fel cu mine.

Iar această manifestare, alături de alte manifestări ale multor altor Români, constituia o dovadă că Românii nu mai pot suferi insulta de a fi aşezaţi mereu în coada celorlalte naţiuni, şi un îndemn pentru cei care ţin în mâinile lor destinele neamului nostru să pună cât mai repede pe Români în drepturile lor legitime, în ţara lor şi pe pământul lor.

Gândul acesta de ridicare a românismului — ridicare pe care n'o propovăduesc altora, ci o aplic prin mine însumi — mă întăreşte ca să pot duce tot greul care apasă asupra mea.

O imagine a acestui greu o găsesc şi într'o însemnare din 24 August 1936, în care spun :

Orele 4 dimineaţa. — Scriu foarte rar în acest caiet. S'ar putea spune : neglijenţă. Sau : nimic important de scris ; lipsă de activitate. Şi totuşi acum activez mai mult ca oricând. Sunt în plin sezon şcolar, vreau să spun în plină fierbere de imprimare a cărţilor şcolare... Luptă cu librarii pentru facerea de comenzi şi obţinerea dela ei a unor avansuri, şi luptă la mine în biurou cu grăbirea expediţiilor, cu trimeterea circulărilor, cu aranjarea cărţilor pentru a fi transportate în Popa Nan.

La clădirea nouă, altă luptă şi mai grozavă, mai ales că acum s'a început la facerea faţadei. Luptă cu antreprenorul principal, luptă cu tâmplarul să nu mă întârzie, luptă cu fierarii, cu scărarii, cu faianţarii... cu toţi.

Şi : nu trebue să neglijez nici pregătirea noului sezon literar. Aci altă luptă cu autorii care nu-şi aduc lucrările la timp, dar care vin să ceară avansuri; luptă cu traducătorii.

Iată dar atâtea lucruri de făcut nu zilnic, ci oră cu oră, care îmi ocupă tot timpul zilei şi despre care ar trebui să scriu în fiecare zi pagini întregi.

Când se apropie orele 8 seara, răsuflu uşurat că însfârşit devin stăpân pe mine. Deşi în fiecare seară sunt plin de faptele zilei, nu-mi vine deloc să iau tocul şi să scriu. Sunt pur şi simplu plictisit.

Ziua nici nu mai pot citi un manuscris. Numai noaptea, de pe la două sau trei, până la patru sau cinci, fac lectură de manuscrise...

In ultimele săptămâni am citit două lucrări ale d-lui A. P. (respinse), jumătate din romanul D... al d-lui T., roman care nu m'a mulţumit (mi-a fost adus alaltăieri, refăcut) ; lucrarea minunată : *L'Homme, cet inconnu,*

de Dr. Alexis Carrel; traducerea *După moarte* de Léon Denis.

Grija cea mai mare a mea, acum, e să ies la timp cu cărţile şcolare şi să termin cu bine noul palat.

Inaugurarea noului local.

Insfârşit, a sosit şi ziua fericită când m'am mutat defintiv în noul local. Aceasta a fost la 12 Noembrie 1936.

La 29 Noembrie a avut loc inaugurarea, la care au asistat mulţi scriitori şi prieteni.

După oficierea serviciului religios, s'au ţinut următoarele cuvântări:

D-l *Ion Ghiaţă:*

Felicit călduros pe d-l Georgescu-Delafras pentru izbânda de a fi pus — singur — aşezământul de cultură „Cugetarea" pe temelia sănătoasă care-i asigură o desvoltare nestingherită de nimic şi de nimeni în viitor. Dumneata, d-le Georgescu, eşti pilda vie de ceea ce pot face capacitatea şi stăruinţa, secondată de prevedere. Dumneata eşti omul care a făcut totul prin propriile-i puteri, fără acel concurs care mai mult obligă decât foloseşte. Simt o mare bucurie că pot găsi această pildă vie printre Români.

D-l prof. *Const. G. Bradeţeanu:*

Simt o mare bucurie de a vedea înălţându-se o falnică instituţiune de cultură românească. Dv., d-le Georgescu, ca făuritor al acestui aşezământ, ştim că aţi avut de luptat cu imense greutăţi, dar vedem că aţi izbutit a le învinge pe toate prin propriile dv. puteri. Realizările dv. mai constituesc o mândrie pentru noi şi ca Români. Să ne iasă din minte ideea că Românilor le-ar lipsi aptitudinile necesare marilor în-

făptuiri industriale şi comerciale. Pilda dv. să ne fie lecţie edificatoare.

D-l *N. Porsenna,* în numele d-sale şi al d-lui *D. R. Ioaniţescu,* împiedecat de împrejurări să vină în persoană :

In ţara noastră îmbelşugată de valori ale inteligenţii şi ale sensibilităţii, dar prea lipsită de oameni de voinţă şi de energie, d-l Georgescu-Delafras reprezintă o fericită excepţie de tenacitate şi perseverenţă românească. Aceasta dovedeşte că virtuţile energetice ale rasei noastre nu sunt dispărute, ci numai adormite. Ele continuă să existe în stare latentă, gata însă să se trezească sub bagheta magică a unui vrăjitor, care ştie să însufleţească forţele naţiunii.

D-l Georgescu-Delafras este un asemenea animator. D-sa a creat singur o vastă întreprindere românească, pe care o conduce numai cu personal românesc. In acest val de deşteptare naţională care mişcă astăzi ţara, d-l Georgescu face în felul acesta naţionalism activ, adevărată operă de creaţie românească, menită să stârnească o emulaţie generală.

D-l *Cezar Petrescu* (atunci Secretar general la Ministerul Cultelor şi Artelor) :

Am ţinut să particip la această solemnitate, alături de atâţi reprezentanţi de seamă ai scrisului românesc, pentru a aduce meritate laude iniţiativei particulare, în general, şi d-lui Georgescu-Delafras, în particular. Iniţiativa particulară poate face adevărate minuni, iar reprezentanţilor ei străluciţi, printre care să-mi daţi voie să aşez pe un prim plan pe d-l Georgescu-Delafras, le revine rolul de a determina îndrumări sănătoase în cultura noastră generală.

D-l *N. Ionniţiu :*

Atât din partea Soc. An. „Cartea Românească". cât şi din partea „Asociaţiei Editorilor Români", am venit

să mă bucur, alături de dv. cei de faţă, de realizările demne de cea mai înaltă laudă, înfăptuite de d-l Georgescu-Delafras. O spun aceasta cu consideraţia sporită a celui ce cunoaşte punctul modest dela care a pornit d-l Georgescu-Delafras. Iţi urez, d-le Georgescu, ca prin munca d-tale fără preget, călăuzită de unanim recunoscuta competinţă, să ajungi la desăvârşita îndeplinire a tuturor năzuinţelor.

D-l *D. Constantinescu*, din partea Asociaţiei librarilor din România:

Prin instituţia creată de d-sa, d-l Georgescu-Delafras aduce însemnate servicii culturii româneşti. Fac cele mai însufleţite urări ca, în cât mai scurtă vreme, Editura „Cugetarea" să simtă nevoia unui local şi mai vast decât această clădire falnică a cărei inaugurare se face astăzi. Urarea mea este urarea tuturor librarilor din întreaga ţară.

D-l *Al. Lascarov-Moldovanu,* prin scrisoare:

Nici nu-ţi închipui cât de rău îmi pare că nu pot fi şi eu de faţă la frumoasa sărbătoare, la care m'ai poftit cu atâta prietenie.

La ceasul acela eu voi fi într'un sat din Brăila, unde, încă mai de mult, am organizat o mare serbare culturală, dela care este cu neputinţă să lipsesc.

In schimb, trimet spre d-ta reprezentanţi cu depline puteri: pe soţia şi copiii mei. Ei îţi vor strânge mâna în locul meu, urându-ţi toate cele bune.

Ca şi atunci când ai pus cea dintâi cărămidă la edificiul care, iată, s'a înălţat falnic şi solid, — îţi mărturisesc şi acum, prin bun graiu de prietenie, că el înfăţişează o măreaţă şi cuvenită răsplată a unui şir întreg de ani de muncă stăruitoare şi de perseverenţă luminată. Multe vei fi îndurat, — multe vei fi avut de iertat, — multe nu-ţi vor fi izbutit, — multe vor fi fost şoaptele nerăbdării, — multe vor fi fost înteţirile

zavistiei şi-ale bârfirii, — dar, vasăzică, d-ta pe toate le-ai prefăcut în necontenită energie creatoare, — întocmai ca şi pionerul care, cu cât întâmpină mai mare împotrivire, cu atât mai mult îşi căleşte răbdarea, — mulţumind asprimilor, pentrucă numai datorită lor, au venit cele bune şi răsplătitoare. *„La cele mari, prin cele grele!“* — cum spune o veche vorbă, frumoasă — şi dreaptă.

Iată acum un mare popas în drumul d-tale!

De sigur că, privind în urmă, sufletul ţi-se umple de mulţumire, — iar privind înainte, el se poate umbri de-o îngrijorare. *„Celui ce are, i se va mai da“* în înţelesul că în spinarea celui vrednic mereu se adaogă noui poveri, — este vorba din Cartea noastră sfântă, care ţi-se potriveşte, în clipa de faţă.

Dar, mult iubite domnule Georgescu, privind acest viitor, umbra din suflet se risipeşte, — fiindcă el — viitorul — îşi are asigurarea în trăinicia trecutului. El se ţese firesc şi solid, dintr'un trecut atât de temeinic.

Dar mai sunt şi alte garanţii de izbândă...

Una din acestea, îngăduie-ne s'o dăm noi, prietenii d-tale.

Şi până acum, dar încă mai mult pe viitor, — noi prietenii d-tale, punem la mijloc, întru chezăşia izbânzii, însăşi miraculoasa putere a prieteniei. Vom sta în jurul d-tale cu o căldură prietenească mereu crescută, pentru a goni cu ea îngheţul răutăţii omeneşti, care s'ar arăta, ameninţător... Vom căuta să punem în linie de bătaie toate minunatele arme ale prieteniei, pentru ca izbânda să fie atinsă...

Avem datoria, domnule Georgescu, de a sta de strajă în preajma unei opere care, în cultura românească, înseamnă o fericită şi fecundă etapă a tiparului românesc.

Te rugăm, aşa dar, a te bizui şi pe prietenii d-tale.

Dar la această prea-frumoasă lucrare, mai văd şi mănunchiul de cinstiţi şi harnici colaboratori ai d-tale,

ai meseriei acesteia, nobilă între nobile. Sunt acei cu care, ceas de ceas, te afli în neobosită luptă. Şi, la rândul lor, ei vor fi ostaşi vajnici întru atingerea aceleiaşi izbânzi. In această zi, bucuria lor trebue să fie deplină...

Să trăeşti, domnule Georgescu, dimpreună cu toţi care te înconjoară, — şi an de an, prosperitatea şi voia bună să tot sporească în „casa lucrului" d-tale, spre deplina mulţumire a tuturor...

Iţi strânge mâna cu o prietenie, care — Domnul ajutând — va dura, bună şi tare, cât vor ţine şi vieţile noastre...

A urmat apoi răspunsul meu:

Doamnelor,

Domnilor,

Am ţinut ca inaugurarea acestui nou local al Editurii „Cugetarea" să fie o sărbătoare nu numai pentru editor, ci şi pentru scrisul şi cugetul românesc. Căci triumful de aci nu este numai al meu, ci şi al autorilor ce-au scris lucrările pe care le-am editat şi răspândit în public, şi care mi-au dat o nepreţuită mână de ajutor să ajung la desvoltarea de azi.

Am acum la îndemână un local nu aşa cum îl visez eu, dar în orice caz mult mai încăpător decât cel de până acum. El va fi pentru mine, sper, un mijloc puternic de a păşi mai sigur spre ţinta ce-o urmăresc, iar pentru domnii autori doresc să fie o casă pe care s'o considere ca pe-un fel de patrimoniu al d-lor.

Un editor, oricât ar fi el de priceput şi activ, n'ar putea însemna mare lucru dacă nu s'ar bucura şi de concursul d-lor scriitori. Or, eu trebue să recunosc că m'am bucurat larg de acest concurs.

De aceea mă simt obligat să aduc aci viile mele mulţumiri tuturor d-lor autori care au venit să mă ia de colaborator pentru răspândirea scrisului d-lor.

Aceleaşi mulţumiri le adresez d-lor librari, care mi-au dat preţiosul d-lor concurs pentru vânzarea acestor cărţi. Şi nu pot uita să aduc mulţumiri şi colaboratorilor mei din biurouri şi ateliere, care m'au secondat în activitatea mea de zi cu zi.

De asemeni mulţumesc din suflet tuturor celor prezenţi, care au ţinut să participe cu dragoste la această inaugurare, precum şi presei, care cu multă bunăvoinţă, aduce la cunoştinţa publicului apariţia ediţiilor mele.

Domnilor,

Laudele ce mi-au fost adresate, sunt nu numai o recunoaştere — exagerată, e drept — a slabelor mele merite, dar mai sunt şi o mărturisire, involuntară, a stării îngrijorătoare în care se găsesc manifestările româneşti. Nu ne iubim destul ţara, nu ne iubim destul poporul, nu ne iubim destul pe noi înşine, pentru a creea o conştiinţă românească, un suflet românesc, o mândrie românească.

De aci, nevoia de a scoate în evidenţă progresele unei întreprinderi româneşti, progrese realizate, e drept, cu o muncă încordată de zi cu zi, dar care, în alte împrejurări, ar părea cu totul fireşti.

S'a spus despre mine că n'aş fi român. Nu consider că ar fi o scădere, pentru cineva, să fie de cutare sau cutare naţionalitate, dar mie nu doresc deloc să mi se spună că aş fi altceva decât ceea ce sunt. Sunt român, vreau să fiu român şi mă simt mândru că sunt român. Şi ca să fiu şi mai complet, voiu spune că am ajuns la realizările de azi împins şi de dorinţa de a face o mare întreprindere românească, mai ales că e vorba de-o întreprindere culturală, cum este editura de cărţi literare, şcolare, ştiinţifice.

După mine, întreprinderile de editură, din orice ţară n'ar putea fi creiate şi conduse decât de oameni care

se contopesc în totul cu aspiraţiunile şi sufletul poporului în mijlocul căruia trăesc.

In ce mă priveşte, nu m'aş mai putea comporta altfel astăzi, în îndeplinirea profesiunii mele de editor, decât ca un adevărat român. O spun aşa cum trebue s'o spunem toţi cei ce simţim româneşte. Şi nici n'am putea spune altfel, afară de cazul când am vrea să fim laşi. Căci în împrejurările de azi ar fi o laşitate să n'avem curajul să ne afirmăm sus şi tare, ca Români.

Laşitatea cetăţenească degradează pe om şi nu foloseşte cu nimic umanităţii ; mândria cetăţenească ridică pe om şi contribue mult la progresul umanităţii.

Profesia de editor reprezintă astăzi o adevărată chemare. Ea trebue să fie nu numai o tarabă comercială, ci şi un puternic instrument de educare a poporului.

Avem nevoie de oameni solizi, avem nevoie de caractere, avem nevoie de conştiinţă românească, de mândrie românească. Pentru aceasta, trebue să punem la îndemâna tinerelor vlăstare cărţile de care au nevoie.

Autori şi editori trebue să conlucreze, strâns uniţi în acelaş bun gând, pentru a da poporului nostru cultura sănătoasă de care are nevoie ca să poată păşi cu demnitate alături de celelalte popoare civilizate.

Cu acest gând, urez cea mai deplină prosperitate literelor româneşti şi doresc multă sănătate scriitorilor şi autorilor români precum şi tuturor celor aci prezenţi.

CUVÂNTUL PRESEI :

D-l P. Georgescu-Delafras a sărbătorit ieri o izbândă personală şi o izbândă a comerţului românesc de editură. A inaugurat, în prezenţa a numeroşi scriitori, noul palat al Editurii „Cugetarea".

A fost un prilej frumos pentru a se vorbi despre carte, scriitor şi editor...

D-l Georgescu-Delafras era, firește, fericit. Chiar dacă, așa cum spunea, palatul inaugurat nu-i satisface decât în infimă măsură visurile d-sale...

Porunca Vremii

Duminecă dimineața s'a inaugurat clădirea pe care d-l P. C. Georgescu-Delafras a construit-o în str. Popa Nan.

Opera de adevărată cultură ce se face la „Cugetarea" și pe care o cunosc toți cei care urmăresc activitatea acestei instituții, se poate acum desvolta fără nicio stingherire.

Universul

Serbarea inaugurării localului evidențiază noul suflu de vieață românească ce-a pătruns în comerțul țării. E vorba de editura „Cugetarea", condusă de d-l Georgescu-Delafras, care, începând modest acum șaseprezece ani, a ajuns prin munca cinstită a fondatorului, să fie una din cele mai importante instituții editoriale din țara noastră. Noul local care s'a inaugurat, ca și mulțimea cărților excelente ce au apărut în această editură, dovedesc aceasta...

Viitorul

...Amintesc aci lupta dârză a editurii „Cugetarea" condusă cu un curaj și o pricepere deosebită de d-l P. C. Georgescu-Delafras, care tipărește mai ales cărțile scriitorilor români grupați în jurul crezului naționalist. E o presimțire și o pregătire a spiritualității viitoare a statului nostru, în această acțiune îndrăzneață. In tiparnițele „Cugetării" au apărut cărțile de doctrină naționalistă a d-lor Nichifor Crainic, Pompiliu Nicolau și Emil Cioran.

Sfarmă-Piatră

E o ascensiune ce merită a fi lăudată fără rezerve. De altfel la inaugurarea noului local din Popa Nan, s'au rostit cuvinte autorizate asupra calităţilor de marcă ale d-lui Georgescu-Delafras.

Societatea de mâine

Aşezământul temeinic al d-lui Georgescu-Delafras, el însuşi un mare român, are semnificaţia pătrunderii peste dificultăţile inerente, a sufletului naţional, care tinde să creeze unitatea de „cugetare" naţională şi să cimenteze spiritul de solidaritate etnică.

Da şi Nu

Printre puţinele edituri româneşti care au adus contribuţii salutare literaturii noastre, este şi editura „Cugetarea"... Meritul cel mare şi integral îi revine d-lui Delafras, căci editura „Cugetarea", instituţie de cultură românească, nu este o societate anonimă, ci rodul muncii şi sârguinţii unui om care s'a dedicat cărţii....

Mişcarea

INTĂRINDU-NE PE NOI, SĂ INTĂRIM NEAMUL ROMÂNESC

Să facem fabrici!

La inaugurarea noului local, în ateliere nu erau decât maşinile pe care le aveam în Mătăsari, adică foarte puţine la număr. (In plus era o singură maşină de tăiat, pe care o adusesem de pe vară şi care a aşteptat în atelier şi pe celelalte maşini).

Dacă în Mătăsari micile încăperi erau ticsite de ceea ce exista acolo, aici atelierele spaţioase păreau pustii şi parcă îmi făcea rău văzându-le astfel. Ele cereau să fie neapărat umplute. Două maşini, noui, de tipărit, trebuiau să sosească în curând, iar alta urma să fie comandată mai târziu, în afară de alte maşini la legătorie şi literă la zeţărie.

In vederea înzestrării nouilor mele ateliere, făcusem o călătorie în Germania (Lipsca, Dresda, Berlin), şi despre care am scris mai sus.

O a doua călătorie am făcut-o în Februarie-Martie 1937.

Mă atrăgea acolo nu numai târgul de mostre

dela Lipsca, unde vin industriaşi şi comercianţi din toate ţările lumii, ci mă mai atrăgea întreaga naţiune germană, pe care voiam s'o mai văd în activitatea ei de zi cu zi.

Germanul e un om muncitor şi ordonat, şi, mai presus decât orice, mândru că e german. Ordinea lui se vede în totul şi pretutindeni : în tren, pe stradă, în localuri.

Oraşele germane au străzile largi şi curate, cu casele frumoase şi simetrice, păstrând acelaş aspect urbanistic până la periferie.

N'am văzut pe străzi, în oraşele germane, un singur cerşetor, sau măcar un singur om prost îmbrăcat, în zdrenţe sau desculţ.

Şi de asemeni, n'am văzut niciun cal slăbănog, cu răni pe corp sau cu ochi scoşi, ci numai animale frumoase, mari, robuste.

La 28 Februarie — 1 Martie 1937, notam în carnetul meu, pe care l-am luat cu mine la Lipsca :

Plimbându-mă ieri prin Lipsca, mi-am dat din nou seama cât de înaintaţi sunt Germanii şi cât de înapoiaţi suntem noi, Românii. Nu fac Românilor nicio vină din aceasta, căci ei n'au trecutul de sute de ani de civilizaţie, pe care îl au Germanii în spatele lor...

La noi avem de creiat pe toate tărâmurile : industrial, comercial, intelectual, şi mai cu seamă sufletesc.

Fără îndoială, cu timpul toate se vor face. Dar trebuesc multe iniţiative luate, multă energie consumată. Şi toate acestea mai mult în direcţii practice, de folos imediat.

A face un roman, bunăoară, însemnează ceva, dar nu prea mult. Căci romane se scriu cu grămada, şi

bune şi rele, astfel încât nu ştii dacă într'adevăr au sau nu vreun folos real şi imediat. Dar a face o fabrică, e o acţiune de folos real şi imediat, pentru ţară.

Intr'o fabrică, se crează, se întrebuinţează braţe de muncă, se formează specialişti, se aduce spor economiei naţionale.

O fabrică e o creaţie adevărată, iar creatorul ei merită toată consideraţia...

Venind în Germania, găsesc o mare consolare şi o mare încurajare să merg dârz pe drumul pe care am pornit încă de acum 16 ani : pe acela al creaţiei adevărate. Am regretat de foarte multe ori, şi regret şi acum, că n'am avut răgazul să mă dedic scrisului, dar nici un moment n'am neglijat opera creaţiei reale, vizibile, de folos imediat, pe care am socotit-o mai urgentă.

In ce constă puterea Germaniei.

Când gândeam astfel, cu o oarecare doză de exagerare, să nu se uite că mă găseam pe pământul Germaniei, şi mai ales în Lipsca, oraşul reprezentativ al technicei germane.

Eram nespus de impresionat de tot ce vedeam în jurul meu : fabrici multe şi impunătoare, maşini perfecţionate şi producătoare de mari bogăţii, specialişti fără număr, care asigurau buna funcţionare şi bunul randament al acestor fabrici şi acestor maşini.

Iar peste tot, numai Germani, Germani adevăraţi, în sânge şi în suflet, care lucrează de zor la prosperitatea naţiunii lor. Numai aflându-te printre ei, îţi dai cu adevărat seama de puterea Germaniei, care va rămâne totdeauna o mare forţă, oricare ar fi capriciile momentane

ale împrejurărilor. Numai fiind acolo, în puzderia de fabrici și de mașini care împânzesc tot locul, constați că, fără să aibe grânele și petrolul nostru, Germania este, totuși, o țară bogată prin bogatele ei construcții de mașini și produse industriale, care merg în toată lumea.

Fără să vezi, ca la noi, ianurile întinse de grâu, care formează faima României, și fără să existe un belșug de alimente, ca la noi, constați totuși că locuitorii germani, din toate straturile, se hrănesc foarte bine. Și sunt bine instalați, bine îmbrăcați, robuști la trup. Aceasta din cauză că marea lor industrie le procură tot ce le trebue : venituri mari și hrană îndestulătoare adusă din alte țări.

Puzderia de fabrici însemnează puzderie de miliarde care circulă, care dau de lucru la toată lumea, care dau tuturora posibilitățile unui bun traiu și care asigură Statului venituri mari, cu care poate să realizeze opere gigantice.

Și mai presus decât orice, însemnează : marea forță a Germaniei.

Cu aceste gânduri am scris, așa dar : *A face o fabrică este o acțiune mai de folos, pentru țară, decât a face un roman.*

Și avem nevoie, Doamne, de atâtea fabrici, cu capital, creier și brațe românești, care să ne asigure tot ce ne trebue : ocupație pentru plusul de brațe care fatalmente va veni prin mărirea populației, sporire de produse industriale și

tranzacţii comerciale, sporire de export sau de consum intern, sporire de venituri pentru stat, independenţă economică, fortificare înlăuntrul ţării prin mijloace proprii, etc.

Toate acestea trebue să le simţim intens, prin toate fibrele organismului nostru, pentru ca să înţelegem ce mare rol joacă o fabrică, zece, o sută, o mie, zece mii, o sută de mii de fabrici.

Toţi Românii care au bani şi simt cu adevărat româneşte, au datoria să vină cu contribuţia lor, şi bănească, şi spirituală, la crearea de mari întreprinderi româneşti, care să asigure Românilor nu numai tăria şi independenţa lor economică, dar şi prestigiul de mare naţiune la care are tot dreptul.

Printre marii creatori ai nouei Românii, ai României întreprinzătoare şi producătoare de mari bogăţii, vor trebui puşi la loc de cinste toţi Românii care vor ridica miile de fabrici pe întreg cuprinsul ţării unificate şi întărite, care îşi va spune cu drept cuvânt : *România Românilor*.

Căci România va fi cu adevărat a Românilor când nu numai pământul va fi răscolit de braţe româneşti, dar şi capitalul circulator şi creator va aparţine Românilor.

Ar trebui ca toţi cei care fac călătorii prin străinătate, să se ducă neapărat şi prin centrele industriale germane, ca să înţeleagă de ce Germania e o ţară puternică, dar în acelaş timp să mai înţeleagă de ce şi noi, Românii, avem dato-

ria să ne străduim să devenim, noi înşine, mari industriaşi şi mari comercianţi.

Când, cu un an înainte (în 1936), am vizitat marele stabiliment grafic Ullstein, din Berlin, am rămas înmărmurit nu numai de marile progrese realizate acolo în arta tiparului, dar mai cu seamă de impunătoarele proporţii ale întreprinderii. Şi mi-am spus : aşa aş dori să am şi eu o instituţie grafică, în România !

Aceasta, de sigur, nu se va putea îndeplini în scurta vieaţă ce mi-a mai rămas de trăit, dar dorinţa mea de a fi un creator a sporit şi mai mult şi mi-am făcut lozinca: să fac cât voiu putea mai mult, cât omeneşte îmi va fi posibil şi cât împrejurările nu mă vor împiedeca dela aceasta.

Noi murim, dar întreprinderile noastre vor trăi.

Pentru mine, acum, nu mai există altă ţintă precisă în vieaţă decât aceea de a-mi mări cât mai mult întreprinderea. Şi mărturisesc că, dacă s'ar mai putea, aş face şi altă întreprindere industrială. Aceasta nu pentru dragul îmbogăţirii mele personale, ci pentru dragul îmbogăţirii neamului românesc.

Căci întreprinderea mea, ca şi întreprinderile tuturor Românilor, nu sunt definitiv ale noastre, ci ale naţiunii întregi. Cât timp suntem în vieaţă şi activăm pentru prosperitatea lor, nu facem altceva decât un simplu oficiu de

creatori şi administratori temporari ai avuţiei naţionale.

Noi murim, dar întreprinderile noastre continuă să trăiască după noi, asigurând mai departe bunăstarea a mii şi sute de mii de oameni şi continuând să fie pentru naţiune un sprijin şi o tărie.

Numai cu acest sentiment voiu continua să activez pentru întărirea neamului nostru, atâta timp cât forţele îmi vor permite şi cât timp mă voiu simţi încă folositor.

Tot cu acest sentiment am retipărit lucrarea mea *Tari şi Slabi*, scrisă cu 24 de ani înainte, dar care dovedeşte cu prisosinţă care au fost ideile mele călăuzitoare în vieaţă. E o carte care, deşi a fost scrisă pentru muncitori, poate fi citită cu folos de orice tânăr care ţine să-şi netezească şi să-şi limpezească, cât mai mult cu putinţă, drumul ce are de parcurs în vieaţă.

In prefaţa ce am pus-o la această ultimă ediţie, scriam (în Decembrie 1937) :

...In primul rând, trebue să creem o mândrie românească, şi cu această mândrie să facem din neamul românesc un popor pe care toată lumea să-l respecte.

In al doilea rând, trebue să facm aşa ca România să devină cu adevărat a Românilor. Fiecare Român în parte să-şi dorească şi să-şi realizeze ridicarea sa proprie, iar cu toţii împreună să luptăm pentru înălţarea şi întărirea neamului românesc...

E timpul să dovedim nu numai că putem fi tari, dar şi că ştim să ne conducem politiceşte şi să ne

stăpânim economicește, noi înșine, buna și frumoasa noastră țară...

Să ne dăm silința ca, prin fapte, să crem o Românie nouă, o Românie mândră și puternică, o Românie în care nimeni să nu vază o țară bună de cucerit sau de colonizat.

România aceasta, însă, o vom realiza numai dacă fiecare va începe prin a se realiza pe sine însuși : un cetățean muncitor, stăruitor, ordonat, cumpătat, drept, inventiv, creator, energic, mândru. Mai ales mândru că e Român...

...Țara noastră nu poate fi tare decât dacă marile ei întreprinderi comerciale și industriale sunt în mâini de adevărați Români.

Și acum, la muncă !

Am spus mai sus : *Să facem fabrici !* Le socotesc pe acestea de-o grabnică și imperioasă necesitate pentru îmbogățirea și întărirea neamului nostru. (Cred că voiu reveni, mai amplu, asupra acestei chestiuni, într'o altă lucrare).

Dar fabricile nu însemnează totul, căci nu fiecare dintre noi va face o fabrică. Insă cu toții avem datoria să ne așezăm serios la muncă, sub orice formă ar fi ea îndeplinită. Nu înțeleg o muncă peste puteri, dezordonată și disperată, care să ne distrugă, ci o muncă ordonată, creatoare și întăritoare.

Munca ordonată este însăși baza existenții noastre. Ea însemnează echilibru în mușchii și în creerul nostru, însemnează sănătate trupească și sufletească, însemnează mulțumire și mândrie.

Oriunde ne-am alege locul nostru de activitate în vieaţă : în industrie, în comerţ, în agricultură, în profesiuni libere, în armată, în politică, în artă, etc., trebue să muncim cu stăruinţă, pentru înălţarea noastră, pentru consolidarea familiei noastre, pentru întărirea neamului nostru. Iar această muncă să fie nu numai o obligaţie, ci s'o depunem cu voe bună, pentru ca ea să ne aducă bucurie şi fericire.

Căci, într'adevăr, nu cred să existe fericire mai mare decât aceea pe care o simţim după ce am văzut că am muncit cu folos, şi pentru noi, şi pentru cei din jurul nostru.

UN ULTIM CUVÂNT

Faptele cuprinse în această carte corespund cu începutul anului 1937, îndată după instalarea întreprinderii mele în noul local din str. Popa Nan.

Mai departe n'am voit să merg, atât pentru a nu face o lucrare prea obositoare, cât şi pentru a nu vorbi despre lucruri prea recente. Va veni şi acestora rândul, poate, cu alt prilej.

Cititorii care au avut răbdarea să mă urmărească până aci şi care, prin aceasta, mi-au devenit prieteni, au înţeles, desigur, că scopul acestei cărţi n'a fost, cum s'ar fi putut crede la început, de a arăta cum am reuşit să mă fac milionar.

Milionari se fac mulţi, fără să însemne prin aceasta că au obţinut un titlu de glorie. Eu, mai cu seamă, m'aş simţi pur şi simplu ruşinat să mi se spună că m'am trudit şi încă mă trudesc numai cu scopul de a strânge milioane. Şi nu pentru un asemenea merit mi-aş fi pierdut timpul să scriu o carte.

Cartea aceasta o tipăream chiar dacă aş fi

strâns un capital de zece ori mai mic decât cel strâns până azi. Aci nu e vorba de bani propriu zis, ci numai de mijloacele întrebuințate de mine pentru a cuceri vieața și pentru a fi folositor neamului meu, în măsura umilului rol ce am jucat.

Și s'a văzut, desigur, că, pentru a ajunge la rezultatele la care am ajuns eu, se cer mari sforțări, dar și bucuria este mare când sforțările acestea duc la izbândă.

Adevărata cucerire a vieții, în înțelesul acestei cărți, nu este, dar, a banului, ci a izbânzii în creație, prin sforțări de zi cu zi, și a ridicării noastre pe o treaptă superioară, de unde putem privi înapoi cu mândrie și unde ne putem simți fericiți că n'am trecut zadarnic prin vieață.

Și, natural, cartea aceasta mai însemnează și un îndemn pentru tineretul român, să-și închine vieața ridicării și întăririi neamului românesc.

SUMAR:

	Pag.
CUVÂNT INAINTE	11
CUM AM AJUNS LA SITUAŢIA DE AZI.	
Nedumeriri	13
Trebue spus adevărul	15
Nu norocul m'a ridicat	16
Muncă	17
Economie	18
Prudenţă	18
Perseverenţă	19
Punctualitate	19
Respectarea cuvântului dat	20
Privaţiune	21
Tăcere	22
Cumpătare	23
Plăcerile mele	24
Am fost mândru	25
Dar am avut şi-o ambiţiune	26
Un ideal nerealizat	27
COPILĂRIA.	
Moare mama	31
Tata vine acasă, bătrân şi sărac	34
La Liceul Mihai Viteazul	35
INTRAREA IN VIEAŢĂ.	
Ucenic tipograf	41
Moartea tatei	44
Eu şi fratele surdo-mut	45
Primele visuri — primele avânturi — primele rezultate	47
Un document interesant	53

Pag

Alt cămin 57
Insemnări de gânditor 59
Pregăteşte-te ! 61
Meseria de tipograf 65
Dorinţi nevinovate şi piedici nemiloase . 66
Lupta pentru apărarea limbii româneşti . 69
Corector 69
Gânduri sociale 72

SUB DRAPEL.

Altă vieaţă 75
Găsesc, totuş, timp şi pentru cultură . . 79

IAR LA OCUPAŢIILE MELE.

Orice obstacol poate fi învins . . . 81
Ordine şi economie 85

SPRE ZĂRI NOI.

Realizarea unei vechi dorinţi 88
Aur ! 90
La drum 92

LA PARIS.

Unde-mi sunt banii ? 95
Am găsit de lucru 97
De vorbă cu un anarhist 98
La studiu 100
Influenţa mediului înconjurător . . . 108
Am învăţat limba franceză 110
Două premii 112
Asociaţia Filotechnică 115
Un act 116
Şi o scrisoare 119

REVENIT ACASĂ.

O surpriză neplăcută 122
Şef şi director de tipografie 123
Scriitor sau tipograf ? 124
„Tari şi Slabi“ 127
Visător şi realist 129
In preajma războiului 131

	Pag.
IN RĂZBOI.	
Primele întâmplări	135
O cuvântare patriotică	139
Când sufletul ţi-e îndurerat	142
Ger cumplit şi vagoane cu geamuri sparte	143
In aşteptarea de zile mai bune, citeam şi scriam ca la mine acasă . . .	144
Vreau să mă fac ofiţer	145
In timpul refacerii	150
Ofensiva românească	151
Vitejie românească	155
Furier al companiei	158
Defecţiunea rusă	159
Sunt avansat la gradul de plutonier . .	162
Cad la pat grav bolnav	164
Reformat temporar	171
DUPĂ RĂZBOI.	
Lângă mica mea bibliotecă	172
Autor de lucrări sociale	176
Prevedeam sistemul corporativ . . .	178
Dispariţia partidelor politice	179
Autonomia organizaţiunilor de breaslă .	180
Inlăuntrul mişcării muncitoreşti . . .	184
O tovărăşie de editură	186
Reîntors din mişcarea muncitorească .	188
TIPOGRAF ŞI EDITOR.	
Anul 1920, început de vieaţă nouă . .	191
Mă căsătoresc	191
Muncă de titan	192
Imi găsesc vocaţia	193
Cum am debutat	194
Beneficiile capitalizate	196
N'am neglijat, totuşi, să lucrez şi cu pana	198
Cum am răspândit cărţile tipărite . .	199
O grea problemă: depozitarea cărţilor .	200
Prima construcţie	206
Cum mi-am instalat tipografia . . .	209
A doua construcţie	212
Mereu sâcâit	212
Vieaţă intensă de muncă şi de privaţiuni	215
Un roman social: „Micul Sacrificiu" . .	217

Pag.

LA INCHEIEREA UNUI DECENIU DE ACTIVITATE EDITORIALĂ.

Autori străini 219
Cu gândul la literatura originală . . . 220
O mare bătălie editorială 222

NOUA FAZĂ A EDITURII.

Grijuri şi răspundere 227
A treia construcţie 234
Golul neîmplinit 237
Strada Mătăsari, mic centru cultural . . 242
„Noua Colecţiune Delafras" 244
O vorbire la Radio despre problema cărţii literare 251
Manuale secundare 252
Literatură sănătoasă 255
Divizarea muncii, cu conducere unitară . 257

INĂLŢAREA NUMELUI DE ROMÂN.

Trebue să las în urma mea o mare întreprindere 260
Altă vorbire la Radio 261
O cuvântare la un banchet 262
O călătorie prin ţară 264
Inchipuire de odihnă 265
O răceală supărătoare 266

UN NOU SEDIU PENTRU „CUGETAREA".

Bucăţile de clădiri din Mătăsari nu mai corespund 269
Implinesc 50 de ani 271
O călătorie în Germania 274
Un răspuns la o anchetă 275
Incep noua construcţie 279
Inaugurarea noului local 283

INTĂRINDU-NE PE NOI, SĂ INTĂRIM NEAMUL ROMÂNESC.

Să facem fabrici! 292
In ce constă puterea Germaniei . . . 294
Noi murim, dar întreprinderile noastre vor trăi 297
Şi acum, la muncă! 299

UN ULTIM CUVÂNT 301

INSTITUTUL DE
ARTE GRAFICE
„CUGETAREA"
P. C. GEORGESCU-DELAFRAS
STR. POPA NAN 21
BUCUREŞTI, IV